

భాగతి

సచిత్ర మాసపత్రిక

అధిపతి

కా. నాగేశ్వర రావు

సంపాదకుడు

గన్నవరపు సుబ్బరామయ్య

పరిపుటము ౧౦. సం. ౫.

చిత్రపత్రికా ముద్రాలయము, మద్రాసు.

౧౯౩౩

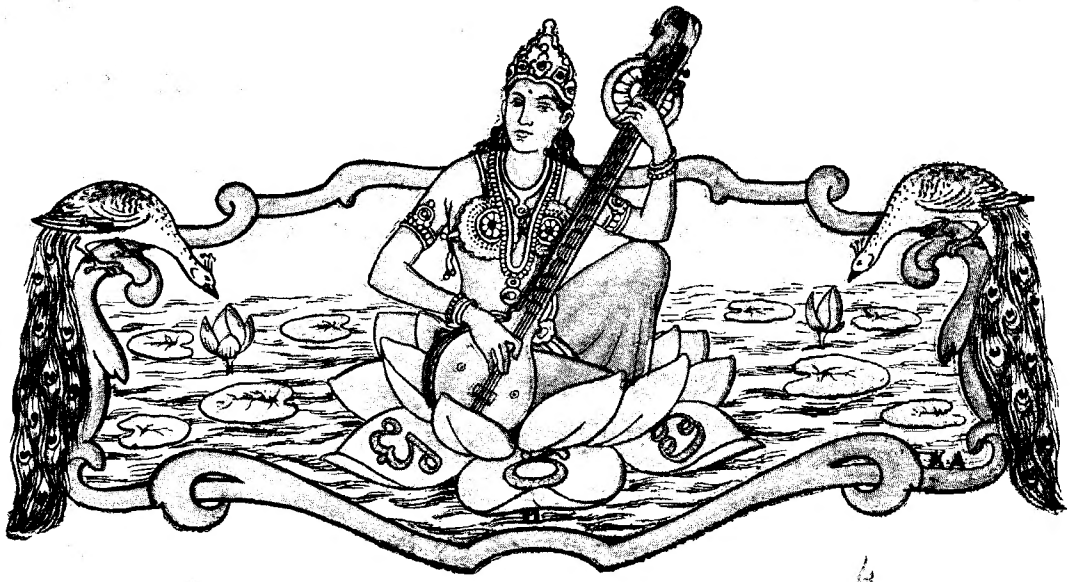
పంప - కుందుర్తి నరసింహరావుగారు	౧౮౧-౧౮౩
కావ్యపరిచయము - శ్రీపాద గోపాలకృష్ణమూర్తిగారు	౧౮౫-౧౯౦
కన్యాశుల్క నాటక విమర్శనము-శ్రీపాద కామేశ్వరరావుగారు	౧౯౧-౧౯౮
బిల్వణకథ—డి. ఎ. నరసింహంగారు	౧౯౯-౨౦౬
ఖాన్ ఖానా అబ్దుల్ రహీమ్ ఖాన్—రామమోహనరావు	౨౦౭-౨౧౦
ప్రేమపాశం—శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు	౨౧౧-౨౨౩
మేఘుడు—జి. జాషువగారు	౨౨౪
మానసారాలు—చేకుమళ్ల కామేశ్వరరావుగారు	౨౨౫-౨౨౯
'మిస్ లైలా'—గొల్లపూడి జోగారావుగారు	౨౩౦-౨౩౫
సూరన—అయినంపూడి గురునాథరావుగారు	౨౩౭
ఉరిశిక్ష—తంగిరాల రాధాకృష్ణయ్యగారు	౨౩౯-౨౪౪
వినోదశిల్పము : కుట్టుపని—కొ. నరసింహాచారిగారు	౨౪౫-౨౪౬
తాజ్ మహలు—క్రమధాటి జానకీగిరిగారు	౨౪౭-౨౫౨
గ్రంథప్రకటనము—'భాషాభిమాని'	౨౫౩-౨౫౪
ఆధునిక చిత్రకళయందలి లోపమేమి?	౨౫౫-౨౫౯
భారతీయ విద్యాచరిత్రము—మారేమండ రామారావుగారు	౨౬౦-౨౭౦
నేటి రష్యా—నార్ల వెంకటేశ్వరరావుగారు	౨౭౧-౨౭౬
చేతిపనులు—దశిక సూర్యప్రకాశరావుగారు	౨౭౭-౨౮౦
హిందూమతాచారములు : ప్రభుత్వపు అధికారభాధ్యతలు—కొమాండ్మరీ				
శతకోసాచార్యులుగారు	౨౮౧-౨౮౫
రాజకీయవిధేయత—శ్రీపాద గణపతిరావుగారు	౨౮౭-౨౯౯
ఆంధ్రగ్రంథముల పట్టిక—	౨౯౦-౨౯౩
నక్షత్రమండలము (శావణమాసము)—గొబ్బూరు వెంకటానంద రాఘవ				
రావుగారు	౨౯౫-౨౯౯

బాలక్రీడలు—మంగిపూడి వేంకటేశ్వరగారు	300—308
భారతీయ మహిళామండలి—శ్రీమతి కె. రామసుబ్బమ్మగారు	308
ఆంధ్రాభ్యుదయము—శ్రీ వేముల కూర్మయ్యగారు; డాక్టరు యం. వి. రాధాకృష్ణరావుగారు	309
నాట్యకళ: కీ. శే. పిల్లలమర్రి సుందరామయ్యగారు—ఏ. వి. సీతా రామయ్యగారు	309—312
మీరాడత ఆకలు: లాంఛనములు—మల్లాది రామకృష్ణశాస్త్రిగారు	310—310
కలగూరగంప : జర్మనువిద్యాలయములలో వార్తాపత్రికలు; ఆంగ్లప్రధానోపాధ్యాయుని నేటికాలపు విద్యార్థుల వర్తనము; సనాతన ధర్మ మనగా నేమి?; స్వాతంత్ర్య పరిచయము; విద్యాలయములలో ఆటలు; సహకారముహాసభ—౧౯౩౩; మొహెంజో దారో	310—314
విమర్శనము—	312—310
మనవిమాటలు : ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు - ప్రాచ్యవిద్యాపరిషత్తులు; ఆంధ్ర నాటక కళాపరిషత్తు (౧౯౩౩); ప్రాచ్యవిద్యాపరిశోధనాలయము, చెన్నపురి - సహాయాంధ్రపరిశోధక నియామకము; స్వర్ణీయ జతీంద్రమోహనుడు; అశ్రుతర్పణము: కీ. శే. ఆ. వేం. సాంఖ్యాయనశర్మగారు; అరవమునకు ప్రోత్సాహము; దాంపత్యసౌఖ్యము; అగ్గిలప్రకటనములు.	311—333
సాభిప్రాయ విశేషములు—	334—334

చిత్రములు

త్రివర్ణ చిత్రములు—కన్నప్ప; చాకలి.

సాధారణ చిత్రములు—ఆధునిక శిరోజనంస్కారచిత్రములు ౮; మొహెంజోదారో; చిత్రములు ౧౨; తిరునీర్మలై; శ్రీ గోవిందరాజస్వామి దేవాలయ గోపురము, తిరువతి; కోటగిరిలోని బజారు, నీలగిరి; హంటు ప్లెజంటు, కోటగిరి; డచ్చికోట శిథిలములు, అంజెంగోవద్ద; తుంగభద్రానది (హంపి శిథిలములు); జైనదేవాలయములు (హంపిశిథిలములు); ఏనుగుల శాల (హంపిశిథిలములు); కోటలోని రక్షకశాఖామందిరము (హంపిశిథిలములు); ఊరబావి; ఇతర చిత్రములును.

సంపు. ౧౦ శ్రీమంతు సవత్సరము, శ్రావణమాసము (ఆగష్టు ౧౯౩౩) సంఖ్య ౮

పంప

కుందుర్తి నరసింహరావు

౧

త్రైలుంగుపొలాల పంట గుఱుతింపగరాని తెవుళ్ల పాలుగా,
మలచిన మైడిగడ్డియల మంటిపొరల్ నునుసిగ్గు దాఁపగా,
కలుగిన కాఱుమబ్బులు పికారులు కొట్టెడి గబ్బిలాలుగా—
నిలిచితటే, సరోవరమ, నీ వొకదానవు నాటిసొత్తుగా?

అలల మెఱుంగుటద్దపు హొయల్ గులికించిననాఁడు తీవెక
న్నెలు నిను గారవించిరి, కనీనికల్ దొలుకారుమబ్బువ
న్నెల నునుసోగగాఁ దిలకనీలిమ పూవుమొదళ్ల దిద్దుకోఁ
దలచి, భవత్తటాంచలపద్రభమణక్రమలాన్యలోలై !

౨

తురకరాడీల కత్తుల కఠారుల వేడి తుంగభద్రాదేవి నింగి కెగయ,
షగరతేజీల పాపాల హేమాఘోష కోటకొమ్మల గుడ్లగూబ లెగయ,

అరుల 'పారా'ల విహారాల 'సారా'ల ముసలికొండలు ముక్కు మూసికొనఁగ,
 పాదుపామీసాలపై చేతిగడగడ వైడిఁ దర్వాజా 'లు పకపక నగ
 తొల్లి తెలుఁగుకోటలు పడ్డ దుర్దినమున - తోడికమలాకరములు ని న్నీడి చెదరి
 కొండరా శ్లేషా వైఁగవ్వకొన్నవోటు! - బాపురుమటందు వమ్మ, పంపామత్తల్లి!

రమ్మనివావటే తెలుఁగురాయని పీఠకి వైరిరాజదు
 గ్రమ్ముల కీర్తికాంతను పరాజయకాంతను తోడుతోడుగా :
 బొమ్మలపెండ్లిగా పగటిపూట జయోత్సుకుఁడైన రాజులే
 న్నెమ్ముల నంటి రేయి సహితేశ్వరు స్వాగత మిచ్చినావటే?

3

చచ్చిన తొంటియేఁడుల విశాంసతు లెల్లరు తుంగభద్రలో
 ముచ్చటకై నిజాశ్వముల ముందుగ తా మెదురీఁదువారు; మా
 కచ్చెరువయ్య, నట్టికులమందు జనించియు, 'పుట్టి' గట్టి, యే
 పిచ్చిపథాలనో కడచు వీరుల మైతిమటమ్మ, చూచితే?

ఇందుల కీవె సాక్షివి సఖి, సరసీ, నిజవామలోచన
 స్పందనమాత్ర సూచితవిషయకుల ప్రమదావికస్వరా
 క్రందనకోటివో తెలుఁగురాణివి: ప్రాక్షనకీర్తినామక
 స్పందన మెక్కు నర్హత రవంతయు నున్నదటమ్మ మా కింక?

మా పౌరాణిక పారిశుద్ధ్యమును పంపా, నీ తరంగద్యతుల్
 స్థాపించెఁ దొలినాళ్ల రామచరణస్పర్శప్రభావంబునక,
 తోటో మాపా నశించిపోఁగలుగు మా ప్రేమాభిమానాల స
 ల్లాపా లియ్యవి లెక్కలోనివటే లీలామూర్తివో నీ కిటన్?

నీ కొకమాట చెప్పవలెనే, జలజాకరమా, తపస్విని
 లోకము పుణ్యపాస్తములలో నిను లాలనచేసినట్టి ప్ర
 త్యేకత మంటఁగల్గి మతిహీనుల నెత్తుటికొండ లాజిలో
 ఆకలిగొన్నయట్టు లకటా! దిగమింగుట పాపకార్యమే!

౪

ఆరుబయలిది; మాది కొండంతకోట ఏదో, రవ్వంత యిది బలహీనపార్శ్వ
 మాయెపో! వైరివీరుల ఆయువులకు - అమృతదాన మొసంగినావటవె నీవు?

౫

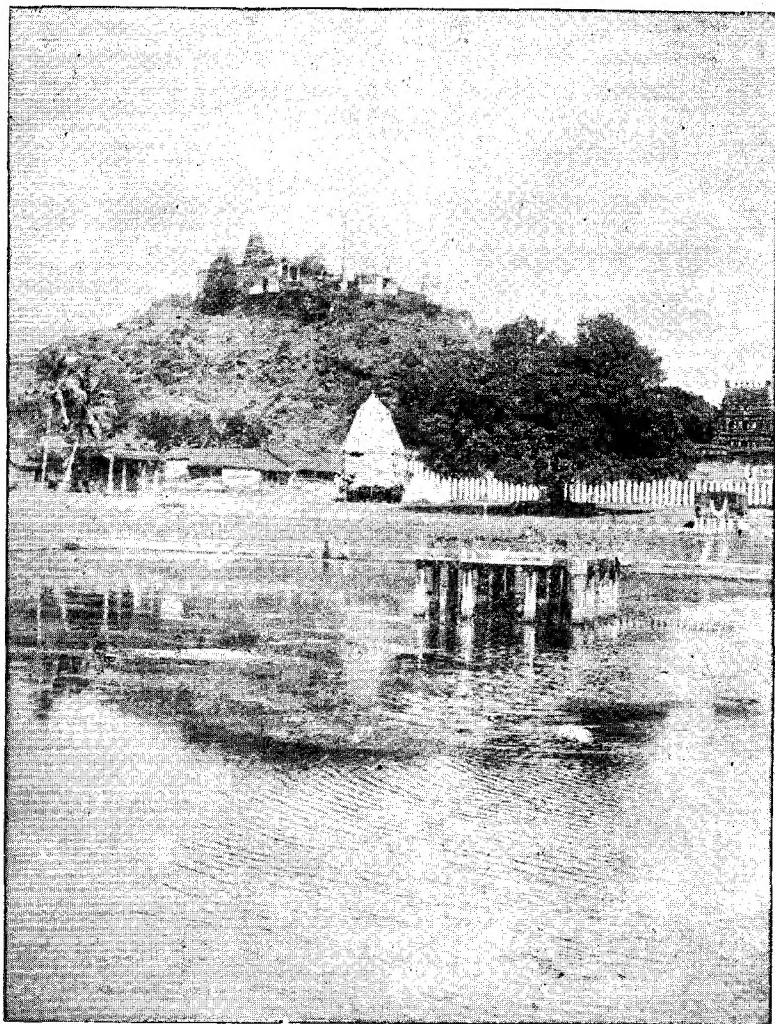
నీవు పిశాచివా, ప్రణయిసీమణివా ముదునల్ల గుంపులో
కావరమెక్కియున్న మొనగానికి వానికి రామరాయమూ
భావనిభృచ్చిఖామణికి? అంతయు నీదిశ నాశమైన, ఏ
దేవుడు నిన్ను 'మూలమిదియే' యని వ్రేలిడి చూపజాలడే!
అమ్మా, పంప, నిలిపనేవితరంగా, నీకు జోహారు! దుః
ఖమోహ, దోషబలమొ నాకుఁ దెలియంగానీదు, నీపార్శ్వభా
గ మ్మానాఁ డెటుచూచినా విడియపాక్షైపండనా? నేటి కా
'కమ్మేరాకుల' తమ్ములో యెఱుపు రక్తస్రావమా, భోగమా?

౬

విఱచుకున్నట్టే దేవతల విగ్రహపంక్తులలో దవానలుం
డటచి 'లబోదిబో' యనిన అడ్డపడంగల కోటమీస మె
వ్వరిది? సరోవరేందరిర, నివాళులుపట్టిన పల్లెరమ్ములకా
తురకలు రత్నహారములతో తెగనింపి అదృశ్యులైరఁటే?
ఈ సన్న్యాసిమఠాలు నీగుహలు నిట్లే యుండనీ—వీధులకా
రాసుల్ వోసిన పుష్పరాగముల బేరా లిష్ట దున్నట్టులే
యీశైలోపలఖండఖండములు నిట్లే యుండనీ...పేదన
న్నాసుల్ చే నరగాసులేక యిక నానందాశ్రువుల్ రాల్తురే!
ఇంకొకమాటతోడ ముగియించెద నాహృదయస్థదుర్విషా
దాంకురజీవగాథ : సగమైన శరీరమువోలె జీర్ణప
ర్యంకము నంటగట్టుకొని తాతిపొరల్ పయిగప్పకొన్నయే
ణాంకధరప్రతిష్ఠితమహాలయసీమకు దోయిలాగ్గుచుకా.

౭

జీర్ణవిజయనగర శిథిలాలయప్రాంత - శైలరాశి కటకటాలమధ్య
బందియై వడంకు పంపాసరోవరా - రామ మాతృదేవతామతల్లి!

తిరునీర్మలై

వి. యస్. గోపాలదేశికాచారి.

గ్రంథపఠనములో ఆసక్తి ఉన్నవాల్లేవరేనా వాఙ్మయసముద్రాన్ని అమృతప్రాయమైన కావ్యాన్ని మరిచిపోతారు. లలితకళలలో సంగీతమెట్లో, వ్రాతలలో కావ్యమెట్లు. నవల చదవడానికి ఓరిమి అవసరము. అది త్వరగా పూర్తికాదు. తొందరపడి పరిశిష్టము చదివేస్తే ఆసక్తి నశించిపోతుంది. వ్యాసము భావమునకుకన్న ఆలోచనకే ప్రాధాన్యమిస్తుంది. చిన్న కథలు, నాటకాలు చదివి ఆనందించడానికి కళానీతులను చాలామట్టుకు తెలుసుకుని ఉండాలి. తాకూరుమహాకవి వ్రాసిన పవిత్రనిశీధము (Supreme night) అనే కథను చదివినవారిని ఆరాత్రి పవిత్రమెందుకయిందని ప్రశ్నిస్తే సరియైనజవాబు సామాన్యంగా రాదు. శాకుంతలాని కామాధుర్యమెలా వచ్చిందో చెప్పగలిగినవారు లెక్కకు తక్కువ. కాని కావ్య రసాస్వాదనం సర్వమానవులకు కదలీఢలభోజనమువంటిది. 'భాష అర్థమైతే భావ మరటిపండే.' అన్నాడుగదా ఉమర్ ఖయ్యామ్.

'ఆనందలేశమైనా నోచుకోని ప్రవాస పాపాణజీవనాలు కూడ కావ్యరసాస్వాదనమువల్ల 'దుఃఖపుంగనలు' నశించి భాగ్యసుమవాసనలను పరిమళిస్తాయి. కంకణవిభూషితమైన అదృశ్యకరసరోజము కావ్యపఠనానక్తుడైన చదువరిని పాలుబారిన భాగ్యసీమ

లకు తీసుకుపోతుంది. ఆ సీమలలో ఉపాకన్యతన బంగారుచీరచెరగుల్లో తారకారత్నాలని మూటకట్టుకోడానికి హంసనడకలతో బయలుదేరుతుంది. చివురుమేతలచే జేవురించిన కంఠాల్లోపుట్టి తెమ్మెరత్రోవల్లో కోయిల పాటలు పరుగులెత్తుతాయి. బాలసూర్యుడు సయ్యాటలకని చేతులు చాపుతే వరిపంట చిన్నారి సిగ్గున శిరము వంచుతుంది. మనోహరగానసత్కళావిలసితుడైన అళిరాజును వరించిన మల్లెపూవుపరిణయానికి పువ్వులన్నీ గుమికూడుతాయి. తమ యేలికకోసము తుమ్మెదలు విరిచేసే పానకము కూడబెట్టుతాయి. పవనుడు పుప్పొళ్లు కూరుస్తాడు. ఈ వివాహమహోత్సవానికి ఉపశ్రుతిగా సెలయేటిచెలులు నదీకాంతతో కూడితే నదీకాంతలు సముద్రునితో చేరుతాయి. భాస్కరుడు బంగారుతివాచీమీద నడిచి పశ్చిమముచేరగానే మనుజహృదయాల కగమ్యాలయిన మధురగీతాలతో గాలిదారుల్లో గుంపులై పక్షులు తేలిపోతాయి. నభోమణి పోయిందని సంధ్యాదేవి జేవురిస్తుంది. నిశాకాంతతన సీలించిరచెరగుల్లో సంధ్యాదేవి ఉంచిన రంగుముగ్గుల్ని తుడిచేసి ముత్యాలు చల్లుతుంది. ఉదయగ్రావమనే పానవట్టముమీద అభిషేకాంభోధిలోంచి శీతగభస్త్రబింబశివలింగముదయించి కాముదీ దీప్రభారాశిలో దర్శన

మిస్తుంది. మానవుల ఆశల్తో విధికి నిరంతరం సీకము సాగే ఈ కటికి నేలే మనోజ్ఞమై నంద నములాగ కనబడుతుంది. సీల్కాభసరసిలో నిండుజాబిల్లి రాయంచవలె విహారము సల్పు తుంది. కమ్మతెమ్మెరలు శాఖాపత్రాలలోనో, కల్లోలిసీతరంగాలలోనో దాక్కుంటాయి. నాట్యమూ, గానమూ మానేశి వైవలిని సుఖ నిద్ర పోతుంది. సర్వేశ్వరుని చేతుల్లో విశ్వమే హాయిగా విశ్రాంతి చెందుతుంది.

ఈ వింత ప్రపంచములో దేశకాల ప్రతిబంధకా లేమీ లేవు. చలికి నరాలన్నీ జిల్లార్చే శీతకాలములో మంచుగడ్డతప్ప మ రేదీ చూడలేని ఉత్తరసముద్రతీరవాసి “ఆకు బచ్చని చీచినాంబరమ్మ, చారుసుకుమార పుష్పభూషలను దాల్చి, లలిత శాద్వలశయ్యా తలమున గూరుచున్న” కుంజసుందరిని చూడ గలడు. పోలీసువారి చేతులలోతప్ప వేరెచ్చ టను కత్తిచూడని నేటి ఆంధ్రుడు కండకండ దీయు పరాసు ఫిరంగిగుండ్లమధ్య ఎసుపు కొంగుల ముసుగు లెడలగ కొనలుదీరిన కోరకత్తులు కనరిపోరిన గండుయోధుల శౌ ర్యాన్ని దర్శించగలడు. నీరవమైన అడవిలో తడియారిన తేటకన్నుల్తో, విడిపోయి జీరాడే జుట్టుకట్టుతో ఒంటరిగా శిబిరాలమున నుప విష్టయైన జానకీదేవి మానసవీధిలో పరుగు లెత్తే భావతరంగాలు కవితాప్రభావంచేత మన మనస్సులకి స్పష్టమౌతాయి. గుండె లవియించే శివరాత్రిప్రభల చప్పుడు దారుల్లో విహరించే కాలకంఠుని ప్రళయనృత్యాన్ని

కవియొక్క లేఖని మనకన్నులగట్టుతుంది. మోడుచిగిర్చే పచ్చదనముతో గగుర్పుచెం దిన తూర్పుకనుమల పాటను కావ్యము మనకి వినిపిస్తుంది. ఇన్నెందుకు? కావ్యము కామినీ స్వయంగాహములాగ గగుర్పుచెందిస్తుంది. మెరుపులాగ ఈ ప్రకృతికి పాటపూస్తుంది. శ్రీ కృష్ణుని వేణువులాగ సంగీతజ్యోతిల్లో ఊగులాడిస్తుంది. సరస్వతీదత్త పాత్రములాగ శంచభక్త్యపరమాన్నాలు వడ్డిస్తుంది. ఉద్యాన వనములాగ పరిమళ మెగబోస్తుంది.

కావ్యపఠనమువల్ల చదువరుల దృష్టి వై శాల్కము హెచ్చుతుంది. ఈ దృష్టి కేవలము భౌతికమైన బాహ్యదృష్టిమాత్రమే కాదు. ఈ బాహ్యదృష్టిని మన కివ్వడానికి ఫోటోగ్రాఫులు చాలు. దూరదేశాలలోని నదులు, కొండలు, వ్యక్తులు మొదలైనవారి స్వరూపము చూపడములో కవిత చిత్రకళకి తీసిపోతుంది. కాబట్టి వర్ణితవిషయాల రూప చిత్రాన్ని కన్నులకి కట్టించడములోకాదు, కవిత్యానికి గౌరవము. చిత్రకళ కందని విచిత్ర వీధులకి కవిత మనలను తీసుకుపోతేనే దాని ఆధిక్యము. పుట్టింటినుండి అక్కింటికి వెళ్లే మాలెత లెందరినో మనము చూస్తూంటాము. ఫోటోగ్రాఫులలోని చిత్రములలాగే వారు ఒక క్షణము మనకి కనబడి నిష్క్రమిస్తారు. వారి నిష్క్రమటహృదయాలు పరిమళించే అ మాయికపు వాసనలు చిత్రకళగానీ, మన చూపులుగానీ చెప్పలేవు. కీ. శే. జనమంచి వేంకటరామయ్యగారి “దారితోడు” చదవండి.

మెత్తగా నున్న గౌతమిపైతముమీద గమ్యభూమిచేరే కాంక్షతో కవి నడుస్తున్నాడు. అతని వెనుకనే ఎవరో ఒకయింతి నెత్తిని మూటపెట్టుకొని నడుస్తోంది. కవి “ఏమిమూట అమ్మి? ఎందుండి ఎందుల కేగుచున్న దాన విపుడు చెపును” అని ప్రశ్నించాడు. “పుట్టి నింటినుండి పోదు నల్ల దిగ్గో మాయూరి కయ్య గారు” అని జవాబిచ్చింది. కవి ఆమెకు మూట యంకిలైనదని జాలిపడగా ఆమె “మూట వైనమునకు నాటంకమగు గాని పూట గడవ దండి మూటలేక” అని జవాబిచ్చెను. కొత్త కోక పెట్టి కుంకంబుపెట్టి వెరివాడైన ఆమె పెద్దయన్న తనివితీరక పచ్చజొన్నలు మూట గట్టి నెత్తిని పెట్టినాడట. చిన్న బిడ్డపలుకుకన్న ప్రేమార్ద్రమూ, కోమలమూ అయిన ఆ నిష్కలటరాళి పలుకు కవిహృదయానికి ప్రియము చేసింది. ఇద్దరూ పాటిరేవుపడవని ఏటిపాయను చేరారు. దోనెవాడు “బావన య్యవారు పాయదాటకమున్ను దాటరాదు మాలదాని” కన్నాడు. కరుణార్ద్రుడగు కవి దోనెవానితో, వెలివాడని పుట్టగానే ఈశ్వరుడు వెలిబెట్టడనీ, పావనమైన గౌతమికి అంటు లేదనీ చెప్పి ఆమెతో దోనె నెక్కినాడు. గౌతమిపావనతరంగములపై తేలి పోయి మన కవి ధర్మగాజు కుక్కతోవలె స్వర్గానికి తొలిమెట్టు నెక్కినాడు. ఈ ఖండకావ్యము మనము దినదినమూ చూచే మాలతలహృదయమును విప్పిచూపుతున్నది. మన మనస్సులలో మాలత లాక్రమించగలిగే స్థూలరూప

చిత్రాని కీకావ్యము భావవర్ణ మిస్తోంది. ఇప్పటినుంచీ ఈమాలతయమాయకత్వము కవిహృదయములోనే కాక మనహృదయము మీద కూడా అచ్చుపడుతోంది. ఈకావ్యము మన తాకికదృష్టికి భావమనేరంగు పూసి అందముతెస్తోంది. చిత్రకళ కీ భాగ్యము లేదు. ఇట్టి ఖండమే కవికొంకల వేళటరావుగారి “పడవ” కూడా. రాళ్లపడవలకి చుక్కానిపట్టే కుర్రకుంకలని మనముఎన్ని మారులైనా చూచి ఉంటాము. వారు మన హృదయాలదాకా ఎదుకు, కంటికికూడా ప్రత్యేకముగా కనపడరు. కవి మనకి బాహ్యదృశ్యాన్ని అతి క్రమించి వారి అంతర్యానిదర్శించగల తపనీయ సుశోచనా లిస్తున్నాడు. అప్పుడు, మన హృదయాలమీద నుండే వట్టిబామ్మ చిత్రములైన వర్ణాలు పొంది అక్కడే అతుకు కుంటుంది. లక్షలకి మించిన వర్ణచిత్రాలు చూచినా ఈ అమాయకత బోధపడదు. ఇది సజీవ ప్రకృతి సంగతి.

కవితా స్పర్శముచేత జడప్రకృతికూడ సజీవమై భావలహరులు వెలువరించడము కూడా కలదు. తొలిప్రౌద్ధ తెమ్మెర త్రోవలో పయనమై కోయిలపాట పరువు లెత్తించటం. పచ్చగోరంట పరిమళ మెగబోస్తే పడుచుగేదంగి వైరుగాలికి నవ్విందట. విభుని విడిచిన విరహిణి సెలయేరు శుష్కించినదట. లజ్జవదిలేశిన గోపకాంతలను చూచి తరుణ కరుణవృక్షము పూనవ్వు నవ్విందట. అతిముక్తలతా పరిరంభణమువల్ల తియ్యమామిడి ముకుళితపులకిత

మైనదట. వెన్నెలరేని చల్లని కరముల గిలిగిం
తకు కలువకన్నె నవ్వించట. నిర్మలమైన గౌత
మీరమందు తన సొగసు వన్నెలను చూచు
కొనుచు నభశ్రీలతాంగి సందెచెరగులను సర్దు
కున్నదట. నిత్యమూ తమదగ్గరనే వసించే
భుజంగములు కబలించిన క్లేశముచేత మలయ
వాయువులు మంచునీటిలో స్నానము చెయ్య
డానికి హిమవత్సర్వతమువైపు సాగినవట.
ఇలాంటి ఉదాహరణలు లక్షలు. అందరికన్న
లకీ ప్రకృతి అంతా సజీవముగా కనిపించదు.
తపనీయ సులోచనాలు ధరించిన సత్కునికి
ప్రకృతి అంతా సజీవమే. ప్రాచీనులలో కాళి
దాసు, ఆధునికులలో గురజాడకవి ఇట్టివారు.
తక్కినవారికి వారి వ్యుత్పత్తిప్రతిభలనుబట్టి
ప్రకృతిమాత తన చైతన్యాన్ని చూపిస్తూం
టుంది. వారు తమ కావ్యాలలో ఈచైతన్య
మును పొందుపరుస్తారు. కావ్యవ్రతనాసక్తు
డైన చదువరిముందు జడప్రకృతి సజీవమై
తిరుగులాడును. చైతన్యమగు ప్రకృతిని వెల
యించడము కావ్యానికి సాధ్యము కావడము
చేత కావ్యము చదువలేని జడుడు తన భౌతిక
దృష్టితోనే ఆమెను దర్శించి మట్టిగామ్మ అని
అనుకుంటాడు. కావ్యము చదువరికి కవిదృష్టి
నిస్తోంది. చదువరిదృష్టి విశాలమేకాక ఉదా
త్తముకూడా అవుతున్నది. అప్పుడే అతనికి
నిండారబాటు సఖిండగోదావరి దాగిన చాళు
క్యనాగరికతా, పల్లెపదాల జీవము నిల్చికొన్న
పల్నాటి వీరుల రక్తనాళపటిచూ కనబడును.
అప్పు డాతడు తన్మయతతో,

వివినబంధుర వృక్షవాటిక
నుపనివన్మధు వొలికె నిచ్చట
విపుల తత్త్వము విస్తరించిన
విశ్వమణి యిదె తమ్ముడా !

అని పాడును.

సత్కవిత్వము చదువరినికూడా కవిని
చేస్తుంది. కవి అంటే ఎవరు? ప్రకృతిసంగీత
ములోని కళల కన్నిటికీ ప్రతినాదమిచ్చే హృద
యము కలవాడే కవి. భ్రమరనాదము చెవి
కెక్కిన కీటకము తానుకూడా భ్రమరమై
నట్లే కవి హృదయముయొక్క ప్రతినాదమును
తరచు వినే చదువరికూడా మొదట సహృద
యుడై (వ్యుత్పత్తిలో) పిమ్మట రసికుడై,
తర్వాత తానే కవి అవుతాడు. ప్రబంధ కవు
లలో పెక్కు రిలాంటివారే. ఈపాట చూడండి:

యెనకజల్మములోన యెవరమో నంటి
స్వోచ్చి నవ్వంది సిలకనాయెంకి
మందు మన కేజల్మ ముందోలె యంటి
తెలచెల్ల బోయింది పిల్ల నాయెంకి
యెన్నాళ్లు మనకోలె యీశుకము లంటి
కంటనీ రెట్టింది జంట నాయెంకి

ఇలాంటి పాటలు చదివినా, విన్నా, చిత్ర
దర్శనమువల్ల మనకికూడా చిత్రకారుని హృద
యాన్ని జనించిన భావాలు మొలకెత్తినట్లే,
మన హృదయాలు సురభిభులవుతాయి. ఆనమ
యాలలో మనముకూడా కవనము చెప్ప
గలుగుతాము. గేటీ మహాకవి శాకుంతలాన్ని
పఠించి,

తోలిపూవుల్ కడపండు లేటివరుసకా
తోడ్తోడ నేవంపగా

అలక్షేకా కైలికాడ, జీవితసుస
 చ్యవ్యంబు ప్రాపించి భూ
 తేమకా స్వర్గము రెండు గూడునెడ నా
 త్యాగంబు పామ్రాజ్య సం
 కలంక నిల్చి, మదికా శకంతలనె సం
 లక్షింపు లక్ష్యంబుగఁక.

అని వర్ణించాడట. కృష్ణశాస్త్రి గురజాడ
 అచ్చారాయకవిమీద రచించిన ముత్యాల
 పాత్రాల్లోని

యాగము గంబులనుండి మ్రోగే
 విశ్వగాన వియత్తరంగిణి
 భంగముల నుప్పొంగు నాతని
 గీతాశిరముల్.

అనేది మనహృదయాల్లో జనించే ఉత్సాహావే
 శానికి భాషారూపమేకదా? కాబట్టి కావ్యము
 పండితవ్యంబు, కవికి వర్ణ్యవస్తు సందర్భనవేళ
 పండిత భావాలే మనకీ కలుగుతాయి. శివ
 పేంకటల “కరస్పర్శ” చదవండి. కాశ్యపీపతనో
 న్ముఖమైన కవికాయామను మనోజ్ఞశీతలహస్త
 ను తో తాకి మెలకువ తెప్పించిన వ్యక్తి యెవ
 రా అని ఆలోచించే చదువరి హృదయము

అని నాసాధ్య స్థలదేహము విడచి
 సప్తవర్ణములకు ముందు స్వర్గమునకు
 ఆవ్యయంబైన యాయమదివృత్తాత్మ
 నన్ను గాపాడుచున్న దీనాను కూడ.

అని చదివేసరికి మీటిక వీణతీగలాగు రింగు
 మంటుంది. ఈయూహనంతానికి భాషారూప
 మిదై కవిత్వమాతింది. శివశాస్త్రిగ్రంథల
 చక్కడు న్మత్యాన్ని విన్న కవికొండల పేంకట
 రావు హృదయములో పుట్టిన అవ్యక్త సం

గీతమే అతని గొంతులో చేరి “శివరాత్రి
 ప్రభ” అయింది. ఈరకపు అవ్యక్తసంగీతము
 కవిత్వమును చదవడమువల్ల కూడా కలుగు
 తుంది. కవిత చదువరిహృదయతంతుల్ని
 మీటి పాడించగలగు. మనుచరిత్రము ఎన్ని
 కావ్యాలకి తల్లి అయింది? అంశదూర మెం
 దుకు? మన తిరుపతివేంకటేశ్వరు లెందరు
 కవులను చేయలేదు? తోకచిచ్చులాగ ఆంధ్ర
 దేశమంతా రాజసందర్శనముకోసము పర్య
 టించిన వారి కవితాసరస్వతి ఎందరు కావ్య
 కన్యలను కలిగించింది? ఇప్పుడు కృష్ణాజిల్లా
 లోని కవు లించుమించు అందరూ వారు చేసిన
 వారే. నేను మరొక్కమెట్టు పైకెక్కు
 తాను. వారి పద్యపఠనపద్ధతే ఎందరినో
 లాగింది కవిత్వములోకి.

కావ్యము గురువుకూడాను. భగవద్గీత
 గొప్ప ఉదాహరణము. అది కావ్యమని నా
 అభిప్రాయముకాదు. అది గ్రంథము. కావ్య
 ముకూడా గ్రంథములాగే శిష్యులు తన నిర్దే
 శాన్ని జవదాటలేకుండా ఉపదేశము చేయ
 గలదు. ఐశ్వర్యలోభముచే దుర్యోధనుడు
 దామాదుల హక్కులు చురుకైన చేశాడు.
 అందువల్ల అన్నదమ్ములతో నశించాడు. పరా
 క్రమ గర్వముచేత హిరణ్యాక్ష హిరణ్య
 కశిపులు సమసిపోయారు. పరమ భక్తులైన
 వ్రహ్మదేవుడు, అంబరీషుడు నారాయణుని కృపకి
 పాత్రులయారు. అనేసంగతులు పురాణ కవిత
 చెప్పతుంది. ఇది తల్లి, తండ్రి చెప్పిన ట్లుం
 టుంది. భయభక్తు లున్నవారు వింటా రివి.

లేనివాళ్లు “క్రీరంగ నీతులూ” అని తోసి పారేస్తారు. కాని భార్యచెప్పే నీతులుకాని, నిజాలుగానీ ఇలాగుండవు. ఆమె బహిరంగముగా గాక తన ఉద్దేశము పాలించబడేరీతిగా, అన్యోపదేశముగా చెప్పుతుంది. కావ్యము ఇలాగు చెప్పుతుంది తన ఉపదేశము. శాంత శృంగారరసములవిచిత్రసంఘటనములో శాంత రస మద్భుతవిజయము పొందుతుంది. “సతుల మాయలు ధీరచిత్తములను కలంచజాలవు.” లాలసావేషుడైన గంధర్వుని కృత్రిమప్రేమా, రూపముగ్ధురాలయిన వరూధిని ప్రాణపదమైన వంపూ ఋణానుబంధము తెగినప్పుడు ఒకచోరుని బాసిపోవును. వీరి వివరీత సంయోగమునకు ఫలము కామకలావేషుడైన స్వరోచి. స్వరోచి యమనుసంభవానికి వనదేవత డ్యేత్రము కాగా, తిర్యగ్జంతువుల ఆనన్నవైరాగ్యానికి విస్మితుడైన స్వరోచితేజస్సు బీజమయింది. వీరి సంయోగానికి ఫలితము మనువనవాని కథికారము గల స్వరోచియమనువు. అనే ఈ సంగతుల్ని మనుచరిత్రము పైకి చెప్పకుండా చెప్పుతుంది. ఈ ఉపదేశాన్ని ఇటీవలివార్త లంటున్నారు. తెలుగుదేశపు సిరులని గురించి ముక్తకంఠాన్ని గానముచేసిన రాయప్రోలు కవి “చావలేదు చావలేదు ఆంధ్రుల మహోజ్వలచరిత్ర హృదయములు చీల్చి చదువు షో సదయులార ” అనే సువార్తని బ్రతికిచెడ్డ ఆంధ్రులకిచ్చి జాతీయకవనానికి స్వస్తి చెప్పినాడు. “కష్టాలు వచ్చినాకాలమే తరిమినా కన్నీరు రాల్చకే కలుషమెరుగని

చలి” అని “చలి”నాశ్వాసించిన శురగా వేంకటరామయ్య “ప్రేమలీలా సుధాస్వామి రాధా కృష్ణు వేణువే సత్యమై వెలిసె మనకోసమే ” అని ఓదార్పుని పూర్తిచేసినాడు. “ హేమంత కృష్ణానంతశర్వరి ” యైన కృష్ణశాస్త్రి “ప్రేమ పట్టునకు ” విచ్చగాని చేయి చాపినాడు. ఫలితము చూడవలసియున్నది. దారిలేని శోకంపు పెడారులందు ఏ విసుగువేసటలులేక తిరిగిన వేదుల సత్యనారాయణశాస్త్రి, “ ఏది ఇంకొక్కమా రూదరా నీ మురళి ” యని బాలకృష్ణుని వేడినాడు. విశ్వమంతటికీ గొంతువిప్పే గీతీ ఇతని గొంతుని ఎలా మధురిస్తుందో చూడాలి.

వ్యాపకుడు, వాల్మీకి, కాళిదాసు అను భవమునల్ల గొంతువిడి భరతఖండము పులకింపులతో విసేటట్లు విశ్వగానము వినిపించారు. వీరిగీతాలు కన్న ఆంధ్రకారికులు “నా నృసింహుడే కావ్యచే” అని లిఖించారు. జీవన్ముక్తుల సుధామధురోక్తులు విని పాలించగలిగినవారు భ్రమరకీటన్యాయూన్ని పునీతులౌతారు. మినుకుమినుకుమని వెలిగే జీవజ్యోతులు సత్కావ్యపఠనమువల్ల చుక్కలై ప్రకాశిస్తాయి. వాగులులాగ ఆరంభించిన మన నాగరికత సింహునదియై నిలచి గంభీరముగా పాగుతుంది. దొరకిన ఆధారాన్ని దేసి వైనా సరే బొత్తుకృష్ణముతో గ్రహించే దీనత్వములో నున్న మన జీవలత కావ్యపఠనమువల్ల సత్యసుందరుని చుట్టును అనురాగముతో అల్లుకుంటుంది.

౧. కథాసంగ్రహము

కృష్ణరాయపురము అనే అగ్రహారంలో అగ్నిహోత్రావధాని అనే గృహము ఉండెను. అతనికి ఇద్దరు పుత్రులు, ఒక కొడుకు కలరు. అనాది నేడు జబాంతము అన్యాయము చేసెను; కాని తద్వ్యాగాధనార్జనము చేయలేక పెద్దమామగారు బుచ్చమ్మను ఒక సూత్రమాసకీవికి పెళ్లిచేసి అతనినద్దరు ౧౬౦౦ లు పుచ్చుకొనెను. ఇట్టి ద్రవ్యమునకు కన్యాశుల్కముని పేరు.

అగ్నిహోత్రుని కొడుకు వెంకటేశము విజయ నగరములో ఇంగ్లీషుచదువుకొంటూ ఉండెను. ఇది తండ్రికి ఇష్టములేకపోయినా, కొడుకు గొప్పగొప్ప ఉన్నాడుమని చేసి గృహము గడించగలవనే ఆశ కుర్రవాని చదువుకు పీలుకలుగజేసింది; వాని విద్యమాత్రము ఆసక్తివృద్ధి నొందలేదు. ఒకసంవత్సరము పరీక్షపోతే గిరీశము అనేవానిచేత ఇంటివద్ద చదువు (tuition) చెప్పించుకొనెను. అదీ వ్యర్థమై పరీక్షపోయింది. ఇంతలో క్రిస్మిస్ (Christmas) సెలవులు గాగా ఇంటికి పోలే తండ్రి చావకొట్టిననే ఫీటీచేతి వెంకటేశము మొగము వేలవేసినాడు.

తన పరిస్థితులు బాగుండుకపోవడముచేత విజయ నగరమునుండి పారిపోవలెనని గిరీశము నిశ్చయించుకొని, వెంకటేశముతో సెలవులు గడపవనెంచి, వాడు పరీక్ష Pass అయినాడని తండ్రితో చెప్పతానని ధైర్యము పుట్టించినందున ఇద్దరూ కృష్ణరాయపురం చేరుకొన్నారు.

అక్కడ వెంకటేశముఅక్క బాలవితంతువు బుచ్చమ్మ కనపడగానే గిరీశముమన స్సామెపై పోయి పుచ్చమ్మనా బోధించి పునర్వివాహమునకు ఒప్పించి పెళ్లాడవలెననే కోరిక పుట్టించెను. అందుకై పీలున్నప్పు

డెల్ల గిరీశము ఆ మెను పెళ్లిచేసుకొమ్మని ప్రోత్సహిస్తూండెను.

రెంజోకొమార్తె సుభద్ర (సుబ్బి)ను లుబ్ధావధాని అనే వృద్ధునికి గు ౧౦౦౦ లు శుల్కము నిర్ణయించుకొని వివాహముచేయడానికి అగ్నిహోత్రుడు మాటయిచ్చెను. లుబ్ధావధాని గిరీశముపెత్తల్లికొడుకు. ఈపెళ్లి అగ్నిహోత్రుని కుటుంబములోనివాళ్లవకాని, గిరీశంకి కాని ఇష్టములేదు. కావున దీని నెట్లయినా కాకుండా చేయవలెనని అనేక విధముల యత్నములు జరుగుతూండేవి.

లుబ్ధావధానివయస్సు అరవైయేళ్లని ఒకరు, నలభై అయినని ఒకరూ చెప్పినారు. అతని డేరు రామచంద్రపురం అగ్రహారము. అందు రామప్పంతులనే కరణము కలను. అతడు లోకన్యవహారమును ఆరితేరినవాడని ప్రతీతి. సుబ్బిని పెళ్లాడుమని లుబ్ధావధానిని పురికొల్పినవాడు ఇతడే. మధురవాణి అనే వేశ్యను గిరీశము ప్రాపకమునంది తప్పించి తా నుంచుకొనెను. లుబ్ధావధాని సుబ్బిని పెళ్లాడడము మధురవాణికి కిట్టదు. కాటికి కాట్లదామకొన్నవాడు చిన్నపిల్లను పెళ్లిచేసుకోవలెనని కేవలము అన్యాయము కావున ఈపెళ్లి తప్పించవలసిందని రామప్పంతుల్ని ఆమె నిర్బంధపెట్టుతూండెను.

సుబ్బితల్లి యీసంబంధము చేయవద్దని ఎంత మొత్తుకొన్నా భర్త ఆమెమాట వినలేదు. పెళ్లి తప్పకుంటే నూతిలో బడి చచ్చిపోతానని ఆమె ధీష్టించుకొన్నది.

బుచ్చమ్మమాడా సుబ్బిపెళ్లి తప్పించుమని గిరీశమును కోరింది. ఈలాగు సర్వత్రా పరిస్థితులు పెళ్లికి ప్రతిహేళముగా నుండెను. మొదట ఈదారితీసినవాడు సుబ్బి మేనమామ కరటకశాస్త్రి. ఇతడు తన శిష్యుని కాడవేషము వేసి లుబ్ధావధానికి పెళ్లిచేయ నిశ్చ

యించెను. ఈపని తా నొక్కనివల్ల అయ్యేదికాదు. సర్వసిద్ధమైన సుబ్బిపెల్లి లుభావధాని మానుకొంటాడా? ఎవో గొప్పనిత్తు వేయవలెను. ఇందుకు తగిన తంత్ర గాదు రామప్పంతులు. అతనిని బోబర్చుకొంటే అసాధ్యమైనదానిని సాధ్యము చేయగలను. కావున అతనియింటికి శాస్త్రి స్త్రీవేషమున ఉన్న తనశిష్యుని వెంటబెట్టుకొని వెళ్లగా అక్కడ మధురవాణి తానుకూడా సాయపడుతూ నన్నది. రామప్పంతులు రాబోయే కన్యాశుల్కములో ఐవోవం తీస్తే పెల్లి సానుకూలముచేస్తా నని పూనుకొని అగ్నిహోత్రావధాని వ్రాసినట్లు లుభావధానికి—“మీరు పిసిని గొట్టులు, ముసలివారు, క్షయరోగపీడితులనీ, మీమాత్తురు వర్తన బాగులేనందున మిమ్ము వెలివేసినారు అనిన్నీ తెలిసి నందున మీకు మాపిల్ల నివ్వవలచుకోలేదు”—అని ఉత్తరమువ్రాసెను. ఈసమయముననే గిరిశము లుభావధాని పేర—“సుబ్బికి వైధవ్యలక్షణము లున్నవి. మీరు పెల్లి మహావైభవముతో చేసుకొంటారని తెలిసి పెద్ద పటాబోపముతో అగ్నిహోత్రుడు ఏనుగులు, గుఱ్ఱాలు, లాటిపిటలు, పల్లకిలుకాక యాభై బళ్లతో పెల్లికి తల్లివస్తూన్నాడు. ఇందువల్ల మీకు చాలాధనవ్యయ మవునుకావున ఈసంబంధము మానుకోవలెను”—అని వ్రాసెను. రెండు ఉత్తరాలూ ఒక్కనాడే అందినవి. అంతలో లుభావధాని గుండెజారి రు ౧౨౦౦ లు శుల్కమిచ్చి కరటకశాస్త్రిశిష్యుని పెళ్లాడ నిశ్చయించెను. సుభమహూర్తము నిర్ణీతమయ్యెను. వివాహ కాలమున నగ పెట్టించడని కరటకశాస్త్రి రామప్పంతుల్ని వేడుకొనెను. కాని లుభావధాని ఒప్పుకోలేదు. రామప్పంతులు మధురవాణికంటే ఎరువుతెచ్చి పెల్లి కూతురి కిచ్చి తామ్రులను పిలువడానికి పొరుగుారికి పంపెను. అతడు తిరిగిరాకుండానే ఏకరాత్రివివాహము చేయించి కరటకశాస్త్రి తనదారిని పోయెను. రామప్పంతులు వచ్చి తనకు రావలసిన శుల్కభాగము శాస్త్రి వశమేనని ప్రసించి చిందులుతోక్కి లుభావధాని కంటెనైనా ఇమ్మనమని గద్దించెను. కాని ఆతనా ఈ పని చేయవలెను. ఇంతలో మాయసుబ్బి

లుభావధానియింట బెబ్బలుతినలేక కంటే తీసుకొని పారిపోయెను. లుభావధానికూతురు మీనాక్షి ద్వారా కంటే సంపాదించనంది గామప్పంతు లొకనాటిరాత్రి ఆమెచేత జేరి, పెళ్లాడెదనని ప్రమాణముచేసి కంటే తెమ్మని బలిమాలకొనెను. వీరి సల్లాపము లాలించి లుభావధాని ఇద్దరికీ కాయశుద్ధి చేసి కూతురిని ఇంటి నుండి గెంటెను. మీనాక్షి పంతులువెంట పడినది. ఇద్దరూ పంతులుగారింటికి వెళ్లగా కంటేతెస్తేనే కాని తలుపుతెరవ నని మధురవాణి పట్టుపట్టింది. అంతలో పంతులు ఊరుబైటికి పరుగెత్తెను. మీనాక్షి తండ్రి దగ్గరకు పోయెను. ఇంతలో తెల్లవారింది.

ఊరుబైట చెరువువద్దర కోలాహలముగా నుండెను. అగ్నిహోత్రావధాని ఆర్థాటముతో చెరువు పక్క తోటలో విడిసి, లుభావధాని తనకు స్వాగత మిచ్చుటకు ఎవరినైనా పంపునని ఎదురుచూస్తూండెను. అంతలో రామప్ప లుభావధాని వేరే సంబంధము కుదుర్చుకొని పెళ్లాడినాడని చెప్పగా అగ్నిహోత్రుడు మండిపడి లుబునితో జగడమాడి నాలుగు తన్నింది చాలక అతనిపై దావానేపడమనకు రామప్పసాయము కోరెను. ఖర్చులకు సామ్యకావలసి బుచ్చమ్మనగ తాకట్టుపెట్టవలది ఆమెను పిలిచేసరికి ఆమె లేదు, గిరిశమూ లేడు. అగ్నిహోత్రుడందుకు చింతించి తాతల నాటి తన చేకడియము తాకట్టుంచి దావా నడిపెనుకాని ఫలము లేకపోయింది. పైపెచ్చు కడియము చేకిక్కించుకొని రామప్ప ఉడాయించెను.

రామప్ప లుభావధానిమీది కపిచేత మార్లుసుబ్బి నతడు చంపినాడని వాదువేసి పోలీసువార్ల సాయము చేత కూనీకే సొకటి బనాయించినాడు. అవధాని ప్రావేదీ లేక సాజన్యారావనే స్టేడరుశరణజొచ్చి మనస్సమాధానము చేసుకొనెను.

ఇట్టివేళ నితనికి సాయపడవచ్చి గిరిశము అన్ని విషయములూ చక్క తెట్టుటకు పిలుండేటట్లు తన్ను పెంచుకోవడముగాని, లేదా Power of attorney ఇవ్వడముగాని తగినకర్తవ్యమని లుభావధానికి బోధించెను.

చగా ఆమెర పెడచెవినిపెట్టి “అన్నిటికీ నాకు పాజన్యరావుగాలే ది”క్క ని జవాబిచ్చెను. గిరీశం రావుగారిపద్ద జేరి తాను గొప్పస్వార్థత్యాగి, సంఘసంస్కారపరాయణుడని వచ్చుచెప్పి ఆయనమెప్పు వదసి సంబూరుతాస్త్రిపతా బయలుతీస్తానని మాటయిచ్చెను.

మధురవాణిమాడా లుభావధానికష్టములు తొలగించింది మగవేషము వేసుకొని అర్ధరాత్రివేళ సౌజన్యరావుగారి యింటికి వెళ్లెను. రావుగారు వేశ్యలను మాడనేమాడరు. అట్టి యభిప్రాయము కేవలము అయ్యకనుకీ, వేశ్యలలోమాడా గుణవతులు ఉండవచ్చు నునానికి నివర్తనముగా సంబూరు తాస్త్రికృత్యముంతా వినుముగా తెల్పి గిరీశము కేవల వామ్యురుడేకావున ఆతని చర్య సమంజసముగా నుండకపోవడమునల్ల వచ్చుమ్యును పెల్లాడతగడని సనిదిర్వనముగా నూచించెను. ఈతీగా సుబ్బిపెల్లి తప్పిపోయి లుభావధాని మీది కునీకేసు తేలిపోయెను.

౨. ఆఖ్యానవస్తువిన్యాసము

ఈకథలోని ముఖ్యాంశము కన్యాశుల్కము. దీని కల్ప కల్ప కేసు చూపించి ఈచురాచారమును మట్టిలో కలుపాలనిం ని కవిఉద్దేశము. ఈ నాటకములో శుల్క వివాహాలు నూడుకలవు. బుచ్చుమ్యుమీ నాథులకు పెల్లి అయింది. సుబ్బికి పెల్లిసన్నాహ మయింది. మొదటి రెండు పెల్లిల్లా రుష్యురికామముకలవే. ఇద్దరినీ బాల్యముననే పెద్దవాళ్ల కిచ్చిపండున త్వరలోనే వైధవ్యము ప్రాప్తించింది. బుచ్చుమ్యు తల్లిదండ్రులచాటున భయభక్తులు కటిగి మెలగిందికావున సచ్చారిత్ర అయింది. మీనాక్షి తల్లిగతిండిండుమ్యును లుబ్ధుడు రెండుమాడు పెల్లిళ్లు వేసుకొన్నంను ఇంటిలో పెద్దఅడదిక్కు లేకపోవడము, తండ్రిగారు తరచు చావాలకై తిరుగుతూండడము పట్టి మీనాక్షికి స్వాతంత్ర్యముకలిగి దుర్వర్తన ముండవచ్చును. ఈవక్షివదాన్యమా, వ్యభిచారమా శుల్క వివాహముల పలములని చూపి సుబ్బిని లుబ్ధుని కిప్పించుకొనెని కవిఉద్దేశ్యము. సర్వసన్నద్ధమైన పెల్లి తప్పిం

చడము సులభసాధ్యముకాదు. కేవలసాతోపదేశము కార్యకారికాదు. “శరం శాశ్వే సమాచరేత్”, “విషానికి విషమే విరుగుడు.” బుచ్చుమ్యు, ఆమెతల్లిన్నీ మొట్టో పెల్లి చేయవద్దని ఎంత మొఱపెట్టినా మూర్ఖుడైన అగ్నిహోత్రుడు మానలేదు. లుభావధానికి కూడా ఎండరో చెప్పియుందురు. ఆతనూ మానుకోలేదు. ఇక శుట్ర చేసి పెల్లిమాన్పించవలెను. కరటకశాస్త్రి తనశిష్యునికి స్త్రీవేషము వేసి లుబ్ధునికి పెల్లిచేస్తే సుబ్బిపెల్లి కాబోదని తలచి కార్యక్రమము కవి మొదలుపెట్టెను.

లుబ్ధుని పెల్లి కొన్నించవలెనంటే రామప్ప సహాయము కావలెను. శాస్త్రి రామప్పనద్దకు వెళ్లేసరికి తలవనితలంపుగా మధురవాణిసాయముమాడా చొరికింది. అదివరకే ఆమె లుబ్ధునికి సుబ్బిని పెల్లి చేయవద్దని పంతులుతో పోరాటాండును. శాస్త్రి రాగానే ఆమె మరింతబిగిసి పంతులుతో మాటలాడవచ్చు మానివేసింది; దగ్గర చేరనివ్వలేదు. రామప్ప లంచాంజీ, శాస్త్రి మాతురికి రు ౧౨౦౦ లు ధరపెట్టి అందులో ఐదోవంతు తనకు ఇచ్చేటట్టు జేరము కుదిర్చెను. బుచ్చుమ్యు కేరే పగవల్ల గిరీశముమాడా ఉత్తరమువ్రాసి ఇందు భజము కలిపెను. లుబ్ధునికి డబ్బుఖర్చుంటే కిట్టరు-సుబ్బిని పెల్లాడవలెనంటే శుల్కానికితోడు పెల్లిఖర్చు మోచ్చుననీ, అసలు పెల్లిమానురికి కొన్ని అవలక్షణా లన్నవనీ భయపెట్టితే పెల్లి మానుకుంటాడని గిరీశంకాహ. ఇది కొంతవరకు నిశ్చయము. ఉత్తరము చూడగానే అడపెల్లివారి ఆర్థాటము మాసి లుబ్ధుడు పెల్లి కిట్ట పడలేదు. అప్పుడే రామప్ప బనాయించిన ఉత్తరమా అందింది. లుబ్ధుడు తమ పిల్లకు తగినవరుడు కావనే అగ్నిహోత్రుని మాట వినగానే తన ఆత్మకారకము తగ్గిందని లుబ్ధు డెంచి సుబ్బిని పెల్లికేసుకొనీరీతానని పట్టుబట్టుదలచెనుకాని ధనవ్యయమునకు ఇంకి చివక జేరమని కరటకశాస్త్రిశిష్యుని వివాహమయ్యెను. ఇంతవరకు కథ నూటిగా సాగి సుబ్బిపెల్లి కావాలన్న నమ్మకము పుట్టింది.

ఈ మాయపెల్లి జరిగినట్లు కృష్ణరాయపురములో తెలియకపోవడముచేత అగ్నిహోత్రుడు అత్యాంధ్రులముతో తనకూతురుపెల్లికి రామచంద్రపురం తల్లిపెల్లి తోబుల్ దిగెను. కొద్దికాలములోనే జరిగిన సీతి నెరిగి లుగ్గునివద్ద దారిఖర్చులైనా పుచ్చుకోలేక తహతహపడి అతనితో తగవులాడి నాలుగుతన్ని పైపెచ్చు దానాలాడి దిగెను. దానానెచ్చుమునకు తాకట్టు పెట్టుకోవలసివచ్చింది.

ఇక బుచ్చమ్మచరిత్ర పరిశీలించితాము. ఈమె భక్తిశ్రద్ధలతో తల్లిదండ్రులను కొలుస్తూ పూర్వాచార పరాయణయై తదావర్తములూ, ఆచారములూ జరుపు తూండెను. గిరిశ మామెకంటపడి డాబులు కొట్టి పునర్వివాహమునకు పురికొల్పెను. కాని అట్టిపెల్లి అవైదికము, అశాస్త్రీయము, అనాచారము అవుట వల్ల ఆచరణీయముకాదని ఆమెవృద్ధమైన నమ్మకము. దీనిని తన ప్రతిహతబోధనచేత గిరిశము పూర్వపక్షము చేసి పునర్వివాహము పాపకర్మ కాదని సిద్ధాంతీకరించి దానివల్ల కలిగే లాభము అమితసౌఖ్యాదాయకమని నిరూపించెను. బోధన బుచ్చమ్మకు నచ్చింది. కాని ఇంటిలోనుండి లేచిపోవడానికి ఆమె జంకింది. ఈ సమయమున పెల్లికి తల్లి వల్లవలసివచ్చింది; అని కనిపెట్టి బుచ్చమ్మ తనతో సుబ్బిపెల్లి కానీయకుండా యత్నముచేయుమని పోగుతూంది కనుక తద్వ్యవయక యత్నము బుచ్చమ్మచేతనే కాగలదని చెప్పెను. ఈ మాట ఆమె కర్థముకాలేదు. పిమ్మట అతడు—“నీవు నావెంట రూపడానికి ఇష్టపడితివా నీబండివానికి లంచమిచ్చి, తోవతప్పించి రామవరము తీసుకొనిపోయి నిన్ను శాస్త్రీయముగా పెల్లాదుతాను. నీవు కనిపించక పోవడముచేత అందరిననుములూ విరుగుతవి, గుండెలు చెక్కిలవుతవి. అంతతో సుబ్బిపెల్లి ఆగిపోతుంది” అని వివరించిచెప్పెను.

చెల్లెలియందలి ప్రేమచేత బుచ్చమ్మ సమ్మతించింది. గిరిశంకోరిక ఇంతవరకు కొనసాగింది—యంగున్నది ముసుళ్ల పండుగ. వితంతువును పెల్లియాడలదిన కాను ఆమెభరణపోషణమునకు చాలినంత సొమ్ముకాని,

తదితర-ఉపపత్తికాని మాపవలసియుండెను. ఇదికాక నేరొక ఆటంకముమాడా ఉండెను. సుబ్బివివాహ మాగి పోయి అగ్నిహోత్రుడు సురక్షితముగా ఇల్లుచేరుకొంటేనేకాని బుచ్చమ్మ పెల్లికి ఒప్పుకోదు. ఈ రెండు ఆటంకములు తీరజోపల గిరిశము రామచంద్రపురం వెళ్లవలసివచ్చెను.

లబ్ధివానికి విషమసంకటము ప్రాప్తించినది. ఒకవైపు మానీకేసు, రెండోవైపు అగ్నిహోత్రావధాని ఒత్తిడి, మాజోవైపు మినాక్షిమరాచరణము. ఇందొకటైనా తప్పేదాని తోచలేదు, సరవసలేదు. అందుచేతనే సౌజన్యరావు శరణుకొచ్చెను. గిరిశం రావు గారియెదుట ఉంబములుపల్కి తాను సదాచార సంపన్నుడైన సంస్కరణాభిలాషి అనిన్నీ, బుచ్చమ్మమీది అన్యజప్రేమచేతనే ఆమెను వివాహమాడ నిశ్చయించెనుకాని లాలసచేత కాదనిన్నీ నచ్చుచెప్పి లుగ్గుని ఆస్తి తనకు చిక్కుకట్టు ఏర్పాటుచేయవలెనని కోరెను. మోసరూపులైన రావుగారు గిరిశం మాటలు నిజముకొని నుంటూరుశాస్త్రుల భోగట్టా తెలుసుకొనివత్తే తగినకాయము చేస్తా ననగా అందుకాత డొప్పుకొనెను. ఇంతవరకూ గిరిశంపాదక పారింది.

ఈతగుణమున మధురవాణి సౌజన్యరావుగారిని మాడవచ్చెను. ఆమెకనబడగానే గిరిశంగుండెలో రాయి పడ్డది. అన్యాయవర్తనము ఒంటిగా నున్నంతకాలము చెలరేగుచుకాని న్యాయపరుల ఎదుట తలదాపలేదు. అందుచేత ఆతడు శీఘ్రముగానే జారెను. మధురవాణి లుబ్ధావధానిగండము తప్పించి ప్రసంగవశమున గిరిశము గుట్టు బయలుపెట్టక తీరిందికాదు; ఇందువల్ల అతని వలలోనుంచి బుచ్చమ్మ దాటిపోయింది, గిరిశముగారికి తగినకాస్తీ అయింది.

ఈవిన్యాసమున ముగ్ధములైన ఘటనలుమాత్రమే చెప్పబడినవి. సుబ్బిపెల్లి మొదట సిగ్గుపడి, తరువాత రద్దుచేయబడి, అనంతరము కొంచెము తడబడి, తుదకు భంగపడెను. ఈకుంతితగతి నిరూపించడమందు కవి చాతుర్యము కానవచ్చును. పెల్లిపక్షాన పనిచేసినవాళ్లు అగ్నిహోత్రావధాని, రామప్పంతులు, లుబ్ధావధాని.

కీర్తనము నిరాలంకమయితే వివాహ మయితీరును. అట్లే జరిగితే వస్తుజటిలత (Complexity of plot) కలుగును. అందువల్ల కవి ఈగుటనకు ఘాత చేసాడని. పెళ్లిప్రతిపక్షమున పనిచేసినవాళ్లు కృష్ణరాయ పురమహా రాష్ట్రము, ఆమెతల్లి వెంకమ్మ, కరటక శాస్త్రి, గిరిశమ్మ; రామచంద్రపురంలో మగురవాణి, రామప్పంశులు. ఈయరువీరులవారి ప్రయత్నములు ఒకదానితో నొకటి కలియనంతకాలము పెళ్లియొక్క గతి అనుసరించుచు నుండెను. కరటకశాస్త్రి రామప్పంశుల సహాయము సంపాదించి ప్రయత్నములు జోడించగానే పెళ్లి ముప్పాతికపాలు అగింది. గిరిశమ్మా, రామప్పంశులూ చాగినఉత్తరాలు లుబ్ధునకు చేరినవెంటనే అనుసరపాతిన ద్రంభమువలె ముందుకే వెనకకే ఊపలాకింది. గిరిశంకృత్తరము పెళ్లికి ప్రతిహాలించగా రామప్ప ఉత్తరము పెళ్లిని కొంత ఆపి మాయమబ్బి పెళ్లి కనుమాలించింది. తరువాత అగ్నిహోత్రుడు తల్లి రామడమునుబట్టి పెళ్లిని కొంచెము ముందుకు నెట్టగా అతనికి లుబ్ధునికి జరిగిన జగడము దాన్ని చివరికి పూర్తిగా నెట్టివేసింది. ఇంతతో ఈగుటన అంతమై నూయనుబ్బి పెళ్లి తల వెల్లింది. ఈసుబ్బి పరారికావడముచేత మానీకీసు పుట్టి లుబ్ధావధానిమనస్సు కలత పెట్టి పశ్చాత్తాపము పుట్టించి తలపాణు తోకకు తెచ్చింది. ఇంతవరకూ ఆగర్భము, అన్యాయము, అసత్యము ప్రజ్వలి కార్యక్రమమును వందనాకలితముగా చేసినది. పాప కార్యము లొకదానినుండి ఇంకొకటి పుట్టినవి. ఇందు పాల్గొన్న నా శ్లంధిగూ స్వాధిపతులు, మోసగాళ్లు, స్వార్థపరులు. వీళ్ల ప్రభ వెలిగినంతకాలము పాపము చెలరేగి అందరికీ శృంగభంగముచేసి లుబ్ధావధానినికీ కురి అయింది. ముసలివాడు మతిపోయి ప్రాణాలమీద ఆశ వేడివి దిక్కులేనివాడయినాడు. పాపవృక్షముయొక్క ఫలము విషయుక్తమవుట వింతకాదు. ఈసంతతి నిరూపముకావలెనంటే ధార్మికులు, పరాధన్యాపృశులు, స్వాధిపత్యులూ కార్యభారము వహించవలెను. ఇట్టి నా నాటకపాత్రములలో ముగ్గురున్నారనకరటకశాస్త్రి, ముగ్గురవాణి, సౌజన్యరావు. వీరు కార్యనిర్వహణము

మొదలుపెట్టగానే వందనామేధుము లొక్కొక్కటి విరియవారి క్రమముగా పటాపంచల్లి స్వాధిపత్యులెము దిశలకు పారెను. “ఒకపాపకృత్యమువల్ల కలిగినపట్టు ఇంకొక పాపకృత్యమువల్ల నశింపనేరదు. పాపము నాశింపవలసింది; మొలకలు తెరిచివంతునాత్రాన దాని వృద్ధి మానదు; దానిని చంచలతనంబు గుంప నూడ బెరికి నిరూపముచేయవలెను. పాపవిత్తులు ఏకాగ్రము పూసుకొన్నా భగ్నుమనోరథులై పశ్చాత్తాపదగ్ధులవుతారు.” అని ఈనాటకము బోధిస్తూన్నది. అగ్నిహోత్రుడు, లుబ్ధుడు, గిరిశం, రామప్ప-వీరు నలుగురూ చెడ్డవారే-మొదటివాడు ధనాశాసీతుడు. రెండవవానిని ధనేషుకోకాక దారేషుడు, పుత్రేషుడనూడా వీడించెను. తక్కిన ఇద్దరినీ ఈషుషులు మేకాక మోసముచూత్యర్థములున్నూ వీడించెను. ఇట్టి నా శ్లంధికి సత్కార్యనిర్వహణము కానేరదు. కించిత్కాలము లబ్ధినిజములై నా తులకు వీళ్లకి శృంగభంగము తప్పదు. “సత్యమేవ జయతి నాన్యతమే”—ఇదే కావ్యన్యాయము (Poetic Justice). ఇట్టి కావ్యములే మన సాహిత్యముగో నుండవలెనవి. ఇవి మన కానందము కలుగజేయడమేకాకుండా హితమునూడా ఉపబోధించును.

నాటకరచన :—

౧. గీర్వాణాంశక్తి

మన ఆలంకారికులు నాటక కళను రెండుభాగములు చేసినారు:— ౧. ఆధికారికము, ౨. ప్రాసంగికము. మొదటిదానిలో ఫలభోక్త నాయకుడు; రెండోదానిలో ఫలము నాయకేతరులకు చెందును. ప్రాసంగిక కార్యములవల్లనే కవి జటిలమును. వీటి కన్యోన్య సంబంధము కల్పించినందువల్ల కొన్ని కార్యములు ఆధికారికమునకు అనుమాలించి మరొకొన్ని ప్రతిహాలించును. ఈకార్యపరంపర సాగించడమందే నాటకకళాప్రకర్ష వ్యక్తమవుతుంది. ఇందుకే పలురంగములు (స్థలములు—Scenes) కూర్చబడును. అందలి పాత్రములు చెప్పే మాటలు, చేసేపనులు పరిశీలిస్తే కథాచితుత్పత్తి, పాత్రగుణములూ విశేషమూతవి. కొన్నిరంగములలో సమ

కాలిక — ఆచారవ్యవహారములు వ్యక్తమగును. దీనికే Local coloring అనిపేరు. ఈమూడు విషయముల యందున్న దేశకాలపాత్రములు ప్రతిఫలింపజేయడమే నాటకోద్దేశము. కవిత్వాసారమునకు ఇవే నికవపాపాలు ములు.

కథావిన్యాసఫక్తి వివరిస్తే కన్యాశుల్కము నాటకమవునో కాదో తేలుతుంది. దశరూపకమనే నాటకలక్షణగ్రంథము కథ విరుభాగములుగా విభజింపబడినది:—౧. బీజము, ౨. బిందువు, ౩. పతాక, ౪. ప్రకరి, ౫. కార్యము. ఇవి “కన్యాశుల్క”మందు ఈక్రిందిరీతిని వివరించవచ్చును. సుబ్బిని లుబ్ధవధానికి పెల్లిచేసే సంకల్పము బీజము. తద్విషయకప్రయత్నములు, అనగా సంబంధము నిర్ణయించుకోవడము, మధ్య వర్తలద్వారా వర్తమానములంపడము, శుల్కనిర్ణయము, తాంబూలా లివ్వడము మొదలైన చివ్ర బిందువు. అన్ని చూడగా బంధువులను పెల్లికి పిలవడము, ఏనుగులు, గుట్టలు, ఒం బెలు మొదలైనవి సమహర్షకొని రామ చంద్రపురం తరి వెళ్ళడము పతాక. లుచ్చమృతకనబడక పోవడము, లుబ్ధవధాని మాయసుబ్బిని పెల్లాడడము ప్రకరి. సుబ్బిపెల్లి తప్పిపోవడము కార్య (భంగ) ము.

ఈ వివరణబట్టి “కన్యాశుల్కము” నాటకమే అని గ్రహించవచ్చునా? ఇది ప్రహసనము (Farce) అనే విమర్శకులు ఈగ్రంథమును చులకనచేసి “It is after all a farce” అనుట విచారకరము. ఈగ్రంథముం దింకోచిత్ర ముంది. మైని వివరించిన నాటకఫక్తి ఆధికారికకార్యమునందేకాక ప్రాసంగిక కార్యములందు కూడా కనబడుతున్నది.

అన్నిచూడగా సుబ్బిపెల్లి చేయడానికి ఎంత పాకులాడినాడో కరుకశాస్త్రీపెల్లి తప్పించడానికి అంతయత్నము చేసినాడు. అట్టియత్నమును కథా సంగ్రహమందు వివరించినాము. కనుక ఇచ్చట విభాగ ప్రక్రియమాత్రము నూచిస్తాము:—సుబ్బిని లుబ్ధ కివ్వ వద్దని వెంకమ్మపట్టు బీజము. బుచ్చమృతోరు, కరులక శాస్త్రీచేసిన మాయ మందువు. మధురవాణిపట్టుదల

పతాక. గిరీశమూ, రామప్పంతులూ వ్రాసిన ఉత్తరాలు ప్రకరి. మాయసుబ్బినినానాము కార్యము.

ఈరెండుకార్యములకూ పరస్పరవిరోధముఉండుటచేత మొదటిది విఫలమయి రెండోది సఫలమయింది. ఆకార్యము ఖేదాంతము, ఈకార్యము మోదాంతము. మొత్తముపై నాటకము ఖేదమోదాంతము (Tragic-Comedy). మన వాఙ్మయమునందలి ప్రసిద్ధనాటకములు—నళీయము, హరిశ్చంద్ర, శాకుంతలము, ఉత్తర రామచరిత్రమున్ను ఇట్టివే.

౨. పాశ్చాత్యఫక్తి

ఇప్పటి విద్యాధికులు కొందరు “దశరూపకము” ఆధునికలక్షణగ్రంథము కాదనిన్నీ, ఆంగ్ల సాహిత్యపరిచయము విదేశాదర్శపక్షపాతము కలిగించడమువల్ల నాటకమునాడెము నెంచే (Appreciate) టప్పుడు పాశ్చాత్యరీతియనూ లుపయోగించవలెననిన్నీ అభిప్రాయ పడుతున్నారు. వీళ్లనికూడా సంతోష పెట్టడ మవసరము. కనుక సుప్రసిద్ధ-ఆంగ్ల విమర్శకులైన Bradley గారు ఏర్పరచిన నాటకకథావిన్యాస నియమము గీటురాయిగా ఉపయోగించి చూతాము. ఆమహనీయుడు అందుకుభాగములుగా కథావిన్యాస మును విభజించెను:—

ఖేదాంతనాటకము

- ౧ Exposition (కార్యవివరణ)
౨. Complication (కార్యాతిశయము)
౩. Crisis (సంకటావస్థ)
౪. Resolution (కార్యవిజృంభణము)
౫. Catastrophe (చరమవిపత్తి)

మోదాంతనాటకము

౧. Situation (కార్యవివరణ)
౨. Complication or entanglement (కార్యాతిశయము)

3. Denouement (కార్యపరిణతి)

క్షేపాంతములయందు నిర్దేశించిన ౨,౩,౪ అవస్థలు క్షేపాంతములలోని రెండో అవస్థయందలి భాగములగా గణిస్తే రెండురకాల నాటకాలమా మూడునామకే ఏర్పడును. ఏకార్యనిర్వహణమందైనా సర్వసాధారణముగా కనబడే అవస్థలు మూడే:—ఆరంభము, ఆత్మీయము, అంతము. ప్రస్తుతనాటకకథాసంవిధానము ఈమూడుభాగములయందు చక్కగా ఇమిడిపోవును.

ఏనియమాలబట్టి పరీక్షించిదూసినా “కన్యాశుల్కము” నాటకమనక తీరదు.

ఘటనారచన :—

ఈనాటకమందలి ఘటనలలో ముఖ్యమైనది గుచ్చి వివాహసంకల్పము. దీనికి తక్కిన ఘటనలతో సన్నిహితసంబంధముంది. దీనితోటి దూరసంబంధముండి ఈనాటకపాత్రముల గుణోన్మీలనము చూపించే ఘటనలు చాలా కలవు. అవి పాత్రపోషణకు పనికివచ్చును. మరికొన్ని ఘటనలు దేశకాలపరిస్థితులను నూచించును. కర్ణకమైన ఘటన కానరాదు. ప్రతిరంగమందలి సంభాషణ సార్థకముగా నుండును. కర్ణకమైన మాట చెతికినా కనబడదు. మచ్చుకి రెండురంగములు పరిశీలంతాము:—

మొదటి అంకమందు రెండురంగము లున్నవి. నాటియందు పూబహుల్లమృగ స్వభావము, గిరిశముహూటి రిజాలాయువకుల చరితము, భోగముదాని చిత్తవృత్తి, కాసుకి గతిలేకున్నా నూటికి పర్యాలేదనే డాంబికులు చిత్రంపబడినారు.

రెండో అంకములో అగ్నిహోత్రావధానినీ, రామప్పమూ పునర్వివాహపక్షమునకు తిప్పవలెనని గిరిశం పూలుబడగా మొదటిప్రయత్నములో అంతా కర్ణకమైనా రెండోయత్నములో కొంతనరకు జయము సాధించెను.

ఈయంకమందు మూడోరంగములో గిరిశం తన అక్రమప్రాయములను కొంత మార్చుకొనెను. చిన్నబాలికలను ముఠచివాళ్లకు పెల్లిచేయడము మందిదనీ, శుల్కము

పుచ్చుకోవడము న్యాయమనీ అతని ఇప్పటివాడిము. ఈ పరివర్తనము హాస్యగ్రహము పోషిస్తూ స్వార్థపరులు ఏయెండకు ఆరాడును పట్టుటకు కొంకరని బోధిస్తుంది. అగ్నిహోత్రునికి కోర్కెలు, దానా లన్న ప్రీతి అని గ్రహించి ఆయనను సంతోషపెట్టడానికిన్నీ, గిరిశం తన కార్యము సాధించుకొనడానికిన్నీ ఈనా ర్చననరము.

జ్యోతిషమందూ, భూతాదులయందూ జనుల కెట్టి మూఢవిశ్వాస మున్నదో చూడు, అయిదు అంకములలోని మొదటిరంగములో చూపబడ్డది. జాతికాలబనాయంపు, దయ్యములను నీచులలోకి దింపి భూస్థాపన చేయడము, బుద్ధావధాని కొండలనూ నీచి వదాహరణములు.

రామప్పంతులు లేనిచేత పుత్రుల ముడిచేయించి రూపాయీ లెగజేసి శాస్త్రిన్నీ, పురువుకంటె పట్టుకొని శిష్యుడున్నూ పారిపోయినందుకు ఉగ్రుడై పంతులు బుద్ధావధానితో “శాస్త్రీ నీకు రెండోపెల్లి ముందలి కట్టిపెట్టినా”డని అన్నంతమాత్రాన అవధానికి సేవకలలు వచ్చి అందులో “నూయగుచ్చి (శిష్యుడు) మొదటి మగడు నానీక నులుముచూన్నా”డని కేకలుజేసి గోలపెట్టి దాన్ని ఇంటిముండ్డి గంటివేయవలెనని నిశ్చయించినాడు. ఇంతకన్న మూర్ఖు నంటాడా?

చేకాటరంగము (మహా అంకము రెండోరంగము) కున్నూ, నాటకమందలి ముఖ్యఘటనలకూ సన్నిహిత సంబంధము అంతగా లేదు. కాని యీరంగమునల్ల తమ్ము పోషిస్తున్న మహాజను లింటికి రావచ్చుడు సానులు కాలయాపన మేలగు చేస్తారో తెలుస్తుంది; పోలిపెట్టివై జము లేలపడుతుంది. రామప్పంతులుకి తెలియకుండా కరటకశాస్త్రీశిష్యుడు మధురవాణ్ణి కంటె నిచ్చి ముందుకడకు వీజమునాటినాడు. దాని వల్లనే కడ సాగింది. కంటెసంగతి రామప్పకు తెలిస్తే కడ ముగిసినట్లే; మానీకేనుబనాయంపు కనకాకము ఉండదు; బుద్ధావధానికి ఏదిగలూ ఉండదు, పశ్చాత్తాపమే కలుగుదు; కథావైచిత్ర్యము తగ్గిపోవును.

సారాగుకాణమనీను మాడా అవాంతరఘటనే. వానివల్ల బైరారుల దురాచారములు, అమాయకులను వాళ్లు వంచించే తీరులూ, వాళ్ల మెట్టవేదాంతాలు, పోలిగువాళ్లు దొంగసాత్వము బనాయించడమూ, పైకి పెద్దచునువ్వులులాగు కనబడేవాళ్లు రహస్యముగా చేసే తప్పుపనులూ తెలుస్తవి.

ఇదేరీతిని జాగ్రత్తతో పరిశీలిస్తే ఈనాటకమందు ఘటనాసార్థకత కనబడుతుంది. ఘటనలు చాలా ఉండడముచేత ఆఖ్యావవస్తువు జటిలమై రసస్ఫూర్తి అలుపి నది. ఘటనలలో ఘాతప్రతిఘాత ముందని ఇదివరకే చూపినాము. కొన్ని ఘటనలు కథను ముందుకు నెట్టగా, కొన్ని దానిని వెనుక కీడ్చును. ఇదికాక నాటకము నందలి ముఖ్య పాత్రములకు “ఇది చేయనా? అది చేయనా?” అనే సంకటావస్థ (Crisis) ప్రాప్తించింది.

ఒక్క మధురవాణిమాత్రము ఈయవస్థ పట్టలేదు. ఆమె కార్యశివుణ, కుష్కర్మకు పూనుకొలేదు. ఈకారణ ములచేత ఆమెకు భావసమరము (Internal Conflict) లేదు. నాటకగచనలో భావసమరము ముఖ్యాంశమని Bradley గారి అభిప్రాయము. ఇట్టిగతి ముఖ్యపాత్ర ములకు కల్పించునట్లు కథను రచించినకవి ఉత్తముడు. ఇట్టివానికి సంస్కృతాలంకారికులు “మహాకవి” అనే సార్థకమైన పేరు పెట్టినారు. “ఆచార్య”, “ఉపాధ్యాయ”, “మహాకవి” మొదలైన బిరుదులు మొదలు సార్థకములై నానాటికి నిరర్థకములైనవి. పూర్వము శంకర, రామానుజ, గంకేశ, మొదలగు మహితాత్ముల శపయోగించిన బిరుదు లిప్పుడు వంద మూడుటోళిలకింద వాడబడుతున్నవి; వంటచేసేవాడూ ఆచార్యడే!

(న శేషము)

శ్రీ గోవిందరాజస్వామి దేవాలయగోపురము, తిరుపతి

—డి. గోపాలరావు.

౧

౨

౩

౪

IV పాత్రపోషణము

బిల్లుణకావ్యములోని ముఖ్యపాత్రములు కాశ్మీరకవి బిల్లుణుడు, రాజకుమార్తెయగు శశికల, రాజున పీఠసంహుడు, పట్టపురాణియగు సుతారా, పురోహితుడు. వీరిలో రాజు పీఠసంహుడు వీరుడు; కళలయంగును, విద్యయంగును అభిరుచిగలవాడు; గాంధీశ్యము, ధైర్యము, గొప్ప దానగుణము గలిగి లోకమును పాలించుచుండెను:

“యో వైరివీరవరవారణదర్పసింహో
విద్యావిసోదవివిభాభిరసః కలావాన్,
గాంధీర్యధైర్యగురుదానగుణైః సలోకం
పాతిన్మ పీఠనృపతి ర్నిజరాజపరైః.”

కుమార్తెయొక్క సహజమగు బుద్ధిమాత్మతన, గానకాశ్మీయును చూచి ముదమంది సాహిత్యమును చెప్పించవలె ననుకొనుచుండగా కాకతాళీయముగారు గుఱవతుడగు ఈ రాజును చూచుటకు బిల్లుణకవి వచ్చెను. అతని పాండిత్యమును, కవితాశక్తిని పరీక్షించి సంతోషించి తనకుమార్తెకు విద్యగరుప నాతని నియమించెను. అతని నడత తెలిసి పురోహితునిద్వారా పలు సార్లు మందలించెను. కవియును, తన సుతయును తనకు ప్రియులైనందున చాలాయోచించి విధితకతుడు కవిని శిక్షింపనాజ్ఞచేసెను. జను లందరును, రాణియును, అమాత్యపురోహితులును చేసిన విన్నపములను మన్నించి కవిని ఆదరించి మాతునిచ్చి పెండ్లిచేసి, బహుమానములనిచ్చి పంపెను. ఈ రాజు ఔదార్యసాహసములను, సమయోచితబుద్ధిని, యుక్తాయుక్తవిచక్షణము గలిగియున్నాడు.

బిల్లుణచరిత్రమునందు మదనాభిరామనృపాలుడు అధికముగా కర్ణింపబడలేదు. ‘భూపాలచూడామణి’

అని ప్రారంభమున పొగడబడినాడు. కుమారీవిద్యా యత్నములో మంత్రిసలహా ననుసరించి కవికి అంధత్వమును, కన్యకు కుష్ఠత్వమును ఆరోపించి కుట్రపన్నినాడు. తన వీర్పుటకు వారిద్దరిని బహిరంచినాడు. రహస్యప్రణయప్రసంగము వినగానే డాక్టర్ కవిని బంధించినాడు. బుద్ధిగా నుండినచో కన్యతృప్తు వైరించి వేరొకని కిచ్చి పెండ్లిచేతు నన్నాడు. ఆమె ప్రతిజ్ఞను విని కోపించి కపరివేసినాడు. కోటిహాయి (తలారి) యొక్క శాంతిమాటలను నిరాకరించి తగిలివేసినాడు. కాని తుదకు ప్రజలందరు వచ్చి కవియొక్క ప్రణయోకాగ్రతను విన్నవించుపగా మనసుకరగి కవిని మన్నించి ఆదరించినాడు.

ఇక ప్రబంధములోని మదనాభిరామము మొదలు కపటి, తరువాత మార్పుడు, చివరకు కవిశాపఢీగుడు. నాయికానాయకులయొక్క స్థితిలో కరుణాశోకరసములను వృద్ధిపొందించుట కీనగుములు తోడ్పడుననియే ప్రబంధకవి చూచుకొనినాడుగాని వీనివలన రాజునందు గౌరవము తగ్గి పోవునని మరచినాడు. కలాభిమానియగు రాజు తనయూరనున్న ప్రసిద్ధకవివరుని తెలియక యుండు తెట్లు? ఇట్టి విద్యాభిమాని వ్యర్థస్థానము నుండి కవి పాడిన ప్రణయగీతమును, కవి కనుపరచిన ప్రణయోకాగ్రతను నిరసించు తెట్లు? ఇవి ప్రబంధమున లోపములని నాకు తోచినది. కాని చివరకు శాపఢీతివల్ల “తదుభయద్వండతరన్నే హసారంబును, తత్కవితా మహత్త్వంబును” ఆయనకు బోధపడినవిట్లు సహజమగు ప్రేమను, దయను జూపి తన రాజదర్బాను నిలువజెట్టుకొనినాడు.

నాటకములోని మదనాభిరామనియందు ఈ మూర్ఖత మిక్కిలి వెగటుగలిగించునట్లుగా ప్రదర్శింపబడినది. కుమార్తెతోగాని, రాణితోగాని, చెలికత్తెలతో

గాని మాట్లాడునప్పుడు వీనియందు ప్రాకృతజనోచిత బోధనేయే కనుపడునుగాని రాజోచితభోరణి గను పడదు. రాజు వ్యభిచారమునకు తాను స్వయముగా బోయి తలచిని స్వయముగా తొందరపెట్టుట ఈచెడు లక్షణమున కనుపాయముగా మార్చెను. షేక్స్పియర్ నాటకమున ఋణస్థునివై కసిదీర్చుకొనుటకు వాని కండము నోయ నువ్వమించుచున్న షైలాక్ (Shylock) యాదుని పాత్రము ననుకరించునట్లు చేయబడినా షేమునాభిరాముడు.

ఇక రాణినిగురించి చరిత్రలోగాని, ప్రబంధములోగాని అధికముగా నేమియు చెప్పబడలేదు. ప్రబంధమునం దీమె కూతురిమొర నాలించలేదని మాత్రము రాజకుమార్తె విలాపమువలన తెలియుచున్నది. నాటకమున వసుమతి, రాణి కూతురిని మన్నించమని సహజవాక్షిణ్యమును విడనాడవలదని ప్రేమగల తల్లికిని సాధ్యియగు నిల్లాలికిని తగినరీతిగా రాజుకు చెప్పిరి. కొంచెము కరుణరసమును తగ్గించినచో ఈమెసంభావణము రాణి కుండవలసిన ధీరత్వమును కనుపరచి యుండును. బిల్వణకావ్యమున రాణి సుతార, పురస్త్రీలు ఈ ఘోరముల రెండింటిని వారింపుమని చెప్పగా మూర్ఛిల్లినది. కూతురినడతను, స్థితిని దలచుకొని భిన్నురాలైనది. అయినను మనస్సును దృఢపరచుకొని రాజును వేడుకొనుటకువెల్లి నది. ఈమెయందుగౌరవముచేతనే రాజు తన నిశ్చయమును మార్చుకొనెనని చెప్పవగును. ఈసుతారాదేవియందు తల్లికిని, ఇల్లాలికిని, రాణికిని ఉచితమగు గుణముల ప్రదర్శింపబడియున్నవని నాఅభిప్రాయము.

కావ్యమునందు పురోహితుడు నీతిజ్ఞుడు, స్నేహపాత్రుడు. రాజమనోనువర్తియై సమయోచితమగు సలహానిచ్చి కవిని శిక్షింపుమని చెప్పినను తుదకు మంత్రులతోను, ప్రజలతోను వీక్షింపించి బ్రహ్మసాత్వాస్త్రీహిత్యలను వర్ణింపుమని రాజుకు బోధించెను. చరిత్రమునం దీపాత్రము కనుపడదు. అమాత్యుడు రాజునకు కపటోపాయము చెప్పి తెరపన్నుగడ జేసినవిధప కథలో వాని ప్రసంగ మేమియులేదు. నాటకమునందు ఈకపటో

పాయము రాజుకే స్ఫురించినది. అమాత్యున కీపాటి ప్రాముఖ్యమును ఇవ్వబడలేదు.

ప్రబంధమున తలారికిని, నాటకమున చెలికత్తెయగు కళావతికిని ప్రాముఖ్య మివ్వబడినది. తలారి వీరసేనుడు కవియం దెంతేని సానుభూతిని గనుపరచి, కవిచెప్పిన పద్యములను వ్రాయించి, సాహసముతో సారె సారెకు రాజునకు పంపించి, తుదకు కవియొక్క విడుదలకు కారణభూతుడై, రాజకన్యచే బహుమానము నొందినాడు. పండితుడు కాకపోయినను కవితామహత్త్వమును గ్రహింపగలిగినాడు. దయాగుణము, సాహసము, యుక్తాయుక్తవిచక్షణ గలిగి యువకుల నిశ్చలప్రేమను మెచ్చుకొని వారికి సహాయము చేసినాడు. ఇట్టి ఘలాషేక్షలేని పరోపకారపరాయణు లప్పడప్పుడు కథలలోనేగాక జీవితమందును కనుపడుచుండురు.

నాటకమున నాయకయొక్క చెలికత్తె కళావతి రాజుకు ధర్మబోధచేసినది. దానిమాటలు యుక్తములని మనస్సులో తెలుసుకొన్నను రాజు వానిని నిరసించెను. ఈపాత్ర నాటకమున నెంతయు బాగున్నది. రాజసభలో పండితుల గోష్ఠి యిటులుగాక ప్రహసనమునకు మాత్రమే తగియున్నది.

ఇక నాయకుని పాత్రను పరీక్షింతును. బిల్వణకవి ధీరలలితుడు, పండితుడు, అసమానకవితాశక్తిగలవాడు. కావ్యమునం దీతని సౌందర్యము నూచింపబడినదిగాని వర్ణింపబడలేదు. రాజకన్య “భావ్యర్థభావితమనోభవతుల్యకాంతా” (మందు సృష్టింపబడునని ఈశ్వరునిచే తలంపబడిన ఈమన్మథునకు తగిన కాంత) యని వర్ణింపబడుటలో ఈతడు నవమన్మథుని వలె నున్నాడని ఊహించదగును. ఒకప్రతిలో రాజకన్య “వక్త్రం విలోక్య సుకవేర్షయ నాభిరామమ్” (సుకవియొక్క నయనాభిరామమగు ముఖమును చూచి) అట్లనే నితంబనిహితహస్తయై నిలబడిపోయెనని వర్ణింపబడియున్నది. బిల్వణచరిత్ర మిత డసమానశరీరసౌందర్యము గలవాడగుటచే రాజు కుమారీవిద్యకొరకు కాండపటరూపమగు కపటోపాయమును పన్నవలసివచ్చెనని

చెప్పుచున్నది. ప్రబంధమునం దీకవి సౌందర్యము మిక్కిలి అతిశయోక్తులచే విల్లింపబడియున్నది. నాటకమున ఇట్లే నిరూపించినది. కుష్మగాత్రులను చూడనను శ్రతము కావ్యమునందు కవికి ఆనోపింపబడలేదు. ధర్మసంక్షేపము గలిగినట్లు, కలగనినట్లు నాటకమున నున్నది. కాని ఇది తక్కిన కావ్య, చరిత్ర, ప్రబంధములలో కనబడదు.

కావ్యమునందు కవి ఆత్మనిగ్రహము గలిగియున్నను కిష్కరానియొక్క విలాసవృత్తులకు శీఘ్రము లొంగిపోయెనని యున్నది.

‘విద్వాంస మాకు పశినంచ నశీచకార’

ఒకప్రతిలో అనోన్యానురాగము ప్రబలగా “తెర ఎందుకీ మనకు” అని కవి యనగా రాజకన్య తెరను తీరివేసి ఆయనదర్శనము చేసెనని యున్నది. అనోన్యస్య ప్రియవాక్యములు పలకు కొనినతరువాత

‘రాజప్రియోఽపి వివిధాగమపారగోఽపి భుంక్తే స గూఢచరితో నరరాజపుత్రీమ్, శాస్త్రోదితా న్యనుదితానిచ మోహనాని పశ్యేన్నహర్నిశ మతివ నిగూఢనేతాః.’

(రాజుకు ఇష్టుడైనను, సర్వశాస్త్రపారంగతుడైనను అతిరహస్యచరిత్రుడై ఆమెయందు శాస్త్రమున గలవి లేనివి అనేకమోహనకరములగు విలాసములను కనిపెట్టుచు రాజకన్యను అనుభవించుచుండెను.)

రాజువలని భయమున్నను ఇట్టిమోహినిని విడిచిపెట్టలేనని నిశ్చయించుకొన్నాడు. “సింగమయొక్కగుహ యెదుటనున్నదైనను, సుగంధఫలవభూషితముగు సల్లకీకృత్తుమును మాతంగము విడిచిపెట్టునా?” రాజప్రణామముచేసి రహస్యముగా దూతించే చెప్పించి మందలించినను, తనకుతాను ఎన్ని వేదాంతవైరాగ్యబోధనలు చేసుకొనినను ఆమెను తన యంతరాత్మ మరువజాలనివాడని.

‘తదపి న హరిణాక్షీం విస్మర త్యంతరాత్మా.’

ఆపదలో రాజద్వారమువద్ద నిలచి తనను చూచుచున్న ప్రియురాలినిచూచి ‘మరణమందును నీవే నాకు శరణ’ మన్నాడు :

‘బాలే త్వమేవ శరణం మరణేఽపి భూయాః’.

శిశుకుముందు తలారి ముక్తిప్రదుడగు దేవుని ధ్యానించుకొమ్మనగా “ఇప్పటికిని (అద్యాపి) నా కిక్కడ కనుపడునది ఆమెయేగాని ఆదిదేవుడు గా”దని బదులుచెప్పి “అద్యాపి” అనుశబ్దము ప్రథమమునగల ఏబది వసంతతిలకావృత్తములలో మనోహరప్రణయస్మృతిగీతమును బాడెను. ఈగీతము మామూలునీతిని నాయకయొక్క శృంగారచేష్టులను, స్థితులను, ప్రలాపములను స్మరించుచున్నను, ఈప్రణయమును మిక్కిలి పవిత్రముగా గణించుచు తన ప్రియురాలిని స్మరించుట గురూపదేశమును స్మరించుట యనినాడు. అర్జునుడు సర్వత్ర కృష్ణునే గనినట్లు ఈకవి సర్వత్ర తన మనోహరిణీయగు రాజపుత్రినే గనుచున్నాడు. నిశ్చలచిత్తుడై తనలో కొంచెమైన మంచినర్తన, సుగుణము, దేవపూజావికము ఉన్నయెడల జన్మజన్మములయందును శశికలయే తనకు భార్యయగునట్లు గ్రహింపుమని సర్వదేవతలను ప్రార్థించుచున్నాడు:—

‘హరిహరవిధిముఖ్యా లోకపాలాః సమేతాః వచఇహ మమసర్వైః శ్రూయతాం సాక్షిభిర్యత్, నివసతి యదిచేష్టం ధావనాయాం సుతథ్యం భవతు శశికలా మే జన్మజన్మేఽపి జాయా’

‘మమముది సుకృతంస్యాత్ పూర్వజన్మార్జితంచేత్ యది సకలసురాణా మర్చనం మేఽస్తి కించిత్, యజనహవనవేదాధ్యాసం యన్మయాస్తి తదపి శశికలా మే ప్రాణనాథా సదాస్తు.’

ఇది చితాగ్నిచుట్టు ప్రదక్షిణముచేయుచు నీత ‘రాముడే తనకు ప్రియుడు’ అని పాడిన రామాయణము లోని గీతమును జ్ఞాపకముచేయుచున్నది.

ఇట్లు దేవతలకు విన్నవించుకొని, మానమును ధరించి, అంతమును నిరీక్షించుచు కవి నిలబడెను. దేవుని

యం దుండవలసిన భక్తి స్త్రీప్రణయమందు లీనము చేయుట మహ్యంబునకు తగదని కొంద రూహింప నచ్చును. కాని “ప్రేమపాలిత మిజగం”బనియును, ప్రణయస్వరూపియనియును మన చెప్పుచును మరువరాదు. ఈకవిప్రణయము కేవల మైక్రికవాసనలచే నిండినదిగాదు. ఈశ్వరుడగు జీవుడు తన కైక్రికారకు తపస్సుచేయుటను నిరూపించుచున్నదని నాకు తోచుచున్నది. శక్తి ఈశ్వరునికొర కెట్లుతపస్సు చేయుచున్నదో అట్లే తనశక్తిని కలియుటకు ఈశ్వరు డగు జీవుడును “గోవువెంట దనులు కోడెభంగి” తడేక చిత్తుడై తపమాచరించును. ఇదియే యోగపరమపహస్య మని మహనీయులవలన వినియున్నాను. బిల్వణకవి మొదలు రహస్యప్రణయముచేత నమ్మిన ప్రభువును మోసగించుటవలన తన నడవడికి కలంకము కలిగినను ఇట్టి నిశ్చలప్రేమ తపస్సువలన ఆత్మంతోడీరతకు, ప్రణయమునకు ఆచిర్బుమైనాడు. బిల్వణచరిత్రగూడ కవి యం దిట్టి తన్మయతను కనుపరచినది. తాను చనిపోయిన తరువాత తన శరీరమునందలి పంచభూతములను తన ప్రియురాలి సన్నిధిని చేర్చుమని బ్రహ్మను వేడుకొన్నాడు. ప్రబంధమునందును ఇట్లే:—

‘తన పృథ్వీ యాఘనాఘనవేణి చరియించు
క్షీతిభాగమున నుండజేయుమయ్య,
తన రసం బాసుధాధర క్రీడబాడెను
శృంగారసరసిలో జేర్చుమయ్య,
తన లేజ మాత ప్రకనకాంగి దర్శించు
దర్పణాంతరమున దార్పవయ్య,
తన వాయు వాసుగంధశ్వాస విసరించు
కొను వ్యజనంబున గూర్చవయ్య,
తన నభం బారమణియింట నునుపవయ్య
యోశరీరంబు పంచత్వ మెనసినపుడు,
స్వాంశములతోడ భూతంబు లెదునైదు
గూర్చవయ్య విధాత నాకోర్కిదీట.’

చరిత్రమునను, ప్రబంధములోను రాజకపటమువలన నాయకుని నడవడియందు దోష మంతగా స్ఫురింపదు.

వానిలో నీదోషమంతయు రాజకాపట్టఫలమేయని నాయిక యనును. ప్రబంధమునను, నాటకమునను నింద నంతయు నాయిక తనపైనే వేసుకొనును. ఇది ప్రేమకు సహజము. బిల్వణకావ్యమునందు రాజుపై నింద లేనేలేదు. నాటకములో కవికి భర్తృసందేహము పొడమగా రాజకన్య యుక్తితో నాసందేహమును పోగొట్టును. నాయకునియెడ దోషము నిది తగ్గించినను, నాయికయం దిట్టి ప్రగల్భత సమంజసమా? మన నాటకములలో చిత్రాంగిపాత్రకు ఇట్టి ప్రాగల్భ్యము, చాతుర్యము అమర్చబడుచుండను గాని ఆ పాత్ర మనకుగూడా ఆ మెస్థితిని, ఆమెయెడ లోకమొనర్చిన ద్రోహమును ఆలోచించగా ఇట్టి ప్రాగల్భ్యచాతుర్యములు అస్వాభావికములని నాకు తోచుచున్నది. ఈవిషయమునందు మానవస్వభావమును, కవుల యూహలను విచక్షణులు చర్చించి నిర్ణయమొనర్తురుగాక.

ఇక నాయికనుగురించి చర్చించెదను. కాశ్మీర కావ్యములో శశికల మిక్కిలి సౌందర్యవతి, సూక్ష్మ బుద్ధిగలది. మధురమైన కంఠస్వరము గలిగి ఏమాట లాడినను తండ్రికి మిక్కిలి మోడమును గలుగజేయుట వలన తండ్రి యీమెకు తగినవిద్య చెప్పించుటకు తగిన గురువును వెదకుచుండెను. గురువు లభించగనే “కుక శారికలతో నాడుకొనుటను విడిచి గురువునొద్ద తాస్త్ర మభ్యసించు” మని మాతరికి నచ్చజెప్పెను. బిల్వణ చరిత్రలో నీమె నయస్సువచ్చిన కన్యయని వర్ణింపబడినది. మధురవాక్కు, స్వచ్ఛస్వరము గలిగి సంగీత విద్యయం దారిలేరి ప్రాగల్భ్యగర్వాన్వితయై యున్నదని చెప్పుబడినది. అందుచేత ఈమె ~~అంత~~ లేకుండ నాహిత్యము చెప్పించు పెట్టని రాజు ఆందోళనపడుచుండెను. ఆంధ్రప్రబంధము దీనినే అనుకరించుచున్నది:

‘ఈకులపవిత్ర సురుచిరహేమగ్రత
చంద్రకళగద సంగీతజలధి కిపుడు,
దీనికిని సర్వవిద్యలు లేటపడగ
బేర్చి సాహిత్య మొదవ జెప్పించు ననుచు.’

ప్రబంధకవి 'చంద్రకళ' యను శబ్దము ప్రయోగించుట "మామిషీపూర్వతిలక" యను నామమున కర్థమును జూచియే గాని కాశ్మీరబిల్వణకావ్యమునుండి గ్రహించినట్లునుచుటకు వీలులేదు. వేరునూచిన లేవియును లేవు.

విద్యారంభ మైనతరువాత నాయక గురువును, తండ్రిని, సరస్వతిని మెప్పించునట్లు సంస్కృతప్రాకృతములందు శాస్త్రములను నేర్చెననియు, తరువాత కామ శాస్త్రమును పఠించెననియు అన్ని గ్రంథములందును గలను. పకనానంతరము శాస్త్రము తెలిసియుండుటను, నయస్స వచ్చియుండుటను స్మరభాణవిధయై కవికి పూర్వవ్యవస్థి యగుటవలన ప్రేరితయై, యీ నూతన మన్యుననకు తగిన రతియై కాంతునియుండు కటాక్షాదీక శృంగారరసవిలాసములను కనుపరచెను.

‘విజ్ఞాతమన్యఃకలా స్మరభాణవిధాత
తస్యావ్యజన్మరమణీ నరనాథపుత్రీ,
భావ్యర్థభావిత మనోభవతుల్యకాంతా
కాంతే రసా నిర్వికరతిస్స దృశో ర్వికారాన్.’

తరువాత వానిని విశమచేసుకొనెను. అతడు మనస్సులో "అన్నియును విచారించి" ఆమెను గాంధర్వవిధిని వివాహమాడెను. ఇది దైవపుటనమని కావ్యము ఆశ్రిప్తాయపడినది.

‘దైవా త్రయో రఘటితం ఘటితం బధూవ.’

కవిని చూడవలెనను కుతూహల మామెకు పుట్టించినది కవికృతచంద్రవర్ణనమని చరిత్ర చెప్పుచున్నది. వర్ణన విని, సందేహము గలిగి, తెరతీసి చూచెను. చూచి మోహించెను. ఈవర్ణన వినుటకు ముందు ప్రబంధము ఆమెకు ఉద్వానవిహారసమయమున నొకకలను కల్పించి, అందు సుందరదివ్యపురుషదిర్బనము చేయించి ఆమెనునస్సుకు ఉద్వేగము కలిగించినది. అట్టి ఉద్వేగములో చంద్రవర్ణన కుతూహలమునుకలిగించుట న్యాయమేకదా. ఆమెయందు దోషము తగ్గించుటకు ప్రబంధకవి యిట్లు చేసెను. నాటకము ఇద్దరికిని కలలను, అన్యోన్యస్వస్పృహదర్శనమును, భవానీదేవివర

మును కల్పించి నాయకానాయకులయంగు దోషము నింకను తగ్గించెను. పూర్వము వీరిద్దరగు విద్యాధరదంపతులు. శాపోపహతులై ఇట్లు జన్మించి శ్రమల నొందినారని భవానీదేవిచేత చెప్పించి వీరియెడల దోషమే లేకుండజేసెను. ఈకల్పన లన్నిటిలోను బిల్వణకావ్యములోని కల్పనయే స్వాభావికముగా నున్నది. అద్భుతరససాహాయ్యము లేకుండగనే స్వాభావికముగా అన్యోన్యస్వప్రేమ గలిగినట్లు నిరూపించునట్టి శృంగారరసమే హృదయంగమముగా నున్నదని నాయభిప్రాయము.

ఈరహస్యప్రణయవృత్తాంతము రాజుకు తెలిసి రాజు కవిని శిక్షించునప్పుడు శశికలయొక్క ప్రసర్తన ఉత్తమజాతిస్త్రీకి తగిన ట్లున్నది. దీనతకు లోనుగాక తన కిప్పుడు కర్తవ్య మేమియుని విచారించుకొనినది. పతి ననుకరించి ప్రాణత్యాగముచేయుటయే సద్వ్యవస్థ జాతయగు స్త్రీకి తగు నని నిశ్చయించుకొనినది. కృతనిశ్చయుడై, తొందరపడక, తలుపులుబిగించి, వస్త్రమును గట్టిగా కట్టుకొని, మేడపైకి పోయి సమయమును నిరీక్షించుచున్నది. చరిత్రమునం దిదేమియు లేదుగాని తండ్రి పెండ్లిచేయుచు నున్నగా "సర్వము కవికి సమర్పించియున్న నాయొక్క నిశ్చేతనమైన కాయము నెవరికిత్తువు" అన్నది. అటుతరువాత ఈమె సంగతి వివాహమగువరకు ఎత్తుకొనబడలేదు. ప్రబంధము ఈమెయొక్క విలాపమును అతికరుణముగా ప్రదర్శించినది. అంతే. నాటకములోని నాయక సభజనుల సలహాపైని కవితో సంప్రతించినపిదప తండ్రివద్దకు వెళ్లి కవిని మన్నించుమని వేడుకొనినది. నిరసింపబడి చావునకు నిశ్చయించుకొనినదిగాని నేలమాళిగలో ఖైదు చేయబడినది. భవానీకృపవలన సంకల లూడ ఈవలికి వచ్చి వధ్యస్థానమున నున్న ప్రియుని గలసికొనినది. గ్రంథములన్నిటిలోను ఈనాయకపాత్ర మనోహరముగానే యున్నను, బిల్వణకావ్యమందు నాయకానాయక పాత్రలును, వారి ప్రణయమును స్వాభావికముగను, భావాన్విత్యముతోను ప్రదిర్శింపబడియున్నవని తలచెదను.

ఈ లోకములో సంఘపుకట్టుబాట్లు పలురీతులుగా నున్నవి. అవియును కాలానుగుణముగా మారుచుండును. ప్రకృతియొక్క కట్టుబాట్లకును పీనికిని సంఘర్షణ ముడుచుచినపుడు ప్రకృతియే గెలుచుచుండును. శశికలాబిల్వణుల ప్రణయ మిట్టి ప్రకృతివిజయమున కొక యుదాహరణము. “ప్రణయముయొక్క పద్ధతి ప్రణయముదే. అది యింకొక పద్ధతికి కట్టుపడదు.” అని 14-వ శతాబ్దపు ఆంగ్లేయకవి ఛాసర్ (Chaucer) పాడినాడు. “ప్రేమ కేవలబహిరుపాధుల నాశ్రయించి కలుగదు. నిరూపించుటకు వలనుపడని అంతరహేతు వేదియో యొకటి పదార్థములను చేరదీయును.”

‘వ్యతివజతి పదార్థా నాంతరః కోఽపి హేతు ర్ముఖిలు బహిరుపాదీః సీతయ స్సంశ్రయంతే.’

అని భవభూతి పాడినాడు. ఇచ్చట శశికలాబిల్వణుల ప్రణయమునకు వారి మనోహరరూపములు, యౌవనము ముఖ్యకారణములుగా నిరూపింపబడినను, పూర్వజన్మనాసన అంతరకారణముగా నూచింపబడియున్నది. పురుషకార మగుచో సంఘనీతికి విరుద్ధమై నిరసింపబడదగిన లంపలము దైవకార మగుటచేత ఉత్తేజకమై మనోహరమైన ప్రణయముగా మారినది. తారాశేశాంకుల ప్రణయము ఉభయలయెడలను జారత్వమే, ద్రోహపూరితమే. దీనికి మదోన్మత్తత, అవినీలియును మాత్రమే కారణములు. ఈశశికలాబిల్వణుల కథయన్ననో కులగర్వమును, హ్రస్వదృష్టిభావములను అతిక్రమింపబాటి పొంగిపొరలు స్వాభావికప్రణయవాహినిని ప్రదర్శించుచున్నది. ప్రబంధకవుల అభిరుచులవలన పచ్చివర్ణనలేని సంపదశినందున అధునాతనయుగసంస్కరణమునకు పాల్పడినది. సందుదొరికితే చాలును, ఉత్ప్రేక్షలు, అతిశయోక్తులు, కచకుచనితంబాదివర్ణనలు, స్మరక్రీడాదివర్ణనలు గుప్పించబడును, ప్రబంధములందు పక్షపాతములేక అందరునాయకులు, నాయకులను చంద్రబింబమువంటి ముఖముగలవారు, సింహమువంటి నడుముగలవారు, పద్మాక్షులు, పద్మహస్తులు, పద్మపాదులుగా వర్ణింపబడుదురు. ఇట్టి

అభిరుచి కవితకు వేరుపురుగువంటిది. దీనివలననే బిల్వణచరిత్రములోను, బిల్వణీయ ప్రబంధములోను కవి నాయకును మొదటిమాపుననే కంటి కగుపడని శరీరభాగములనుగూడ వర్ణించునట్లు చేయబడెను. పచ్చివర్ణనలను ప్రస్తుతకాలాభిరుచినిబట్టి వదలినను ఆంధ్రకవిత యిప్పటికిని ఈ ప్రబంధశైలిని అనుకరించి ఉత్ప్రేక్షాతిశయోక్తిభూయిష్టమై యున్నదనియే నాలభిప్రాయము.

బిల్వణకవిమానసమునేగాక నేటివరకు సకల హైందవపాఠకలోకహృదయములను రంజింపజేయు నీశశికల (యామినీపూర్ణతిలక) యొక్క సౌందర్యమునుగురించి కొంచెము తెలిసికొనగోరితిమేని గ్రంథము లన్నిటిలోను ఉత్ప్రేక్షలే కనుపడును. కావ్యములో నీమె పద్మిని:

‘శ్రీపద్మపత్రనయనాం వరపద్మహస్తాం పద్మప్రకృష్టచరణాం శుభివపద్మగంధామ్, తాం పద్మినీమివ సుపద్మనికేతనాంచ మేనే కవిః శశికలామివ కామవల్లీమ్.’

పరదేవతను “పద్మకాంతిపదపాణిపల్లవపయోరు హాసనసరోరుహం” అని ఒకేపద్మనూత్రముతో బంధించి వర్ణించియున్నారగుదా మహానీయులు! చరిత్రలో “ముఖ మఖిలం నయనయుగం” అని యీమెను వర్ణించు నొక యుత్ప్రేక్ష గలదు. చూపు లంతశీవకళ గలిగియుండి అపూర్వబుద్ధినూత్నతను తెలియజేయుచున్నవని మనము అర్థముచేసుకొవలయునుగాబోలు. ఇంకొకచోట అప్పుడే స్నానముచేసి తెల్లనిచీర గట్టుకొని, తడిబాత్తును చేతబట్టుకొని నిలుచున్న ఆమెను జూచి క్రొత్తగా సానబెట్టిన కత్తివలెను, నిండువెన్నెలను వెడజల్లు కారద రాత్రివలెను, శృంగారససముద్రమునుండి వెలువడిన రెండవ లక్ష్మీవలెను ఉన్నదని యామినీపూర్ణతిలక వర్ణింపబడినది. మొదట తెరతీయగా ఆమెను చూచినప్పుడు ఆమెయొక్క మెరుపువిగ్రహమును కవి వర్ణించు శ్లోకమును, ప్రబంధములోని పద్యమును ఉత్ప్రేక్షామయములయినను నేటికిని పఠింపబడుచున్నవి. ఇవి మొదలనే ఉదాహరింపబడినవి.

[శ్రావణమాసము]

చోరపంచాళిలోని మొదటిశ్లోకము ఈమెను “కనకచంపకదామగౌరీ” (పరమసువర్ణచంపక విభావరగౌరీ) యని వర్ణించెను. మొదటియాపున కీమె బంగారులతవలెను, మెరుపుతీగవలెను, చంపకపుష్పముల సరమువలెను గనుపడెనని లేలును. ఇందులో గాత్రసౌష్ఠ్యమును, కాంతియును ద్యోతితములగుచున్నవి.

ఇక నీమెవిలాసములు పలుతెరగుల చోరపంచాళి కలా వర్ణింపబడినవి. ప్రబంధమున తృతీయాశ్వాసమున రమణీయముగానే తిరునామ చేయబడియున్నను, మాతృకలోని వసంతతిలకావృత్తములవలె ఈదీర్ఘవృత్తములు స్వృతిభావమున కనువుపడినట్లు నాకు తోచదు. అశ్లీలములు లేని కొన్నివర్ణనలు మిక్కిలి మనోరంజకములుగా నున్నవి. రాత్రి కవి కుమ్మినప్పుడు, కోపముచే మామూలుగా “నిరంజీవ” యనువాడుకదీవనను ఉచ్చరించక జీవశక్తిని వృద్ధిజేయు బంగారుచెవికమ్మను తనకు తాకించినదట, యొకమారు. ఇంకొకమారు వెనుకనుండి వచ్చి కవి కన్నులుమాయగా, సఖులు ఎవరో చెప్పుకొమ్మని యడిగిరి. సంభ్రమపులకిత కంఠజేశయై, కొంచెము చిరునవ్వుగల స్వరముతో “అమ్మో, నాకు తెలియదు” (మాత ర్మవిద్యే) అని బదులుచెప్పినదట. తాను తలుపునద్ద నిలుచుండగా, ఆయనను చూడనిదై, ప్రియుడెప్పుడువచ్చునో యని చేయి మోమున జేర్చి ఎదురుగచూచుచు, కవీయం దనురాగమును వెల్లడించు పాటను మెల్లగా కాకలీస్వరమున పాడుకొనుచుండుట విని కవి మిగుల మోదమందెనట. ప్రేమ ప్రియురాలి యం దనంతశృంగారలీలను గనిపెట్టుచుండును. ఇచ్చియు శశికల సౌందర్యదేవతయేగాక, విద్యావతియైనను, రాజవంశజయైనను సహజముగా గర్వములేని ముగ్ధ, ఉత్సాహవతి, ప్రేమమూర్తియు నైయున్నదని చదువరులకు ద్యోతనముచేయుచున్నవి. చోరపంచాళిలో వర్ణింపబడిన ప్రియురాలి లీలలు కావ్య, చరిత్ర, ప్రబంధములలో రమణీయముగా నమర్పబడియున్నను, నాటకరచన ఈప్రణయస్వృతిగీతమునకు చోటివ్వలేదు.

V ము గింపు

కవితేత జేయబడిన చంద్రవర్ణన, నాయికావర్ణన చరిత్రయందును, ప్రబంధమునందును ప్రాముఖ్యమువహించుచున్నవి. నాటకమున చంద్రవర్ణన మాత్ర మమర్పబడినది. నాయికావర్ణన కంతప్రాముఖ్యమివ్వబడలేదు. నాటకముయొక్క స్థాను వేరు. ప్రబంధమున ద్వితీయాశ్వాసమునందు పూదోట, అందు రాజకన్యావిహారము, ఆమె కలగని లేచి విభ్రమమునొందుట మొదలగునవిగల భాగము కైలి శ్లేషభూయిష్టముగా నున్నను అతిలలితముగా నున్నదని తలచెదను. విస్తరభీతిచే నిచట వానిని నే నుదాహరించుటకు సాహసింపలేదు.

ఈ ప్రబంధకైలి కొన్నిచోట్ల మనుచరిత్ర పోకడలను, కొన్నిచోట్ల భాగవతపు పోకడలను అనుసరించుచున్నది.

ఈ న్యాసమును ముగించుటకుముందు ఇన్నిగ్రంథములు చేర్చి పరిశీలించుటలో నాకు దోచిన రెండుమాడు చిన్నయంశములను పొందుపరచుచున్నాను:—

౧. కాశ్మీరకావ్యమున కవికి శిష్యు చోరునకు తగిన శూలారోపణము (కొరతతీయుట) అని నిర్ణయింపబడినది. తక్కిన అన్నిగ్రంథములలోను శిరశ్చేదమని యున్నది. రాజమంత్రుల నీవిషయములో సలహా అడిగినట్లు కావ్యమున నున్నది. చరిత్రలో రాజు ఎవరిని సలహాఅడుగకయే నిర్ణయించెను. ప్రబంధములో సభచేసి అభిప్రాయమడిగినను సభ్యులు దండింపుమనిలేగాని దండనస్వరూపమును రాజే నిర్ణయించెను. ఈసభ ప్రబంధకవియొక్క సాంతకల్పనయేగాని కాశ్మీరకావ్య పరిచయఫలమని ఊహించుట కాధారములులేవు.

౨. విద్యాభ్యాసముకొరకు “సప్తావని” యను పేరుగల ఒక ప్రాసాదమును ఏర్పాటుచేసి యిచ్చెనని కావ్యమందున్నది. అచ్చటనే కవినవాసమునకు తగిన ఏర్పాటులును చేయబడినవి. చరిత్రలోను అట్లే. కాని చదువుకొను కాలలో శయ్యలమర్పబడినట్లు చరిత్ర

యం దుండుట వింతగానున్నది. రాత్రివేళ రాజకుమారి తన శయనమునకు వచ్చినట్లును, కవి చంద్రుని వర్ణించుట విని కుతూహలముతో తెరదీసి చూచినట్లును గలను. శయ్యాశీఘ్రము, విద్యాగారము రాజభవనములో నొకటిగా నుండుట అసంభావ్యమని తలచెదను. చరిత్రలో కొన్ని భాగాములు స్పష్టముగా లేవు.

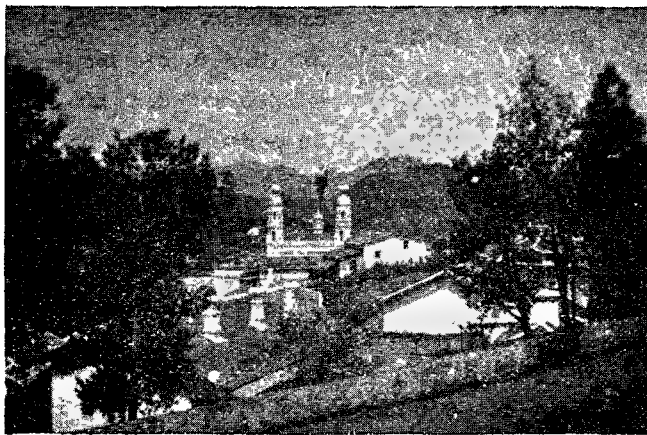
3. కవి “చేతోజాతాకులితహృదయుడై” చంద్రవర్ణన చేసెనని యున్నది. ఈమనస్థితి ప్రేరేపణకు దృశ్యకారణము లేదు. శృంగారభావవిలసితమని యనుకొనవచ్చును. వర్ణనలో నొకచో:

‘పశ్యోదితం శారద ముత్పలాక్షి
సంధ్యేందిరాకండుక మిందుబింబమ్’

(సంధ్యాల్పక్షి యాడుకొను బంతివలె నుదయించిన శరత్కాలచంద్రబింబమును చూడు మోక్షత్పలాక్షి) చంద్రబింబమును చూచునప్పుడు “కలువరేకుల వంటి నేత్రములుగలదానా” యని సంబోధించుట మంచి ఔచిత్యమును గలిగియున్నను ఈ ఉత్పలాక్షి ఎవరు?

ఎవరైనా సంబోధించుచున్నా డీకవి? రాజకుమారి సమీపమున నున్నట్లుగూడ తెలియదే. ఇందుచేతనే అనేక చాటుక్లోకములను చేర్చి యీ దక్షిణదేశ బిల్వణ చరిత్రము మార్పబడియుండునని నాకు తోచుచున్నది. కాశ్మీరకావ్యములోను అన్వయలోపములు గలవు గాని అవి వ్రాతలలో కాలక్రమేణ సంక్రమించినవని తలచెదను.

బిల్వణకవిప్రణయమునుగురించిన యీ గ్రంథము లన్నిటిలోను స్వాభావికవర్ణనలు గలిగి, మృదులమైనా తిక్తిష్టుచును వైదర్భికైలిని గలిగి, శైలియందును కథా సందర్భములందును చోరపంచాశికను, మిక్కిలిగా అనువర్తించుచున్న కాశ్మీరబిల్వణకావ్యము మన యాంధ్ర దేశములోని సమర్థులగు పండితులచే పరిష్కరింపబడి, వ్యాఖ్యానముతో ప్రచురింపబడ తగియున్నదనియును, దీని శైలిని, వృత్తములను అనుకరించు ఆంధ్రీకరణము గూడ వాంఛనీయమనియును చదువరులకు విన్నవించుకొనుచు ఈవ్యాసమును ముగించుచున్నాను.

కోటగిరిలోని బజారు, నీలగిరి

—టి. గోపాలకృష్ణ.

య ద్యాత్రయ వ్యాపకతా హతా నే,
భిదైకతా వాక్పరతాన నుత్యా,
ధ్యానేన బుద్ధేః పరతా పరేక,
జాత్యాఽజతా క్షంతు మిహోర్హాసి త్వమ్.

—“రహీమ్ కావ్యము” నుండి.

(ఓ పరమాత్మా, తీర్థయాత్రలకు బోవుట
నీ వివట లేవని యంగీకరించుటయే దీనిచే
నీ సర్వవ్యాపకత్వము నవమానించిన ట్లగు
చున్నది. నమస్కారాదికములచే జీవబ్రహ్మల
మైక్యము, స్తోత్రములచే వాగతీతత్వము సంగీ
కరింపన ట్లగుచున్నది. జీవబ్రహ్మల కైక్యము
సంగీకరించుచో నమస్కారము చేయు వా
డెవడు? చేయించుకొనువా డెవడు? స్తోత్ర
మొనరించుచో వాగతీతుడను టెట్లుచెల్లును?
ధ్యానమొనరించుచో బుద్ధికతీతుడ వనుటను
త్రోసివైచిన ట్లే! అవతారము లంగీకరించుచో
నీయజత్వమును ధ్వంస మొనర్చిన ట్లే! పరమ
ప్రభూ, మాయాయవివేకమును క్షమింపుము.)

పై నుదాహరించిన “రహీమ్ కావ్యము”ను
ప్రాసినవాడు అకృరుపాదుషా ప్రధానమంత్రి
యగు అబ్దుల్ రహీమ్ ఖాను. ఈతని పుణ్యచరిత్ర
సంస్కృతపాఠకులకు చిరస్మరణీయము. ఈతని
మృదుమధురకవితాకుసుమములు సంస్కృత
వాఙ్మయమునకు శిరోభూషణములు.

రహీమ్ ఖాను సుప్రసిద్ధుడు ‘కరా
కూయటా’ వంశమున జన్మించెను. ఈతని

పూర్వులందరు జాగీర్దారులు, సర్దారులు నై
విఖ్యాతిబడసినవారే. ఈతని పితామహుడు
బాబరువద్ద సర్దారుగా నుండి యాతనితో
భారతదేశమునకు వచ్చెను. నాటినుండియు
ఆతడు భారతభూమిలోనే యుండిపోయెను.
హుమాయూను చక్రవర్తి కాలమున ప్రధాన
మంత్రిగను, సేనాధ్యక్షుడుగను ఉండి ఆతని
యనంతరము అకృరుపాదుషాకు సంరక్షకుడుగ
ఢిల్లీ సామ్రాజ్యమును శాసించిన ఖాన్ ఖానా
బహ రామ్ ఖానుడు రహీమ్ ఖానుని తండ్రియే.

రహీమ్ ఖానుని చిన్న తనముననే యాతని
తండ్రియగు బహ రామ్ ఖానుడు చనిపోయెను.
పితృమరణమునాటి కీతనివయస్సు నాలుగేండ్లు
మాత్రమే. అప్పటినుండియు నకృరుపాదు
షాయే యీతని చేరదీసి విద్యాబుద్ధులు గర
పించెను. రహీమ్ ఖానుని సత్యసంధత, బుద్ధి
వైశిష్ట్యముల కలరి చక్రవర్తి యీతనికి
‘పాటిక్’, జాగీ రొసగి గౌరవించెను. నాటి
కీతని వయస్సు పదునెనిమిదేండ్లుమాత్రమే.
బుద్ధివైశిష్ట్యముతోబా టాతని సాహసవిక్రమ
ములుగూడ అనుపమానములు. విక్రమశకము
౧౬౩౩-వ సం. న గుజరాతయుద్ధమున ఖాను
చేసిన సహాయమునకు సంతోష్టుడై చిన్నవా
డనియైన తలవక చక్రవర్తి ఇరువదేండ్లువాడగు
రహీమును గుజరాతనుకు సుబేదారుగా నియ
మించెను. ఈ దినములలో రహీమ్ ఖానుని

యదృష్ట మత్యున్న తస్థానమం దుండెనని చెప్ప వచ్చును. ఒకదాని వెనుక నొకటిగ నాత డతి శీఘ్రముగ నున్న తస్థానములు బడయసాగెను. సామాన్యముగ నధికానుభవము గలవారికి గాని యొకగ బడని 'మిర్-అర్జ్' అనుపదవి నీత డిరువది నాల్గవయేటనే బాంధగలిగెను. తరు వాత ఎనిమిది మాసములకే 'అజ్మీరు' నకు సుబేదారుగా నియమితుడై దర్బారులో నున్న తస్థానమలంకరించెను. పాదుషా యీతని యోగ్యతకు ముగ్ధుడై యెట్టి యున్నతపద మొనగుటకుగూడ వెనుదీయలేదు. తన యిరు వదియూరవయేట నీతడు యువరాజసలీమునకు సంరక్షకుడుగను, విద్యాశిక్షకుడుగను నియ మితుడయ్యెను. ఇరువది తొమ్మిదవయేటనే 'ఖాన్ ఖానా' యను బిరుదము వహించెను. తరువాత మూడు సంవత్సరములకే ఖాన్ ఖానా అబ్దుల్ రహీమ్ ఖాన్ ప్రధానామాత్యుడుగా నొనర్పబడి సామ్రాజ్యమునం దత్యున్నతాధికార మొందెను. నాటి కీతని వయస్సు ముప్పది మూడేండ్లు మాత్రమే.

అక్కరుపాడు పాయసంతరము జహంగీర్ చక్రవర్తిగూడ ఈ సమర్థుని సముచిత గౌరవ మొనగి పూజించెను.

ఖాన్ ఖానా ప్రధానామాత్యపదవియం దించుమించు ముప్పదియేండ్లు పనిచేసెను. ఈమధ్యకాలమం దీతడు మహాగౌరవముతో బాటు మహాదైశ్వర్య మనుభవించెను. పాదు షా కుమారుడగు 'షాహజాదా ఖుర్రమ్' ఖాన్

ఖానా ప్రథమపుత్రుడగు శాహ్ బాజ్ ఖానుని పుత్రికను వివాహమాడెను. చక్రవర్తితోడి బాంధవ్యముగన్న ఖాన్ ఖానాకు ప్రార్థనీయము, గౌరవనీయము నగునది వేరొం జేయున్నది?

యావనముతో బాటు రహమానుని యదృష్టచక్రముగూడ తిరిగిపోయెను. ఈయన కుమారులు మువ్వరలో పెద్దవాం డ్దిరువురు మరణించిరి. ఇంకలో మనుమరాలి మగడు ఖుర్రమ్ పాదుషాపై తిరుగబడుట సంభవించి ఖాన్ ఖానా రాజపుత్రునిపక్ష మవలంబింప వలసివచ్చెను. యదృష్టమున ఖుర్రమ్ పరాజితుడయ్యెను. ఖాన్ ఖానా మహబ్బత్ఖానుచేతిలో బంధీయయ్యెను. చెరసాలలో నీవృద్ధు డనేక దుఃఖములకు లోనయ్యెను. అచటనే యీతడు తన తృతీయపుత్రుని శిరమను విద్రోహచరణమునకు బహుమానముగా బొందెను.

కొంతకాలమునకు జహంగీర్ - ఖుర్రమ్ లకు సంధి జరిగెను. వెంటనే ఖాన్ ఖానా చెరవీడి తిరిగి పూర్వపదమున నియుక్తుడయ్యెను. కాని యీమారు రహీము తనపద విని చిరకాల మనుభవించలేదు. మరుసటి సంవత్సరముననే యావృద్ధుడు తన డెబ్బది రెండవయేట దివంగతుడయ్యెను.

ఈతని ప్రతిభ యొక్క రాజకీయరంగ ముననేగాక సాహిత్యపీఠమునగూడ దివ్య ద్యుతుల వెలార్చెను. ఖాన్ ఖానా కేవలము రాజనీతివేత్తయేగాడు; పండితకవి. ఈతడు అరబ్బీ, ఫారసీ, హిందీ, సంస్కృతభాషలలో

కూలకమును పాక్షిత్యముగలిగి రసవంతమును, ఆశువుగను కవిత చెప్ప నేర్చియుండెను. ఈతని కవితాశైలి మృదులమై, మధురమై, హృదయంగమమై యుండును.

సంస్కృతభాషలో నీతడు వ్రాసిన గ్రంథములు రెండు:

౧. ఖేటకౌతుకజాతకము

ఇది యొక జ్యోతిషగ్రంథము. సారసీపక్షయుక్తమగు సంస్కృతభాషలో దీనిని రచించి ఖాన్ ఖానా గ్రంథరచనమున నూతన మార్గము ద్రొక్కెను. ఈ గ్రంథము ముద్రితము. మంగళాచరణాంతర మీక్రింది శ్లోకముతో గ్రంథ మారంభింపబడినది:

“కశో మృద్ధుల్ రహీమోఽహం
ఖుదాతాలా ప్రసాదతః,
పాఠశీకపదై ర్యుక్తం
ఖేటకౌతుక జాతకమ్.”

౨. రహీమ్ కావ్యము

భక్తిరసపూరితమగు గ్రంథము, అలభ్యము.

రహీమ్ ఖాన్ జాతించే తురుష్కుడైనను కృష్ణభక్తుడు. ఈమహాకవి రసవంతములగు కవితాకుసుమములు తన యిష్టదైవతము నర్పించెను. అపద్యముల సంగ్రహమే ‘రహీమ్ కావ్యము.’

‘రహీమ్ కావ్యము’ యొక్క వైశాల్య మూహించుటకు నేడు మన కెట్టి యవకాశములు లేవు. కాని ప్రస్తుత మారేడుశ్లోక

ములుమాత్రము కాలగర్భమున నశించిన యాయుత్తమగ్రంథముయొక్క యశాత్కృష్ట్యమునకు సాక్షిమాత్రములుగ నిలిచియున్నవి రచనామాధుర్యము, విశాలభావములు గలిగి హృదయస్పర్శియగు కళతొలికించుచు యాశేషించిన శ్లోకము లాశిథిలకావ్యముయొక్క యశాత్కృష్ట్యమునూహించు నవకాశమును గలిగించుచున్నవి.

ఖాన్ ఖానా మహాదైశ్వర్య మనుభవించినది ప్రధాన మంత్రియగుటచే గాదు; విస్తృతకీర్తి బొందినది పెద్దబిరుదుములచేగాదు. అమృతరసనివృద్ధినియగు నాతని కలమే పాదుపాల మన్నలకు పాలుచేసినది; ప్రజాహృదయమున స్థాన మిచ్చించినది. నేటికిగూడ ఉత్తర హిందూస్థానమున నే హిందూకవియొక్క కవితకు లేని వ్యాపనము, కీర్తి ఈతరుష్కుకవికి గలవు. ప్రజ లెల్ల రీతనిని ఖాన్ ఖానాగాకన్న మహాకవిగానే యెరుగుదురనుట సత్యదూరము గాదు. ఇట్టి మహాకవిగ్రంథము సమగ్రముగ లభించకుండుట విచారకరము.

ఈతని కావ్యములో శిథిలశేషములగు శ్లోకములు నాకు లభ్యమైన వీక్రింద వ్రాయుచున్నాను :

“ఆనీతా నటవ న్యుమా తవపురః
శ్రీకృష్ణ యా భూమికా
వోమకాశ ఖఖాంబరాభిసమ
త్వత్ప్రీతయేఽద్యావధి,
ప్రీత స్త్వం యదీచే న్నిరీక్ష్య భగవన్,
స్వం ప్రార్థితం డేహి మే

నోచే ద్బ్రహ్మి కదాపి మా నయ పున
స్తేతాదృశిం భూమికామ్.”

“రిత్నాకరోఽస్తి సదనం గృహిణీచ పద్మా
కిందేయ మ్మిథవతే జగదీశ్వరాయ,
రాధాగృహీతమననే మనచేచ తుభ్యం
దత్తం మయా నిజమన స్తదిదం గృహోఽః.”

ఈ క్రింది శ్లోకములుగూడ ఖార్ఖానా
విరచితములే:

“ప్రాప్య చలా నధికారాన్
శత్రుషు మిత్రేషు బంధువర్గేషు,

నాపకృతం నోపకృతం
నోపకృతం కిం కృతం తేన.”

“అమృత చరణతరంగిణి
శశిశేఖరమాలిమాలతీమాలే,
మను తమవితరణమయే
హరతా దేయా, నమే హరితా.”

“భగవతి, మునికన్యే, తారయే పుణ్యవంతం
సతరతి నిజపుణ్యైశ్చ సత్ర కింతే మహత్త్వమ్,
యదిహ యవనజాతం పాపినం మా పునీని
తదిహ తవ మహత్త్వం తన్మహత్త్వం మహత్త్వమ్.”

మాంటు నైజంటు, కోటగిరి
(నీలగిరి)

—టి. గోపాలకృష్ణ.

(తరువాయి)

రెంవో అంకం

మొదటి రంగం

[బంగారమ్మ పీఠిఅరుగుమీద గోడకి ఆనుకొని కూచునివుంటుంది.]

బంగారమ్మ—(స్వగతం) మళ్ళీ యెప్పుడు వస్తాడో బావ! మాయింట్లోనే భోజనంచేస్తూ మాయింట్లోనే వుండరాదా? భోజనంకోసం యియింటికి, ఆయింటికి పరిగెత్తడం యేం సుఖమా? ఒకచోట పొద్దోతుంది. అప్పుడు పొద్దున్న వుండడం కష్టం. ఒకచోట తొమ్మిదింటికి అవుతుంది. అప్పుడు రాత్రి దాకా వుండడం కష్టం. రూపాయలకి రూపాయలు కాఫీహోటల్లలో గుమ్మరించాలి. ఇక వారాల లాభం యేమిటి? కాకపోయినా, వొకయింట్లో పప్పు, కూర, చారా—యిలాంటివి పెడతారు. కొన్ని యిళ్లలో వట్టిపూరగాయే వేసి పెడతారు, వొకరి “యేగో తింటాడు, పోతాడు” అని నిర్లక్ష్యంగా పెడుతుంది. వొకరి విధిలేక రుంజుకుంటూ పెడుతుంది. ఆవరించి పెట్టే యిల్లాళ్లు తక్కువవుంటారు. యెలా తింటున్నాడో బావ? యెలా కాలం గడుస్తోందో?

మాయింట్లోనే యెండుకుండగూడడమ్మా? మా నాన్న మేనమామాయెను. తను మేనల్లుడు. మా అమ్మ క్షేమం యెరుగదు. నేను ప్రాణం యిస్తాను. యేంలాంటి? యేం తక్కువా? చాలామంది యిళ్లల్లాగ అసహ్యంగా వుండను మాయిల్లు. వేసంకాలంలో డాబామీద పడుకుంటే యెంతసుఖంగా వుంటుందీ? యిల్లంతా నాప రాయేకదా? తను ప్రత్యేకంగా వొకగది వుచ్చుకోవచ్చు.

నేను వుండమంటే వుంటాడు. నేనంటే దయే కావక, వొళ్ళో కూచుంటే సంతోషించాడు కదా?

అయితే యిదోకష్టం వచ్చిలావుంది. నిన్న యిట్టే వచ్చి పదిరూపాయలు చేతిలో పెట్టాడు. ఇందాకా వీసెడు మిఠాయి తీసుకువచ్చాడు. వొద్దు మొర్రో అని యెంత చెప్పినా సనేమిరా అన్నాడు; గాని మానేడా? వచ్చి నప్పుడల్లా యిలా అయితే కష్టమే. సంగీతంపాడి సంపాదించుకున్న డబ్బంతా యిలాఖర్చుపెడితే—యింకా పెళ్ళికావాలి కూడానూ.

(అప్పుడు వెంకన్న వస్తాడు.)

వెంకన్న—(స్వగతం) బంగారం అరుగుమీదే కూచుంది. నేనంటే దీనికిష్టమే. నన్ను మాసిందంటే ముందు తనే పలకగిస్తుంది. (ఆమెయెడట ముసిముసి నవ్వులు నవ్వుతూ నుంచుంటాడు)

బంగారమ్మ—(స్వగతం) పీడు వచ్చా డెందుకూ యిప్పుమా?

వెంకన్న—(స్వగతం) పలకరించడం?

బంగారమ్మ—(స్వగతం) మొద్దులాగ నుంచున్నా డెందుకూ?

వెంకన్న—మాట్లాడవేమే బంగారం?

బంగారమ్మ—నువ్వెందుకు మాట్లాడావుకాదూ?

వెంకన్న—మాపూరునుంచి వస్తే—

బంగారమ్మ—నిప్పుడు వచ్చావురా?

వెంకన్న—యిప్పుడేగామా యింకా కస్తున్నానూ? మాట యింకా బుజంమీదే—

బంగారమ్మ—అయితే యింట్లోకిపడ.

వెంకన్న—(స్వగతం) తను లేవడం? (ప్రకాశం) మాఅమ్మగూడా వస్తోంది.

బంగారమ్మ—వీడి?

వెంకన్న—అదిగో (వీధికిసిచూసి) అమ్మాయి!
బంగారం వీధిలోనే కూచుండేవ్!

(అప్పుడు కోటమ్మ వస్తుంది.)

కోటమ్మ—ఇదిగో బంగారమే! వీధిలో కూచున్నావేమీ?

బంగారమ్మ—వీధిలో కూచోలేదు, పెద్దత్తా, అరుగుమీద కూచున్నాను గానీ.

కోటమ్మ—అదీయిదీ వొకటికామా? ...పోనీ, మీనాన్న పూజ్లో వున్నాడా?

బంగారమ్మ—వున్నాడు. బహుశికామోసు వెళ్లాడు.

వెంకన్న—యింట్లోకి వెడదాంరానే బంగారం!

బంగారమ్మ—మీరు పదండి, నేను తరవాత వస్తాను.

కోటమ్మ—నడవరా.

(తల్లి, కొడుకూ లోపలికి వెడతారు)

బంగారమ్మ—యిప్పుడు వచ్చారెండుకూ వీళ్ళూ? ఎక్కడికో వెళుతున్నారు కాబోలు. చదువూ లేదు సంధ్యలేనూ, మాటలు మాత్రం మెయ్యగలడు వీడు. పెద్దత్త యెక్కడికి వెళ్లినా వీణ్ణే తీసుకువెళుతుంది. చచ్చుపెద్దమ్మ. అప్పుడే పద్దెనిమిదేళ్లు వెళ్లాయి. నేనే నయం, ఆరోతరగతి చదివాను.

(వెంకన్న మళ్ళీవస్తాడు)

వెంకన్న—వోశావ్! బంగారమ్మాయ్! నీ కోసం పోకుండలు తెచ్చింది మాఅమ్మ. రా యింట్లోకి వెడదాం.

బంగారమ్మ—పోకుండలా? యెలా వుంటాయవీ? యేంచేసు—

వెంకన్న—తియ్యబెల్లం. తింటే వదలవు నువ్వు. పైకి బూరిల్లాగ—వేయించిన కొబ్బరికాయముక్కలూ, నువ్వుపప్పు—యెంతరుచిగా వుంటాయనుకున్నావ్?

బంగారమ్మ—నేనెప్పుడూ ఆపేరే విసలేదూ. యిప్పుడెందుకు తెచ్చారా?

వెంకన్న—నీకోసమే. తిందువుగాని రాయించక్క. నీమీద మాఅమ్మకెంతో యిష్టం. నవ్వంటే నాకెంత—(గుడ్లుతిప్పుకుంటూ) అనుకున్నావ్? నిన్ను పెళ్లాడతానునేను. మాఅమ్మ ముహూర్తం పెట్టించడానికే వచ్చింది. రా చిలకాగోరింకల్లాగ యింట్లోకి వెడదాం. (చెయ్యి పట్టుకోపోతాడు)

బంగారమ్మ—వుండు. అక్కడ నుంచోలేవూ? నువ్వుపో యింట్లోకి. నే నిప్పుడురాను. పో! నుంచుంటావేం?

వెంకన్న—లొరగారావాలి నుమా కాళ్లు కడుక్కోడానికి నువ్వే యిస్తావంది మాఅమ్మ, నాకు నీళ్లు. (వెళ్లిపోతాడు.)

బంగారమ్మ—వోరీచచ్చు—

వెంకన్న—(మళ్ళీవచ్చి) నువ్వు వచ్చేదాకా పోకుండలమూట విప్పను. (వెళ్లిపోతాడు.)

బంగారమ్మ—వీడి పోకుండలు కాలా. దున్న పోతూ. నన్ను పెళ్లాడతాట్ట. అవ్వ. (అని నోరుమూసుకొని) సిగ్గుసిగ్గు. యిక్కోకూచుంటే మళ్ళీవస్తాడు. వాళ్ల సూర్యుతో ఆడుకుంటాను నల్లీ.

(బంగారమ్మ వెళ్లిపోతుంది. వెంకన్న, పోకుండలమూటతో కోటమ్మ మళ్ళీవస్తారు.)

కోటమ్మ—నేను తీసుకువస్తానుండు. నిన్ను చూసి సిగ్గుపడింది. మొగుడంటే సిగ్గెరగదనుకున్నావా యేమిటి, పన్నెండేళ్ల పిల్లా?

వెంకన్న—వీదీ?

(ఇద్దరూ తెల్లపోతారు.)

కోటమ్మ—యేదారినో యింట్లోకి వెళ్లింది, రా.

(ఇద్దరూ లోపలికి వెడతారు.)

రెండోరంగం

[వెంకటాశాస్త్రి వెంకటాశాస్త్రి, కాంతమ్మ, కోటమ్మ, వెంకన్న చెప్పి కూచునివుంటారు. బంగారమ్మ తల్లి పక్కన కూచునివుంటుంది.]

వెంకటాశాస్త్రి—“సంగతి యిది” అనిచెప్ప మఱా “నేనెందుకు వచ్చానో తెలుసునా తమ్ముడూ?” అంటే యెలా తెలుస్తుందో అక్కయ్యా?

కాంతమ్మ—గంపంత వూహ మనస్సులో పెట్టుకుని వచ్చినట్లుంది పెద్దవోదన.

వెంకన్న—మామ బంగారాన్ని నాకేయిస్తాడు.

కోటమ్మ—చెప్పాలిటా తమ్ముడూ నోరు చేసుకునీ? అయినా చుట్టకనిచ్చి ముంతదాచడం యెందుమా? ఇలారా బంగారం వోమాటూ.

(బంగారమ్మ మాట్లాడదు. ఆలావెళ్లదు. మిగిలిన వంతుంటుంది.)

కాంతమ్మ—అదేమిటో చెప్పు వోదినా, బంగారం వస్తుందిలే. అయినా పెద్దత్త పిలుస్తోంది, వెళ్లవే.

వెంకటాశాస్త్రి—అమ్మాయి మొగమాటం మా పెద్దక్క యెరింగేదగ్గరికి వెళ్ల జేమిటి? ఏమిటే అక్కయ్యా?

కోటమ్మ—చెప్పడాని కేంవుందో తమ్ముడూ? బంగారాన్ని మా వెంకడికి అడగడానికి—యింకెందుమా? ముహూర్తం స్థిరపరిపించడానికే వచ్చాను.

(కాంతమ్మ చకితురాలవుతుంది. బంగారమ్మ తల్లికేసి చురచురాచూసి వీధిలోకి వెళ్లిపోతుంది. వెంకన్న కనబడినంతసేపూ ఆమెనే మాస్తాడు.)

కాంతమ్మ—(స్వగతం) యిదా అమ్మా? మంచి మాటే. అమ్మాయి చెప్పుచెప్ప కొట్టినట్టు మహాబాగా వెళ్లిపోయింది.

వెంకటాశాస్త్రి—(స్వగతం) పెద్దయితే!

వెంకన్న—(స్వగతం) వెళ్లిమాట చెప్పాటప్పటికి బంగారం చటుక్కున అవతలికి వెళ్లిపోయింది. వెళ్లమనిన సిగ్గు దానికి.

కోటమ్మ—ఏమంటావు తమ్ముడూ?

వెంకటాశాస్త్రి—నువ్వడగనూ వచ్చు, నేనివ్వనూ వచ్చు. యిందులో యేమీ తప్పులేను, నింతా లేనూ. అయినా బంగారం చిన్న పిల్ల. అప్పుడే తొందరేమిటి?

కోటమ్మ—అనేమిటా అలాంటావూ? పన్నెండేళ్లు వెడతాయితేపు కాస్తీకం వున్నానికి. తల్లి పద్నాలుగేళ్లదాకా వున్నా, అమ్మమ్మ పదికొండేళ్లకే సమర్థుడిందిట. పిల్ల బొప్పిల్లాగ బొద్దుగామాడా వుంది. ఈయేడు పెళ్లిచెయ్యకపోతే కష్టంనుమా, యేమనుకున్నావోగాని నువ్వు.

వెంకటాశాస్త్రి—రదస్సల అయితేమాత్రం కొంప మునిగిపోతుందా యేమిటి అమాంతంగాను?

కోటమ్మ—పట్టంలో ప్రవేశించాక యింటి బుద్ధులు పుట్టాయేమిటా నీమా? మనవంశం యెలాంటిది? మనతాత యెంతచదువుకున్నాడు? నాయనమ్మ యెంత ఆచారంగా వుండేది? అమ్మ చాడస్తం—

వెంకటాశాస్త్రి—ఏమిటో? మామా పెద్దక్కా! అదంతా పూర్వకాలం. ఇప్పటివాళ్లకి ఆపద్ధతులు నచ్చవు.

కాంతమ్మ—దానికేంగానీ: ఈయేటికి మేం పెళ్లిచెయ్యలేము వోదినా! నీకు తెలవందేమిందీ?

వెంకటాశాస్త్రి—అదీ వొకకారణమే. మొన్న మొన్ననే మేడపని పూర్తయింది. కోమట్లపూజనా అని నాలుగు వేలతో కొంప వేసుకొన్నాం. ఆయంచి యిల్లాలు రాధాబాయమ్మగారు మొన్ననే నుయ్యి కట్టించిపెట్టింది, యింకా యింటికి తగిన హంసు సంపాదించుకోడం తరవాదే. యిలాంటప్పుడు అమ్మాయికి పెళ్లిఅంటే మాట తక్కుతుందా?

కోటమ్మ—పెళ్లివేరుచెప్పి ప్రత్యేకంగా యెవరూ యివ్వకపోతే మాత్రంనువ్వు విడిచేతులతోవున్నానా యేమిటి? అయినా యేదోకార్యం అయిందనిపించుకుని వెళ్లిపోతాంమేము. నువ్వేమీ పెద్దపరులు పెట్టనక్కర్లేదు. లోకంలో అందరూ యిస్తున్నారు గనక నువ్వు

కవెండికి మరుగులూ, వెండిమరచెంబూ, వెండికంచూ, పట్టుతాపితాలూ ఇయ్యి. వైగా రొక్కం నూటప సహార్లు చాల్లే. యింటికి పెద్దాడబడుచునైనందు కిది వరకీ నువ్వు నాకు లోటుచెయ్యలేదు. యికముంచా చెయ్యవూ. నామాటకేమిలే. నీకు తోచినంత యివ్వ వచ్చు. వొక్క ఆడపడుచుకనక మాఅమ్మాయికి వొక్క యాడై దూపాయలు ముట్టచెప్ప. నేనేమీ యెక్కువ అడుగలేదు. పప్పు వణ్ణమాపెట్టు. తొంబతో రావడం మీ కిష్టంలేకపోతే వరపంచకంగా వస్తాం మేము.

వెంకన్న—(స్వగతం) పట్టుతాపితాలు నే నెప్పుడేనా కట్టుకుంటూంటాను. గోజూ కట్టుకుంటే మాసిపోతాయి.

కాంతమ్మ—(స్వగతం) ఇవన్నీ—యింకా యివ్వ వలసిన సమ్మంధమే. పెల్లి కొడుకుని చూశాబప్పటికి మరొకళ్ల యితే గుమ్మరిస్తారు. (నవ్వుకొంటుంది)

వెంకన్న—(స్వగతం) అత్త నవ్వుకుంటోంది. యిట్టమే.

వెంకటశాస్త్రి—(స్వగతం) వరుడంటే శ్రీ కృష్ణుడుతరవాత వీణ్ణేచెప్పాలి. వెయ్యిన్నుట పద హార్లుకూడా వీడికి తక్కువే.

కోటమ్మ—(స్వగతం) వొప్పుకుంటారు. నేను తక్కువ అడిగానేమో! అయిదువంద లడగవలసింది... మించిపోయిందేంవుందీ? పెల్లిలో పట్టుపడితేసరీ (ప్ర కాశం)వూరుకున్నావేం తమ్మునూ? నీవుద్దేశం కూడా చెప్పనే మరదలా!

కాంతమ్మ—నాయిష్టం యేంవుంది వొదినా! మీ తమ్మునూ మీరూ, ఆలోచించుకోండి.

వెంకటశాస్త్రి—నువ్వేమీ యెక్కువ కోరలేదు. కాని మాకంత తాపాతు వుందా అని యోచిస్తున్నాను.

కోటమ్మ—నీతాపాతు నీమీడే చెబుతోందిరా.

వెంకటశాస్త్రి—మీసాలపెరుగులాగ పైకి మేడ కనుపడుతోంది దండరికీనీ, అయితే: యేంచదువుతున్నావురా యిప్పుడూ?

వెంకన్న—శబ్దాలు నేర్చుకుంటాను, కోతలయి పోయాక. నేను కూడా రాజమండ్రిలోనే వుంటాను యికముందు, పురాణాలు చెబుతూనూ.

వెంకటశాస్త్రి—ఇదివరకేం చదివావూ?

వెంకన్న—రెంజో కళాను.

వెంకటశాస్త్రి—ఎన్నోయేడే నీకొడుక్కి?

కోటమ్మ—పద్దెనిమిది వెళ్లాయి. దాచుకోడం యెందుకూ?

(వెంకటశాస్త్రి కాంతమ్మకేసి చూస్తాడు. ఆమె మంఠహాసం చేస్తుంది.)

కోటమ్మ—(స్వగతం) యెన్నివిధాల పోరినా వెవసాయంలో ప్రవేశపెట్టారు; గాని చదువుకో నిచ్చారా తండ్రి? ఇంకా లీమూ ప్రవేశపెడితే యీపాటికి యెప్పే అయిపోవును.

వెంకన్న—(స్వగతం) శ్రద్ధపడితే శబ్దాలెంతా? శబ్దాలువస్తే కావ్యాలు వేలావ్విండే.

కోటమ్మ—ఇప్పుడు చదువుతెవరూ చూడడం లేనే మరదూ! నీల వుంటేగాని యీకాలంలో పెల్లి కావడంలేదు మొగపిల్లలికి. ఎంతచదువుకున్నా నీల లేక పోతే నాడు గుటుక్కుచున్నాడంటే యిక పిల్లకి గలేదీ? మావూళ్లో కరణాలు యిలాగే చదువు దూసి యిచ్చాటప్పటికి పెళ్లయిన నాలుగుపిల్లకి చచ్చివూరు కున్నాడు పెల్లికొడుకు. ఇప్పుడాపిల్లకి మనువర్తికనా దారిలేదు.

వెంకటశాస్త్రి—సెబాస్!

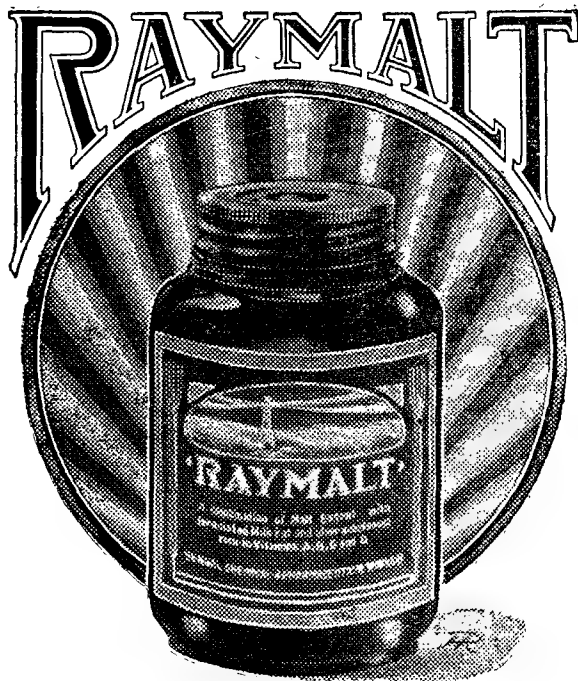
కాంతమ్మ—(స్వగతం) చివరికి మంచిధోరణి లోనే పడుతోంది. యింకా మాట్లాడనిస్తే యింతకంటే పాడుమాటలు వస్తాయి. (ప్రకాశం) ఆలోచించి చెబు తారులే వొదినా!

వెంకటశాస్త్రి—అలా చేద్దామే అక్కయ్యా!

కోటమ్మ—పిల్లతరవాత యిబ్బంది—

వెంకటశాస్త్రి—ఆలోచించి చెబుతామన్నాను గామా? యింక అధికంగా ప్రసంగం యెందుకూ?

భారత - ప్రకటనలు

మధురమైన విటమిన్ ఆహారము

మాట్టపారమును, కాంతివంతమైన పాలక్రొమ్యను ఏ. బి. సి. డి. విటమినులు విరివిగాగల యితర పదార్థములును, యిందు మిళితమైయున్నవి.

ఆమూల్యమైనది

ఎదిగేపిల్లలకు ఆరోగ్యము నిచ్చుటలోను, వంతములను, ఎముకలను చక్కగా నిర్మించుట యందును, అసమానమైనది.

రేయాల్టు

కృంగి కృశించెడివారికిని, పాండురోగమునకును, సామాన్య దుర్బలత్వమునకును, గర్భిణి సమయమందును, ప్రసవానంతరమును సరియైన పోషణ నొసగుటకును ఉపయోగించును.

**Bengal Chemical &
Pharmaceutical Works, Ltd.,
CALCUTTA.**

మద్రాసుప్రాక్టీస్టులు:—యన్. దేశాయిగౌండ్, బందరుపీఠి,

చిల్లరప్రచర్యకాల:—చై నాబజార్ రోడ్డు, రాజుగారి ప్రతిమకు యెదురుగా.

తంత్రివిలాసము : "లీవర్ క్యూర్"

టెలిఫోను నెం. 8139.

దీని మాదిరి మందులను చూచి మోసపోకుడు.

లీవర్ అండు స్పీన్ (కడుపులో బల్ల) వ్యాధులకు

డాక్టరు జమ్మి వెంకట రమణయ్యగారి
అమోఘమైన ఔషధములు

శిశువులకు గలుగు అన్నివిధములైన లీవర్ అండు స్పీన్
వ్యాధులను రానీయకుండుటకును, చికిత్స చేయుటకును ప్రత్యేక

కౌషధము.

ప్రముఖులగు వైద్యులచే పరీక్షింపబడినది.

డాక్టర్ జమ్మి వెంకటరమణయ్య,

లీవర్ అండు స్పీన్ స్పెషలిస్టు, నెం. 8, శాలైవీధి, మైలాపూరు, మదరాసు.

చక్కెర !

ఫల మధికము !!

వార్త తృప్తి!!

100 కి 100 గురు సంతృప్తిచెందియున్నారు

లో కామయహరకస్తూరి మాత్రలు

పిల్లలు మొదలు ముసలివారివరకు అందరి మందు, మలబద్ధము, పడినెము, దుస్స, గూడలు, శిశు
లముచే కాళ్ళలాగుట, కడుపుబ్బరము, కడుపునొప్పి, పక్కలయందునొప్పి, ఆహారజీర్ణ కాలమందు తెలి
నొప్పి, చలిజ్వరము, జ్వరము, ప్లేగు, ఇన్ ఫ్లూయెంజా ఇంకను అనేక వ్యాధులను గుణపరచును.
స్త్రీలు ప్రసవించిననాడు, స్నానమునాడు (కస్తూరికి బద్దులుగా) ఈ మాత్రలు 4-5 ను, 2-3 తమ
లపాకులలో నమలి మ్రింగవలెను. సాంక్రామికరోగులతో సంఘటనైనవారు, దినము 1-2 మాత్ర
లను నేవించిన ఆరోగ్యదృఢులగు లగుదురు. ఈమాత్రలసీసాతోగల అనుపానపత్రిమును చూడును.
800 మాత్రలు గల సీసా 1 కి 4 అణాలవలెను ప్రతిమాత్రలోపలను దొరకును. పోస్టుమాలకముగా

6 సీసాలు రు. 1-8-0, 12 సీసాలు రు. 2-12-0, 25 సీసాలు రు. 5-8-0.

సారస్వతాసవం :—మెదడుకు బలమును కలిగించి, జ్ఞాపకశక్తిని సృష్టించేయును గావున, మెదడు
దుర్బలమువలన గలిగియుండు సమస్తవ్యాధులను పరిహరించి నరములకు మంచిత్రాణను, రక్తస్పృద్ధిని కలుగజేయును.
సంగీతపాఠశాల కంఠస్వరమునకు మృదుమధురత్వము నిచ్చును. పాడను పాడను ఉత్సాహము నింపును. బలహీనలైన
స్త్రీలకు నెత్తినడును (నెత్తినోరు చాల మెత్తగా వుండుటవలన) మాట్లాడను నడువనుకాని పిల్లలకు సంజీవివంటిది.

6 ఔషుల సీసా 1-కి రు. 1-0-0.

పోస్టుఖర్చులు ప్రత్యేకము.

శ్రీ సీతారాఘవ వైద్యశాల, మైసూరు.

కోటమ్మ—అలాగే ఆలోచించుకోండి. నుంచు పాడంగా చెప్పడానికి—మీరుమాత్రం ఆలోచించుకోవద్దా? ఏమయినా నేను పెద్దాడబడుచునిగదా? పుట్టినప్పట్లంటే బంగారం నా కోడలంటూనే వున్నాను నేను.

వెంకటశాస్త్రి—సరే.

కోటమ్మ—గోదావరివొడ్డున మావూరి కరణాల పిల్లవుంది. చూసివస్తాను భోజనాలవేళకి. ఈ లోపుగా మీరు బాగా ఆలోచించుకోండి.

వెంకటశాస్త్రి—వెల్లెరా.

కోటమ్మ—అంటూ సాంటూ లేని సమ్మంధం కదా? మీసీటి, మా తాహతూ, మా యిదీ మీరు—

వెంకటశాస్త్రి—వెల్లిగమ్మన్నాను కామా?

వెంకన్న—యీవూళ్లో శబ్దాలు బాగా చెప్పగలవాళ్లున్నారా మా మమ్మూ?

వెంకటశాస్త్రి—నీకు చెప్పగలవాళ్లు యీ వూళ్లోనే గాదు, సాధారణంగా యొక్కడా మాడా—యింతకీ, నవ్వు చదువుకోసం రాగలిగేటప్పటికి ఆవేశకొక్కణ్ణుంచో యెవడో వొకడు వూడిపడకపోతాడూ?

వెంకన్న—భక్తిశ్రద్ధలతో చెప్పేవాళ్లని కాస్త చూస్తూవుండు.

కోటమ్మ—యిక తండ్రిపెత్తనం యెలాగా సాగనివ్వను. యింగ్లీషు లేకపోతే లేకపోయింది, మన వేదమ్యక్కులేనా చెప్పిస్తేగాని బాగాలేదు. మంచి రురువుని చూసిపెట్టు. యిక వాడిబాధ్యతఅంతా నీదే.

వెంకటశాస్త్రి—కూతుర్నివ్వడం వచ్చినప్పుడు అది వేరే చెప్పాలా?

కోటమ్మ—రారా నాయనా!

వెంకన్న—చూమా! వెల్లివస్తాను. అత్రా! వెల్లివస్తాను.

(కోటమ్మ, వెంకన్నా వెల్లిపోతారు. వెంకటశాస్త్రి, కాంతమ్మ వొక్కక్షణం వొకరిని వొకరు గంభీరంగా చూసుకొని ఘర్షన నవ్వుతారు.)

కాంతమ్మ—యిలాంటి సమ్మంధం యిక దొరకదు.

వెంకటశాస్త్రి—సందేహమేమీ? అల్లుడు పొరుగింటికి వెడుతూ మన యిద్దరితో ఏగూడా చెప్పాడు చూశావా?

కాంతమ్మ—భయభక్తులెక్కువ—

వెంకటశాస్త్రి—వీడికి భక్తిశ్రద్ధలతో శబ్దాలు చెప్పే గురువు కావాలిట. పైగా యికముందు పురాణాలు చెబుతూ యీవూళ్లోనే వుండిపోతాడుట, విన్నావా?

కాంతమ్మ—మామగా రోపిధిని, అల్లుడోపిధిని పురాణాలుచెప్పి దోచెయ్యవచ్చు. దాటిపోనివ్వకండి.

వెంకటశాస్త్రి—బాగా కనిపెట్టావు.

కాంతమ్మ—కనక పిల్లనివ్వండి. లేకపోతే—పెద్దాడబడుచూ, లోకం నువ్వించు.

వెంకటశాస్త్రి—నీకిష్టమేగదా?

కాంతమ్మ—యెంత అందంగానో వుంది.

(అప్పుడు బంగారమ్మ వస్తుంది.)

బంగారమ్మ—ఏమే అమ్మా! వాళ్లే?

కాంతమ్మ—సమ్మంధం నిశ్చయమైపోయింది. వాళ్లు వెల్లిపోయారు.

బంగారమ్మ—(చిక్కమొగంతో కిందకి చూస్తుంది.)

వెంకటశాస్త్రి—ఏంతటి? (కాంతమ్మకేసి తీక్షణంగా చూసి) యిలారా అమ్మా! (చేతులు చాపుతాడు.)

బంగారమ్మ—(నుంచునే వుండి మాట్లాడదు. కళ్లలో గిర్రన నీళ్లు తిరుగుతాయి.)

కాంతమ్మ—ఏం తల్లీ! ఏమామ్మా! (అని లేచివెళ్లి, పొదివిపట్టుకొని) లేదమ్మా! నిన్నతని కిస్తామా? బెంగ పెట్టుకోకమ్మా.

వెంకటశాస్త్రి—అదేమిటమ్మా! వెట్టిదానా! నిన్ను ఆవాజమ్మకిస్తానా? (కాంతమ్మతో) అమ్మాయిని నువ్వేడిపించావు.

కాంతమ్మ—పూరికే అన్నానండీ, చిట్టితల్లి యేమంటుందో అనీ. లేదమ్మారేను. పూరుకో మాతల్లీ! వాళ్లని వచ్చినవారి నే పొమ్మంటానులే. (బంగారమ్మ కళ్లు తుడుస్తుంది.)

(అప్పుడు పేరుభట్టు వస్తాడు.)

పేరుభట్టు—ఏంచేస్తున్నావు మామయ్యా?

వెంకటశాస్త్రి—ఏమీలేదు మాచోరా.

కాంతమ్మ—మాచోవోయి! బావ వచ్చాడు చూడు తల్లీ!

బంగారమ్మ—(తల వంచుకొని కుమిలికుమిలి దుఃఖిస్తుంది.)

పేరుభట్టు—ఏమామా! ఏమిటత్రా అదీ? అదేమిటి బంగారం? (దగ్గరికి వెడతాడు.)

(బంగారమ్మ పేరుభట్టుదగ్గరికి వెనుతుంది. అత నామెని పొదివిపట్టుకొని ఆమె “అలా పద” అనగా మేడమెట్లెక్కి పైకి తీసుకు వెడతాడు.)

కాంతమ్మ—మాశారా?

వెంకటశాస్త్రి—ఏమంటావు?

కాంతమ్మ—ఏమిటంటారా?

వెంకటశాస్త్రి—కష్టమూ సుఖమూ, మంచి చెడ్డా తెలిసే వయస్సూ. పైగా అమ్మాయి నిశితప్రతిభా వంతురాలు.

కాంతమ్మ—వెంకన్నని చూసి దిగ్గనలేచిపోయింది. పేరుభట్టుని చూసి దగ్గరికి చేరింది.

వెంకటశాస్త్రి—కనిపెట్టావుగదా? మనస్సులో వుంచుకో.

కాంతమ్మ—మీపెద్దక్కా, వెంకన్నా యిక్కణ్ణించి వెళ్లిపోయేదాకా అమ్మాయి అన్నం ముట్టరు. వాళ్లున్నంతసేపూ అది యింట్లోనే వుండమా. తొరగా పంపెయ్యండి, యేదోచెప్పి వాళ్లని.

వెంకటశాస్త్రి—రాత్రిబంజిమీదే పంపేస్తాను (చిటికలుచేస్తూ) తొరగా వంటకానియ్యి.

కాంతమ్మ—నిప్పురాజేశానంటే త్వరం. వేపుడు మారలా,సిండివంటలా?

వెంకటశాస్త్రి—(లేచి నుంచుని) పన్నెండేళ్ల పిల్ల. పాతికేళ్లవాడికేనా మొగాడికి వుండ దింత బుద్ధి. సెబాస్! యిలాంటి మాతురుండగా యిక కొడుకుల్లేరని విచారం యెందుమా? (వీధిలోకి వెళ్లి పోతాడు.)

కాంతమ్మ—చిట్టితల్లి యెంత నాజూకుమనీ! తారతమ్యం పెద్దవాళ్లనా కనిపెట్టలేంతగాను. గాజు రాయేదో, రత్నం యేదో విడమచ్చేసింది త్వరంలోను, వాళ్లు వచ్చినప్పణ్ణించి అది యెలాగో వుంది. యేం చెప్పా అనుకున్నాను గాని కనిపెట్టలేకపోయాను. నేను బతిమాలినా,తండ్రి వోదార్చినా పోనిదుఃఖం దానికి పేరుభట్టుని చూశాటప్పటి కేమయిపోయిందో గాని— పేరుభట్టు అలాంటివాడే పాపం. బిడ్డ విచారంగా వుండడం చూశాటప్పటికి చివుక్కుమం దతని మనస్సు. ప్రాణం యిస్తున్నాడు బంగారం అంటేను. వారి కభిమానం వున్నట్టుంది. నేను కాదనను. చిట్టితల్లి వ్రాహయెలా వుంటే అలా నడుస్తాను.

(లోపలికి వెళ్లిపోతుంది.)

మూడోరంగం

[పేరుభట్టుగది. భద్రయ్య అనే సహాధ్యాయి కూచునివుంటాడు.]

భద్రయ్య—యేమిటి గతి? భవిష్యత్తంతా అయోమయంగా వుంది. ఆరుమాసాల్లో యింటావిడ సిద్ధం. గిన్నిలు కాకపోతే కుండలతో వండుకుందామన్నా బియ్యపునూక లెలావస్తాయీ? సాహిత్యంలో బుద్ధి

పోవతోందన్న సంబరమేగాని మందు సంసారం చెయ్యడం యెలాగా అని యింతవరకూ ఆలోచించలేతిని. ఇప్పుడంపాదించే లక్షణాలు యేమీ పట్టుపడలేదు. ఆమాతంగా సంసారం మీదపడిపోతే అప్పుడేమిటి చెయ్యడం?

వా! ప్రయోజకుడెవరూ అంటే పేరుభట్టుని చెప్పవల్య! పాటలో అంతవాడు యీ పట్నంలో మరెవ్వరూ లేకుండా? పేరుభట్టుగారి పాటంటే సభ నిండిపోతుంది కదా? పూరికే పాడినా యేవో బహు మతీలు వస్తూనేవుంటాయి. మహా మృదువైన గాత్రం. ఆతను తరుచు పీడ్లతో సార్లుబళ్లమీద తిరుగుతూవుంటే నాకు సంతోషమే; కాని విద్యార్థిగాళ్లంతా అలా యేడుస్తారెందుకూ? వాళ్ల సామ్రేం పోయిందీ, ఆతను పూర్వజన్మలో చల్లాడు. యిప్పుడు పండుతోంది. నేను చల్లకుండానే పండాని కోరుతున్నాను.

ఆరునెల్లు ఆర్టింగయితే అయింది, హితకారిణి మైస్కూల్లో తెలుగుపండితుడుగా చేరదామంటే గురువుగారు గూడా దానికి రహస్యంగా ప్రయత్నాలు చేస్తున్నారుట, యేమిటిదారి? నిజానికి వా రూరుకోవలిసింది. దగ్గర పదిరాళ్లు వున్నాక బీదవాళ్లమీదకి పోటీయెందుకూ? మొదట నన్ను ప్రోత్సహించేసింది వారేఆయి. అయినా, పడుచుపెళ్లం పోరుతూవుంటే ఆయన యేం చెయ్యగలరూ?

సాహిత్యంవిషయంలో తోటి విద్యార్థి గాళ్ల కంటికి మొనగాణ్ణి, అయితో వొకటి తోచిందికాదు. పేరుభట్టు యీపూరు వచ్చివచ్చుంటుంటే—న్నేపాం కలిసి వచ్చుంటుంటేనా శ్రద్ధచేస్తే యీపాటికి పదిరాగాలు రాకపోవునా? సాహిత్యానికి తోడు కాస్త రాగజ్ఞానం వుంటే హరికళలు చెప్పుకొని వకరుగా బతకవచ్చునే! చునికిప్రరాణంచెప్పినా పదిరాళ్లూ దొరుకును, గౌరవం గానూవుండును. పేరుభట్టుమేరమామ పురాణం చెప్పేగామా, వోచేస్తున్నామా?

నిజంగా నేను ప్రపంచకాన్ని కనిపెట్టలేకపోయాను..... ఇప్పుడయితేమాత్రం యేం? పేరు

భట్టు నాకోరిక తీరస్కరించడు. నేను సంస్కృతాభ్యాసంలో సాయపడుతున్నాను గనక తప్పకుండా చెబుతాడు. నేను తనకేమీ అడ్డురానుకదా? రానియ్యి, మాట్లాడుదాం.

(అప్పుడు నూరన్న వస్తాడు)

నూరన్న—అయ్యా! పేరుభట్టునే విద్యార్థి నెరుగుదురా మీరూ?

భద్రయ్య—యెక్కేమి?

నూరన్న—వాడిబస యెక్కడండి?

భద్రయ్య—ఇదే.

నూరన్న—వున్నాడా?

భద్రయ్య—వొకసీడరుగారి కూతురికి సంగీతం చెప్పడానికి వెళ్లాడు. వచ్చేనేలేయింది. మీ దేవూరండి?

నూరన్న—వాడు మాతమ్మజే.

భద్రయ్య—అలాగా? దయచెయ్యండి.

(నూరన్న వచ్చి కూచుని వొకమాటు గడ్డిఅంతా పారచూశాడు.)

నూరన్న—మావామూ మీరూ సహాధ్యాయులూ?

భద్రయ్య—సహవాసులం. వొకరిదగ్గర చదువుకుంటున్నాం కూడానూ.

నూరన్న—ఈగనికి అద్దెయెంతండి?

భద్రయ్య—అయిదు రూపాయలు.

నూరన్న—యిద్దరూ పెట్టుకుంటారా సమానంగా?

భద్రయ్య—నేనేమీ యివ్వలేనంటే మీ తమ్ముడున్నేహారిత్యా “రావోయి” అన్నాడు.

నూరన్న—(స్వగతం) డబ్బంతా యిలా తగలేస్తున్నా డన్నమాట వీడు. (ప్రకాశం) ఈరవివరమటాలెవరివండి? ఈట్రంకు పెట్టి, ఈపెద్దద్దమూ, ఈ

పరులూ, ఈమడతమంచునూ, యీ బట్టలబీరునూ, ఈ మడతకుర్చీలూ—

భద్రయ్య—నేను బీదవాణ్ణి ముందే మనవి చేసుకున్నాను. అన్నీ మీ తమ్ముడివే. ఆరైలుసంచీ మాత్రమే నాదీ.

సూరన్న—విద్యార్థిగాడి కింతవేషం యేమిటండీ ?

భద్రయ్య—పూరికే వస్తే పుచ్చుకోవద్దన్నారా?

సూరన్న—సంపాదించడం మంచిదే; కాని వారాలు చేసుకున్నా డింతవేషంవేస్తే చూసినవాడు వారం యిస్తాడా ? దొరికిందల్లా వీలయినప్పు డింటికి పంపేస్తే మళ్ళీ యెవళ్ల నేనా అడగడానికి, సంపాదించడానికి బాగుంటుంది. ఏమంటారు ?

భద్రయ్య—మీరుచెప్పింది సర్వోత్తమంగా వుంది ; గాని మీవాడు ఆమాత్రపు మనిషి కాడండీ.

సూరన్న—నిజంచెప్పారు. అయితే మీరెందు మూకకలేకారు కాయా ?

భద్రయ్య—లోచిందికారు. ఇక చెబుతాను.

సూరన్న—అయితే మావాడు యిలాగ వేషాలు వెయ్యడమేనా, యేమేనాడబ్బు—

భద్రయ్య—విద్యార్థిగాళ్లకి సంపాదనఅంటే యేమిటి ? ఇలాంటి పట్నంలో వారాలు దొరకడమే కష్టం. యింతకి వితమ్ముడు సంగీతపాటకుడు గనక—

సూరన్న—మాడండీ. విద్యార్థి గాళ్లలో మాత్రం సంపాదించేవాళ్లు లేరూ ? నిజానికి విద్యార్థిగా వున్నప్పుడు సంపాదించలేనివాడు తరవాతా సంపాదించలేడు. నేను మాత్రం చదువుకునేటప్పుడు మూతిలిగిందు మూచోలేరు సునుండీ ; కాని మావాడిలాగకాక దొరికిందల్లా యింటికి పంపేసి మళ్ళీ తయారయ్యావాణ్ణి.

భద్రయ్య—మీరు సంసార రాజులన్నమాట ; కాని నోరుచేసుకొని మీవా డెవణ్ణీ అడగ లేడండీ.

సూరన్న—మరి యివన్నీ యెలా వచ్చాయీ ?

భద్రయ్య—(స్వగతం)జలగలాగపట్టుకున్నాడే? వీణ్ణి బోల్తాకొట్టించడం యెలాగా ?

సూరన్న—ఏమిటో ఆలోచిస్తున్నారు. నిజంచెప్పండి.

భద్రయ్య—అదేమిటండోయి, అలాసెలవిస్తున్నారు. అబద్ధాలు చెబితే నాకేం వస్తుందీ ?

సూరన్న—అదికాదు. మీరు పొరబడుతున్నారు—

భద్రయ్య—బాగుండండోయి మహానుభావా ! నాది పొరపాటూ, మీది వాస్తవమూనా? అలా అన్నారేమిటండీ ?

సూరన్న—నేనేమన్నానూ, యిప్పుడు తథావస్తుమాటా ?

భద్రయ్య—ఘట్టిప్రశ్నే నేకారు; కాని నాకు తీరుబడిలే దివ్యుడు. యింకా పాతంచూసుకునాలి కూడానూ. నేనవతలికి వెడతాను. మీరు మాచునివుండండి. మీవాడు వస్తావుంటా డీపాటికి.

సూరన్న—ఆ కష్టం మీకెందుకూ ? ఈగదిలో నుంచి మిమ్మల్ని అవతలికి వెళ్లమనడానికి నాకేం అధికారంవుందీ ? బజారుకివెళ్లాలి. మళ్ళీ అరగంటలోపుగా వస్తాను. మావాడు వస్తే యీమాట చెప్పి, వుండమని చెప్పండి. (లేస్తాడు.)

భద్రయ్య—అవశ్యమానూ.

సూరన్న—(వెడతూ) తేలేపోయింది. పేరిగాడేమాత్రమో సంపాదిస్తున్నాడు. వీడికి తెలుసు నా సంగతి. కాని దాచాడు. వెట్టిమొఘం. అడిగినదానికి నూటిగా జవాబు చెప్పకపోవడమే అడిగింది వోప్య కోడంకాదూ ? పేరిగాడిదగ్గరవున్నది—ఈసామానులో కూడా కొంత పట్టుకుపోవాలి. (వెళ్లిపోతాడు.)

భద్రయ్య—శనిలా వున్నాడే. కొంపలు కూల్చే రకం. వీడికి నేను లాంగుతానూ! హిస్తి.

(చేరుభట్టు వస్తాడు.)

భద్రయ్య—వచ్చావా? మానో. నీకోసం పోలీసు వచ్చాడోయి!

శేరుభట్టు—సర్కిల్ ఇన్ స్పెక్టరుగారు పంపించారు కాబోయి. క్లెయిమ్ నుంచి పోరుతున్నాడాయన తనయింట్లో పాదమన్నీ.

భద్రయ్య—అది గాదోయి పప్పు. దొంగ పోలీసు.

శేరుభట్టు—అంటే?

భద్రయ్య—నీసంపాదన యెలావుండో, నీదగ్గర యేమాత్రం నిలవవుండో, సొమ్ము యేంచేస్తున్నావో, యీ పరుపుగిరుపు యేలావచ్చాయో—

శేరుభట్టు—అర్థం లేనిమాటలు—

భద్రయ్య—నిజమే. మళ్ళీ వస్తాడులే మానో. నిన్ను వుండమని చెప్పమన్నాడుకూడానూ.

శేరుభట్టు—ఏమిటోయి నీగడబిడ?

భద్రయ్య—హహహహ. మానో ముందు. మీ అన్నయ్యట—

శేరుభట్టు—ఏ అన్నయ్య? శేరు—

భద్రయ్య—అడుగ లేదు. పళ్లు పొడుగూ.

శేరుభట్టు—వాడా? మా చిన్నన్నయ్య. నిలుపు నా వివరమా. ఏమన్నాడేమిటి?

భద్రయ్య—యీగదికి అద్ది యెంత? నువ్వు చెరి సగమూ యిచ్చుకుంటున్నావా లేదా? యీలాగ గుక్క తిప్పుకోకుండా పూదరగొట్టేశాడు.

శేరుభట్టు—యిదంతా తనకెందుకూ?

భద్రయ్య—సంపాదించిందల్లా యింటికి పంపేస్తే గతిలేదు బాబోయని మళ్ళీ ముప్పైతుకోవచ్చుట. తను అలాచేసేవాడుట.

శేరుభట్టు—వాడి మొఘం. వాడు చదువుకునేటప్పుడింటికి పంపడానికి సంపాదన అంటూ వుంటేనా? కట్టుకునిబట్టలుకూడా యింటిదగ్గిర్నుంచి పట్టుకుపోయా

వాడు. యెప్పుడో వొకమాటు వొకపట్టుకైక మాత్రం తెచ్చి మాఅమ్మకిచ్చాడెలావచ్చిందో గానీ.

భద్రయ్య—బాగుండ; కాని మంచిప్రశ్నయి వేస్తాడోయి!

శేరుభట్టు—నీవంటి వెళ్ళిపెద్దమ్మ దొరికితే వెయ్యకేం? రానీ నన్నడిగితే నేనేం చెబుతానో విందువుగాని.

భద్రయ్య—పాతం మానేస్తా నయితే.

శేరుభట్టు—అది నీయివ్వం. మా తరువులు వింటూ మానోడం లాభమో, పోయి పాతం చెప్పుకోడం లాభమో ఆలోచించుకో.

భద్రయ్య—నువో బాగా కొట్టావుదెబ్బ. అవు నవును. వొకళ్ల గృహచ్చిద్రా లింకోడు వినడం తప్పే. అయితే: ఇవాళ నాటకంలోకి వెడతావు కాదు నువ్వు?

శేరుభట్టు—తప్పకుండానూ.

భద్రయ్య—నన్ను కూడా తీసుకువెళ్లాలి నుమా.

శేరుభట్టు—అలాగే.

భద్రయ్య—టిక్కెట్టు లేకుండానుమా.

శేరుభట్టు—ఇబ్బందిర్చులేకుండా తీసుకు వెళ్లగలను; గాని టిక్కెట్టు లేకుండా నావల్ల గారు.

భద్రయ్య—వాయింఛేశావే! (యెడటచూసి) అదిగో మీఅన్నగారు వస్తున్నారు. (గదిలోనుంచి వీధిలోకి వస్తాడు.)

(అప్పుడు సూరన్న వస్తాడు.)

సూరన్న—వాయింఛేశా వంటున్నా లేమిటండోయి?

భద్రయ్య—మిమ్మల్నికాదు. అదిగో మీ తమ్ముడు. వెళ్లండి. (వెళ్లిపోతాడు.)

(శేరుభట్టు, సూరన్న వొక్కతూడం గంభీరంగా చూసుకొంటారు.)

సూరన్న—యెక్కడికి వెళ్లావురా?

పేరుభట్టు—వొకపిల్లకి పాకంచెప్పడానికి.

సూరన్న—కెలకి యేమిస్తారూ ?

పేరుభట్టు—యెనిమిది.

సూరన్న—యిలా యిచ్చివాళ్లెంతమంది వున్నారూ ?

పేరుభట్టు—యీవొక్కపిల్లే.

సూరన్న—ఇంతే ?

పేరుభట్టు—అంటే ?

సూరన్న—మొత్తానికి సంగీతం యెంతమందికి చెబుతున్నావు ?

పేరుభట్టు—ఎందుకేమిటి ?

సూరన్న—నేనామాట అడిగితే తప్పా ?

పేరుభట్టు—నేనీమాట అడిగితే మాత్రం తప్పా యేమిటి ?

సూరన్న—బాగానేవుంది. యింతకీ : అదంతా నాకెందుక్కానీ, వొకకోకా, వొకఆడకట్టుజమారూ, రెండు పరికిణీలూ కావాలిట. రూపాయలే మేనా ఇవ్వాలి.

పేరుభట్టు—యొక్కడగేనూ ?

సూరన్న—యొక్కడేనా లేవాలి. లేకపోతే సంసారం యెలాచెడుతుంది ? ఆభారం అంతా నేనొక్కణ్ణి మొయ్యగలనా ?

పేరుభట్టు—సువ్వు మోనీదేమిటోయి ?

సూరన్న—అంటే యేమన్నమాటా ?

పేరుభట్టు—శిస్తేమవుతోంది ?

సూరన్న—సమద్రంలో కాకి రెట్ట. పెత్తనం చేస్తే తెలుస్తుంది. మాటలుచెప్పడంకాదు.

పేరుభట్టు—సువ్వు తప్పుకో పోనీ, మళ్లీకలిసి అంతా పెద్దన్నయ్య చక్కబెడతాడు.

సూరన్న—అయితే మాడోమేలు ఇంతకంటే వుంది ?...అలాంటిముగాలే సంసారాలు దిద్దడం ?

పేరుభట్టు—మళ్లీ ఆనాలికమడతమాట యేమిటి ?

సూరన్న—వొక్కొక్క తవ్వాయి వచ్చినప్పుడు నేను పడిపాట్లు దేవుడికెరుక. దానికేంగానీ, అసలే యేమిలేదంటే యెలాగా ? పోనీ, పదిరూపాయలు లే.

పేరుభట్టు—దమ్మిడీమాడా యివ్వలేను.

సూరన్న—యీసామానంతా యెలా విచ్చిందీ ? పట్టంచుల చాపు కట్టావు. నిల్కుచొక్కా తొడిగావు. నేలకండువా పైనవేకావు. డబ్బంతా యిలా పాడుచేస్తూ—

పేరుభట్టు—మహా పోషిస్తూవున్నవాడిలాగే పరీక్షచేస్తున్నావే ?

సూరన్న—యివన్నీ యిలా యెదురుగా పెట్టుకున్నా వొకపోతే యింటికి పంపెయ్యరామా ?

పేరుభట్టు—నాకోమరీ ?

సూరన్న—మళ్లీ సంపాదించు.

పేరుభట్టు—నుంచి సలహాయే. నాకు తోచింది కాదు. యిదివరకే యెందుకు చెప్పావుకామా మరీ ?

సూరన్న—చెప్పాలి వొకరూ ?

పేరుభట్టు—అందిరికీ నీకున్నంత ప్రతిభ వుంటుందా ?

సూరన్న—అయితే సువ్వు చిన్నమామతోటి వాళ్లతోటి మాట్లాడడం లేదుగదా ? వాళ్లయింటికి వెళ్లి వద్ద సువ్వు. అమ్మగట్టిగా చెప్పమంది యీమాట నీతోటి.

పేరుభట్టు—వాళ్లమాట యెందుకు విచ్చిందీ ?

సూరన్న—నువ్వీవుట్లో వున్నావుకనకా. ఆపయిని నీయిష్టం. అమ్మ చెప్పమన్నమాట చెప్పాను.

పేరుభట్టు—నీపని తీరిపోయిందా ?

సూరన్న—రూపాయలమాటో మరీ ? అమ్మ పది మాట్లు చెప్పింది.

పేరుభట్టు—చదువుకొనేవాడివిగదా డబ్బేం వుంటుంది ? యెలా వస్తుంది ? మనవ్వొక్కడికేనా ఇల్లి సంపాదించరామా ?

నూరన్న—యిట్లు కదలడానికి వీలా నామా ?
పిల్లలు మమ్మతారు. చక్కతారు. మానేవాల్లేవమా ?

శేరుభట్టు—పిల్లలు నీకొక్కడికే వున్నారా ?
పెద్దన్నయ్య యెలా నెడుతున్నాడూ ?

నూరన్న—కొదిన భయం లేని మనిషి. మీచిన్న
మొదటి చొట్టిచేలమనిషి. ను బ్వెరగనా యేమిటి ?

శేరుభట్టు—జమాఖర్చురాస్తే తగలీనంతా పెద్ద
న్నయ్య పెట్టుకుంటా నన్నాడు గదా—

నూరన్న—దా తెయ్యడాని కదో యెత్తూ.
లెక్కలు పెట్టకపోతే, నేను హరిస్తున్నాననుకున్నావా,
లెక్క రాయడం నాకు చేతకాదనుకున్నావా. సంసారం
పట్టు చెడిపోతుందని గాని.

శేరుభట్టు—జమాఖర్చులు రాస్తే గుట్టెలా చెడి
పోతుంది ?

నూరన్న—లెక్కలు మొదలు పెట్టామంటే
పెద్దాడు వాళ్లనీ, వాళ్లనీ తీసుకువచ్చి, మాటిమాటికి
చూపించమంటాడు.

శేరుభట్టు—కుటుంబమర్యాద వాడికి తెల
వమా ?

నూరన్న—ఆసంగతంతో నీకే తెలుసు. పోనీ,
బట్టలు అరుచేనా యిప్పించు. వూళ్లో వర్తకులందరూ
నీకు స్నేహితులు.

శేరుభట్టు—దైవానుగ్రహంచేత స్నేహితులీ
లోటులేనూ, అరువూ పునుతుంది ; గాని ఆబాకీ నవ్వు
తీరుస్తావా ?

నూరన్న—ఈవూళ్లో వుండి సువ్వేంచేస్తావా ?

శేరుభట్టు—అయితే కోకయెవరికీ ?

నూరన్న—మీచిన్నవొదినికి.

శేరుభట్టు—నీపెల్లానికి నేనెందుకొక్కనాలి ?

నూరన్న—సంసారంతో నేను మొయ్యడం
చేనూ ?

శేరుభట్టు—యెవ రెవరిసంసారం మోస్తున్నా
వోయి ?

నూరన్న—అంతానూ.

శేరుభట్టు—పెద్దన్నయ్య శేరున్నాడాయె.
నేనూ, తమ్మునూ యెప్పుడూ యింటోనే వుండడం
లేదాయె. యిక నవ్వు, నీపెల్లానూ, నీపిల్లలూ—

నూరన్న—ముసలిదీ, చెల్లెలూగో ?

శేరుభట్టు—ఆస్తి వాళ్లకి వదిలేసి పెద్దన్నయ్య
లాగే నవ్వు వైగాపో.

నూరన్న—పెద్దాడు తనకి పశీధాన్యం వుమ్మట్లో
నుంచి తీసుకోడం లేనూ ?

శేరుభట్టు—నేను మానిపిస్తాను.

నూరన్న—ముసలిదాన్ని, పెల్లిగాని చెల్లిన్నీ
మీలాగే వదిలేయ్యనా ? ఆదంతా నాకు తెలనదు.
అమ్మ బట్టలు కావాలని నీతో చెప్పమంది. నేను
చెప్పాను. నవ్వుచెప్పిన సమాధానాలు అమ్మకి చెబు
తాను. నాకేం ?

శేరుభట్టు—అమ్మ నాబుట్టి తీసేస్తే అప్పుడు
చూద్దాంలే.

నూరన్న—అయితే: నేను నెడుతున్నాను.
చిన్నమామగారియింటికి వెళ్లడంగాని, వాళ్లతో మాట్లా
డడంగాని చేశావునునా. యిప్పుడు నవ్వులేకపోతే యిం
టికి వచ్చాటప్పడేనా కొనిపట్టుకురా బట్టలు. పరికిణీలు
మానేసినా, ఆడకట్టుజామరూ, మూడోనాలుగో
పెడితే వస్తుంది, వొకచీరా పట్టుకురా. మరిచిపోకు
నుమా.

శేరుభట్టు—చెల్లికి పరికిణీలక్కల్లేదా ?

నూరన్న—డబ్బుంటే పట్టుకురా.

శేరుభట్టు—మరి అలా అన్నావేం ? కోక మా
నేసి పరికిణీగుడ్డలు తెస్తేనో ?

నూరన్న—నీయిష్టం. యెలా చేసినా సరే.
నవ్వులేకపోతే కుటుంబఖర్చులకోసం రుణంచేస్తాను.
నాకేం ? (వెల్లిపోతాడు.)

శేరుభట్టు—(స్వగతం) తేలిందా ? యిలావుంది
వీడిసంగతి. మాఅమ్మకి యేమీ తెలవడంలేదు. చిన్నబ్బా

యంటే సత్యహరిశ్చంద్రుడనుకుంటోంది రుణాలు పెరిగితే పెరిగాయి. నేను నావాటా వదులుకుంటాను. దిక్కుమాలిన తగువులు నాకు పనికిరావు. ఫిడేలే నాకు ఆస్తి.

(తెర దించవలెను)

నాలుగోరంగం

[పేరుభట్టు గది. గోడకానుకొని పేరుభట్టు, పక్కని భద్రయ్య కూచునివుంటారు. పేరుభట్టు యెడట ఫిడేలు గోడుగావుంటుంది.]

పేరుభట్టు—శ్రద్ధచేస్తే ఆరునూసాలు చాలు. పురాణానికి సంగీతం ఆట్టే అక్కర్లేదు. సంగీతం వస్తేనూ, సాహిత్యం వుంటేనూ పురాణం చెప్పడం సాధ్యం కాదు! ఆకళ వేరు.

భద్రయ్య—సంగీతం లేకపోతే పద్యంలో వున్న గాంభీర్యమే పోతుంది. పద్యానికి రాగమే ప్రధానం.

పేరుభట్టు—రాగం అంటే బొమ్మలాటలోనూ వుంటుంది. భాగవతంలోనూ పాడతారు. నాటకాల్లోనూ, హరికథల్లోనూ కూడా పాడతారు. సంగీతకచే గీతలో సరేసరే. యిందులో—

భద్రయ్య—పురాణరాగాలు వేరేయి!

పేరుభట్టు—అంటే యేమన్నమాటా? ఆఘోరణి సహజంగా కలగాలి గాని; సంగీతం నేర్చుకుంటే రాదు. అయితే: మొన్న నువ్వు ప్రభువారియింట్లో సత్యనారాయణచిత్రకల్పం చెప్పినప్పుడు విన్నాను. కొంచెం శ్రద్ధచేస్తే పురాణం బాగానే చెప్పగలుగుతావు.

భద్రయ్య—యేలాగో నాలుగురాగాలు కాస్త క్రావ్యంగాపాడడం నేర్పితివా, నాకు జీవనాధారం కలిగించినవాడ వాతావు.

పేరుభట్టు—అది భగవంతుడే యేర్పరిచాడు. పురుషకారంవల్ల ఆ వరం స్వాధీన మవుతుంది. వున్న చిక్కల్లా యేమిటంటే? ప్రతీనాడూ తనకి నచ్చిన వృత్తిలో దిగబోతాడు. దాల్లో వాడికి బుద్ధి ప్రవేశించక పోవచ్చు. అలాంటప్పుడే మనవాళ్లు దైవాన్ని నింది

స్తారు. నీకు పురాణంచెప్పి డబ్బు సంపాదించాలని వుంది; గాని అందులో నీబుద్ధి ప్రసరించకపోతే—

(తెరలో)

పేరుభట్టు గారూ!

పేరుభట్టు—పుత్తరాలుంటే కిటికీలో నుంచి పడెయ్యవోయి!

(వొకకవరు కిటికీలోనుంచి పడుతుంది. పేరుభట్టు విప్పి నదువుకుంటాడు.)

భద్రయ్య—రహస్యమా యేమిటి?

పేరుభట్టు—నాకు రహస్యా లేమిటోయి! కాకి నాడలో గానసభ అవుతోంది. గాయకురాలు మెద్రాసు నుంచి వచ్చింది. నాలుగుకచేరి గుత్త. మొన్న వొకటి జరిగింది. ఫిడేలుగాడు జ్వరపడ్డాడు. నన్ను రమ్మనీ. వెశితే వెళ్లడమే. లేకపోతే తంతికొట్టాలి. కచేరి వొక్కటికి యెనభైరూ సాయ లిస్తారుట.

భద్రయ్య—వెడతావా యేమిటి?

పేరుభట్టు—రెండువందల నలభైరూపాయలు చేదా, విషమా?

భద్రయ్య—బోగందానిపక్కని హంగు—

పేరుభట్టు—అదేం మాటోయి?

భద్రయ్య—ఏమీ?

పేరుభట్టు—ఇవి విద్య మాపించడమాయ్!

భద్రయ్య—బోగంది భాగోతం కడుతూవుంటే పక్కని తిత్తిపూదడమా, తాళం వెయ్యడమా—

పేరుభట్టు—ఎంత చక్కని పోలిక తెచ్చావూ?

భద్రయ్య—అంతకంటే యిది యేవిధంగా మంచిదీ?

పేరుభట్టు—బ్రాహ్మను తాలూకాకచేరిలో డవాలీపని చెయ్యవచ్చునా?

భద్రయ్య—ఛా!

పేరుభట్టు—తహస్సీలుదారీ?

భద్రయ్య—వో!

2

3

4

5

శేరుభట్టు—సత్రంలో గుమాస్తాగిరి ?

భద్రయ్య—త-ప్ప-లేదు.

శేరుభట్టు—అయితే యేనూత్రం ప్రకారం
చూచి తప్పన్నావా ?

భద్రయ్య—అది నాకరీ.

శేరుభట్టు—తహసీల్దారీ, గుమాస్తాగిరినీ ?

భద్రయ్య—అవి ప్రవోగ్గాలు.

శేరుభట్టు—అదేనూత్రం యిక్కడానూ.

భద్రయ్య—నాకు తృప్తికాలేదు.

శేరుభట్టు—ఫిడేలు వాయింపడం బాగా నేర్చు
కో ముందు.

భద్రయ్య—నన్నెంత చచ్చు పెద్దమ్మకింద కట్టే
కావా ?

శేరుభట్టు—స్లీడరుకి లా చదువుకు నేటప్పడుండే
న్యాయపక్షపాతంవ్యాపారం ప్రారంభించాక వుండదు.

భద్రయ్య—నేనొప్పుకోను. పువ్వుపుట్టగానే పరి
మళం అన్నాడు.

శేరుభట్టు—నువ్వు ధర్మనిర్ణయం మహా చక చక
చేశేస్తాన్నావు గానీ, మొన్నటి పుష్కరాల్లో నువ్వు నీ
పెళ్లానికి పంపించిన రెండు కాసులూ నీకెలావచ్చాయీ ?

భద్రయ్య—అవునూ. నేను స్నానంచేసి స్వామి
చిర్యనం చేసుకుని వస్తావుంటే అప్పుడే స్నానంచేసి
వస్తావున్న మామూరి పరంజ్యోతీ, దానికూతురు
అమ్మణ్ణి యిచ్చారు నాకు మంచిబ్రాహ్మణ్ణి.

శేరుభట్టు—వేశ్యలు స్నానంచేసి, గోదావరి
వాడైన డబ్బివ్వడమూ, నేను మంచిబ్రాహ్మణ్ణి పెట్టి
వీకే పెద్దమనిషి పుచ్చుకోడమూ—

భద్రయ్య—వొకదాల్లోనుంచి వొకదాల్లోకి
లొరుచున్నావు.

శేరుభట్టు—పోనీ, ఆ పరంజ్యోతి నువ్వు మంచి
పండితుడవని తాంబూలం యిస్తుంది. పుచ్చుకుంటావా ?

భద్రయ్య—యెలాంటి తాంబూలమూ ?

శేరుభట్టు—యెలాంటి హంగూ ?

భద్రయ్య—అన్నిటికీ యింతే ప్రధానమా ?

శేరుభట్టు—తాను చేస్తే ప్రధానం. ఇతరు చేస్తే
అప్రధానం. తీసెయ్యవోయ్ !

(వీరావధాని వస్తాడు.)

వీరావధాని—తీసేస్తూనేవున్నారు లెక్కలే
కుండాను. ఇవాళ యిన్ని పేటలో ఆరుగురు. ఆర్య
పురంలో పడకొండుగురు. వీరభద్రపురంలో యెనమండు
గురూ. లక్ష్మీవారప్పేటలో ముప్పయిముగ్గురు. మంగళ
వారప్పేటలో పద్దెనమండుగురు. పూల్లో ముప్పయిమంది.
చింతకాయలు దుల్లినట్లే.

శేరుభట్టు—యేమిటోయి యీవుద్ధృతం ?

భద్రయ్య—అయితే యిక తుణుం వుండను నే
నీవుల్లో.

వీరావధాని—(చుంకలోని మూట చూపించి)
చూశావా ? గఫ్చిఫ్ ! (వెల్లిపోతాడు.)

భద్రయ్య—రత్రినంకిమీద వెల్లిపోవడమే.
ఏమంటావు ?

శేరుభట్టు—ఇంత ధైర్యంవుంది మీకు. సరే. నేను
కాకినాడవెల్లివచ్చి యిక్కడే వుంటాను. వారాలు
మానేసి యీ కలరా తగ్గిదాకా—

భద్రయ్య—నీయిష్టం. బతికివుంటే బలుసాకు
తిని బతకవచ్చు. ఈరాత్రి యిక్కడవుంటే భయమే
రోగకారణం అవుతుంది. తప్పకో. రైలుసంచి సద్దాకో
నియ్యి. గురువుగారితో చెప్పి ?

శేరుభట్టు—వారుగూడా వెడితే చెప్పలేను.
అలస్యం చేస్తే బండి దొరకదు.

భద్రయ్య—జెండా యెత్తేశాం. (వెల్లిపోతాడు.)

శేరుభట్టు—(స్వగతం) ఈరాత్రి కూమగారి యిం
టో భోంచేద్దాం. కాకినాడలో వారందరినీ పడుతుం
ది గనక యీసామానుగూడా అక్కడ పెట్టేస్తే మం
చిది. తరవాత చూసుకోవచ్చు. మల్లీ వచ్చాటప్పటికి
న్నేహితులందరూ క్షేమంగావుంటారా ? ...అంతా
దైవాధీనం.....“నగుమోమూ గనలేనీ—”

(తెర దించవలెను.) (సశేషము)

ఏనుఁగుపిల్లమాదిరి మహీధరశృంగమునందు దోచి నె
మ్మే నినుమంతలోఁ జెనిచి, మింటిని కొఁగింటఁబట్టి, బృంహిత
ధ్వజము లాచరించు నవవర్షపయోధర, భేకసంఘముల్
గానమునేయుచున్నవి, జగంబున నించుము కుంభవర్షముల్.

జలదా, యింద్రధనుస్సు వట్టుకొని నీసాన్నిధ్యమందున్న యా
విలుకాఁ డెవ్వఁడు? లక్ష్మ్యమేమిటి? భవద్విద్యుల్లతాహాసలీ
లల యొయ్యారము లేమి? కర్షకుల కుల్లాసంబు గల్పించి, నె
మ్ముల నాడించెడు నీవిచిత్రచరితంబు మాకు బోధింపుమా!

మద్దెలకాఁడు నీహృదయమధ్యమున నివసింపకున్న యా
గద్దరిగర్జనఃస్వనులు గల్గుట కేమికతంబు? చెల్వమున్
ముద్దులు మూటగట్టు నగుమోము తళుక్కునఁ జూపి డాఁగు న
మ్ముద్దియలెల్ల నీయనుఁగుపుత్రికలేకదరా, వలాహకా!

అంభోధిజలమునం దవగాహనమునేయు భానుమంతునిచేతఁ బ్రభవమంది
ధరనున్న ప్రతిపదార్థమును జ్ఞప్తికిఁదెచ్చు లెక్కింపరాని పోలికలఁ బొల్పి
నెమిలికన్నుల రమణీయవర్ణములచే పచ్చని శక్రచాపములు వ్రాసి
శుక్తికస్యకల విశుద్ధగర్భములలో ముత్యాల సంతానమును ఘటించి
చేతనాచేతనంబుల చిత్తమలర - నమృతదానంబునేయు మోహనుడ వగుచు
భీకరములైన పిడుగులు విడిచెదేల? - యీస్వభావంబు మానుమోయి పయోద!

వితరణవిలాసివై యభ్రవీధి నేలు - ఘనుడవగు నీకు హంసతో కలహ మేల?
తగదు తగ దంబుదా, సమాధానపడుము - వానకోయిలచే రాయబార మంపి.

“క్రియమైన తమ్ముడికి,

ఈమధ్య నేను చేసిన ఒకపరిశోధనసంగతులు నీకు తెలియకయ్యాలని బుద్ధిపుట్టి, దీనివల్ల నీకు కలిగే బాధ మేదేనా వుంటే కలుగుతుందని, యీ వుత్తరం, ఆశీర్వాదముతో తెరిపిచేసుకుని రాస్తున్నాను.

“నేను యెన్నోమార్లు అనుకున్నాను, ఆవదాని సంసారం చాలాకష్టమనీ, మొగవాడి పనిలాగు సుఖమైనది కాదనీ, మొగవాడిపని యేముంది—యిట్టేసోం చెయ్యడం, నెళ్లడం, ఆఫీసులో మాచోడం, యింటికి రావడం; ఆవరో మరి, పొద్దున్న అయిదుమొదలు రాత్రి పదకొండుంటివరకూ తెరిపిలేకుండా కాలు వంచడానికేనా పీలులేకుండా, నడుమునాల్పడానికేనా ఆవకాశం లేకుండా పనిచేస్తూవుండవలసిందే అని. అంచేత యెప్పుడూ మాఅవిడే నాకంటే యెక్కువ కష్టపడుతుందనీ, సాపం! దానిబుణం నేను యెప్పటికీ తీర్చుకోలేననీ అనుకునేవాణ్ణి. కాని యెప్పుడెప్పుడేనా కొంచెం పరిశీలించి చూసేవాణ్ణి. చూస్తే యెంత సేపూ కడిగిందే కడగడం, తుడిచిందే తుడవడం, చేసిందే చెయ్యడం అని అనిపించేది. అయినా నాపరిశీలనే తప్పని నాలో నేను బుద్ధిచెప్పుకుని వూరుకునేవాణ్ణి. ఈపరిశీలనయినా యెందుకొచ్చేదంటే, ఎప్పుడేనా ‘ఈ వుత్తరం చదువు, ఇది యెంతో బాగుంటుంది, ఇది చదువు’ అనేవాణ్ణి. కాని ఆవుత్తరం మొదటిపుటేనాయెప్పుడూ తిప్పివుండడం నేను చూసివుండలేదు. అంతటితో ఆవుత్తరంమీద నాహా, దానికి కూడా విరక్తి పుట్టిపోయేది. ‘పోనీ, నువ్వు వుత్తరాలు చదవకక్కర్లేదులే. ఇంటికి తెప్పిస్తూన్న ఆంధ్రపత్రిక చదువు, చాలు. నాకు అంతకంటే నువ్వు మరేమీ వుపకారం చెయ్యకక్కర్లేదు. అసలు నువ్వుకూడా చదవడానికే నేను తెలుగుపత్రిక తెప్పిస్తున్నాను’ అని అనేకసార్లు చెప్పేను. కాని ఆ పత్రికేనా అది చదవగా నేను యెన్నడూ చూసివుండలేదు. ‘సాపం! పని తెరిపిలేదు. అంచేత చదవలేదు’

అని అనుకునేవాణ్ణి. అంతేకాని మరొకమోస్తరుగా బద్ధకమనిగానీ, పనులు తెమలుపుకోలేదని కాని యెన్నడూ అనుకోలేదు. ఎప్పుడెప్పుడేనా మీవదన కుచ్చెల కథ తీసేది. అదేనా నాలుగు బంతులు చదివేది. అంతటితో సరదా, ఉత్సాహం తగ్గిపోయేవి. ఏకాడుకు వెనవో చదవనియ్యకుండా వున్నాడు, ఈవెనవలతో చదువేమిటి నామొహా మని వాళ్లని నాలుగుంటిట్టి చదువులు చదివి ఆవుత్తరం ఒకమూలకి గిరవాలేసేది. ఈ మోస్తరుగా నడిచింది కాలం.

“ఆమధ్య మా మామగారు ‘మాతురినీ, పిల్లలినీ ఒకమారు మావూరు పంపించు, నాలుగురోజు లిక్కడుండి వస్తారు’ అని వుత్తరం రాసేడు. ‘నేను అనేక పనుల్లో వుంటున్నాను. నా కిప్పుడు పీలులేదు’ అని చెప్పి వుత్తరం రాసెయ్యా లనుకున్నాను. కాని ‘ఇంతకంటే మనకు మరొకప్పుడుమట్టుగు తెరిపి తగలదు తుందా’ అని అనిపించి, ఇంతకే మరొక కారణమంది పొదా, మరేం లేదు, నే నొక్కడినీ సంసారం చేసి చూస్తే యెలాగుంటుందో, మాఅవిడ పడ్డ కష్టాలన్నీ నేనూ పడి తెలుసుకుందామనీ యోచనకలిగి, ముఖ్యంగా యీ పరిశోధనకోసమే దాన్ని పుట్టింటికి పంపేసేను. వెళ్లేటప్పుడు అది పిల్లలనందరినీ తనతో తీసికెళ్తానంది. కాని నేనే వాళ్లని విడిచిపెట్టలేక పెద్దవాణ్ణి మాత్రం నాదగ్గర వుంచుకొని చిన్నవాళ్ల నిద్రినీ తనతో తీసికెళ్లమన్నాను. పెద్దవాణ్ణి నాదగ్గర వుంచుకొన్నాను. వెళ్లేముందరే మీవదన నన్ను ‘ఒట్టేల్లో జేరిపోండి. లేకపోతే మీరు నెగలేరు. పోనీఅంటే ఆవు, దూడ వున్నాయి. వాటికి చాకిరీ చెయ్యాలి. ఈపాట్లు పడలేదు. వంట గింట పెట్టుకోండి. ఆవెనవకుక్కరు మళ్ల పైకి తీస్తారేమో’ అంటూ హితంచెప్పింది. నేను అన్నిటికీ ‘ఊ’ కొట్టేను. అదీ వెళ్లిపోయేక కుక్కరు పైకితీసి వండుకోడం ప్రారంభించేను. కుక్కరుసంగతి నీకు తెలియనేతెలుసు, అచెంతసుఖవో. అమృతంలా వుంటుంది పచనం. అయిదునిమిషాలపని, అంతే.

“నా కొత్తసంసారంలో నాకరివాడు తనపని తను చేసుకుపోయేవాడు, దానిది దానిపని అది చేసుకు పోయేది. ఆచారవ్యవహారాల్లో మీవదిసేపనికి, నా పనికి యెంతేనా భేద ముంది. తను అంటూ నంటూ అని పేరు చెప్పి, గిన్నెరాలినా తగలకపోయినా సరే, చేతులు కడుక్కునేది. మరి నేనో, అట్లు గిన్నెలు ముట్టుకున్నా సరే చేతి కేదేనా అంటుంటేనే చెయ్యి కడుక్కునేవాణ్ణి, కాని లేకపోతే మానేసేవాణ్ణి. ఈ మోస్తరుగా నీళ్లుగుర్చు తగ్గిపోయింది. ఇల్లు యెప్పుడూ లేమగా వుండక, పొడిగా శుభ్రంగా వుండేది. నీటిలో మునిగేటంతూ వుండకపోడంవల్ల నా కాళ్లూ చేతులూ వారిసిపోలేదు.

“మీ వదినికి యిరవైయారు రకాల మడి. తలకు నీళ్లుపోసుకుంటే ముట్టుగోవచ్చు కొన్ని. కంఠానం చేస్తే ముట్టుగోవచ్చు మరికొన్ని. మడిబట్ట కట్టుకుంటే ముట్టుగోవచ్చు కొన్ని. బట్ట లేకుంటే—దానిక పెద్ద మడి ఆరి పేరు—ముట్టుగోవచ్చు మరికొన్ని. నాతో యిన్నిరకాల మడి లేదు. చెయ్యి శుభ్రంగా వుంటేసరి, అన్ని వస్తువులూ ముట్టుగోవచ్చు. అంతా వొక్కమడే. ఇన్నిరకాల మడి వున్నా మీవదినికి కొన్నికొన్ని రోజుల్లో కొన్నికొన్ని పనికి రావటం! ఆదివారంనాడు వునినీపచ్చడి ముట్టుగోదు! ఆమావాస్యనాడు పెద్ద బచ్చలిహార వండదు! నాతో యిలాంటి చిక్కు లేమీ లేవు. పైఆచారాల్లో వేటిని నేను పాటించలేదు, జ్ఞాన వంతులని నమిస్తూచగలగిన అంశం వాటిలో వొక్కటే లేదు కాబట్టి.

“మీ వదిని యెప్పుడూ దాసిదాన్ని రాచ్చిప్పలూ, రుబ్బుగోలూ, పాలకుండా కడగనిచ్చేదికాదు. ఆచారానికి పనికొందుట! కాని తక్కినవాటికి వీటికి భేదం నాకేమీ కనబడకుండువల్ల వాటినిమూడూ దాసిదానిచేతే కడ్డించువాణ్ణి, ధరనాణిసంగ లేమైతే అదవుకుందని. ఎవళ్లమట్టుకు వాళ్లు వాళ్ల పనులన్నీ చేసుకుపోతూ వుండేవాళ్లు. కొనకి మారలదానితోటైనా నే నెప్పుడూ రెండుమాటలకంటే యెక్కువ ఆడి యెరగను. ఆసిరికి నా కనిపించింది, ఆదిసంసారమంటే యెంతసుఖమో

అనీ, యెంతసుఖవో అనీ, మొగవాడు పడేపాటులో యిది యెన్నోవంతో అనీ. ఎటూచ్చీ సాయంత్రం పికారుమట్టుకు నవ్వుపోయేవాణ్ణి. ఎంతతంటే, పనిచేసే మనిషి అట్లుకోసం ఆవేశకే వస్తుంది. అటుతర్వాత దూడలు వస్తాయి. పాలుతీసేవాడు వస్తాడు. అంతేత సాయంత్రం పికారువెళ్లడానికి వీలులేకపోయేది. పొద్దున్న వెళ్లడానికి వీలుండేదికాదు. అనొక్కటే యిబ్బందని అనిపించింది.

“చెబితే నువ్వు నమ్ముతావో నమ్మవో—మీవదిసే యిట్లో లేకపోయింది, ఎన్నిపనులు చేసుకోవలసి వచ్చిందో అని నాకు ఒక్కనాడేనా అనిపించలేదు. ఆవుల్లో అదీ పిల్లలూ డేమంగా వున్నారో లేదో అన్నమాటేగాని మరేమీ నాకనిపించలేదు. ఇలాగుంటూ వుండగా—రెణ్ణెల్లయింది అది వెళ్లి—మామగారి దగ్గరనుంచి వుత్తరం వచ్చింది—‘మీవుారికి పిల్లను పంపిస్తున్నాను. రైలు మీవుారికి రాత్రి పదింటికి వస్తుంది. పిల్లల తోటి వస్తూండకాబట్టి నువ్వు రైలు స్టేషనికి వచ్చి బాగ్రత్తగా వాళ్లని యింటికి తీసుకువెళ్ల వలసింది’ అని. ‘సరే’ అని అనుకున్నాను. అది వచ్చేరోజున నేను త్రేయినికి వెళ్లేను, పిల్లాడితోమూడూ బ్రయినుమిద వచ్చింది. అందరం యింటికి ఎద్దుబండిమీద వచ్చేసేం. పిల్లలూ తనూ వాళ్ళవుల్లోనే సాయంత్రం భోంచేసి రైలెక్కు తారని యెరిగివుండవలసి నేను వాళ్లకి వంటప్రయత్నం చెయ్యలేదు. ఏదో కుక్కన్నీ చెప్పుకున్నాం. ఇంతల్లోకి తను లాంతరుపట్టుకొచ్చి ‘మీచెయ్యి ఇలా చూపించండి’ అంది. ‘ఏమీ యెందు’ కన్నాను. ‘మాపిద్దురూ, యెందుకో’ అంది. పెళ్లొనికి గాక మరి వూళ్లోవాళ్ళకా చనువని చెయ్యి చూపించేను. చూసింది. ‘ఆచెయ్యి యియ్యంకి’ అంది. ఇచ్చేను. ‘ఏదీ కాళ్లు చూపించండి’ అంది. ‘ఎందుకూ’ అంటూ కాళ్లుమాత్రం చూపించేను. చూసి ఆశ్చర్యంతో ‘మీకాళ్లూ, చేతులూ యీపాటికి వారిసిపోయి నాకాళ్లూ చేతులూలాగే వుంటా యనుకున్నాను’ అంది. ఇంటిదగ్గర వంటచేసుకుంటున్నానని నేను వెనకే వొకవుత్తరంలో రానేనులే. ‘అయితే యెలాగున్నా’యన్నాను. ‘రాళ్ల లాగున్నా’యంది. ‘అదే

మొగాడిసంసారానికి, ఆవదాని సంసారానికి భేదమన్నాడు. 'మీ అనాచారపు పనులుమాస్తే నీళ్ళకి మాదా భయమే, లేకుంటే కాట్లా, చేతులూ వొరిసి పుచ్చిపోయి వుండవూ యీవాటికి' అంది మీ వదిన కాట్లా, చేతులూ యెప్పుడూ వొరిసి పుచ్చి పురుగు లోడుతూ వుంటాయి. ఆసుపత్రినుంచి నేననేకసార్లు మందు తెచ్చియిచ్చేను. నేను చెయ్యగలపని అంతే. తనెప్పుడూ తనకు తోచి మందుపెట్టుకున్న పాపాన్ని వాలేదు. నేను పోరగా పోరగా యెప్పుడైనా మందు పెట్టుకునేది.

"తెల్లారింది. ప్రయాణపు బడలికచేత ఆరింటికి లేచింది. నాకరీవాడు వచ్చేడు. వచ్చినవెంటనే నాలుగు తిట్లు తిన్నాడు. 'ఇంత ఆలస్యంగా వచ్చేవేం వెళ్ళవా?' అన్నది మొదటివాక్యంగా. ఆతిట్లు చెప్తల్లో పడి నేనూ లేచి మళ్ళా చెండునెల్లకి విన్నానుకదా యీ కంకస్వర మని మనస్సులోపల సంతోషించేను. వాడు 'అమ్మ గారూ, అగ్గిపెట్టి యితైరా అండి, కుంపటి యెత్తితై కానికి' అన్నాడు. 'అగ్గిపెట్టే అడుగుతావుట్రా వెళ్ళవా? నువ్వు ముట్టుకుంటే అగ్గిపెట్టి యెందుకనా పనికొస్తుందిట్రా, పెంటమీద పాతనగుగోవాలికాని? నీ అనాచారం పనులు నాదగ్గర పనికిరావు, నీ అయ్య గారిదగ్గరగాని' అని మొదలెట్టింది. వాడు వూరు కున్నాడు. ఒక తాటికమ్మ పట్టుకొచ్చేడు. అది వెలిసిందియిచ్చింది ఆవిడ పళ్ళ తోముకుంటూవుంటే కాపడ వచ్చింది. వచ్చి! అమ్మగా రొచ్చేరా అండి. చాలాకాల మయిందండి యెల్లి' అంది. ఆమాటలకి జవాబుకమోస! 'ఇంత ఆలస్యంగా వచ్చేవేం? ఇంకా అయ్యగారే పడిచేస్తున్నారనుకున్నావేమిటి? ఎవళ్లేనా ద్రామ్యులన్నవాళ్ళ యింట్లో, యిప్పుడా పాచిపనిచేస్తారు, అడిగేవాళ్ళు లేకగాని?' అని మొదలెట్టి కోపపడింది. అది వూరుకుంది. కాలక్యత్యాలయేక అంటు-అంటే కుక్కరున్నెలు-దానీడానికి పడేసింది. నేను వంటింటివక్కడి వసారాలో కూచున్నాను, చంటిపిల్లాణి పిట్టపెట్టుకుని. మీవదిన వంటగదిలో కాలుపెట్టి పోక్కుతుంటు యీవదికి వేసింది. వేసి, 'నరకం, నరకం,

మహానరక మంటే నమ్మండి. మహాప్రభో, యీంట్లో కొంపలో నాబోటి దొక్కకుడుమేనా వుండగలదా? నేను వెళ్లేటప్పు డెలానుంది? ఇప్పుడెలానుంది? ఏమేనా అంటే నానోరు బయటపడడమేగా... అని వొకచిన్న ఉపన్యాస మిచ్చి 'నాంకోడుల పరమా యిల్లు సవరించుకోవమే అయిపోతుంది' నూచించి సంస్కరణ మొదలుపెట్టింది. ఇంట్లోవున్న పుష్పలూ, పప్పులూ-నే ననాచారంగా మట్టుకున్నానుగా మరి; అంచేత పనికిరావు-దానీదాని కిచ్చేసింది. నూనినేత్తిన్నె లివతలపాలేసింది. పొపుసాముగి వాకిట్లోకే వచ్చింది. బుట్టలూ, రేట్టలూ గోడవతల విసిరేసింది. ఇంట్లోవున్న బిందెదగ్గరనుంచి గుళ్ళీవరకూ యివతల పడేసింది. ఇవన్నీ దానీది తోముడానికే! నేను మాటాడకుండా అవతలికి వెళ్లిపోయేను; చెప్పి లాభమేమీ నాకు కనబడలేదు, అంచేత. ఇల్లంతా గోడల దగ్గరనుంచి, నీలదగ్గరనుంచి కడికేసింది. అంతవనీ అయేటప్పటికి తొమ్మిదింటివు అయింది. అప్పుడు బిందెపట్టుకుని గోదావరికి స్నానానికి బయలుదేరింది. ఒక అరగంటలో వచ్చింది. పొయ్యిలో నిప్పుచేసింది. ఆఫీసుకి వెళ్ళడానికి నేను కోటూగట్రా వేసుకున్నాను. 'ఓయ్! మధ్యాహ్నం నిలవువున్నువస్తా భోజనాని' కన్నాను. 'గంకి అప్పటికి తములుతుందిలండి' అంది. నేను ఆఫీసుకి బయలుదేరేను. మా పెద్దబ్బాయికి దారిలో చూలేలులో భోజనంపెట్టించి నూగలుకు దిగబెట్టేను.

మధ్యాహ్నం వచ్చి భోంచేసేను. సాయంత్ర మయింది. షికారు అలవాటు తప్పిపోవడంచేత యింట్లోనే కూచున్నాను. దానీది వచ్చింది. అంటున్నెలు. అవతల పాలేసింది-మీవదిన. అంటు తోమింది దానీది. దానీది ఇల్లాడ్చింది, ఆవులసాలలో పనిఅంతా చేసింది. ఇంక వేపోతా నంది. అది వెలిపోతానంటే యేదోపని పురమామించింది, మీవదిన. అబ్బాయి! నే నెప్పుడూ కూడా చూడలేదు, దానీదికాని, నాకరుకాని యింటికి పోతానంటే సంతోషంతో మీవదిన యింటికి వెళ్ళ మనషం. ఏదోపని పురమామించి నాళ్ళు

యేనున్నావుంటే పంపడం. నెల అయినవెంటనే వాళ్లకి యెన్నడూ సరిగ్గా శీతం రాళ్లు యిచ్చి యెరగదు. నాలుగు రోజులు ఆలస్యంచేస్తా, లేక ఏదోకొంత యిచ్చేసి కొంత అట్టే పెట్టుకునో, యేదో యిలాగే చేస్తావుంటుంది. నెలబురున వెంటనే శీతమిచ్చేస్తే వాళ్ల బద్ధకం బలసిపోతుంది. ఆ జ్ఞానం మరెవరికీ లేదు. గవర్నమెంటువారు యీ తెలివితేడే మాకు నెలఅయిన వెంటనే శీత మిచ్చేస్తున్నారు.....దానిని వెలిపిపోయింది. ఆతర్వాత అన్నంపై శీతావుంటే దీపందగ్గర గవ్వంతమని కనపడినట్టు కింది అంచుకింద నిదానంగా చూసింది మాస్తే ఆవనింజులో సగమంతమని కనపడింది. దానితో దానీదానిమీద మంశిపడిపోయి, తప్పేలా తోముకుని, నూతిదగ్గర స్నానంచేసింది.

“అటుతర్వాత వంటకి పొయ్యిలో నిప్పువేసింది. అప్పుడు నేను అన్నాను, ‘పోనీ కుక్కరుతో వంతు. కుక్కరువంటరుది నీకు తెలుస్తుంది. మరిక విడిచి పెట్టవు’ అని. ‘ఆకుక్కర్లు గిక్కర్లు నాకు పనికిరావు, మీవంటలకేగాని, మనుష్యజాతి పుట్టినదగ్గరనుంచీ వుంది యీవంట’ అంది. దానికి నేను ‘ఉండవచ్చులే. అదికాదు నేనుచెప్పేది. నీకు పనితెరిపి వుంటుంది. ఎందుకలా హూ నమయిపోతావు పొయ్యిదగ్గర? కెండుగంటలవర నేపు పొయ్యిదగ్గరే కనిపెట్టుకుమాచుంటావు. పొగవల్ల కళ్లు చెడిపోతాయి. వేడివల్ల వొళ్లుచెడిపోతుంది. మరి కుక్కరుయితే అయిదునిమిషాలలో పని అంతా పూర్తిచేసుకుని మరొకగంటసేపటికి వచ్చి భోం చెయ్యవచ్చు’ అన్నాను. అందుకు తాను ‘దానిరుది బాగుండదు’ అంది. ‘అవును, దానిరుది దానిది, పొయ్యి వంటరుది పొయ్యివంటది. బూర్లరుది బూర్లది, గార్లరుది గార్లది. ఒకదానితో వొకటి పోల్చాలమా’ అన్నాను. ఏదైనా దాన్ని వొప్పించలేకపోయేను. పోనీకదా అని అప్పటికి వూరుకున్నాను. మరొకప్పటికి వాయిదావేసేను. వంటయేక భోంచేసి నిద్ర పోయేను.

“మర్నాడు పొద్దున్న యేదో పెద్దపనివున్నట్టుగా పెండ్రాడే లేచింది మీవనిన. దానీదాన్ని రానిచ్చి దా

నిదగ్గర ఒకగంటన్నరనేపు తెచ్చిరిచ్చింది, నిన్న గిక్కుకు మనివుండడంమీద, అది యింటిదగ్గర వున్నంత నేపూ పురుగులికివట్టుగా గొలికేసింది. అది యెప్పుడైనా నిర్బంధాలక ఒకమాట అంటేచాలు, మళ్లీ మరొక మాట పెళపెళ మనిపించేనేది. ‘భోంచేస్తావుంటే నాతో చెప్పింది, ‘దానీదాన్ని యినాళ రూపించి విడిచిపెట్టేసేనండి’ అని. అందుకునేను ‘నీమీద యెంతప్పున్నా నేనెప్పుడైనా నిన్ను రూపించి విడిచిపెట్టేనేనా’ అనిఅడిగేను. దానితోటి మొహం ఆల్చిప్పంత చేసుకుంది. సాయింత్రంవరమా ధుమధుమలాడుతూ నేవుంది. నాతో మాటాడలేను. పోనీ అని నేనూ వూరుకున్నాను. రాత్రి రాశీపడ్డాం.

“అబ్బాయీ! ఎందు కిన్నిచెప్పడం. మళ్లీ మొదలు-హరగాయలదానితోటి, బియ్యపుమనిషితోటి, అపరదమసలు తెచ్చే మనిషితోటి—ఒకటేమిటి ఒక అరగంటనేపు వాదిస్తేగాని ఒకహరగాయేనా కొనదు. నిన్నటికినిన్న దానీది పిడకలు తిరగవెయ్యలేదని గంటన్నరనేపు తెచ్చిరిచ్చింది. ఈఘటనలే నామా వచ్చేవి. కాని నేను దానీమనిషితో ‘ఆపిడక లివాళ తిరగ వెయ్యాలి’ అని ఒకమాట అనేవాణ్ణి. అది తిరగవేనేది. ఒక్కమాటతో తెమిలిపోయేదానికి ఒకగంటన్నర నేపు వుపన్యాస మివ్వడం. ఇదీ ఆడదాని స్వభావం. దానీది చెప్పింది, నేను దానికి రాచ్చి ప్పలూ, పాలకుండా తోమడానికి వేసేవాణ్ణి, రుబ్బు రోలు దానిచేతే కడిగించేవాణ్ణి. అంచేత రాచ్చిప్పలూ, పాలకుండా దాని కిచ్చేసింది. రుబ్బురోలుమీద పసుపు నీళ్లు చల్లి పదిబిందెల కేడనీళ్లతో శుద్ధిచేసింది. ఇంకెందుకిన్ని సార్లు చెప్పడం, స్నానాలూ, కడగడాల్సినీ, నీళ్లలో మనిగిలేటతూవుండడం మళ్లీ మొదలు.... ఆఫీసువేళకి సరిగ్గా వంటచేసిపెట్టిన రోజు లేదు. లేని పోనీ పనులు కల్పించుకుంటూవుంటే వేళ కెక్కడ వండగలదు? రాత్రి పదకొండంటికిపూడా యిల్లు కడుగు తూన్నచప్పుడే, ఆపెల్లి పనులున్నాయోగాని.

“నూతిదగ్గర పొరుగువాళ్లతో యుద్ధమయి పోతూవుంటుంది రోజురోజూ. ఒక్కొక్కప్పుడు మ

హాభారతయుద్ధమంత అయిపోతూవుంటుంది. నిన్ను పక్కయింటివాళ్ల యింట్లోంచి కాకి అన్నంకొరడు యెత్తుకుపోయి మాపెరడుమీదుగా యెగురుతూపోగా పెరట్లో నాలుగుమెళుకులు రాలేయి. దానికోసమని పక్కయింటివాళ్లతో తగవులాడింది! ఏమని చెప్ప మన్నావు, పగలు పన్నెండుగంటలూ యీమోస్తరు గానే కాలక్షేప మయిపోతుంది. పుస్తకం ముట్టడాని కేనా అవకాశ ముండదు. ఈమోస్తరుగా కాలక్షేపం చెయ్యడం మనతరంకాదు. ఏదైనా దాన్ని యెప్పుడూ పట్టుమాట అని యెరగను. తిట్టడంగాని, కొట్టడం గాని యెన్నడూలేదు. తిట్టడంవల్లా, కొట్టడంవల్లా బాగుపడ్డసంసారం యింతవరకూ నాకు ఒక్కటేనా కనబడలేదు. అంచేత నే నెప్పుడూ దాన్ని యేమీ అనను. నేను చేసే పనేమిటంటే సలహా చెప్పడం, హితోపదేశం చెయ్యడం. అంతే. ప్రేమ, దయ వల్ల జయించవలసిందేకాని దీనికి మరొకదారి లేదు. ముమ్మా టికి లేదు.

“నా ఒక్కసంసారమే యిలాగ వుండనుకుంటున్నావేమో! అన్ని సంసారాలూ యింతే. కోటి కేక్కడైనా ఒకటి వేరుగా వుండేమో! అంచేత

నాకు ప్రత్యేకవిచారం లేదు. చదువుకొన్నవాడికి, చదువుకోని ఆడదానికి సంసారంచెయ్యడంలో యింత తేడావుండకదా అని నాకు ఆశ్చర్యం వేస్తూవుంటుంది. ఏమనికయినా చదువు అవసరమే. చదువుకొన్నాకూ భం తెలిసేక ఆహారాన్ని చదువుకన్నావల్లని నుండేని కొట్టేసినా పాపంరాదు అని అనిగొస్తూంది. నిన్ను మీ పెద్దపిల్లని చదువులో ప్రశంసెట్టమని అంటూవుండడం చదువు వుపయోగ ముందే. అంతా క్షేమం.

ఇట్లు : శ్రీప్రయసాదరుడు,
మార్చి ౧౯౫౭

ఈమోస్తరుగా హఠాత్తుగా ముగించబడివుంది. వుత్తరం. వైపుత్తరం మా అన్నయ్య సగ్గిరనుంచి వచ్చింది. నేను “భారతి” పత్రిక యేదైనా వ్యాసం రాయాలను కొంటూవుండగా యీవుత్తరం వచ్చింది. ఈఉత్తరమే వొకవ్యాసంలా నుండడంవల్లా-అంతకంటే ముఖ్యమైన సంగతి-దీనివల్ల జనులు నేర్చుకోవలసిన సంగతులు చాలా వుండడంవల్లా, యీనెల నా వ్యాసంబడులు యీ వుత్తరాన్నే పంపిద్దామని తలచి దీనికి ‘మా సంసారాలని వేరుపెట్టి భారతికి పంపించేను.

గ మ ని క

ఇకమీద భారతియందు ‘పాతపాటల’ను ప్రకటింపజాలమని మనవి.

—భా. సం.

౧

నేను దాదివృత్తిలో ప్రవేశించి రెండు సంవత్సరములవుకుంది. నాది పవిత్రశీవనము. నారోగులను యెంతో వుత్సాహంగా నర్చుచేసేదాన్ని. ‘లైలా, నీనర్సింగుతోటే సగంరోగము పోతుంది’ అని క్లాఫించేవారు డాక్టరుగారు. మేరీ, నేనూ సహవాసులమే. మాయిద్దరిదీ వొకటేవార్డు. నాది రాత్రివ్యాధి. మేరీ యెప్పుడూ సరదాగానే వుండేది. “లైలా, నారోగుల హృదయముల నువ్వు ఆకర్షిస్తున్నావు నిన్ను నేను envy చేస్తున్నా” ననేది. నే నెంత అదృష్టవంతురాలిని. నాపూర్వపురోజులు తలచుకొన్నపుడు ఒక మానవహృదయం భరింపరానంత దుఃఖం వచ్చేది. ఇప్పుడు ఇట్టి పవిత్రశీవనము చేయడానికి వీలుకలిగించిన డాక్టర్ని, మేరీని నిత్యమూ మన్నించేదాన్ని. నాభర్తకు, డాక్టరుగారికి వుండే స్నేహము, ఆమె కాయనయెడల నుండే గౌరవము చెప్పుతూ మేరీ తరచుగా మందలిస్తూ వుండేది నన్ను.

నాటిసాయంత్రము హాస్పిటలురూములో కూర్చున్నాను. మేరీ అప్పుడే వెళ్లిపోయింది. టెలిఫోనుగంట ప్రేరిగింది. దగ్గరకు వెళ్లి పట్టుకున్నాను.

“లైలా!”

“ఆఁ”

“నెం. ౧౨ రూముకి వెళ్లు.”

మరేమీ వినబడలేదు. డాక్టరు వెళ్లిపోయా రనుకున్నాను. ముందుగానే బయలుదేరా ఆరూముకేసి. తలుపు దగ్గరగా వేసుంది. మెల్లిగా లోపల ప్రవేశించాను. నలుబది వత్సరముల స్త్రీ మంచంమీద పడుకునుంది. మంచందగ్గరగా వెళ్లేను. ఆమె నాకేసి చూచింది. మాయిద్దరికీ యిల్లా సంభాషణ జరిగింది :

నేను—ఏమిటి బాధ?

ఆమె కడుపుచూపెట్టింది.

నేను—అపరేషన్ చేస్తా మన్నారం?

ఆమె—అవును.

నేను—ఎప్పుడు?

ఆమె—రేపుదయం.

నేను లాకరు (locker) కేసి చూస్తున్నాను.

ఆమె—మీరేరు లైలాగనూ?

నేను—అవును. మీ కెల్లా తెల్లు?

ఆమె—ఇక్కడ ఆయా చెప్పింది మీరు వస్తారని.

నే నామె తెంపరేచరు తీసుకోడానికి దగ్గరకు పోయాను. పరీచయం వున్న మొగంముల్లే కనబడ్డది. నిదానించి చూచేను. మనసు చలించింది. హృదయం ఆరాటపడ్డది. బాధ వైకి తోపనీలేదు. ధర్మామీటరు తీసుకొని నామొగం చటుక్కున తిప్పేను. మరల యిట్లు ప్రశ్నించేను:

నేను—మీ రెక్కడున్నా రిప్పుడు?

ఆమె వూరుకుంది.

నేను—మీది రాజమండ్రి కాదూ?

ఆమె—అవును.

నేను—మీరు చెన్నపట్నం వచ్చి యెంతకాలమయింది?

ఆమె—ఆరుకెలలు.

నేను మాటలాడలేదు.

ఆమె—మరేమీ భయంలేదుకద?

నేను—లేదు.

ఆమె—కడుపుకాదన్నారు డాక్టరుగారు.

ఆమె నాకేసి చూచింది.

“మీ రత్నై మాట్లాడకండి.”

ఆమెకు వలయు సదుపాయములు చేసాను.
ఆమెకు ధైర్యం చెప్పేను.

“వార్డు చూచుకొనివస్తా.”

ఆమె వూరుకుంది.

“మరేం ధయములేదు, పడుకోండి.”

“నిద్ర పట్టలేదు.”

ఆమె నిద్రపోవడానికి మంచిచ్చేను.

“మళ్ళీ వస్తారుకమా?”

“నేను రాత్రెల్లా యిక్కడే వుంటాను.”

ఆమె కనులుమూసింది. నేను జయలుదేరాను.
మనసులో శాంతిలేదు. వార్డు చూచుకొని రూములోకి పోయాను. ఎన్నో ఆలోచనలు తేటైయి. ‘అతడిక్కడే ప్రాక్టీసుపెట్టేడా?’......‘రాజేశ్వరీ, నన్నెన్ని బాధలు పెట్టేవు?’ ఆనిర్దాశీణ్యురాలి కిప్పటికి సాపథ్యము పండిందా అని సంతోషించాను. అమా యికురాలగు లీలను పెట్టినబాధలకు యిప్పు డిల్లా అనుభవిస్తోంది దనుకున్నాను. పతిమీద చెలాయించిన అధికారమునకు ఈసీతి అని ఆనందించేను. అంతట్లోనే నాహృదయం కరగిపోయింది. ఆమె కఠినహృదయు రాలై లేనేమి, నేను జాలివహించమాడదా అనుకున్నాను. ఆమె నన్ను తరిమిలేనేమి, నేను ఆదరిద్దామని నిశ్చయించుకొన్నాను. ఇంతకీ నాప్రస్తుత ఉద్యోగాన్ని బట్టి నేనెల్లా ఆచరించడం నావిధిగా భావించుకొన్నాను.

ఊర్లో గడియారం ఒంటిగంట కొట్టింది. నెం. ౧౨ రూములోకి పోయాను. ఆమె పడుకున్నుంది. ఆమె నిశ్చేష్టితమైన ఆకారంకేసి చూసేను. ఎందుకో నేత్రనోళ్ళములు చెమ్మగిల్లేయి. ఆయాతో ‘జాగ్రత్త’ అని చెప్పి అడుగులువేసా కారిడరుకేసి.

౨

కనులువిచ్చి చూచేసరికి కట్టెనుసండునుంచి గవాక్షమార్గంద్వారా నూర్మళిరణాలు పడుతోన్నాయి గదిలో. లేచి వాచీ చూసేను. తొమ్మిది యింది. రాజేశ్వరి యెల్లాగుందో? ఆపరేషను చేసేరా? మేరీ పదకొండుగంటల కొస్తుంది. ఎన్నో వినూత్నభావములను రచించినది మనసు. ‘ఆనిర్దయురాలి విషయము నా కెందుకో?’ అనుకున్నాను. ‘ఆమె బ్రతుకు తుందా?’ అని అంతరాత్మని ప్రశ్నించేను. మనసు శాంతించలేదు. ‘ఎందు కీఆతురత? నాదీవప్రవృత్తిలో ఆతురతకు తానేలేదా?’ అనుకున్నాను. మేరీ వచ్చేదాక మనసు వుండబట్టాలి. హాస్పిటలుకి బయలుదేరేను. మేరీవున్న వార్డుకేసి పోయాను. గదిలో మేరీ యెదో ముందుసీసా చూస్తోంది.

“ఎలాగుంది?”

“ఎవరు?”

“నెం. ౧౨ రూముపేషెంటు.”

“తెలిసిరాలేదు.”

“బ్రతుకుతుందా?”

“ఏమో...”

“డాక్టరుగా రేమన్నారు?”

“ఏవీఁ చెప్పలేదు.”

మేరీ వడిగా నెల్లిపోతోంది.

“మేరీ!”

ఆమె వెనుదిరిగింది.

“ఆమె.....”

“.....”

“ఆమెను నీకు తెలుసా?”

“తెలీదు.”

“మేరీ, ఆమెను నేను పోల్చేను.”

“ఎవరు?”

“రాజేశ్వరి.”

మేరీ తెల్లబోయింది. ఆమె నన్నులేదు.

“మేరీ, ఆమె నన్ను పోల్చలేదు. నే నిక్కడ ఉన్నానని ఆమెకు తెలీకం నా కిష్టంలేదు.”

“మేరీ వెళ్లిపోయింది. రాజేశ్వరి ప్రకృతావస్థకు జాతీయిని. Quarters కి బయలుదేరాను. రూములోకి పోయాను. శాంతిలేదు. రాత్రివరకు బ్రతుకుతుందా? ఏమను ప్రార్థించా మనసులో. తలుపువేసుకొని పడుకున్నాను.

* * * *

ఎచకో తలుపుతెట్టారు. చర్చిలో గంటలు కొడుతున్నారు.

“లైలా!”

తలుపు తెరచేను. మేరీ నించుచుంది.

నా హృదయం కొట్టుకుంది. “ఆమె చనిపోయిందంటుందా? ఎంతమంది మరణించుట లేదు” అనుకున్నాను.

“అతడు చనిపోయాడు.”

“ఎవరు?”

“ఆవైశ్యకు. Heart palpitation వల్ల చనిపోయాడు.”

“ఏవైశ్యకు?”

“నిన్నల్లరిపెట్టిన వైశ్యకు.”

“ఎప్పుడు?”

“ఎనిమిదిగంటలకి- డాక్టరు చెప్పేరు.”

మేరీ నాముఖంలోకి చూస్తూంది.

“మేరీ, నువ్వెందు కలా చూస్తావు?”

“నీకు సంతృప్తిలేదా?”

“లేదు. ఆమె యెలా వుంది?”

“తెలివవచ్చింది.”

ఏమను ధ్యానించా మొక్కసారి.

3

సాయంకాలము ఏడుగంటలకి కారిడరుమీద

మేరీ కలుగుచుంది.

“వెళ్లిపోయాడా?”

“ఎవరు?”

“అతడు.”

“గంటక్రిందనే వెళ్లిపోయాడు.”

“ఆమె ఎలా గుండ్లి?”

“నీగళంజాస్తీగా వుంది.”

“.....”

“నేను పోతున్నా.”

మేరీ వెళ్లిపోయింది. తనలో ఆత డెంత కలత జేందుకున్నాడో అనుకున్నాను. ‘మావయ్యా, నిన్నెంతేడిసింది దాసు’ అనుకున్నాను. ‘నీ శీవితములో మరీ శాంతిలేదేమో’ అని వలవల యేడ్చేను.

“లైలా!”

కనులుతుడుచుకొని తిరిగి చూసేను.

డాక్టరు యెదుట నిలబడ్డారు. మాయిద్దరికీ యిల్లా సంభాషణ జరిగింది:

డా—ఏమి టాలోచిస్తున్నావు?

నేను—ఆమెవిషయమై.

డా—ఈరాత్రికి గడిస్తే బ్రతకొచ్చు.

నేను—గడవదా?

డా—రాత్రిల్లా మేలుకోవాలి నువ్వు.

శూన్యస్థితులతో అతని ముఖం కనిపించుచున్నది.

డా—అతడొచ్చేను.

నేను—చూచేను.

డా—ఇప్పుడే వెళ్లిపోయాడు.

నేను—మేరీ చెప్పింది.

డా—ఆనందరావు నేనూ సహాధ్యాయులమని చెప్పేను.

నేను తెల్లబోయేను.

డా—కన్నుల నీరునించే డాతడు.

నేను మార్గదర్శి.

డా—నీ విక్క డున్నావని చెప్పలేదు.

నేను—ఇంతకాల మూడకున్నాడేమి ?

రా—Pregnancy అని యేమరి వూరు కున్నాను. దీనిని అధికమైంది. డాక్టరుకి చూపెట్టెదరు. కనిపిస్తాడు. ఓవరీయన్ సిస్ట్ (Ovarian Cyst). ఆరేషన్ చేయవలసింది. హాస్పిటల్ కి తీసుకువెళ్లమన్నాడు.

నేను—డాక్టరు! నన్నేమిచెయ్యమంటారు ?

రా—ఆమెను కనిపెట్టివుండాలి. రాత్రి తప్పితే భయములేదు.

నేను—నే నామెయింక మావలేను. మేరీ వుండకూడదా ?

రా—ఆమెకు స్వస్థతగా లేదు.....
...ఆతనికోసము నువ్వు కష్టపడు.

డాక్టరు వెళ్లిపోయారు. నేనల్లాగే నించుండి పోయాను.

* * * *

తలుపుతెరచేను.

“తైలా!”

దగ్గర కెళ్ళేను.

“నే బ్రతుకుతానా?”

“తప్పకుండా.”

ఆమెచూపుల్లో ఆశ మందహాసంచేస్తూంది.

“ఆసంగతి ఆతనితో చెప్పేరా?”

“చెప్పేము.”

ఆమె చంకుట్టి కెంకింది.

“అతడు కట్టి అనాయకుడు. కేపు మళ్లా వస్తారు.”.....“అంతాకా ఉండకూడదా?”

“ఉంటారు.”

ఆమె నాకేసి చూచింది. ఆమె చూపుల్ని ముక్కించుకొన్నాను.

“తైలా, యిల్లా రా. నాశరీరాన్ని పట్టుకో.”

వెళ్లి ఆమె శరీరమును పట్టుకున్నాను.

“చల్లగా వుందికాదు?”

“లేదు.”

“చలికాలి వేస్తూంది, కిటికీ వేసిపెట్టు.”

గ్లాసు క్లెస్సు వేసినను.

“తైలా, నువ్వు రాత్రల్లా యిక్కడే వుంటావుకామా?”

“ఊహ.”

“నీముఖము తీర్చుకోలేదు.....నీవు దేవతవు.”

ఆమె యేదో గొణుగుకుంది.

“మీ రాత్రే మాట్లాడకండి. పడుకొండి.”

“పడుకుంటా...మీరుమాత్రంవెళ్లిపోవద్దు.”

“వెళ్ళను.”

ఆమె కనులుమూసింది. వాచీ చూచేను. పద యింది. ప్రక్కని ప్రాలుమీద కూర్చున్నాను. ఆలోచనలు పరిపరివిధాల పోయాయి. ఆమెచేతుల్లో నే నేలాంటి బాధ లనుభవించేనో తలంచుకొన్నాను. ‘కాల మెప్పుడూ యిల్లా వుంటుందా?’ అంటే... “వుంటుంది” దను ఆమెఅనాంకార మిప్పు డేవయిం దనుకున్నాను. ‘రాజేశ్వరీ, యిప్పుడు నీలీలావతే నీకు గతయిందే’ అనుకున్నాను. ‘నీవు పొమ్మనిన యాలీల నిద్రమానుకొని యిల్లా కూర్చుంది.’ ఆమెయింకేసి చూచేను. నిశ్చలంగా పడుకునుంది. ‘రాజేశ్వరీ, నీవల్ల యెన్నోకష్టా లనుభవించానుకాని నీమీద నా కిప్పుడు కోపంలేదు.’ ఆమె నిశ్చలకారానికి భయము వేసింది. ఆమె బ్రతికుందా? దగ్గరకు పోయి నాడిపరీక్షించేను. నిద్రనాచీ చూచేను. పదకొం డయింది. తలుపుతీసి కారితరుమీద కొచ్చాను. నిశ్శబ్దంగా వుండి ఆప్రశం సంతా. ఉదయప్రాస్త చంద్రుణ్ణి చూస్తూ నించున్నా బక్కడియ.

“తైలా...తైలా!”

త్వరగా లోపలికి పోయాను.

“తైలా!”

“ఏమి?”

“ ను వ్వెళ్లి పోయావు... నేను చచ్చిపోతాను. ”

“ భయములేదు. ”

“ నీరసం జాస్తిగా వుంది. ”

డాక్టరుపెట్టిన మందు గ్లాసులో పోసి ఆమెకు త్రావించేను.

“ బలం చేస్తుంది. ”

“ ను వ్వెళ్లి పోకు. ”

“ లేదు. ”

“ నావిషయమై నువ్వు చాలా కష్టపడుతున్నావు. ”

“ నాకు కష్టములేదు. ”

“ నీకేదీ లైలాకామా ?... ”

“ మీరు మాట్లాడకండి..... నీరసం హెచ్చవునుంది. ”

“ ఆమె నీయంతే వుండేది. ”

“ ఎవరు ? ”

“ మాలీలావతి. ”

మంచము వదలి నేను లాకరుకేసి పోయాను. ఒళ్లు వణికింది.

“ ఇప్పు డామె యొక్కనుంకో... ”

“ మీరు పడుకోకూరా ? ”

“ పడుకుంటా. ”

ఆమె కనులుమూసింది. నేను బయటబడ్డాను.

“ రాజేశ్వరీ, నిన్నెన్నోమాట లంటున్నాను. నిన్నిప్పుడేవీఁ అనహడను. ” అనుకున్నాను. “ మావయ్యకు నిన్నప్పజెప్పగలనా ? ” అనుకున్నాను. ఆమె నెల్లాగో బ్రతికించుకోగలనని ధైర్యం వహించేను. క్రిందికి చూచాను. ఆయాలు అక్కడక్కడ మేలుకొని వున్నారు.

అల్లా నించున్నా.

ఒంటిగంట కొట్టేరు.

* * * *

లెండు. •

* * * *

మాడు. అలాగే వున్నా, ఆచలిగాలిలో.

* * * *

నాలుగు.

గదిలోకి పోయాను. ఆమె లేవలేదు. శరీరము పరీక్షించేను. చల్లగా వుంది. నాకు భయంవేసింది. నాడి మాత్రం వుంది. అరగం టయింది. ఆమె కదిలింది.

“ లైలా ! ”

“ ఎందుకు ? ”

“ దగ్గరకు రా. ”

“ ఏవీఁ ? ”

“ నాకు భయంవేసింది. ”

మందు త్రావించేను.

ఆమె నాముగంలోకి చూచింది.

“ లీలావతీ, నువ్వే !! ”

ఆమె మార్చుపోయింది.

నాకు మతిపోయింది.

స్టిమ్యులెంటు మిక్చరు (Stimulent mixture) త్రావించేను. అయిదునిముషాలు చూచేను. ఆమెకు తెలివి రాలేదు. పైకి వచ్చాను. గ్రుడ్డివెన్నెల కాస్తోంది. Duty డాక్టరుకి ఫోనుచేసా. అయిదునిముషాలలో డాక్టర్ రొచ్చారు.

“ లైలా, ఆమె కేవలయు భయములేదు. ”

“ బ్రతుకుతుందా ? ”

“ తప్పకుండా. ”

* * * *

౪

రూముకొచ్చి యెల్లా పడుకున్నానో. తెలివొచ్చినరీతి మావయింది. మేరీగదికేసి వెళ్లేను. ఆమె అప్పుడే వెళ్లిపోయింది. నాగదిలోకి పోయి తెలిఫోను తీసేను.

“మేరీ!”

“అయ్యో!”

“డాక్టరుగా కెక్కడున్నారు?”

“ఎంకా కాశ్చేను?”

“ఆమె యెట్లావుంది?”

“రమంగా వుంది.”

మరను సంకుప్తిపడ్డాది.

అదగంట పోయింది.

కైలికోనుగంట మ్రోగింది.

“ఎవరు?”

“మేరీని.”

“ఎందుకు?”

“సత్యనారాయణగారొచ్చేరు. వెళ్లికలుసుకో.”

Dress వేసుకోని బయలుబేరాను హాస్పిటల్కి. గదిలో డాక్టరుగారూ, ఆయనా మాట్లాడుతున్నారు. లోపలికి వెళ్లాను. ఆయన పరికించి చూచేడు.

“లీలావతీ!”

“అవు” నన్నాను.

ఆమె నన్ను పిలిచింది.

దగ్గరకు పోయాను. ఆమెజాలిచూపులు రక్తి మవహించేయి.

“లీలా...ని న్నెన్నో కష్టాలు పెట్టేను. నిన్ను దిక్కుమాలినదాన్ని చేశా.....అట్టి నన్ను రక్షించావు. నన్ను క్షమించు. చిన్నదానివైనా నీకు భక్తి పూర్వకంగా నమస్కారము చేస్తున్నా.”

ఆమె చేతులు జోడించింది.

నాహృదయము కరగిపోయింది.

ఆమెచేతులు విడదీసా.

“నీ సమీపత నే గ్రహించలేకపోయాను. నేను దురదృష్ట వంతు రాలిని.....ఇంటికి వెళ్లిపో రా.”

“నాకు కష్టమని తోచినపుడు వస్తాను.”

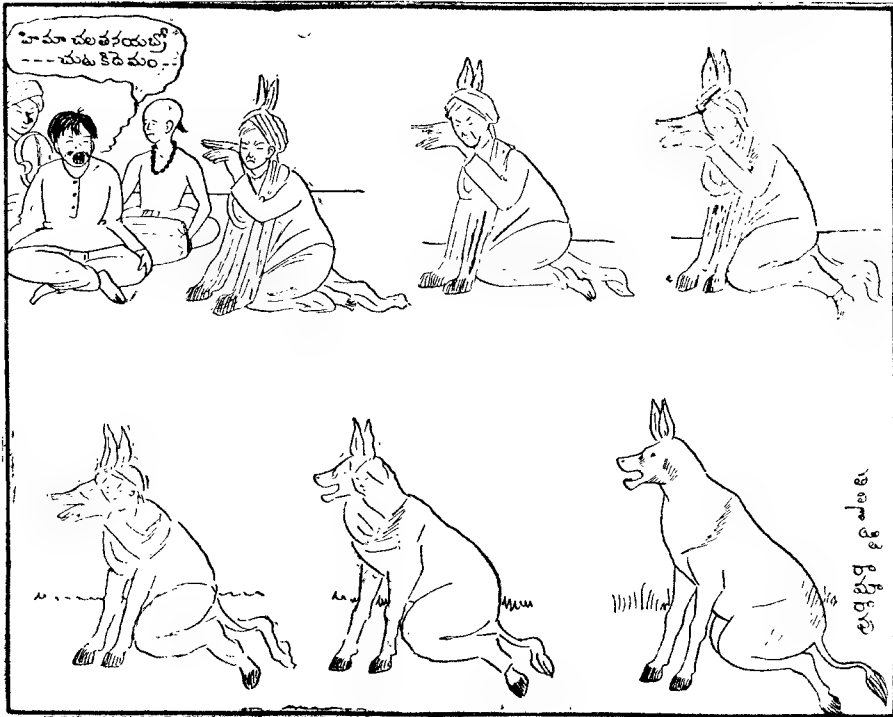
అతనికేసి చూచేను. వలవల యేడుస్తున్నాడతడు.

“మావయ్యా, నీవు దుఃఖించవద్దు. నా కిక్కడ సుఖముగానే వుంది.”

అతడు సెలవుతీసుకొని వెళ్లిపోయాడు. నెల రోజులలో రాజేశ్వరి కూడా వెళ్లిపోయింది. వెళ్లిపోయేటప్పుడు రమ్మని బ్రతిమాలింది. అదే జవాబు చెప్పేను. కాని యిప్పుటికింకా యీపనిత్రతీవనమే చేస్తున్నాది లైలా.

శీఘ్రవృత్తి (చిత్రకారుడే బ్రహ్మయైనచో) ౧ : సంగీతమన్న యిష్టములేనివాడు

౧

చలువయుఁ గోమలత్వమును సారభమున్ మధురత్వ మొక్కటన్
గలిగి యపూర్వమైచను నొకానొకవస్తువుఁ బోలి ముద్దులన్
గులికెడు సత్కవిత్వమునకున్ దెరువుల్ సరిచీర్చి యింపుమై
సలలితకీర్తిఁగొన్న కవిచంద్రుని సూరనఁ బ్రస్తుతించెదన్.

౨

కవితాభిక్షును భావికాలకవికిన్ గల్పింపఁ దత్పూర్వస
త్కవిరాజ్ఞిర్మితకావ్యమార్గముల స్వాతంత్ర్యము దీపింపఁగా
సవరింపన్ దలపెట్టి నవ్యకవితాసామ్రాజ్యధౌరేయతన్
స్తవనీయంబుగఁ గొన్నసూరనకవీంద్రుడా, నీకుఁ గేల్యోజ్ఞుడన్.

౩

కవితారీతిరహస్యమంతయును సాకల్యంబుగా నేర్చు మే
టివి; కానన్ మృదులప్రబంధముల మూటిన్ మూడుమార్గములన్
గవులెల్లన్ వినుతింపఁ గూర్చి యసమఖ్యాతిన్ గనంజాలి తీ
యవనిన్ గైతను నీకుఁసాటి కవిధీరా, నీవ వేయేటికిన్.

౪

భావముమించువైలియును, భాసురవైలినిమించు భావముల్
ప్రొవయి వన్నెగూర్పఁగ నపూర్వపురీతులు సొంపునింపఁగాఁ
గేవలకల్పనాకథ లిఖించి కవీంద్రులమెప్పుగొన్న నిన్
భావమునన్ సృరింతు ననివారితథారకు నోయి సూరనా!

౫

నీసమకాలికుండగు మనీషియ పేక్కియరున్; మహోన్నతిన్
భాసిలుచుండ మీరు శశిభాస్కరులట్టుల నెట్లు వాఙ్మయా
కాశమునందు; ఆవిమలకాంతిని నేడు కవిత్వయాత్ర నా
యాసములేక సల్పి చరితార్థులుగారె కవీంద్రు లెల్లరున్.

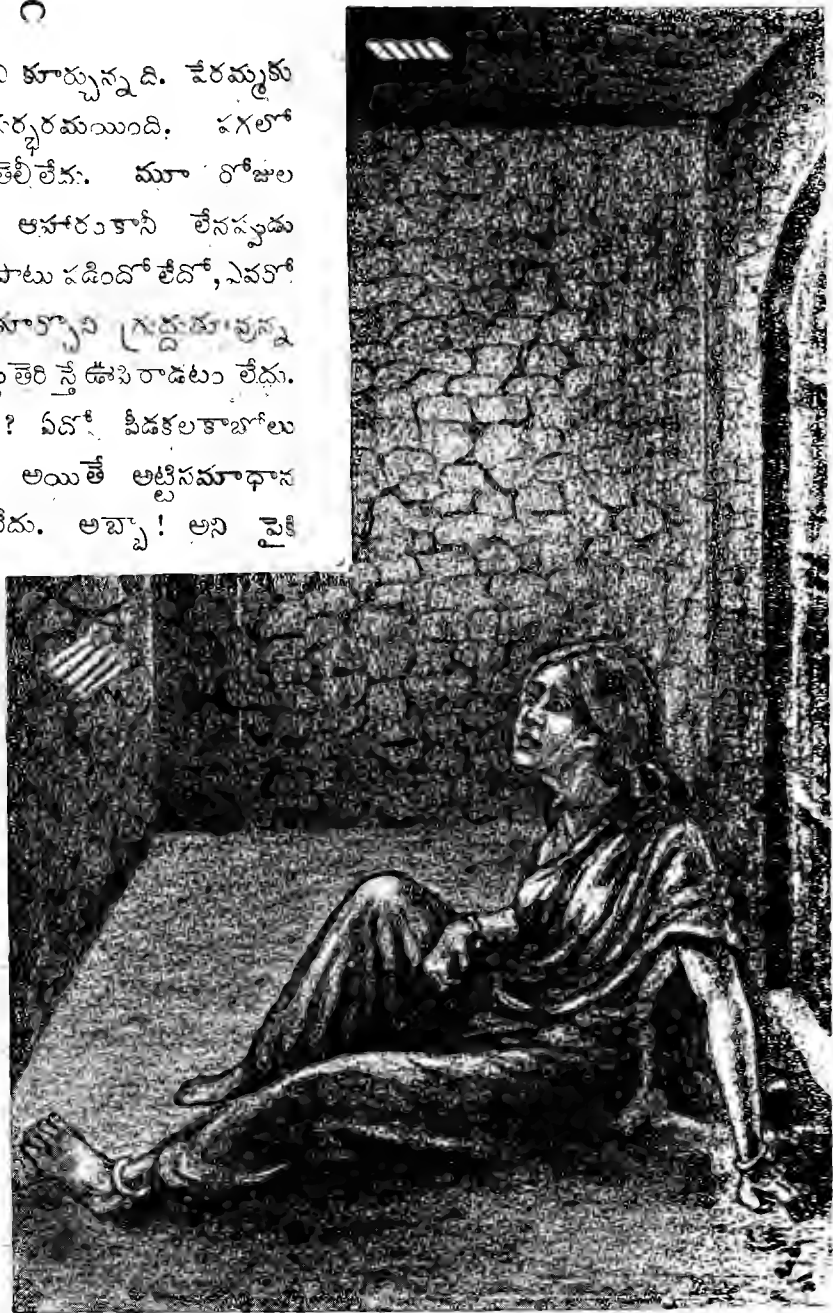

డబ్బికోట శిథిలములు, అంకెనోపడె

౧

ఉస్సురుమని లేచి కూర్చున్నది. పేరమ్మకు ఆవేదన దుర్భరమయింది. ఇగలో రాత్రికూడా తెల్లలేదు. మూ రోజుల నుంచి నిద్రకానీ, ఆహారకానీ లేనప్పుడు ఎట్లా తెల్లడం? కునికిపాటు పడిందో లేదో, ఎవరో తనరొమ్ములూద కూర్చుని గుడ్డదూపున్నట్లయింది. ఇటు కండ్లు తెరిస్తే ఊపిరాడటం లేదు. ఏమంటే ఏముంది? ఏదో పీడకలకాబోలు అని సద్దకొనేదే. అయితే అట్టిసమాధాన మామెకు నచ్చలేదు. అబ్బ! అని పైకి

చూచింది. చూస్తే ఏముంది — నిరాశయం — నిశ్చేద్య మైన జెయిలుగోడలు ఆమెను ఏకైక చూచివాక్కుంగ చేసాయి. ఒక నన్న రంధ్రము మాత్రము కన్న నద్ద కనుపడ్డది. అరచేతి వెడల్పు వుందో లేదో, దానికి నాలుగు గడ్డ పార ల లాంటికమ్మీలు అడ్డం బిగించి

వున్నాయి. దాన్ని చూచేటప్పటికి, ప్రపంచానికి నాకు, ఇదొక్కటైనా సంబంధం వుంది కదా అనిపించింది దామెకు. ఉత్తరక్షణంలోనే దిగులు కలిగింది. ప్రపంచమంటే తనకేమి మొఖమాటం—తనకూ ప్రపంచానికీ ఏమిసంబంధము? ప్రపంచంలో వుండతగనిదనిగదా ఆమెకు ఈ పురిశిక్ష విధించారు—ఈవిషయమేమి పురిశిక్ష పెరగనీయకూడదని, ఇట్లాంటిముళ్లకంచలను లాగేస్తే దేశాన్ని మరామృతు చేయవచ్చునని.

2

ఇంతలో తనకు ఎదురుగా గోడమీద మనుగ్గా వెలుతురు కనుపడ్డది. వెన్నెలతునక పైరంద్రంనుంచి లోపల జొరబడ్డది. పేరమ్మకు ఆవేదన ఇంకా జాస్తిఅయింది. ఈ చంద్రబింబం తనమంచికేనా వచ్చింది? ఈ వెన్నెలకు ఈ దీనురాలితో ఏమి అవసరం? లోకానికంతా రోతలయిన యీ పేరమ్మను కూడా యీ వెన్నెల ఎదుకు కనుక్కోవాలె? ఇంకా తనకు దేముడినంగతి ఏమైనా జ్ఞాపకంచేయడానికి వచ్చిందా ఏమి?—ఛీ—తనకూ దేముడికీ ఇలాకా ఏమిటి?—

3

ఇంతలో జెయిలువెలుపల పారాజమానుకేక వినబడ్డది. జెయిలులోనుంచి ఎవ్వరూ తప్పించుకొనిపోకుండా కాపుదలచేస్తూ వున్నాడు. పిచ్చుకమీద బ్రహ్మాస్త్రం. తనేనా తప్పించుకపోయ్యేది! తప్పించుకపోయేటట్లు

యితే యీ శిక్షలు కమామిషి ఎందుకూ? ఆహా! తప్పించుకుంటే!— ఒళ్లు పులకరించింది. మళ్లీ తనవూరు, తనవాండ్లు—హాయిగా, నిశ్చింతగా కాలంగడపవచ్చు. తనతో ముద్దాయిగావుండి తప్పించుకొన్న కోటయ్య మొఖమైనా చూస్తుదా. అరే!— కోటయ్య!— పదేళ్లుగా నమ్మించి తనతో సుఖించి, ఒకటిగా నుండి, ఆఖరుకు కష్టాలువచ్చి యీ కేసు పైనబడేటప్పటికి నేరమంతా యీ పెమిడికి తోసి తప్పించుకుపోయినాడు. అబ్బ! అసలు నేరంచేసింది వాడే—తను అమాయకురాలే. తెలిక కోటయ్యను నమ్మి అతను చెప్పినట్లు చేసేటప్పటికి యింతముప్పు వచ్చింది. ఇంక ఆకోటయ్య మొఖాన ఉమ్మలయినా వేస్తుందా. అప్పుడు చివుక్కున ఆమెకు రామస్వామినంగతి జ్ఞాపకంవచ్చింది. అయ్యో, ఎంతయోగ్యుడు రామస్వామి! అట్టి పెద్దమనిషిని చంపించినాడే కోటయ్య. తనో, తను ఏమర్థం ఎరుగదుగా మరి. కోటయ్య రామస్వామికి ఎప్పుడూ తెచ్చియిచ్చినట్లు ఆవేళ కూడా తెచ్చాడు మందు. పేరమ్మను కలిపి యియ్యమన్నాడు. పేరమ్మ యీ మందుకలిపి యిచ్చినగంటలో రామస్వామి ఎగిరిపోయినాడు. ఇంతలో వారు వీరు, పోలీసులు మేస్త్రీలు, అంతావస్తే, మరి యీ పిచ్చి పేరమ్మ, “అవును సేనే మందుయిచ్చాను; మరి యిట్లు యింది” అన్నది. అంతకంటే ఏంగావాలి?— పోలీసువారు “పేరమ్మ రామస్వామికి విషం పెట్టి చంపి”దని ఛార్జ్ పెట్టారు. మేస్త్రీలుగారు

“ఓయబ్బో, ఇంత పెద్ద కేసుగావుండే” అని జిల్లా జడ్జిగారికి పంపించారు. జిల్లాజడ్జిగారు “ఏమీ లేకుంటే నాదాకా ఎందుకురా వచ్చి” దని ఉరిశిక్ష వేశారు.

౪

బయటపడితే మళ్ళీ తనపూరికి వెళ్ళ వచ్చు. కాళ్ళి తనతల్లితో సుఖంగా ఉండ వచ్చు. ఇంక పేటకు చస్తే రాననుకుంది. తన వెయ్యిరూపాయలసొమ్ము కోటయ్యవద్దనుంచి లాక్కొని పూరికెళ్ళి తల్లితోపాటు సేద్య పనులు చేసుకోవాలి. ఛ! ఈ పేటవాండ్లను నమ్మకుంటే ఇంతే. ఉన్నన్నాళ్ళు ఉండి పొయ్యే టప్పుడు కొరివి ఒకటి కాల్చిపెట్టిపోతారు. కొరివి అనుకోగానే ఆ వెన్నెముక మరచి పోయిన తనకండ్లకు మళ్ళీ కనుపడ్డది. ఈ మూడురోజుల బాగారం దృగ్గోచరం అయింది. మళ్ళీ ఊపిరాడలేదు. బయట అయితే శుభ్రమైన గాలి అయినా తిని బ్రతకవచ్చు. ఈవేడి బరువుగాలి! ఎట్లాగా మనుషులుంటారు ఇక్కడ! పొంగిపొంగివస్తూన్న తనమనోభా రాన్ని వదిలించుకోడానికి గోడలైనా వినేవి కావే. ఇట్లా ఇంకా ఒకటిరెండురోజులు ఉండ గలుగునా! ఉరిశిక్షంటే ఇదేకాబోలు. ఇంకా ఉరిశిక్ష ఏమిటి?—

౫

పేరమ్మకు తట్టిలేపిన ట్లయింది. కండ్లు తెరిచేటప్పటికి మధ్యాహ్నము అయింది కాబోలు, జైలులువార్డరు మూకుడులో

సంకటివేయించి మంచినెబ్బరలు కనుక్కొని పోతున్నాడు. పేరమ్మకు విసుకుపుట్టింది. ఆ మూడురోజులనుంచి తనకుగా వేస్తున్న సంకటి అట్లనేవుంది, ఎందుకు వీరి కీబాధ? గుండె రాయి చేసుకొని పేరమ్మ జైలులువార్డరును అడిగింది.

“నాయనా, ఎప్పుడు—”

ఎంత కఠినుడికైనా మనసు కగుగు తుంది. ఎంత ఘోరకలి, ఎంత క్రూరమైన నేరముచేసినా, అతనిని శిక్షించవచ్చేటప్పటికి అయ్యోపాసం అనిపిస్తుంది. ఆ జైలులువార్డరు ప్రొద్దనలేస్తే మనుష్యాకారాల్లోవుండే క్రూర మృగాలనూ, నాగుబొమ్మలనూ చూస్తూ వుండడమేకాని సినలైన మనుష్యులను ఆటై చూడడం తటస్థించదుగా! అందుచేత అతను జాలింటు పేమిటోకూడా మరచిపోయినాడు. గిర్రుమనితిరిగి ఇంకావుంటే ఏం మాట్లాడవలసి వస్తుందో అన్నట్లుగా అతడు వెళ్ళిపోయినాడు.

౬

ఇట్లా జరిగింది కొన్ని నెలలు. పేరమ్మకు పిచ్చెక్కింది. ఆకలింటు పేమిటో మరచిపోయింది. ఇక్కడ తన్ను తిట్టేవాండ్లు గాని, కొట్టేవాండ్లుగాని ఎవ్వరూలేరు. తన జొలికి వచ్చేవారు లేరు. తనసంగతి అనుకొనేవారు లేరు. అంతకంటే ఈ జీవశాంతికి కావలసినదేమిటి? అట్లాఉండడంలో, తన్ను భగవంతుడికి సూటిగా ముఖాముఖ నిలపెట్టారన్నమాట. అయితే కండ్లు విచ్చించుచుటకు

పేరమ్మకు ధైర్యము లేదు. శక్తి చాలలేదు. సూర్యుణ్ణి ఎకాఎకి చూడడానికి సామాన్య మౌత్తులకు చేతపుతుందా? గాఢాంధకారాన్ని మాత్రం మరోధైర్యం, ఆత్మశక్తి లేని వారు ఓర్వగలరా?

2

ఒకనాటి గాయంకాలం జెయిలు వార్డరు పేరమ్మవుంజే గుహతలుపు తటాలున తీయించాడు. తీయించి పేరమ్మను లేపి — “నీశిక్షను హైకోర్టువారు తొలగించారు. నిన్ను విడుదల చేయడమైంది” అన్నాడు; తనకు పూరికి ఛేరుటకుగా రైలుఛార్జీయిచ్చి, జెయిలుబయటికి వెళ్లగొట్టాడు. ఆరోజు ఉరి శిక్ష చెప్పినప్పుడు నిలుచున్న మనిషి నిలుచున్నట్లుగానే పడిపోయింది. ఇప్పుడుకూడా నిశ్చేష్టమై అట్లనే పడిపోయింది. ఇంచుక తెలివిరాగానే కాల్గొడుచుకుంటూ పూల్లోకి బయలుదేరింది. తన్ను పలకరించేవారు లేరు. తనసంగతి అనుకొనేవారు లేరు. మతిపోయిందై ఏరుచేయుటకు తోచక నేరుగా రైలుస్టేషనుకు వెళ్లి, పేటకు టిక్కెట్టు తీసికొన్నది. రాత్రి ౮ గంటలకు వ్యాజ్ఞపేట చేరింది. సరాసరి కోటయ్యయింటికి వెళ్లింది. వెళ్లితే ఏమూడి? ఇల్లు తాళంవేసివుంది. గుండెలో రాయివడ్డది. అక్కడే ఆ ఇంటి ఖామందు పండుకోనున్నాడు. ఆయన్నడిగింది, “కోటయ్య ఎక్కడ, ఏమైనా” డని. ఆయన పేరమ్మను చూచి ఉసూరుమని నిట్టూర్పు విడిచాడు, ఏం పేరమ్మా అని. పేరమ్మవచ్చిన సంగతి తట్టే

టప్పటికి నిర్ఘాంతపోయినాడు. పేరమ్మ ఏమిటి, మళ్లీ రావడమేమిటి? చచ్చినవాండ్లు ఎక్కడైనా మళ్లీ లేచివస్తారా! — అతని కంతా చోద్యంగా తోచింది. ‘ఏంపేరమ్మా, నిన్ను పురితీశారుగదా, ఎట్లావచ్చావు’ అన్నాడు, నిద్రకల్తలో ఇంకా కండ్లుపులుముకుంటూ. పేరమ్మ తనసంగతంతా చెప్పింది, భారం తగ్గేటట్లు. అప్పటికి అతనికంతా తెలిసి— ‘ఆహా! అట్లాగేం’ అన్నాడు. పేరమ్మ ఆమాట ఈమాట చెప్పి మళ్లీ కోటయ్య సంగతి అడిగింది.

“కోటయ్య—కోటయ్య ఆ మరునాడే పూరు వదిలిపెట్టి వెళ్లాడుగా దేశంమీదికి— నీసామ్మయ్యావత్తు ఆరోజే అమ్మకొనిపోయినాడు. ఎక్కడపోయినాడో మళ్లీ కంటి కవుపడలేదు. రంగంవెళ్లాడేమో ననుకుంటున్నారు.” అని అన్నాడు మహాకష్టంతో.

పేరమ్మకు మాట రాలేదు. అరగంట నేపు కొయ్యబారి కూర్చుంది. ఉండి ఉండి,

“ఊరికిపోయి మాఅమ్మను చూచివస్తా, ముసిలిముండ ఎట్లాఉందో” అంది.

“ఆ. చెప్పడం మరచిపోయినా. మీ అమ్మ చచ్చిపోయిందిగా! మీయిల్లు మీ పూరిమునసబు అదెందుకో ఏలం వేయించాడట” అన్నాడు.

పేరమ్మ నిశ్చేష్టరాలయింది.

ఇంతకాలానికిగా ఇప్పుడు ఆకలయింది. ఇన్నాళ్లనుంచి ఎక్కడపోయిందో. ఒక్క ముద్దయినా తినంది ఉండలేదు ఇంక. అన్నం

పెట్టించమని అడిగింది, ఆముసలాణ్ణి. పట్టకపట్టక పట్టిననిద్ర పాడు చేసిందని తిట్టుకుంటున్నవాడు విసుక్కున్నాని,

“ఇప్పుడేమన్నం, నా పిండాకూడు. చాల్పాల్లే, నా నిద్ర కాస్తా పాడుచేసావు పోపా” మృన్నాడు.

పేరమ్మ తన బలమంతా పోగుచేసుకొని లేచింది. ఏమిచేయడానికి తోచలేదు. ఇ శృ బృ— అన్నం అడుక్కొడంకూడా తెలీదు. అదిమాత్రం చేతకావద్దా. బజారునడిపోయి, పెద్ద శెట్టి మేడవాకిట నిలుచొని “అన్నంపెట్టమ్మా” అంది. లేదు పొమ్మని ఇంట్లోనుంచి కేక వచ్చింది. మళ్లీ అరిచింది. ఇంట్లో నుంచి ఒక ముసలావిడ, కొట్టేటట్టుగా వచ్చి, “నీకేం బుద్ధి లేదూ— బేహీ— సీకుగాదూ చేప్పేది— దున్నపోతా” అని శరవరంపరచుగా కురిపించింది.

౮

పేరమ్మ వీధిమధ్యకువచ్చి కూర్చుబడ్డది. లోకానికి తనయందు ఎందుకో ఇంతవిరోధం. నిమేష మాత్రం “ఇంతకంటే జెయిలే మేలేమో” ననిపించింది. ఉరే హాయి. అట్లాగే ఆకాశంవరక చూచింది. ఎందుకు చూచిందో తనకు తనకే తెలీదు. అప్పుడైనా దేముణ్ణి తలుచుకుందో లేదో చెప్పజాలదు. మిణుకు మిణుకు

మనే నక్షత్రాలను చూచింది. చల్లని గాలి సోకింది. ఛ! తాను తప్పించుకొందిగా ఉరిగితు—చల్లనిగాలి కొట్టేటప్పటికి పై ప్రాణాలు పైకివచ్చాయి, పేరమ్మకు. అంతకు ముందు అన్నము ముట్టడానికిగూడా అసహ్యించుకున్న యీ పేరమ్మ, ఎప్పుడు తన ఆకలిని ఏమైనా చంపుకోగలిందా? అయితే ఎంత అసహాయురాలైనా తన చుట్టూ కోటగోడలు

లేవు ఇప్పుడు. బరువుగాలి ఇప్పుడు తన్ను అణచడంలేదు. ఎటుచూచినా విశాలప్రపంచం కనుపడ్డది. తనకు తెలీకుండానే తన కడుపు నిండింది. అరకన్ను వేళి వెనక్కు పడ్డది, “అబ్బ—ఇదేచాలు” అని. ఆనిద్ర నుంచి ఎప్పుడులేచిందో, ఎట్లా లేచిందో ఎవరు చెప్పగలరు?

తుంగభద్రానది

శ్రీ పెరూ పాతొలయుము ప్రక్కను సన్నని కొండలలోయలో ప్రవహించుచున్నది.
(హంపి శిశిలయలు)

—కే. యల్. నరసింహాచార్యులు, గుంతకల్లు.

వి నో ద శి ల్ప ము

కుట్టుపని

బట్టలపై అలంకారరూపములను కుట్టుట

రంధ్రముల అట్టలపై అలంకారరూపములను కుట్టినవిధముననే బట్టలపైగూడ కుట్టవచ్చును. అట్టపై కుట్టనప్పుడు అండలి రంధ్రములు కొలతలకై తోడ్పడునట్లు, బట్టపై కుట్టనప్పుడు వలవంటి యొక్కగుడ్డ (Canvas-చిత్రము D) యొక్క సహాయ మావశ్యకము. ఇంతమాత్రముకాక చిత్రములు A B లందు చూపబడినట్టి రెండువిధముల కొయ్యవలయములుకూడ కావలసియుండును.

కొయ్యవలయములు, లేక ఉంగరములు

A వలయము కోతలేక ఒకే ఉంగరముగా నుండును. B వలయము A ను చుట్టిరాదగి, ఒకకోతను కలిగియుండును. కోత వలయమును బిగించుటకును, వదలించుటకును పీలగునట్లు ఒక మరచీల బిగింపబడి యుండును (చిత్రము B S) వలయములు ౬", ౭", ౮", ౯" లేక ౧౦" వ్యాసము గలవిగా నుండి వ్యాసమునకు దగినట్లు వెల కలిగి యుండును.

వలగుడ్డ (Canvas)

చిత్రము D యందుండునది వలగుడ్డ. ఇందు పడుగు, పేకదారములు, జంటలుగా నేయబడియుండును. పడుగును, పేకయు చేరుచోట (చిత్రము D, ౧, ౨ వలె) ఒకమూల (Cross) ఏర్పడును. ఈక్రాసులే, రంధ్రముల అట్టలోని రంధ్రములవలె, కుట్ట ఎన్నికల

కొ. సరసింహాచారి

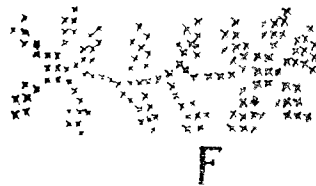
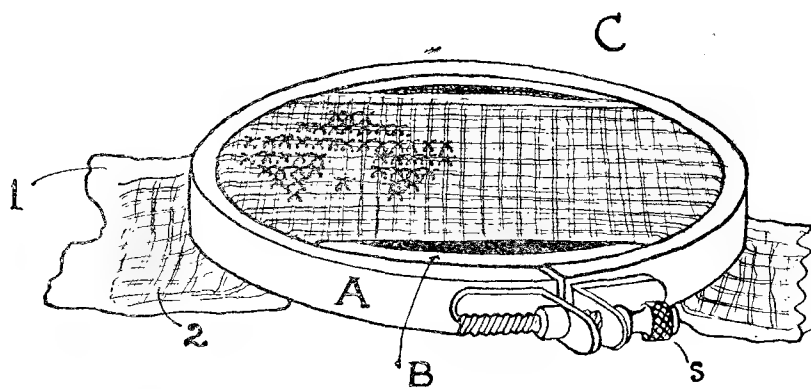
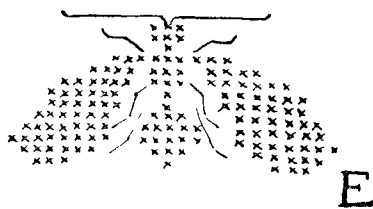
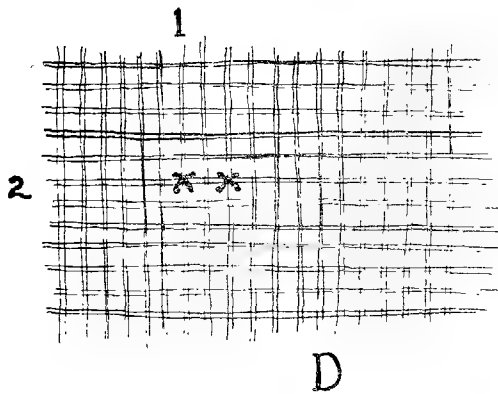
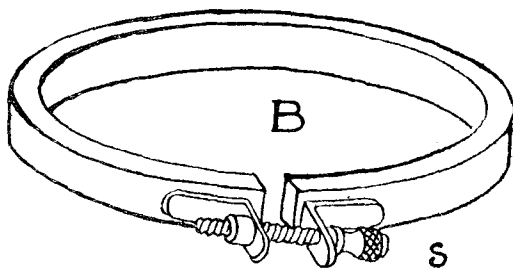
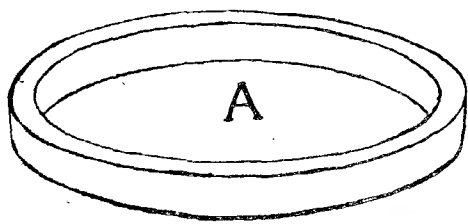
యందు తోడ్పడును. రంగుదారములతో కుట్టనపుడు, ఒక్కొక్కవరుసకు ఇన్నిక్రాసులని టెక్కించుకొని కుట్టుచుపోవలెను.

కుట్టు విధము

కుట్టవలసిన బట్టను దీసికొని, దానిపై వలగుడ్డను, సరిగా చేర్చిపెట్టుకొని, ఈరెండింటిని A వలయముపై చదరముగా నుడతలేక పెట్టవలెను.

పిమ్మట B వలయములోని మరచీలను వదలించి, దానిని బట్టను పరచియుండు A వలయముపై పెట్టి, అదిమినయెడల రెండువలయములును ఒకే మట్టమునకు వచ్చి బట్టను బిగువుగా లాగి పట్టుకొనును. వెంటనే మరచీలను బిగించినయెడల బట్ట చదరముగాను, బిగువుగాను అమరును (చిత్రము C).

తర్వాత కుట్టుట ప్రారంభించవచ్చును. దారపుకొన ఎల్లప్పుడును బట్టకు అడుగు ప్రక్కనే ఉండునట్లు చూడవలెను. దారము చాయపోని రంగులు గలిగియుండవలెను. పట్టు దారము శ్రేష్ఠము. చిత్రములు, E, F, G ల యందు చూపినవిధమునను, ఇంక ననేకవిధములగు రూపములను కుట్టవచ్చును. అన్ని రూపభేదములును ఒక్కొక్క వరుసలోని క్రాసుల సంఖ్యలయందలి మార్పులనుబట్టి ఏర్పడును. వలయముపై బిగింపబడిన భాగమందంతయు కుట్టినతర్వాత, B వలయమును వదలించి, బట్టను జరపి మరల ఆవలయమును బిగించుకొని, కుట్టును సాగించవలయును.

కుట్టు ప్రాక్రియయినతర్వాత, వల టిగా లాగి పేసినయెడల రంగుదారముల కుట్టు గుడ్డనుమాత్రము జగత్తగా కత్తరించి మాత్రముఅడుగునగల బట్టవై నిలచును. అందలి పడుగు, కేకదారములను ఒకటొక

(All rights reserved)

౧. మధ్యయుగపు కట్టడ మొకటి

మొహెంజోదారో ప్రాచీన నిర్మాణావిష్కరణ చిత్రములు

MOHENJO-DARO
DK AREA
G. SECTION

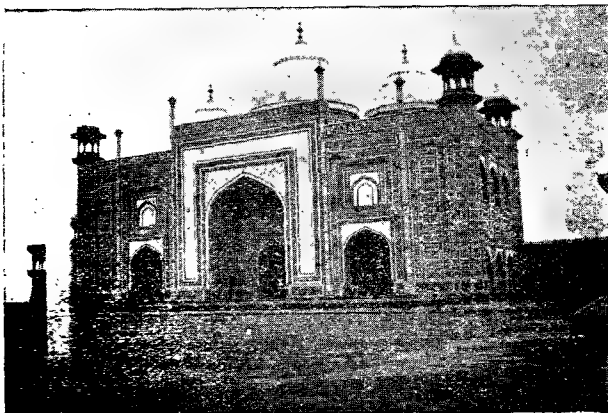
1927-28-29

1:5 0 10 20 30 40 50 FEET

REFERENCE

FIRST PERIOD WALLING
102
103
SECOND PERIOD WALLING
104
105
106
107
108
109
110
111
112
113
114
115
116
117
118
119
120
121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200
201
202
203
204
205
206
207
208
209
210
211
212
213
214
215
216
217
218
219
220
221
222
223
224
225
226
227
228
229
230
231
232
233
234
235
236
237
238
239
240
241
242
243
244
245
246
247
248
249
250
251
252
253
254
255
256
257
258
259
260
261
262
263
264
265
266
267
268
269
270
271
272
273
274
275
276
277
278
279
280
281
282
283
284
285
286
287
288
289
290
291
292
293
294
295
296
297
298
299
300
301
302
303
304
305
306
307
308
309
310
311
312
313
314
315
316
317
318
319
320
321
322
323
324
325
326
327
328
329
330
331
332
333
334
335
336
337
338
339
340
341
342
343
344
345
346
347
348
349
350
351
352
353
354
355
356
357
358
359
360
361
362
363
364
365
366
367
368
369
370
371
372
373
374
375
376
377
378
379
380
381
382
383
384
385
386
387
388
389
390
391
392
393
394
395
396
397
398
399
400
401
402
403
404
405
406
407
408
409
410
411
412
413
414
415
416
417
418
419
420
421
422
423
424
425
426
427
428
429
430
431
432
433
434
435
436
437
438
439
440
441
442
443
444
445
446
447
448
449
450
451
452
453
454
455
456
457
458
459
460
461
462
463
464
465
466
467
468
469
470
471
472
473
474
475
476
477
478
479
480
481
482
483
484
485
486
487
488
489
490
491
492
493
494
495
496
497
498
499
500
501
502
503
504
505
506
507
508
509
510
511
512
513
514
515
516
517
518
519
520
521
522
523
524
525
526
527
528
529
530
531
532
533
534
535
536
537
538
539
540
541
542
543
544
545
546
547
548
549
550
551
552
553
554
555
556
557
558
559
560
561
562
563
564
565
566
567
568
569
570
571
572
573
574
575
576
577
578
579
580
581
582
583
584
585
586
587
588
589
590
591
592
593
594
595
596
597
598
599
600
601
602
603
604
605
606
607
608
609
610
611
612
613
614
615
616
617
618
619
620
621
622
623
624
625
626
627
628
629
630
631
632
633
634
635
636
637
638
639
640
641
642
643
644
645
646
647
648
649
650
651
652
653
654
655
656
657
658
659
660
661
662
663
664
665
666
667
668
669
670
671
672
673
674
675
676
677
678
679
680
681
682
683
684
685
686
687
688
689
690
691
692
693
694
695
696
697
698
699
700
701
702
703
704
705
706
707
708
709
710
711
712
713
714
715
716
717
718
719
720
721
722
723
724
725
726
727
728
729
730
731
732
733
734
735
736
737
738
739
740
741
742
743
744
745
746
747
748
749
750
751
752
753
754
755
756
757
758
759
760
761
762
763
764
765
766
767
768
769
770
771
772
773
774
775
776
777
778
779
780
781
782
783
784
785
786
787
788
789
790
791
792
793
794
795
796
797
798
799
800
801
802
803
804
805
806
807
808
809
810
811
812
813
814
815
816
817
818
819
820
821
822
823
824
825
826
827
828
829
830
831
832
833
834
835
836
837
838
839
840
841
842
843
844
845
846
847
848
849
850
851
852
853
854
855
856
857
858
859
860
861
862
863
864
865
866
867
868
869
870
871
872
873
874
875
876
877
878
879
880
881
882
883
884
885
886
887
888
889
890
891
892
893
894
895
896
897
898
899
900
901
902
903
904
905
906
907
908
909
910
911
912
913
914
915
916
917
918
919
920
921
922
923
924
925
926
927
928
929
930
931
932
933
934
935
936
937
938
939
940
941
942
943
944
945
946
947
948
949
950
951
952
953
954
955
956
957
958
959
960
961
962
963
964
965
966
967
968
969
970
971
972
973
974
975
976
977
978
979
980
981
982
983
984
985
986
987
988
989
990
991
992
993
994
995
996
997
998
999
1000

క్రమధాటి మహల్, మహాజహాను ౧౫ వత్సరముల పాటు ముర్షిషుడు (మువరాజు) కు చెందినది. ఇహోగీ చక్రవర్తి కు సూర్యుని పూజార్చనము జరుప నిశ్చయపరచెను. కన్య, కన్యకలు సామరుడైన ఆసియాకా అను చక్రవర్తిక. ఈ సమరలివంతులుండిన పేరు, “ఆర్జునుని పూజ”. “మంతాజ్ మహల్” (‘మంసూర్ జ్యోతి’ — The Light of the Palace) అనునది మహల్ అనుభవతచే నొసగుబడిన ముద్దుపేరు. నిష్పే ఛాన్సలైవ విమలవత్సరములకు, అనగా ౧౬౧౨ లో చక్రవర్తికార్యము అభివైభవముగా జరుగుబడెను. అప్పటికి కరుణమున్న ౨౦ చక్రవర్తులపై మాగు మాసములు. కన్య కరుణికం పై సంవత్సరమే దిన్నది. వివాహమైన సంకొమ్మికి వత్సరములలోపుగా, మంతాజ్ లీగము ౧౪ మంది బిడ్డలను కని, ముగ్గురు కన్యకబిడ్డలను ప్రసవించునప్పుడు ౩౦ గంటల దీర్ఘకాలప్రసూతిబాధనుభవించి, ౧౬౩౧-వ సంవత్సరము నూకొని ౭-వ కేదీ మంగళవలసమునాగు బర్హాకాపురమునందు పరమ పరించెను.

౧. తాజ్ మహలుయొక్క సింహద్వారము

తాజ్ లీగము మరణము

ఇందు చెప్పెడి తాజ్ లీగముయొక్క మరణపుత్రాంతరివరణము, తుదాబత్ ఖుస్రూవు ప్రకాలముననుగు, పర్షియాభాషలో చేతితో వ్రాసిన ఒక అపూర్వమైన పుస్తకమునందు చెప్పబడియున్నది.

మహాజహానుకు దారా, షూజా, ఔరంగజేబ్, ముగల్ అను నల్లురుపుత్రులేకాక రోహ్ క-ఆం, ఔతి-ఆరా, జహా-నారా, గోహర్-ఆరా అను చల్లురు పుత్రికలుగూడ ముండెడి. కన్యకాబిడ్డలను ప్రసవించుటకు ముందు, లీగము గర్భముండలికపు దోడ్పినట్లు వివరణపడినది. ఆరోజునశబ్దము వినినరత్న కుమంతాజ్ కు తన శివములపై నిరాశ జనించెను. ప్రేమనిధియైన భర్తను సమీపమునకు రా బిలిచి “ప్రధూ, నాఅంతము సమీపించినది. గర్భస్థలికుపు రోదించినపిదప, ప్రసవానంతరము దానిరల్లి ఆనువులుభాయులు లోకవిడిచిపేకదా! ఆందుచే నే నీక ఈమర్త్యలోకమును విడచి శాశ్వతప్రపంచమున కరుగుచున్నాను. నీయెడ నే నేనేని ఆపరాధములు చేసెయ్యంకిన ముచ్చింకి, నాఅంత్య

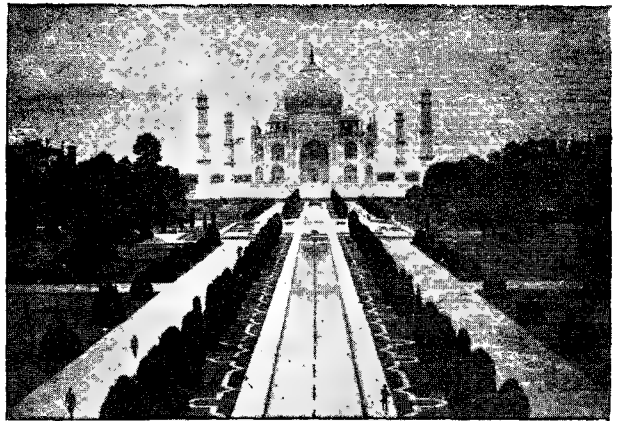
ప్రయాణమున కనుజ్ఞ నొసరును” అనియు, పర ఆంతిమపు కోర్కల చెట్లని చెల్లించు ప్రతివసేయునియు వ్రాధించెను. తేను ఆ కోర్కలను నెవరేర్చినట్లు ప్రమాణమెసర్చి, ఆకోర్కల దివియో తెలుపుచును. ఆ సు “శ్శగంతుడు నీకు ప్రేమ పురుషు సంతానములో చేరినల్లుర నొసనయున్నాను. నీ కేనుప్రతిష్ఠల నిల్పుటకు విశే చాలునగు. ఆందుచే ఇకపునర్వివాహము చేసకొని సంతానము కోరవలదు. అట్లుచేసిన ఆపైబిడ్డలకును, నాబిడ్డలకును స్థానాధికారముకొరకు పూర్తయినదము జరుగుటలో సందేహము లేదు. ఇదియే నా మొదటికోర్క. ద్వితీయకోర్క:

నా భౌతికదేహముపైన, ప్రపంచమునం దెందును కానరానట్టి అసమానసౌందర్యము గలిగి, శాశ్వతముగ నిలుచునట్టి యొకగోరిని కట్టించవలెను.” అని తుదిపల్కులు పలికి గోహర్-ఆరాను ప్రసందించిన మరుక్షణమే, కోమలకాయమును వదలి భగవత్సాన్నిధ్యమున కరిగెను.

షహజహాన్ చక్రవర్తియుగము వర్ణనాతీతము. దుఃఖాభిగో మునిగిన అతను ఒక నానయిగోజులు, ఏవిధమైన రాజకార్యములను చేయజాలకపోయెను. దుఃఖతీవ్రతచే, సర్వమును త్యజించి, సన్న్యాసిగావలించెను. కాని సుఖవంతుడైన అతను, ఈశ్వరును తనపైమోపిన రాజ్యపాలన భారమును అట్లు త్రోసించుచు, ఘోరపాప మని యెంచెను. ప్రేమభాగ్యమరణానంతరము, చక్రవర్తి, చీనిచీనాంబములను, వజ్రవైదూర్యశరణానులను కరించుచు మానెను. సుగంధలేపనాది సకలవిధ భోగములను పరిత్యజించెను. ఉత్పవాదులందు పాడెడు మంగళగీతములు, వివిధ వాద్యనినాదములు అతనిచేవులకు శోకపూరిత ప్రభాపగీరములవలె విససమచుండినందువల్ల, నాటికల్ల ఆపినేయునట్లు జూపించెను. ఆమె సమాధిముందకు వెళ్లిసపుడెల్ల, దానిపై అతని కన్నీటికాలువలు వెల్లువలై సారించుండెను. “రాజ్యము సర్వసూన్యముగ కన్నట్లు చున్నది. శీవితమే జనుస్సాకరమైన” దని అతికరుణముగ పలుకరించుచుండెడివాడు. చక్రవర్తికి ముంతాజ్ గీగముగాక, మసఫర్ ఖాన్ అనునతని పుత్రికలైన, మిర్జా, షాహా అను నిరువురుభార్య లుండిరి. ఐన, ముంతాజ్ యొక్క పవిత్రప్రణయసుధాంబుభావోం సంవత్సరములు ఓలలాడిన అతనికి, వీరి స్వయము శేవలము వ్యవహార సంబంధముగ తోచుచుండెనేకాని, ప్రేమబంధముగ నేమాత్రమును కన్నట్లు చుండలేదు.

చక్రవర్తినియొక్క శేహమును భూస్థాపన మొనర్చుటకు, ఆగ్రా దక్షిణదిక్కున విశాలావరణము

రాజా జైసింగ్ (రాజా మానసింహుని పౌత్రుడు) వద్దనుండి క్రయమునకు తీసికొనబడెను. హైందవశిల్ప లలో నిపుణులైన వారికి గోరినమానాను సిద్ధపరచు బాధ్యత ఒప్పగింపబడెను. వాటిలో చక్రవర్తి మెప్పువడసిన ఒక నమానా యొక్క సత్తిరూపము మొదట కట్టితో చేయబడెను. తరువాత తాజ్ మహలు ౧౬౩౧-వ సంవత్సరపుమొదటిలో ప్రారంభింపబడి, ౧౬౫౩-వ సంవత్సరపు జనవరిమాసములోపుగా ౩ కోట్ల రూప్యముల వ్యయముతో అల్లారుముద్దుగా పరిసమాప్తయయ్యెను. కట్టడము నిర్మాణమందు పాల్గొనిన శిల్ప లలో నీదిగవ శేర్గొనినవారు అతిముఖ్యులు—

౨. మహలుయొక్క సంపూర్ణదృశ్యము

౧. అమరనాథ్ ఖాన్-షిరాజ్. కాంధారదేశ స్థుడైన యితడు, మహలునందు ‘ఘుగ్రా’ శాసనములను వ్రాసియున్నాడు.

౨. శిల్పకలాకోవిద ‘ఐసా’. ఇతడు తాపీపని చేసినవాడు. ఇత ఠాగ్రాదేశస్థుడు.

౩. శిల్పిశ్రేష్ఠుడగు ‘మైరా’ అను నితడు వడంగి. ఇతనిది ఢిల్లీనగరము.

౪-౬. భానుహార్, జాత్ మాత్, జోరావార్.

ల్లీనివాసులైన వీరు మువ్వరును రాతిలో లతాగుల్మదులను, విగ్రహదులను చెక్కిన నిపుణులైన శిల్పులు.

2. ఇక్బెల్ ఖాన్ రుమి. ఇతను మహాలుయొక్క ప్రధానోపదేశములు, దానికి ఉత్తరగా నొసగియుండు చుంబాను విక్రించిన సేర్పరియైనట్టి.

౩. రామ్ మల్ కాశ్మీరీ. ఇతడు తోటనూలి.

ఈదిపవ సేర్పొనబడిన అనూల్యచత్వములు తాజ్ మహలునందు అమర్పబడియుం డెను:—

౧. కార్నేలియన్ (Cornelian)- కాంగారహేళ మునుండి లేబడినది.

౨. లాపిస్ లాజులి (Lapis lazuli) అను నైహార్యము- సింహాసునుండి లేబడినది.

3. మహాలుయొక్క ప్రతిబింబము

3. ఓన్యెక్స్ (Onyx)

౪. పాటున్జా (Patunja)- ఆఫ్రికాయందలి క్షేత్రాననిగో వొరకినది.

౫. సువర్ణము (సువర్ణ శిల Goldstone?)- బాస్రాపట్టణము, సిమర్ జ్ సముద్రములనుండి లేబడినది.

౬. ఖాటు (Khatu)-జోద్ పురపు పర్వతముల నుండి లేబడినది.

౭. అజూబా (Ajuba) - కుమయొక్కనందలి పర్వతననులనును వొరకినది.

౮. మార్బుల్ శిల (Marble) - మక్కానుండి లేబడినది.

౯. మారియామా (Mariama) - బాస్రాపట్టణమునుండి లేబడినది.

౧౦. బాదత్ శిల (Badal stone)-బహాన్ వదిగో వొరకినది.

౧౧. యామినీ (Yamini)-యెమెన్ (?) నుండి లేబడినది.

౧౨. ముగ్గాహ (Mungah) -అట్లాంటిక్ సాగరమునుండి లేబడినది.

౧౩. ఘోరి (Ghori) - ఘోర్ బాంసేనుండి లేబడినది.

౧౪. తామ్రా (Tamrah) - గంభీరనదినుండి లేబడినది.

౧౫. గదుపపచ్చయు కత్తుము (Beril)- బాహు గుహకొండలనుండి లేబడినది.

౧౬. మసాయి (Stone of Moses?)- సిన్ య్ పర్వతములనుండి లేబడినది.

౧౭. గ్వాలియర్ (Gwalior) - గ్వాలియర్ నదిగో వొరకినది.

౧౮. ఎర్రనిముకరాంబ (Red Sand Stone)- నానాస్థలములనుండి పుండ్రునొంపబడినది.

౧౯. జకరకపు పచ్చరాంబ (Jasper)-షెర్షి య్ దేశమునుండి లేబడినది.

౨౦. దాల్ ఛానా (Dalchana)-ఆఫ్రికా నదిగో వొరకినది.

మహాలుయొక్క మాన్యములు

రాణియొక్క ౧౨-వ అద్దకమునా ౧౬ కేళ సం. జనవరి, ౨౭-వ తేదీ) మహాదానము. తాజ్

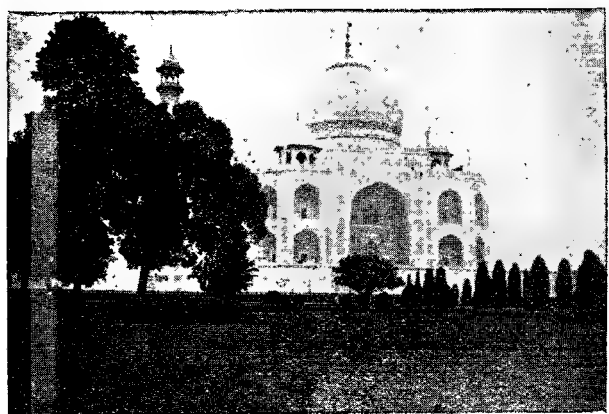
మహాలును ప్రవేశించి, ఆ గ్రామరియ నాగార్జున పరగణాలయందలి 30 గ్రామములను ఈ మహాలుకు మాన్యముగ దయచేసెను. వీటిలో సంవత్సరమునకు లక్షరూకలు రాబడిగిమ్మ చెల్లుచున్నది. ఇదిగాక, గోరీకి సమీపమునందు కట్టబడిన దుకాణములు, ఇండ్లు మొదలైనవాటితోనే మరియొకలక్షరూప్యములు అద్దె ప్రోవచున్నది.

ఈ భవనము, మహాలును తరచు చక్కబెట్టుచుండుటకును, అందు ఉంచబడిన భద్రార్జునావళులైన భగీరథుని మొదలైనవారికి జీవనాంశము లొసరుటకును వినియోగింపబడుచున్నది.

మహాలుయొక్క అందచందములు

మానుషోల్ల రూప్యముల క్యయముతో, 12 నేపథ్యులచే 12 సంవత్సరములు కట్టబడిన ఈ భవనసౌందర్య మనమానమున్న అశీత సౌత్తిగా నీగరు. ప్రపంచమునందలి యపూర్వమస్తువులలో నెల్ల యల్పము మైన ఈ మందిర మొక పెద్దయశ్యమువలె కను నునోపచయుగ కనుగో భాయమానముగ ఉపలము వర్ణనాతీతమై నెలుగుచున్నది. ఎత్త చలుకరాతిచే కట్టబడిన సంహద్వారముపై, తురానునందలి ఉత్తమపదజాలములు పుష్పలతాగుంతోగూడి అతిచతురుగా చెక్కబడినవి. ఇది సమగత సగమునిలవంపుగా కట్టిన చరందినింగు (Demi vault) పలు గుంటల పుష్పలతాగులు అలంకరింపబడినవి. నానకాచుల దృశ్యముల మైన పూదోబు ముగ్ధుల చంద్రకాంతలచే దదనుచేయబడిన మృగముల ఆస్థిమణిజీవాము, ఈమార్గమున కిడుకొక్కటిగా, ఎట్లమైన ద్రవ్యముదాయముతోగూడి స్తంభములమీద నిలచి రెండుల కృష్ణములశ్రేణి దుఃఖ భారముచే కాంతులగుంటున్న కంఠీరర కేయాంబు కము రాసీయక కాచి నమచుచ్చ సహరాజవాసులలో యున్నట్లు కన్పట్టించున్నది. ఈ ప్రకారమార్గమునకు

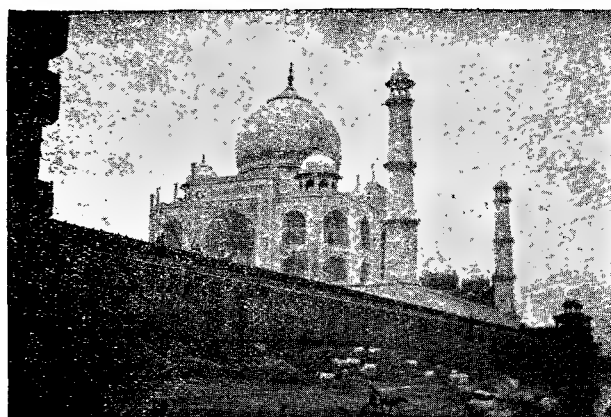
తుట్టెనుదను, మార్గమధ్యమున నందింగు అమృతచక్ర జలయంత్రములు, వేగలు అన్నిటికినావల. చంద్ర కాంత శిలా నిర్మితములైన మందిర గోపురములు ప్రకాశించుచున్నవి. స్వర్ణమునుండు స్రావాన గోపురము రజతాద్రవలె మెరయుచు మానగప్పట్టిచి చూర గొనుచున్నది. ఆ చంద్రశిలాస్థుల మార్గమున నడచుచు, ఆగోపుర సౌందర్యమును తిలకించుచున్నప్పుడు ప్రతి వారి హృదయములంగును, మాజుజహాను చక్రవర్తి యొక్క నిర్మలశ్రేణుప్రభావమే పొంగి పొరలుచుండును! ఎంతవేడిమి యెంతయుగ్రముగ నున్నను. యిచ్చటమాత్రము తాళ, రేమాల, ఆశ్చ్యతాద వృక్షముల చల్లని నీడనల్ల, తాప మేమాత్రమును సోకులలేదు, వేడిగాలివైతము జూడి, మల్లె, గులాబి మొదలైన పుష్పకుంజముల నెత్తొలిచే చల్లబడుచున్నది. వెన్నెల కాలములందు, మహాలుయొక్క స్రావానగోపురము శీతల చంద్రకిరణములతో తళతళ మెరయుచు చూపరను విస్తయపరచుచుండును.

౪. పార్శ్వదృశ్యము

చంద్రశిలానాగ్గుండిలి మొదటి వేదికను సమీపించగానే సిమెంటైల శిథిలమువలె బరాకట్టు గోపురము కానవచ్చును. అకస్మాత్తుగా ఒక గుండికదనారవిందమును చూచినప్పుడు, ఎట్టివారైనను దానిఅందమున కచ్చెరువు వొందుదురేకాని, విమర్శచేయసాహ

వింశతి. అట్లే, ఈ మందిరపు గంభీరాకారమును కనుగొన్నవారే ఒకవిధమైన ఆనందము కల్గును. మనముచే విస్తృతి జెందనియకుండుటకు, పవిత్ర క్రేము, యెంతటి ఉండేకముతో పోరాడి విజయము గాంచియున్నదని ఆశ్చర్యనందవిస్తయములు కట్టి తర్కములగుము. ఈ వికాసమధవమున దుఃఖసమ్మి కేరమైన నాగుర్య మెందున్నది. అయ్యది అనుభవైక శేష్యము. వింశాద్వారముపైన, “నిర్మలహృదయులు ఈశ్వరుని యుద్ధానము బ్రవేశింతురు” అని అరేబియా భాషలో విధిములన నగిషిపనుమగ్యన చిన్ని అక్షరములు చెక్కబడినవి. ఈముద్దుగులుకు అక్షరముల తిలకించుచున్నచో, చక్రవర్తి అంతాపురపు అనన్యమణియైన గుంతాకామములు యిప్పు డీర్ఘవిశ్రాంతిని పొందుచున్న పరిస్థితులతో తెలుపుచున్నవో అన్నట్లు గోగును. మరియు, ఇది ఆదియంతరహితమైన భగవంతునినిను వేశోల్ల నొక గురుత్వము పొషకట్టును.

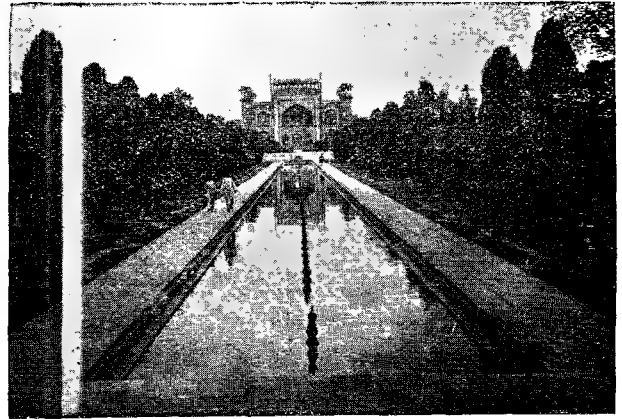

౨. మహల్ ఔనుకభాగము

ఉద్ధానము, గోపురము
వింశతియన ని ఒకటి నొకటి మించుచున్నవి. ఈ వింశతియన ఉత్తమరకపుచే ట్లనేకములు తయారు చేయబడినవి. వసుధపాదగులు, మట్టి ప్రాకారములను పెంచబడిన కదిలేతరువుల విశాల

పత్రములు పచ్చని జెండాలచల వింతవిన్నాణము నొసగుచున్నవి. ఈతరువుల నకను నకును కనబడుచుండగా నూర్చుతళితళలు ఎంతజూచినను తనివితీరదు. ఈమహాలు ఒకనిర్మలమైన యెందాగ్రహదేవతానందు కట్టబడియుండినను, తన సౌందర్యమహిమతోనే ఆ ప్రదేశమును సారవంతముగ నొనర్చి, మృత్యువుకంటెను శక్తివంతమైన నిర్మలశ్రేణియొక్క ప్రభువమును కనబరచునట్టి దృష్టాంతముగ నుండియుండును. స్వచ్ఛమైన కాంతిలు నీను ఈమందిరమునుట్టును నడచుచు వాయిచ, ఒక వైపున పవిత్ర యమునానదీనామ, మందిరప్రాకారములను తన నిర్మలజలములతో ప్రక్షాళనము చేయుచుండుట కాననను. కట్టడము నలుగురుముగ కట్టిబడినది. ఒక్కొక్కవైపునను ౧౦౦ గదుల కంటె నెక్కువనిడివి గలిగియున్నది. నీలాకాశమున సెలయుచుండు గోపురాగ్రము అరకరగురుల బొన్నత్యముకలిగియున్నది. మరయునుండి జూచిన, ఈకలకము, నిర్మలములైన ఒకగుండ్రి తెల్లశీరావముభంగి కనబడును. దీని ఆననానమైన అంశములో లీనమై అనుపైకే నడుచును పోయిన, నేరుగా ఆర్జునుంట్ల మహారాణి సమాధిని సమీపిండుము. ఈప్రదేశము చాల సరళముగ, నిరానందమైన ఆలంకరణములు గలిగి ప్రశాంతమైయున్నది. ఇచ్చట ఒక సరిత్రవోహి ప్రకాశించుచున్నట్లుండును. చక్రవర్తిదేహము నుండిన విశాలావరణము నెంచును, స్తంభములపైనను, నిలువుటద్దములు, చిత్రపటములు మొదలైనవాటి చుట్టములపైనను, అచ్చటచ్చట నరుర్పబడిన తెరలకలె నుండు చలువంతి కటకటిల పైచని ఫలపుష్పలతాదులు, మృగములు, పక్షులు, అక్షరపక్షులు మొదలైనవి చాల నేర్పుగా చెక్కబడినవి. ఈ చెక్కడపువనిలో మృగమగ్యన పచ్చరాళ్లు, గోమేధికములు, మత్స్యములు, వజ్రవహార్యములు మొదలైన ఉత్తమోత్తమరత్నములు

ములు అనువ్యవహరించుచుండెను. ఆకాలపు
 పుణ్యములను కలగ వైపున వైభవము
 లున్న ప్రాంతములనున్నవి. ముంతాజు
 కిని ముమ్మక్క సుందర సుకుమారశరీరమును
 పుణ్యప్రదానము, మందరపు నట్టనడము
 మున్నగుచంద్రకాంతశిలచే వలచుకాకయుగ
 నిగుడు చేయబడి నుద్దరింపబడినది. పూర్వ
 మున బాలసూర్య ప్రభాదీపితంబై యొప్పు
 పెద్దనజ్ర మొందు ఈ పరశ్రే సమాధిపై
 సముచితముగ నలంకరింపబడి యుండెను.
 చక్రవర్తిని సశీవయై యుంకినకాలమున నా
 చక్ర మామె మకుటము నలంకరించియుండె
 ను. మహాజహాను సార్వభౌముడు తన
 అగాధశ్రేణుకు సాక్షిభూతముగ నెలకొల్పిన ఈ
 శ్రేష్ఠమణులలో అనేకములు నేటికాలమున గాన
 రాకుండుట కడు విపాదకరము. ఈ సమాధికి చాల
 సమీపముననే దీనికంటె జేనకు యెత్తుకల నేనకయొకటి
 కట్టబడినది. ఇయ్యది ఆర్జునుండు ప్రియభర్తయు, ప్రభు
 వును ఐన మహాజహాను సమాధి. ఇక్కడ ఆర్యలోకసుందరి
 యైన తన మోహంపురాణి శివముని నిలవకానలాలక
 పొయినను, ఆమె స్వాగతమును ఆనంద

౬. లోనై పునుంకి కనబడు సింహద్వారదృశ్యము

తారావర్కయు నిలుపగలిగెను. భార్యుని మోగ దుంభ
 ముచే, ఇతను, ముంబునను న్రాయించియుండెను
 సకరుణమైన కొన్ని నేరంబులకయ్యు లొడ్డిచ్చెను:—

“ఈ ప్రపంచము ఒక నర్మకలహము. దీని పై చెప్పిన
 తపనేగాని, నిలుకడగముక నిచ్చనింపరాదు. ఈయెహిక
 ప్రపంచము గుణగూఢమైచని. ఈ గుణమును ఈశ్వర
 ధ్యానముతో పరిశ్రమచుగా కనవుల శ్రేయము.”

జైన దేవాలయములు, హంపీశిథిలములు

—కే. యల్. నరసింహాచార్యులు; గుంతకల్లు.

ఆంధ్రదేశమున నేను కవులకు రాజదరణము గణింపవలసినంతగా లేకున్నది. పోనీ పాఠకులన్ననో, లేదా పుస్తకములు లభించిన చదువువారేగాని, కొనియేసను చదువవలె నను నభిలాష గలవారు మిక్కిలి తక్కువమంది కనబడుచున్నారు. ఎంతటి యుక్తిప్రగ్భగ్రంథమైనను, ఎంతటి నూతనవిషయసంకలితమగు గ్రంథమైనను, ఎంత ప్రకటన జరిగినను చూరుప్రశులముగైన మెచ్చునగిషయము. ఎక్కడనైన నను కులాభిమానమును ప్రేరేపించి యిల్లిల్లు తిరిగి మళ్ళీ కొన్ని ప్రశులదనముగా నమృతగర్వనీయ గొంతమంది యున్న మాట వాస్తవమే. అది ప్రశ్నోకవిషయము.

పదిమందిచేరి పోషించు గ్రంథాలయములైనను గ్రంథములను గొని గ్రంథకర్తల నాదరించి సద్గ్రంథ ప్రకటనకు సహాయపడుట మిక్కిలిగర్భము. అయితే గ్రంథాల చూధికారు లేమిచేయుచున్నారు? “మీ గ్రంథమును దయయుంచి యుచితముగ గ్రంథాలయమునకు బంపు” యని మనవియొకటి ముద్రింపించి గ్రంథకర్తలకు బంపుచున్నారు. తపోలారుచు మను. గ్రంథకర్తలు భరింపవలసినదే. పత్రికలకు, బంధితులకు మళ్ళీ కొన్ని ప్రశులను విమర్శనార్థము గ్రంథకర్తలు పంపు కొనునాచార మొండుగలదు. అందుచేత భౌండాగారములనుండియో, పత్రికాకార్యస్థానములనుండియో, పండితుల ద్వారముననో పెక్కురు నూతనగ్రంథములను చదువ బడయగలరు. ఇంక నెవ్వరు గ్రంథములను గొని చదివెదరో! గ్రంథకర్తలకు ప్రోత్సాహ మెటునుండి వచ్చునో!! ఎంతకాలమునకు నమ్మకముకాక చెదకు భయపడియో, స్థలసంకోచముచేతనో గ్రంథకర్తలు కాగితములవెలకు తమగ్రంథములను రైల్వేవాస్థియోధారకులన గ్రంథవిక్రేతల కమ్మచున్నారు. ఆవిక్రేతలు మిగిలిన పుస్తకములతోపాటు అణాకు, బేడకు - విలువగల

యాగ్రంథములను అమ్ముచున్నారు. ఐనను వా రావిధముగనైన గ్రంథవాస్తవిక సహాయపడుచున్నారుగదా!

తెనుగుగ్రంథములసంపాదకులైనను గ్రంథకర్తలకు దగినంత ప్రోత్సాహ ముసగుటకు దేశీయులు వారి యుద్యమము నభిమానింపనిది యవకాశ మెట్లుండును? స్త్రీవిద్య యెక్కువవ్యాప్తి నొంది, స్త్రీపాఠకులసంఖ్య పెరిగిన గ్రంథములు కొనువారిసంఖ్య యెక్కువ కావచ్చునేమో! నేను ముఖ్యముగా సామాన్యవిద్యాపంతులు చదివెకపోలేముల కమృత పెక్కువగా గనబడుచున్నది. అందుకు గారణము వారి యభ్యుదయల కవి సరిపోవులయు, రైళ్లలో చాకగా నమ్మబడుటయు నైయున్నది.

కాని నేను తెనుగుదేశమున పుస్తకవాస్తవ మెండు జరుగుచున్నది. పానీయగ్రంథగ్రంథాలు, ప్రచురణకర్తలు ముఖ్యముగా నీవ్యాపారము చేయుచున్నారు. సద్గ్రంథప్రచురణాభిలాషకుం బె పెక్కుమంది ప్రవృత్తిపాదనయే యిందు కాకర్షించుచున్నది. ఎవ్వరిచేతనో గ్రంథములు వ్రాయించి, ప్రచురణకర్తలు ఆగ్రంథము లామోదింపబడుటకును, బహుళవ్యాప్తిని బడయుటకును సహాయపడునట్టి విద్యాశాఖాధికారులను వారియామోదముతోనే గ్రంథకర్తలని ప్రకటించుటకడ గలదట. కొన్నియెడల నట్టివారు స్వల్పమగుసలహా లిచ్చియుండవచ్చును. అంతమాత్రమున గ్రంథకర్తలు కారుగదా!

పాఠ్యగ్రంథనిర్ణయసంఘమువారు పూర్తిగా బరిశీలించి యామోదించుచున్నారా? గ్రంథకర్తల డిగ్రీలు, నామములు వారి నాకర్షించుచున్నవేమో! నాచక గ్రంథములలో నుండరానిదోషము లున్నను ఆమోదించుట యెవరిలోపము? నవలలు, నాటకములు, వచన గ్రంథములు ఆమోదింపబడినవన్న చాలునా? ఏతరగతికో నిర్ధారణచేయుట నే డవసరముగా గన్పట్టుచున్నది.

పాశ్చాత్యగ్రంథనిర్ణయసంఘమువా రామోదించిన గ్రంథములనుండి స్థానికసంస్థలయగ్యక్షులు ఆయాతరగతుల కాయా రచయితలగ్రంథములని మరల నిర్ధారణ చేయవలసియున్నది. అటుల నిర్ధారణ చేయుటలో నధ్యక్షులు గ్రంథకర్తలయొక్కయో, ప్రచురణకర్తలయొక్కయో, వారిప్రతినిధులయొక్కయో పలుకుబడిని ఎక్కువగా గమనించుచుండిరనుట సత్యము కాదని యెవ్వరనగలరు? విద్యార్థితరగతి, ఆతని వయస్సు, గ్రంథముయొక్క తైలి, విషయము, ఆర్హత, వెల విచారించ నవకాశము వారికి లేదు. అట్టివిచారణ చేయుట కైనను స్థానికసంస్థల కెల్లవ్వకు విద్యార్థికులే యగ్యక్షులుగా లభింతురని చెప్పనేరదు. విద్యార్థికులు లభించినను న్యాయము చేయునవకాశము వారికి నుండుదు. జాతీయాభిప్రాయములకు దోహద మిచ్చు పుస్తకములను పాశ్చాత్యగ్రంథనిర్ణయసంఘమువారు ఆమోదింపదు గదా! అట్టియెడల నీయధికారము ప్రభుత్వము వారు ప్రధానోపాధ్యాయుల కొసగిన మంచిదిగా దోచుచున్నది. సామదాయక లాభనష్టములకు కారణమున పాశ్చాత్యగ్రంథములను నిర్ణయించుటలో పాశ్చాత్యగ్రంథనిర్ణయ సంఘమువారుగాని, స్థానికసంస్థల యగ్యక్షులుకాని స్త్రీలువ్రాసినవి గాని, నిమ్మజాతులు వ్రాసినవిగాని భావింపక యర్హతయే ముఖ్యముగా గమనింపవలసి. స్త్రీలను, నిమ్మజాతులను ప్రోత్సహించుట కన్యమార్గములు గలవు.

విద్యాశాఖాధికారులుగాని, యగ్యులుగాని విద్యావ్యాప్తిని మనస్సులో నుంచుకొని జేశనీవాతత్పరముతులై గ్రంథములను వ్రాయవలెనేగాని వ్యాపారమునకై గ్రంథములనువ్రాయుట నింద్యము. విద్యాశాఖలో బనిచేసి పింఛెను పుచ్చుకొన్న వాచకరచయిత యొకరు తనవాచకములను బోర్డుపాఠశాలలలో నుంచగలందుల కాగ్రంథములను విద్యార్థికులు, మామిట్రులు నగు నొకతాలూకాబోర్డుపెసిడెంటుగారికి బంపియుండిరి. అయితే, అడిగిన వారికెల్ల మేలుచేయవలె ననుకొను దుర్బలహృదయు లాపెసిడెంటుగారు. పాశ్చాత్యగ్రంథములను

నియమించుటలో ముఖ్యముగా నట్టివృత్తి యెంతమాత్రముండురానిది గదా! నేను గ్రంథములందలి ముఖ్యదోషములను గుర్తుపెట్టి ఉన్నవానిలో నానందవాచకములే సర్వోత్తమమైనవని నాయభిమతమును జెప్పితిని. పైతరగతులకు ఉత్తమమైన శ్రీవాచకములు, బిశేకనాచకములు నిన్ననేకు వెలువడినవి. పైవాచకరచయిత స్వయముగ ఆతాలూకాబోర్డుపెసిడెంటుగారిని సాక్షవచ్చిరి. ఆసమయమున వారిగ్రంథములోపల దోషముల సంగతి యేమనియడిగితిని. వారు సమాధానమును జెప్పనేరక“పండితునిచేసవరింపించితిండ్లీయగి. కకా, ద్రురప్రకృతికముల జ్ఞానమైనను వారికి లేకుండెను. ఒకానొక భాగవతకర్తల గ్రంథకర్తయు నాల్గయిదు ర్తరగతులకువ వాచకముగా తనగ్రంథమును నియమింప నశ్యవచ్చిరి. ఆగ్రంథముయొక్కతైలికళాశాలనిద్యార్థులకు బోధపడు నేమో! అక్కడక్కడ కొన్నివాక్యములు చదివి వినిపించి“యట్టికఠినతైలిగలగ్రంథము ఆరరగతుల కెల్లన కరించును? ఆగ్రంథము ప్రాథమికోపాధ్యాయులకు బోధపడునా?”యంటిని, పాపమాయన భాగవతములోని వేదాంతఘట్టములనుగూడ విడిచినారు కాదు. ఆయన జవాబు చెప్పనేరక కాబోలు, కొన్ని తాలూకాబోర్డులలో జెట్టినారని ఆతాలూకాబోర్డులపేర్లు చెప్పి వెళువు పుచ్చుకొనిరి. వాస్తవము ఆయనకుమాత్రము లేలయిదా?

ఉన్నతవిద్యావంతులు, మహాదానమునకు గ్రూ, న్యాయపక్షమును వీడికుండు పరిసాలనచేయవలె నను నభిలాష గలవారు నగు జిల్లాబోర్డుగ్యక్షు లొకరు పాశ్చాత్యపుస్తకనిర్ణయవిషయమున నిఫార్సు లిచ్చుట, వానిని గమనించుట కర్తవ్యములేము గాదని చెప్పిరనుట అట్టివారును బూర్తిగాన్యాయపక్షమునే యనుసరించిరని వారు గ్రంథనిర్ణయము చేసినప్పటికను సాచిన జెప్పనేరదు. సానము వా రేమిచేయగలరు? ఎన్నికలవిధాన ముట్టిది. నేటియార్థికు దుస్థితిని గమనించిన ప్రాథమికపాఠశాలల పుస్తకముల వైనను, రెరును మార్చుట ముండుదికాదనించుచున్నది. పాఠశాలలలో గరపు ప్రతినిధియమునకు నచ్చుపుస్తకములు పిల్లలచే గొనిపింప నవసరము లేదని తలంకును.

“ఆధునిక చిత్ర కళ యందలి లోప మేమి?”

యనుప్రశ్న యందలి దురభిప్రాయ మీయుగలక్షణము. పద్ధతులయందు తమయిచ్చనచ్చినట్లు మార్పుల జేయువారివలె కొందరు కళోపాసకులచేత మార్పులను జేచిన కళ వారి యిష్టానిష్టములకులొంగి ప్రపంచమున కేలాటి సంబంధములేని, వేరొకవస్తువని నవీనులు తలంచుచున్నారని లేటపడగలదు.

కళ ప్రపంచగతినిబట్టి మారుచుండునుగాని ఏదేనొక యస్వాభావికమగు కారణమువలన తటాలున మార్పుజేసి క్రొత్తవస్తువుగా పరిణమించదు. ఏ యుగమునందది యుద్భవించునో ఆయుగలక్షణముల నా కళ ప్రతిబింబించుచుండును. ప్రాచీనకాలపు కళయైనను, ప్రకృతపు కళయైనను ప్రపంచనాగరకతతో మిళితము కానంతమాత్రమున దోషపూరితమైన దనుటకు వీలు లేదు. గూఢముగ నుండువచ్చును, లేక సులభముగ నర్థము గాకపోవచ్చును గాని కళయందు దోషమున్నదనుటకు వీలులేదు. శీతోష్ణస్థితికిని చెట్లుచేయలకును ఎట్టి సంబంధమున్నవో అట్టిదే కళకును, అది పుట్టినకాలమునకును గలదని చెప్పవచ్చును. తాటిచెట్లు ఉష్ణమండలములందు మాత్రమే బ్రగుతగలవు. అతిశీతలమండలములందు బ్రతుక లేవు. ఈస్థితి మనకు విస్తృతకారణ మగుట లేదు. ఎక్కడ ఉండునని అక్కడనే యుండువలయునని మన మంగీకరించుచున్నాము. కళాప్రపంచమందుసయిత మట్టిభావమే యుండువలయును.

సరియుగమందును కళ ప్రశ్లోకరూపమున అవతరించుచున్నది. గ్రీకులకు శౌర్యసాధనయందు గల పిచ్చినవృత్తము, మధ్యకాలమందలి బర్బరుల మతావేశము, పునరుజ్జీవనకాలమందలి క్రొత్తదనము ఏవిధముగ కళయందు ప్రశ్లోకశైలితో ప్రత్యక్షముగ

నుండెనో అట్లే యిప్పుడును మన “మాధునిక” మనెడి కళ మన యుగలక్షణముల ప్రతిబింబించుచున్నది. నూటయేబది దేండ్లకు పూర్వము కళాభావముయొక్క రీతి కదిత్వమందు పల్లెనారి పనిపాటలను భావోదేక ముట్టిపడునట్లుండెను. మరియిపు డట్లుగాదు.

రాజకీయములయందు సంస్కరణ లెట్లుగలుగుచున్నవో, వాటి కనుగుణముగనే నేటికళయు మార్పు జేచియున్నది. శాస్త్రములు, కల్పనలు ౧౯-వ శతాబ్దము మధ్యకాలమునుండి పాశ్చాత్య నాగరకత నావరించి యున్నవి. అందుగూలమున, కళయందు దంతకపూర్వముండిన విచిత్రము పోయి స్వాభావికత ఏర్పడినది. కాని యుద్ధానంతరము ప్రబలిన వేదాంతమార్గము కళ యందు భావప్రాధాన్యమును, సరళతను వృద్ధిచెందించుచున్నది. కళ ఏకాలమునకు సంబంధించియుండునో ఆకాలమందు వర్తిల్లు నూత్న భావములయొక్క ప్రతిబింబమని చెప్ప నొప్పును.

నేటికాలపు కళ సరళముగను, మానసికప్రవృత్తిని తెల్పునట్టిదిగను ఉన్నను, అయ్యది అస్వాభావికముగ ఉన్నదని కొందరు ననుచున్నారు. అోకులందరు సామాన్యముగ నిశ్చేతలంచుచున్నారు. కళయను దానిని సరిగ నెరుగనివారు, ఏదయిన చిత్రమునుకాని, శిల్పమునుగాని చూచినపుడు, అది ప్రాణవంతమున దానికి సరియైన ప్రతియోయుండిన, చాలమెచ్చుకొని చిత్రకళయొక్క ముఖ్యగుణ మిట్టిదని యనుకొనుచున్నారు. స్వభావ విరుద్ధముగ చిత్రించియున్నవానిని చూచినపుడు వాని తత్త్వమును ప్రజ లెరుంగ లేకపోవుచున్నారు.

ప్రస్తుతపు చిత్రకారులలో కొందరు వస్తు వెట్లున్నవట్లే చిత్రించుచున్నారు. కన్నుకాని, వేలు

గాని చాలస్వాభావికముగ గన్పడును. మరికొందరు చిత్రకారులు కవతు ఒకచేయినిగాని, పాదమునుగాని చిత్రించలేకయున్నారని ప్రజలు పొరవకుచున్నారు. అందువలన సామాన్యమానవుడు కళయందు తనకు ను రూపాశ్రయమైన సాంకేతికవిషయములున్నవని తలంచుచున్నాడు. చిత్రరచనము అసలుతు సరిపోవునట్లుండుటయే సామాన్యునికి తెలిసిన విషయము. అట్లుండునదియే ఉత్తమమయిన స్వాభావికచిత్రకళయని యాతనియభిప్రాయము. నిజమైన శిల్పిగాని, చిత్రకారుడుగాని సాంకేతిక విషయములకు లోబడనివాడని యితనికి నచ్చజెప్ప బూనుట నిష్ప్రయోజనము. చిత్రకారుడు చిత్రించినదానికన్న అతే గాచిత్రమందు చిత్రించు భావములు ప్రధానము అనువిషయము నతడు గమనించుటలేదు. ఒకే విషయమును చిత్రించవలసినపుడు ౧౭-వ శతాబ్ది చిత్రకారుడును, నేటి చిత్రకారుడును ఎట్లు రచించిరో పరిశీలించినపై విషయము తెల్లమగును. ఎక్కియరు, మెట్రేసె అను నిద్దరు చిత్రకారులు నారగుడై “పియానోపాః” మనెడి చిత్రమును చిత్రించిరి.

వర్క్వియరు, సలక్షణమయిన పిచ్చిగృహంతర్భాగమును చిత్రించెను. పియానోదగ్గర మార్పునియున్న ఒక అమ్మాయియును, ఉపాధ్యాయుని గంభీరమైన ఆకారమును ఇందు గననగును. అన్నిట, ఈచిత్రము గొప్పదనిపించు కొన్నది. ఈచిత్రము, చిత్రకారుడు సాగసయిన బొమ్మను చిత్రించవలయునను యభిప్రాయమును వెల్లడిచేయుచున్నది. ఈచిత్రము అంచరిని రంజింపచేయునట్టిదనుటలో సందేహము లేదు. “పియానోపాః” మనుటలో చక్కని గృహంతర్భాగమునకన్న కొంత ఎక్కువయున్నదని తోచగలదు.

ఇక మెరీసే వ్రాసిన చిత్రపు ఎట్లున్నది? పియానోపాఠమనగా- ఒకచిన్న బాలుడు ఇష్టములేక, అతి విలువయైన తన ఆటకాలముం దొక అరగంట, ఈసంగీత వాద్యమునెదుట గడపుటయని యాతనిభావము. ఇందాబాలుని తలమాత్రము చిత్రంపబడియున్నది. పటమందలి తక్కిన భాగమంతయు పియానోపాటలతోను, పియానోతోను నిండియున్నది. విసుగుతనము, ప్రయ

త్నముమీద తెచ్చుకొన్న మనస్సిమితము అనుమొదలగు భావము లీభావ్యమందు అతినిపుణతతో చిత్రంపబడియున్నవి. ఈచిత్రమందు వాద్యమునకు ముఖ్యస్థాన మొసగబడియున్నది. చిత్రమున మరియొకచో ఒకముసలామె చేతులు బోడించుకొని, యిసిల్లవాని బాధగనుంచునట్లున్నది. ఇదంతయు చిత్రమందు గన్పడు విశాలమగు గదులయందు లీనమై యున్నటులు మనకు గోచరము గాగలదు. ఇచ్చోటగల యినుప కమ్మల కిటికీలవలన ఇందు శిల్పము గూడ యున్నటుల స్ఫురింపజేయుచున్నది.

ఈరెండుచిత్రములును వేరువేరుగ నున్నవి. వర్క్వియరుచిత్రమందు భావము శూన్యముగను, మెట్రేసె చిత్రమందు పూర్ణముగను గలదు. ఈరెండును చిత్రకారుల మానసికప్రవృత్తుల డెల్పుచు వారు జీవించియుండిన కాలమందలి పోకడల విస్ఫుటముచేయుచున్నవి.

ఉన్నదున్నట్లు వ్రాయుట నేటిచిత్రకారులకు తెలియనిది కాదు. కాని వారట్లు చేయుటలేదు. ౧౭-వ శతాబ్దమందలి పిచ్చిచిత్రకారులు వృష్టికి గోచరమగునట్లే చిత్రముల చిత్రించుచుండిరి. వీరి కీవిధమయిన చిత్రరచనయందు దొకప్రత్యేకముగ ఉపజ్ఞయుండినదిగాదు కాని, వీరి కేవలధీయందు ఆసక్తి మొండుగ నుండెను. చిత్రరచనయందు వస్తువుయొక్క స్వాభావికలక్షణములు కనబడకపోయినయెడల ప్రజలు దీనిని అర్థముచేసికొనలేక బాధపడుచున్నారు. ఎందువలననగా చిత్రంపబడిన వస్తువునకును దానియొక్క నిజస్వరూపమునకును అంతరము చాలగలదు. ఆశతాబ్దిపాటివారికి, చిత్రరచనా పరీక్షకుండిన ప్రమాణమింతయే.

“గొప్పకళ”ను గుర్తించుటకు పూర్వకాలపు కళయొక్క స్థితిని చక్కగా సరిగియుండవలయును. ఏకాలమందయినను కళ, బాగుగనున్నదా, లేదా, యను విషయము ఆకాలమువారు చిత్రములను, వాటి అసలు వస్తువులతో పోల్చిచూచి అందుమీదట చెప్పుచుండిరి. చిత్రకళాచరిత్రమును చదివిన యెడల కళను గూర్చి కొన్ని యభిప్రాయములు తేటపడగలవు.

బర్బరులకాలమందు కళనశించియుండినది. ఇందులకు నిదర్శనము వారి కాలపు విచిత్రచిత్రకళయే యని యొకరి యభిప్రాయము. నేటికాలపు చిత్రకళయందలి సరళతను గూడ కళావిమర్శకు లగ్లెట్ తలంచుచున్నారు. వస్తువుల నిజస్వరూపముల చిత్రించలేక ఆధునిక చిత్ర కారులు తమ చేతకానితనమును మరుగుపరచుకొనుటకు ఇట్లు చిత్రించుచున్నారని వారి నమ్మకము.

చిత్రకళ యొకవిధముగ నున్నపుడు, అది యెట్లుండువలయునను ప్రశ్నగల్గుటవలన చిత్రకారులకును ప్రజలకును గొప్పభేద మేర్పడుచున్నది. చిత్రకళాస్వరూపమును గూర్చి యడిగిన అది “సుందరము” గ నుండువలెనని యనెదరు. సుందరమనగా కొందరు, శ్రేష్ఠమై అంగసౌష్ఠ్యము గలిగినదే యందురు. కాని ఆధునికచిత్రకారు డట్లు తలంచుటలేదు. భావోదేవము గల్గించునట్టిది సుందరమనవని ఆతని యభిప్రాయము. ఈరెండు అభిప్రాయములయందు దేది శ్రేష్ఠతమమో నిర్ణయింప నలగిగాదు. గొప్పవిషయములనుండి కళగా పరిణమించినది ప్రశంసనీయుముగ లేదు. అట్లే భావ పూరితమగు కళయందు దళిరుచి యున్నంతమాత్రమున కళాప్రవీణు లగుట లేదు.

౧౮౫౦-వ సంవత్సరమున ప్యారిసునగరస్థులు కోర్సెటుగారి స్వాభావికచిత్రకళను నిరసించిరి. ఈ విషయను నిరసనమేహెచ్చి, స్వాభావికచిత్రకళయొడ విముఖతగ పరిణమించి, తొలుత, అంగజైకల్య ముండు నట్లుగనకు మానవచిత్రముల చిత్రించిన వారిని గౌర వించిరి. గీతలసముదాయమువలన నేర్పడు చిత్రములను, కొన్నిదృశ్యముల చిత్రణము, వీనిని చిత్రించిన మెక్కు రంగుల పొందక కలసి ఏర్పడు భావప్రతిమలు మనయందు గొప్పభావముల పుట్టించగలవు కాబట్టి వీనిని గని ఆనందించు వను నుద్బోధనము జయప్రథమగుటకు అనేకసంవత్సరములు పట్టినది. ఈ విషయమున ఇంకను ఏకాభిప్రాయము కుదురలేదు. ఇటీవల పదిసం వత్సరముల క్రిందనే పూర్వపుటభిప్రాయములు పోయి, చిత్రకళచనమందలివస్తువునకన్న గుణమునకును, భావ మునకును ఎక్కుడు ప్రాధాన్య మొసగుచున్నారు.

“వసంతమందు దేవకన్యల నాట్యము,” “వైదీలతస్సుబిడు గలు” అను రెండు చిత్రములున్న వనుకొండము. నేడు వీనియందు చిత్రింపబడ్డ వస్తువునకన్న భావమునకు, గుణమునకు మాత్రమే ప్రాధాన్య మీయబడుచున్నది. ఇంకను అనేకులు ఈ రెంటిలో మొదటిదానియందే ఎక్కువ ముక్కువ జూపుచున్నారు. వారు బొమ్మ యందున్న గుణాతిశయమును గుర్తింపకున్నారు. ఈ విధముగ కళను గుర్తింపలేక వెనుకబడియున్నవారి విషయము మన మాలోచింపవలసినదే లేదు.

ఏసంఘ మందైనను పరస్పర విరుద్ధములగు రెండు బలములుండును. సంఘముం దిరులతో నివసించుట కును, జీవనమునకు సంపాదించుకొనుటకును, పౌర విషయములందు పాల్గొనుటకును మానవుడు కొంచెము తెలివైనవాడై యుండువలయును. అనగా నాగరకత గలిగియుండువలయును. నాగరకతను మించగలిగినదొకటి కలదు. అది విజ్ఞానము. విజ్ఞానమే నాగరకత కంటకును మూలము. నాగరకత అందరికిని కలదియున్నది. విజ్ఞానము వ్యక్తిగతమైన వస్తువు. ఉన్నతాదర్శములు గలిగి నీతిమంతులై మెలగువారలు జ్ఞానులు. విజ్ఞానము వారి సొత్తు. ఇకనాగరకత, స్వర్ణ చేతనే అందరిని నాగరికుల జేయును. భోజనముచేయుటవలె విజ్ఞానము సెవరికి వారే ఆర్జించుకో వలయును. ఈ పోలికయందొకలోప మున్నది. ప్రతిమనుష్యుడును జీవించుటకొరకు భోజనము చేయుచున్నాడు. జ్ఞానమార్జింపుమని వానిని బల వంతపెట్టునా తెవరును లేరు.

ఎందును భేషమునవలసి కళయందు దీర్ఘిన్నిభిప్రాయములు గలుగుటకు కారణము విజ్ఞానమునకును, నాగరకతకును గల యంతరమే. నాగరక జనసామాన్యమున కంతయు తృప్తికరముగ నుండునది ఒకరక మయినకళ. వారిపోషణము గొనజాలని మరియొకకళ మాడ ఉన్నది. నాటకసారస్వతగ్రంథములు, “జనప్రియ” మైన సంగీతము, పారిశ్రామికకళలు అనేకుల యభిమానమును పొందకయుండిన, అవి లోకమున వర్ణింపబడవు. ఈవిధముగ వ్యాపారవృద్ధికొరకు కళోపాసకులు జనసామాన్యమునకు రుచించెడి వస్తువులనే తయారు

రుచేయుచున్నారు. కాని స్వార్థత్యగులై నిజముగ కళను వృద్ధిచేయుటలేదు.

విజ్ఞాన సముపార్జనమును ఆసక్తి గలిగిన కళను ఉపాసించు చిత్రకళాభిజ్ఞులు, శిల్పులు, సంగీత శాస్త్రజ్ఞులు, లోకమును సరకుగొనుటలేదు. వారిని అభిమానించి వారి గొప్పతనమును గ్రహించువారు కొద్దిమందియైనను చాలు. ఇట్లు లోకాభిమానము పడయజాలనందు వలన సత్యమైన కళారాధకుడు అన్యాయముగ ధనమును సంపాదించ లేకపోవుటకన్న మించినదేమియు లేదు. ప్రతికళారాధకునికిని ఇది తెలిసిన విషయమే. కాని ఎవడును తనసత్యమార్గమును త్యజించుటలేదు. ఇట్టి నిపుణులైన కళారాధకుల స్వతంత్రభావము, జనసామాన్యముయొక్క వాంఛలను తీర్చకపోవడము, అను రుచికారణములే వీరికి వారికి గల భేదాభిప్రాయములుగ పరిణమించినవి. “ఆధునికకళయందు దోషమేమి?” యను ప్రశ్నయుదయించినపుడు, అది వీరినిగురించియే గలిగినది.

పూర్వము కళయనునది మతమువలనను, శౌర్యము వలనను ఉద్భవించినది. నేటి కళకును అట్టికారణము తెలియును లేకుండుటచే కాబోలు ప్రజలు దానినిగొప్పను గుర్తింప లేకున్నారు. అంతేగాక, కళకును, ప్రజలకును గల చేతనసంబంధముగూడ తెగిపోయినది. పూర్వపు కళ నేటి చరిత్రగ పరిణమించినది. లోకముతోడంపిన ఈసంబంధముగూడ చిరకాలముండలేదు. మానవసమత్వమునుభావమును పెంపొందించిన ౧౯ శతాబ్దము, కళకుంపిన గొప్పతనమును తొలగించి కృత్రిమ(invention) ముల నభిమానింప దొడంగెను. ఈకాలపు ఛాయాచిత్రణము ప్రజలకును, కళకును భేదముల గల్పించినది.

జనసామాన్యమునకుమును ఒకమాట చెప్పవలసియున్నది. ఆధునిక కళయందు ఏకీభావము గన్పించుటలేదు. చక్కనికళ యుదయించుటకు ఆదర్శప్రాయములగు ప్రమాణములు లేకుండుటయే కారణములు. నేటి విజ్ఞానావేశము ఉపయోగములేనిది. రాజకీయములందుగాని, మతములందుగాని విపరీతాభిప్రాయములు నిరుపయోగకరములు. కళోపాసకుని ప్రయత్నము రాక్షస ప్రయత్నముగావలసి యున్నది. కళయందు విముగత జాపుచున్న ప్రపంచమునకు కళారాధకుడు చేయగలిగిన దేమన, సులభముగ విషయముల నింకను సులభముగ జేయుటయే. ఇప్పుడు ప్రపంచప్రవృత్తిని గ్రహించుట కెవరివలనను గాదు. ఏలనన ప్రపంచము భిన్నభిన్నాభిప్రాయముల గలిగియున్నది. ఏకీభావము లేనపుడు ప్రపంచప్రవృత్తిని చిత్రకారుడెట్లు చిత్రింపగలడు?

పరిస్థితులనుబట్టి జూడ కళారాధకుడు నిరాశ జెందవలసిన ట్లున్నది. కాని సత్యాన్వేషకుడు తన దీక్షను విడరాదు. బలమున ప్రవాహమున కెదురీదు రీతి తనపద్ధతిపైనే చిత్రకారుడు కళను వృద్ధిచేయుటయే శ్రేయము. ఇదియు జరుగకపోయిన కళారాధకుడు ప్రాచీనకాలపు చిత్రకారుల ననుసరించియే చిత్రముల వ్రాయుచుండును.

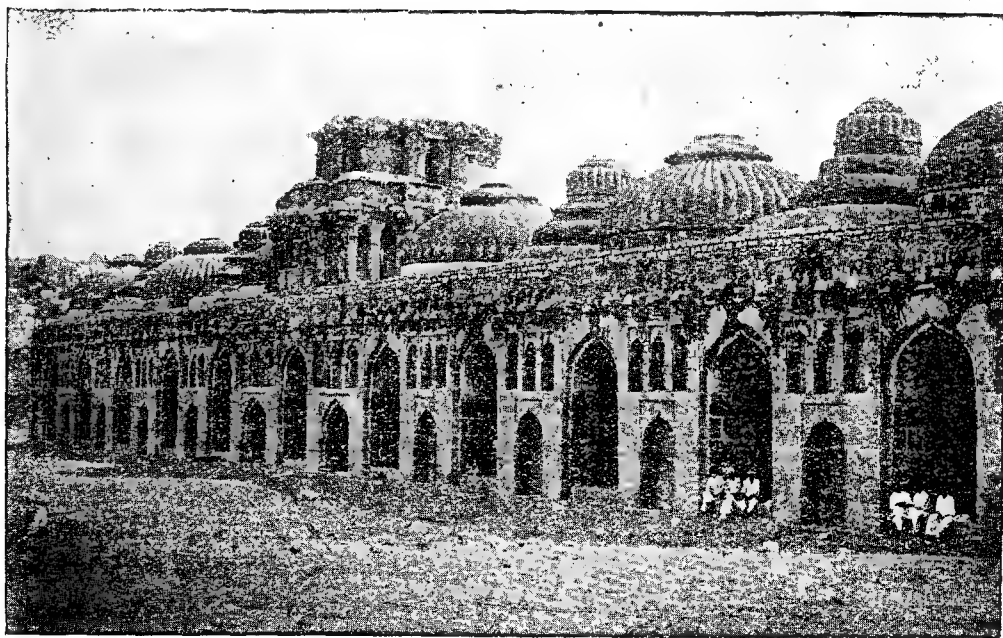
కళయందు నేడు అనేకపద్ధతు లున్నవి. ఏని శాస్త్రవేత్తముగ నిల్చునో తెలియరాకున్నది. అనేకులు దేని నభిమానించెనదో అదియే పైకి రాగలను. పూర్వకాలపు చిత్రకళయు, శిల్పమును, నేటికళాత్మకమును నాశమొనర్చినవి. ఏలయన, సాధారణమానవుడు, వీనిని చూచునపుడు ఏదిఉత్తమమో, ఏనికాదో తెలిసికొనజాలక చిక్కుపడుచున్నాడు.

ఆధునిక ప్రపంచము దోషపూరిత మయిన, ఆధునికకళయు దోషపూరితమయిన దగును. వాటికేర్పడు చిక్కుల ననియే సరిచేసికొనుచుండవలయును. మన ప్రయత్నములు నిజమయినను, కాకపోయినను, ఇవన్నియు మానవుడు స్వీయక్రమవికాస పరిణామములకు (Evolutionary Process) కల్పించుకొను సాధనములగుచున్నవి. ఆధునికకళ దోషపూరితమయిన దనిన, పూర్వకాలపుకళయు దోషపూరితమయినదని చెప్పవలసియున్నది. ఈకాలమునకుజెందినది ఈకాలపుచదువే. ఈప్రశ్నకు తృప్తికరముగ సమాధానము తోచుటలేదు. ఏలయన, మనకర్థము గాని

విషయములనుండి యీ ప్రశ్న యుద్ధయించినది. ఇదం తయు మననాగ్రకతకు సూచకమగు విషయముకాబట్టి దీనిని చాలముఖ్యముగా ఆధునికులు గ్రహించవలయు నని మనవి.

['కరెంటుహిస్టరీ' అనుపత్రిక జూను సంఙికయందు Gene Lux అనువారు వ్రాసిన What is wrong with modern art అను

వ్యాసమున కనువాదము. Lux శిల్పి, విమర్శకుడు, అధ్యాపకుడును. వీరి వ్యాసములు పెక్కులు అమెరికా యూరపుఖండముల పత్రికలయందు ప్రకటితము లగుచుండును. త్వరలో నితడు కళాచరిత్ర (History of art) అను గ్రంథమును ప్రకటింపనున్నాడు.]

ఏనుగులశాల (నూతన దృశ్యము)

(హంపి శిథిలములు)

—కే. యల్. నరసింహాచార్యులు, గుంతకల్లు.

భారతీయ విద్యాచరిత్రము

మారేమండ రామారావు, బి. ఏ. (ఆనర్సు) బి. ఇడి.

[అనువృత్తము]

III. విశేషాంశములు

ఇంతవరకును హిందూజాతీయములందలి హిందూవిద్యార్థిధానమును, విద్యాసంస్థలను వర్ణించియుంటిమి. ఇటుపై హిందూమతమునందును, తద్విద్యార్థిధానమునందును గల విద్యార్థివిషయకవిశేషాంశములను బరిశీలించవలసియున్నది. ఆధునికవిద్యాసంస్కర్తలు తమ విద్యార్థిధాననిర్మాణమునకై చేయుచున్న చాలనేకములు ప్రాచీనహిందువులకు తెలిసియుండినవి. ఈవిషయము హిందూమతమును, వర్ణవ్యవస్థను, ప్రాచీనబోధననియమములను బరిశీలించినచో స్పష్టము కాగలదు :

హిందూమతము : — ఆధునికకాలమున బాగా కాలగో విద్యార్థిలకు బోధింపబడు విషయమును నిర్ణయించు నేడ వైజ్ఞానికయుగవాదము (Culture Epoch theory) అను నొకవాదము గలదు. మానవజాతి యారంభమునుండి నేటివరకు ననేకపరిణామములను గాంచెను. అటులే ప్రాచీనానవుడును పుట్టినదాదిగ ననేకములను ననుభవములను గాంచును. ఈ జాతీయపరిణామమునందలి యవస్థలకును, వైయక్తికపరిణామమునందలి యవస్థలకును సన్నిహితమును సామ్యము గలదు. కాన విద్యార్థి యేయవస్థలో నుండునో బరిశీలించి, దాని కనుగుణమున జాతీయవస్థను సర్పించి యందలి యంశమునే బాంకుచికి బోధింపవలెను అని యీవాదము యొక్క ముఖ్యోద్దేశ్యము. ప్రాచీనార్యులు స్రుతి మనుజులకును ఆధ్యాత్మికచింతనము, నాత్మకత్తవ్యజ్ఞానమునే జీవితాచర్యములని విధించియుండిరి. అనియే మతమునకును, జాతిగినిగాన నాచర్యములు. ఈగూడర్యములను గ్రహించుటకై, మానవ జీవితమంతయు బ్రహ్మచర్య, గార్హస్థ్య, వాసప్రస్థ, సన్న్యాసములను నాలుగశ్రమములుగ విభజింపబడెను. ప్రతివారు నీయాశ్రమములను క్రమముగ నతిక్రమించి యందం దొదవు

ప్రత్యేకానుభవములను బొంది, జ్ఞానపరిపాకమును గాంచవలసియుండెను. వైజ్ఞానికయుగవాదమునకును, వర్ణాశ్రమవ్యవస్థకును సామ్యము స్పష్టమునచున్నది.

ఇప్పటి మానసికతత్వశాస్త్రజ్ఞులు (Psychologists) మన కెల్లపును కర్మాచరణమునకై లోపలినుండి ప్రోద్బలము (Impulse) గలుగుచుండుననియు, నట్టి ప్రోద్బలముచే జేసిన స్రుతిపనియును స్వేచ్ఛాకృతములనియు జెప్పుచున్నారు. ఆధునిక విద్యాసంస్కర్తల యభిప్రాయము ననుసరించి విద్యార్థి స్వప్రవృత్తిగూలముననే (Self activity) విషయములను గ్రహింపవలె నని వాదించుచున్నారు. ప్రాచీనహిందువులు వీనికి సరియగు నియమములనే యేర్పరచియుండిరి. యుక్తాయుక్తములను విచారించి స్వప్రవృత్తిని నియమించుకొని ప్రశిక్షారును స్వయంకృషిగూలముననే తత్వమును విలయవలెనని వారి యభిప్రాయము.

మానవునకు తననుదాసు బూర్తిగ నైతికొని సిద్ధత్యము (Perfection) నందుటయే శీఘ్ర పరమావధియనియు, మానవప్రవృత్తియంతయు నీవిషయమునే సాధింపవలెననియు, నందుచే శీఘ్రతలత్వైక్యము (Unity of Life) గలదినియు నాధునికులు జెప్పుచున్నారు. ఈవిషయమునే ప్రాచీన హిందువు లాశ్రమ విభజనచే సాధించిరి. భక్త్యాధారకామమోక్షములు నాలుగు పురుషార్థములు. బ్రహ్మచర్యాశ్రమమున భక్త్యమును, గార్హస్థ్యమునం దర్థకామములును, వాసప్రస్థ సన్న్యాసములలో మోక్షమును సాధ్యములు. మొదటినుండి తుదివరకును మోక్షమే పరమపురుషార్థము; ఇతరములు తత్సాధనములు.

ప్రకృత మానసిక తత్వశాస్త్రజ్ఞులు వైయక్తిక పరిణామమున కేవలమును బ్రకృతియేకాక వాతా

వర్ణముగూడ విశేషముగ దోషపడునని చెప్పుచున్నారు. ఈ విషయమును హిందువు లనేకశతాబ్దములకు బూర్వమే గ్రహించిరి. వినయవిధేయతలను పెంపొందించి, కేంద్రీకృత మనఃప్రవృత్తి కనుహలములై, యుత్తమాదర్శ సన్నబద్ధములై, జిజ్ఞాసావృత్తి కనుహలములగు వాతావరణములు ముఖ్యము లను విషయమును గ్రహించియే మన ప్రాచీనులు సురుకులములను నిర్మించిరి. అనుహలవాతావరణమునకు దోషగ నిచ్చుట విద్యార్థుల కాచార్యుని గూడర్శని శేషముగూడ లభించుచుండెడిది. ఆధునిక విద్యాప్రపంచమున విద్యార్థుల వసతిగృహములను నిర్మింపవలెననియు, సురుశిష్యులు గలసియుండవలెననియు, విద్యార్థుల పైతిక సంపద నభివృద్ధిచేయుట విద్యావిధానమునకు ముఖ్య వధియనియు శ్రీమదగు సిద్ధాంతములన్నియు ప్రాచీన సురుకులపద్ధతిలో నిమిషియున్నవి.

నిర్బంధ విద్యాభ్యాసము, ఉచిత విద్య (Free and Compulsory Education) యనునవి యీకాలపు సంస్కరణములలో నగ్రస్థానము వహించుచున్నవి. ప్రాచీనభారతదేశమున ప్రతిపాఠశాల స్వయంగా చివరకు విద్య నభ్యసించవలసియుండెడిది. లేనిచో వాని కావలయున తావు లేకుండెడిది. ఆకాలమునం గాచార్యులెల్లరు సుచిరముగనే విద్యను నేర్చుచుండిరి. స్వాధ్యాయముననే ప్రవచనముగూడ బ్రతివారికిని విధియైయుండెడిది. ఆధునికులు ప్రబలాంశోభన ఫలితముగ చట్టములమున జేయ యత్నించు నీకార్యమును మన ప్రాచీనులు సులభముగనే తమ మతసాంఘిక నియమముల సూలమున సాధించియుండిరి.

వర్ణవిభజనము:—హిందువుల నియమములకు బిమ్మట జన్మింపవలసినది వర్ణవిభజనమునందలి విద్యా విషయక విశేషములు. ప్రాచీనాచార్యులు ప్లాటోనది తీరమునం దుండినపుడు వారిలో సాంఘిక విభాగములు లేకుండినవి. ఎవరికి నేపనిజేయుటకును విధిచిహ్నములు లేకుండెడివి. క్రమముగ నార్యభూమియు, దస్యతమునుగూడ నభివృద్ధిపొందినవి. యజ్ఞయాగాదులును, దత్సంబంధముగ కర్మకాండయు బెరుగుటచే గొందరు

బ్రహ్మేకముగ నీవిషయమున గృహింపబడుచున్నవి. అటులనే గూర్కులు గంగామైదానము నాక్రమించి రాజ్యముల నేర్పరచుకొనినప్పుడు రాష్ట్రరక్షణమును, కృషివాణిజ్యములు సవసరములుగాజొచ్చినవి. మతమునందువలెనే యీ రైతిక విషయములందుగూడ బ్రహ్మేక పరిశ్రమ మావశ్యకమయ్యెను. కాన జనులు తమ ప్రకృతుల ననుసరించియు, తమ యర్హత ననుసరించియు నీప్రత్యేకకార్యములందు బ్రవర్తించుచుండిరి. ఇటుల వీరు నరపు కర్మలు వేరుగ నుండినవి. ఈకర్మకర్మలపైననే వర్ణవిభజన మేర్పడినది. అయిన నీ కర్మవిభాగములు చాలకాలమువరకును వృత్తివిభాగములుగనేయుండినవి. వానిమూలమున సాంఘికవిభాగము లేర్పడియుండలేదు. ఈ కర్మలను బరిగ్రహించునంత జన్మ మేవిధముగ యోగ్యతానర్హతలను దెల్పిపెట్టియుండలేదు. జనములు, బాబాళి యున్నగు క్షత్రియులు బ్రహ్మజ్ఞానసంపన్నులుగ నుండిరి. క్షత్రియులసంజాతుడగు విశ్వామిత్రుడు మహర్షి యయ్యెను. సంపదముడగు వాల్మీకి కవిబ్రహ్మ యయ్యెను. శిలము, మనస్సంయమము, వైరుష్యము ననునవియే యుత్తమవర్ణులగు గావలసిన లక్షణములు. ఆధునికులుగూడ ప్రతిపాఠ ప్రకృతియు నాతని జన్మసహాయముననే స్థిరపరుపబడునని, పిమ్మట నాతడు స్వయంకృషిమూలమునను, ఇతరులు, వాతావరణము నొసంగు శిక్షణ మూలమునను దినకు బ్రకృతిసిద్ధములగు లక్షణములనే యభివృద్ధిపరచుకొనునని నిరూపించియున్నారు. ఆధునికవిద్యావిధానమున విద్యార్థియొక్క పాఠంపర్యము (Heradity) న కేవల ప్రాముఖ్య మొసంగబడుచున్నది. మన ప్రాచీన వర్ణవిభజనముగూడ సిద్ధాంతముపైననే నిర్మింపబడినది. ప్రతివానికిని బ్రకృతి యొకవిధముగా బ్రవర్తనమును, వృత్తిని, అర్హతను (Fitness and aptitude) ఏర్పరచుననియు, నాతడట్టి వృత్తినే యవలంబింపవలయుననియు నభిప్రాయపడియుండిరి. మనస్సంయమమును, ఆధ్యాత్మికచింతనమును సహజగుణములుగ నుండునారెల్ల నగ్రవర్ణమున కర్హులుగ నుండిరి. దేహబలమును, ధైర్యసాహసములును సహజముగ నుండినవారెల్ల క్షత్రియులుగ

నంచబడిరి. అట్లులే గూఢముగ సాధనములకు కృషి, వాణిజ్యము మున్నగునాయందు బ్రకృతి సిద్ధమున వర్ధిల్లుచుగలవార లితరవర్ణములకన్నలుగ నెంచబడిరి. ఇట్టివో నెల్లరును డను యిచ్చా ప్రకృతుల ననుసరించి స్రవ్యకృష్ణుల ననుసరించుచుండిరి. కొంతకాలమునకు పాదంపర్యముగ దండ్రీ నుండి కొడుకులకు సంక్రమించుచు నీవృత్తుల స్రవ్య కత నందినవి. క్రమముగ నీవృత్తి విభాగము లమల్లంపు నీయములకు సాంఘికభాగములుగ బయలుపడినవి. ప్రతివర్ణము వాగోసలగో సాంఘిక నీతియనునవి యొక్కొక్కయంశమును జూపుచుండెను. కాన బ్రతి వ్యక్తియు నత్యవసరమున సాంఘికాంగముగ నుండెను. ఆకాలమున దాద్రువికాసమును, సంఘసేవయు నశ్వత్తమాదర్శములుగ బరిగణింపబడుచుండెడివి. ఇట్లు వివిధవృత్తుల కాలవాలములకు వివిధచాతావర్ణములతో బుట్టిపెరిగిన విద్యావర్ణములకు వారివారి విద్యావర్ణములతో తల ననుసరించియే శిక్షణ మొనఁగబడుచుండెడిది. ఇట్టివిద్యను నేర్పినవిద్యులు స్వప్రకృతి కనుకలయుగ వాతావరణముననుండి స్రవ్యవ్యక్తియు వాత్సవిద్ధిని బడసి సంఘసేవను జీయుచు సుకరముగ నుండెడిది. ఆగునికులు సహితము విద్య సాంఘికమునియు, నిర్దుష్టమున సాంఘికనీతియను గవహగల వ్యక్తులను నిర్మించుచుండే విద్యావిధానమునకు బరహావధియనియు జెప్పుచున్నారు. ఈగూడర్శము లన్నియు బ్రాచీనసింధు వర్ణవ్యవస్థతో గాంచవచ్చును.

బోధనవిధి:—ప్రాచీన సింధుయొక్కయునందలి పునబోధనవిధులనుగూర్చి కొన్ని విశేషాంశములు దెలియుచున్నవి. ఆధునికవిద్యావృత్తి విజ్ఞులు “తెలిసిన విషయములద్వారా తెలియనివానిని జెప్పవలెను, సులభ విషయములనుండి క్లిష్టవిషయములను సాధింపవలెను; స్రవ్యమునుండి యనుమానమునకు బోవలెను,” అను సూత్రములను బోధనసంప్రద్యమున ప్రతిపాదించి యున్నారు. మన ప్రాచీన లీగూత్రములను గ్రహించియే యుండిరి. దృశ్యమానప్రపంచమునందలి పదార్థములను వివరించి వాని లక్షణములను దెల్పు శాస్త్రములును,

మానవీయము లగు నితరకళలునుగూడ బారమాధికములు గనే యుండినవి. సుజ్ఞేయములును, సులభములును, బ్రత్యక్షములును నగు విషయములగులమున బ్రాచీన భారతీయజ్ఞులదృష్టమంతయు గుహ్యమును, పరోక్ష సాగ్యమును, పరమార్థమును నగు బ్రహ్మపదార్థమునే జీర్చుననిగ నుండినది.

శాస్త్రవిధానమున బ్రాచీనులు Inductive method నే యనుగమించిరి. పదార్థవృత్తియును సదిమగ్నముగ వివరించి శాస్త్రకారులు సిద్ధాంతములను సాక్షుకులతో వదిలియుండిరి. దానజీవి బాధినిశేషమును, దాద్రుకళక్తిని ఉపయోగించి ప్రతివారును దమకు గోచరితని సిద్ధాంతముల నేర్పరచుకొనుట కవకాశ మేర్పడెను. ఇట్లు మతాంతరములు, పక్షాంతరములు నేర్పడి విజ్ఞాన మభివృద్ధిగొందుచును, వ్యక్తుల కిచ్చా సావ్యరంధ్రము విచ్చుచును అవకాశ మేర్పడెను.

ప్రవృత్తి సరిశోధనమును, విమర్శనమునకును నెక్కువ ప్రాముఖ్య మొనఁగబడుచుండెడిది. అనేకములను పూర్వ లానగ్నిన సిద్ధాంతములను విమర్శించి సారసాధిగ్రాంథములను జేసి, వాని ప్రతినిధి ములగులమున వానిని బలపరచుకొని ప్రచారము చేయుచుండిరి.

* * *

రెండవ అధ్యాయము

[ఆధారములు

- 1. Utt-Civilisation in the Buddhistic Age
- 2. Rhys Davids-Buddhist India
- 3. Samaddar-The Glories of Magadha
- 4. Satyanarayana-Bauddha Mahayugamu
- 5. Narayana Rao- Pracheena Vidya-

Fithamulu]

బౌద్ధవిద్య

ప్రాచీనకాలమునుండి క్రీ. శ. ౬౪౩. వరకును ప్రబలియుండిన సింధువిద్యాచరిత్రము నింతవరకు

చేసి నానామములు. శ్రీ. పూ. ౨౦౦ నుండి శ్రీ. శ. ౬౪౭ వరకును కాలమున హిందూ జాదమతములు రెండును భారతదేశమున న్యాసించినవి. ఈ కాలమున జాదమత మతములు ఆదర్శప్రొత్సాహములనంది సర్వతోముఖముగ విజృంభించి ఘండాంతరములకును దేశాంతరములకునుగూడ న్యాసించినది. జాదులు తమ మతాచారముల ననుసరించి ప్రశ్నోకవిద్యావిధానమును, విద్యాసంస్థలను నిర్మించిరి. ఈకాలపు రాజకీయాది పరిస్థితులను బూర్వప్రకరణమున వివరించియుంటిమి. జాదయుగమునందలి జాదవిద్యాచరిత్రము నభివర్ణించు టకు బూర్వము జాదసిద్ధాంతములను, జాదమతచరిత్ర మును, జాదహిందూమతములకు గల పరస్పరసంబంధ మును సంగ్రహముగ బరికిలీంపవలసియున్నది.

I. జాదమతము

శ్రీ. పూ. ౫-వ శతాబ్దినాటికి వైదిక మతిబహు శమై, కష్టసాధ్యముగ నుండెను. వాద్యయమును, దత్త్య మునుగూడ కేవలపాండితీసాధ్యములై, ప్రజాసామాన్యమునకు దురవగాహములును, నిరర్థకములును నైసవి. అందుచే బామరులకు దైనందినకీర్తితమునం దత్యవసర ము నాధ్యాత్మికచోదనము గరవయ్యెను. అట్టిసమయమునం దిర్దురు క్షత్రియవీరులు బహుల్యైవలీ యీ సమస్య నెదుర్కొనిరి. వీరే వర్తమాన గౌతములు. విశేష కష్టములేకనే ప్రజాసామాన్యము పాపభీతియు, సాహర్దము నలవడజేసికొని శాంతియుతజీవితములను సాగించు నటు లానర్హులయై యీసంస్కర్తల ముఖోద్దేశ్యము. గౌతము పినేకదేశముల దిరిగి ప్రజాతత్త్వమును గ్రహించియు, సుదీర్ఘకాలము చింతనజేసియు నొక నూతన తత్త్వమును గన్గొని యెల్లరకును బోధింపసాగెను. అందలి ముఖ్యాంశము లీక్రింద పేర్కొనబడియున్నవి:

౧. దృశ్యమానమున నీప్రపంచము నశ్వరము.

౨. మానవజన్మము సుఖాపేక్షియై యనేక దుఃఖముల ననుభవించును.

౩. తృప్తయే సర్వదుఃఖములకును గారణము. దీనివలననే దుష్కర్మప్రవృత్తి గల్గును.

౪. కాన వాంఛలను తెగటార్చవలయును.

౫. నిర్వాణమే సకమపురుషార్థము. దానిని జెందుటకు ధూతము, సౌభ్రాత్రము, సర్వసమ భావము, వినయము, నిరాశ మున్నగునవి సాధనములు.

ఈ సిద్ధాంతములు సర్వజనాకర్షకములుగ నుండుటచే శీఘ్రముగ ననేకు లీజాదమతము నవలంబింప జొచ్చిరి. ఇట్టివారిలో రెండుతరగతు లేర్పడినవి. సర్వ సంగపరిత్యాగ మొనర్చి సన్న్యాసిమై సదా యాధ్యాత్మికచింతన మొనర్చువారలు గొందరు. వీరిలో శ్రీమిల్లును, బురుషులునుగూడ నుండిరి. అటుగాక మరి కొందరు గృహస్థులైయుండియు జాదధర్మము నవలంబించుచుండిరి. వీర లుపాసకులని పిలువబడుచుండిరి. ఆనతికాన ముననే బుద్ధ, భగ్మ, సంఘ-యనునవి జాద్ధులకు ముఖ్యాచర్యములుగ నొప్పినవి. ఈమతమున మరికొన్ని విశేషాంశము లుండినవి:—

౧. ఇందు బాతివర్ణభేదములు లేవు.

౨. పండితసాధ్యమున గీర్వాణభావము వదిలి బుద్ధుడు, నాతనియనుచరులును దమమతబోధనలను జేసియ భాషలలోనే చేయుటచే నామతనాన్యాయ మాయా భాషలలో నిర్మింపబడినది.

౩. జాదులు వేదముల ప్రామాణ్యము నంగీకరింపరు.

౪. శ్రీపురుషులకు సమానములగు సధికార గౌరవములు గలవు.

౫. బిక్షుబిక్షుణీజనముల కేకాంతనాస మవసర మునటచే కీరలకై యనేకములగు నారామవిహారములు నిర్మింపబడుచుండెడివి.

౬. ప్రతివారికి నెనిమిదవయేట 'పబ్బజ్జ' యను సంస్కారపూర్వకమున మతప్రవేశమును, యిరువదినయేట 'ఉపసంపద' యను మతదీక్షయు నొసంగబడుచుండెడివి.

౭. జాదు లెల్లరును సౌఖ్య, నిష్పంతత్వ (Poverty), ఆత్మసంయమములను, గణితమును నేర్చును.

౮. భిక్షువులు భిక్షాటనగూలమున నాహారమును సంపాదించువలెను.

౯. సాపకాన్యముల నొనర్చినవారలు బహిరంగముగ వానిని తెలిపి నిజమును సజ్జాతృపము నందుచుచే బరిశుద్ధులగువరకు సిద్ధాంతము జాదులతో నుండెడిది.

ఇటులు శ్రీ. పూ. ౫-వ శతాబ్దమున గౌతమునిచే బ్రవర్తింపబడిన యీ నూతన మతమునకును, బ్రాచీనవైదికమతమునకును అనేకసామ్యశ్యవైచిత్ర్యములుండినవి. జాడమతము కేవలము విలక్షణముగు నూతనమతము గాదనియు, నందలి సిద్ధాంతములు, నాచారములు ననేకముగ వైదికమతముపై నాధారపడియున్నవనియు బండితుల యభిప్రాయము. పూర్వజన్మకృత కన్యవలననే సుఖదుఃఖానుభవము గల్గుచుండుననియు, జన్మభాహుళ్యము, తృప్తావిషయేచ్ఛలే సర్వగుణగూలములనియు, నిష్కంఠమగు సన్న్యాసమే మోక్షసాధనమనియు, వాసనారాహిత్యమే ముక్తిలక్షణమనియు నీరెండుమతములను జెప్పుచున్నవి. వర్ణభేదమును, యజ్ఞయాగాదిరాహిత్యమును దప్ప హిందు-జాదగృహస్థగర్వములకు భేద మేమియు లేదు. అయిన నీరెండుమతములకు నొక ముఖ్యవైషమ్యము గలదు. వైదికమతమంతయు పరబ్రహ్మపదార్థ నిరూపకమై యుండ జాడగర్వ మనాత్మ్యవాదకముగ నున్నది. పరమాత్మపదార్థము కేవలము మిశ్రయని జాదుల సిద్ధాంతము.

బుద్ధునికి బిమ్మల వైదిక జాడ మతములకు విశేషముగ సంపర్కసంఘర్షణములు జరుగుటచే నీ రెండు మతములందునుగూడ కొన్ని మార్పులు జరిగినవి. మొదటి జాడగ్రంథములన్నియు పాలీభాషలోనే నిర్మింపబడి యుండినను, పున సిద్ధాంతములు వైదికసండితులకు సుగమములుగ నుండుటకై బుద్ధుని తగువాతీవారలు తమ గ్రంథములను సంస్కృతములోనికి బరివర్తించిరి. వర్షకాలమున సంవాదమును మానివేయుట, చాతుర్మాస్య దీక్ష నవలంబించుట, ఆచార్యుడైనవలన బాటించుట-మున్నగు వైదికాచారములను జాడు లనుకరించిరి. మహాయానశాఖకు జెందిన జాదుల గ్రంథము లనేక

ములు హిందూపురాణముల కనుకరణములే. వారి యవలోకి లేత్యరచరిత్రము విష్ణుభాగవతపురాణములను సూచించును. హిందువులు జాడసిద్ధాంతములను, జాదులు వైదికసిద్ధాంతములను బఠించుచుండిరి. కాలక్రమమున హిందుమతము బుద్ధుని యొకయవతారముగ బరిగణించి జాడగర్వమును దనలో నిమిష్యుకొనియెను. వాస్తవముగ వైదికమతమునందలి యాధ్యాత్మికాదర్శములను సాధించుటకు జాడమతమునందలి వైతికసాంఘిక విధు జాపచారికములుగ నుండుటచే నీ రెండుమతములకును తీవ్రముగ వైషమ్యము లేకుండినది. దానజేసియే యీ రెండుమతములు నేకకాలమున మహోచ్ఛదశ ననుభవించునని. వీనికి గల సన్నిహితసామ్యమే కడకు జాడమతము హిందూమతమున గలసి జన్మస్థానమున నీ దేశము యాపుమాయుటకు గారణము.

ఇంతవరకును జాడమతతత్త్వమును నిర్ణయించి యుంటిమి. శ్రీ. శ. ౬౪౭ వరకును గల యామతచరిత్రమునుగూడ సంగ్రహముగ బరిశీలించినచో దాత్కలిక విద్యాచరిత్రము సుగ్రాహ్యము గాగలదు. గౌతమ బుద్ధుని యనంతర మాతనిశిష్యు లీనూతనమతము ననేక విధముల వ్యాపింపజేసిరి. బుద్ధుడు నిర్వాణమునందైన సంవత్సరముననే జాడసమావేశ మొకటి గావించుటడెను. ఇందు జాదులందరును జేరి గౌతముని బోధనలను గూడ బల్కికొనిరి. పిమ్మట మరియొక శతాబ్దమున కింకొక పరివత్సభ సమావేశమయ్యెను. ఇప్పటికే జాదులలో సభిప్రాయభేదములు ప్రబలినవి. వీనిని సరిచేయుటకే యీపరివత్సభ యత్నించెను. కాని జాదులందరును రెండుశాఖలుగ జీలిపోయి నేపాళ, త్రివిప్తవ (Tibet), జపాను దేశములలోనినా రుత్తరజాదులనియు, సయాం, సింహళ, బ్రహ్మదేశములందలివారలు దక్షిణజాదులనియు పిలువబడుచుండిరి. శ్రీ. పూ. 3-వ శతాబ్దమున దళిక్ చక్రవర్తి యిటులు క్షీణించుచున్న జాడమతమునకు జేయూత నొసగెను. ఈత డీమతమున కమూల్యము, నిరుపమము నగు నేవను జేసియుండెను. జాడగర్వములను శిలాస్తంభములపై వ్రాయించి తనరాజ్యమునందలి వివిధ భాగముల బ్రతిష్ఠించియు, ననేకులగు మతప్రచారకులను

కురదేశములకు సమాంతరము పంపియు నీచక్రవర్తి యనేక విధముల బాధమతమును వ్యాపింపజేసెను. అంతియగాక నీతడు స్వయముగ మతదీక్షనుగొని, యప్పటికే బాధ మతమునగు వైషమ్యములను సరిచేయుటకై తృతీయ బాధసరిమత్సమావేశమును గావించెను. ఈసభకుఫలితముగనే యశోకనికునారుడగు మహేంద్రుడనునాతడు సింహాధిష్ఠింపవలయును బోయి యచ్చట త్రిపిటకమును వ్యాపింపజేయుటయును, వేసవేలుగ బాధభిక్షువులు సింహాధి, బ్రహ్మ, శ్యాను, త్రివిష్టపాదిమారదేశముల కే బాధధర్మమును బ్రచారము చేయుటయును జరగినది. క్రీ. పూ. ౨-వ శతాబ్దమునందు మూర్ఖవంశ మంతరించినపిమ్మట కుంగవంశజులు మగధరాజ్యము నాక్రమించిరి. వీరు వైదికమతవలంబులై యజ్ఞ-గూఢాదికముల నొనర్చి బ్రాహ్మణమతమునశీఘ్రద్విపరసరిరి. కాన దాత్మకైకముగ బాధమతమునకు గొంచె మొత్తిడి గల్గెను. దక్షిణాపగమన బ్రబలిన శాతవాహనాండ్రులు బాధమతము ననేకవిధముల నాదరించి దేశమును విహారామశోభితముగ నొనర్చిరి. ఈకాలమున భారత భూమిపై రెండైతిమచ్చిన విదేశీయు లనేకులు బాధమతము నవలంబించిరి. క్రీ. శ. ౨-వ శతాబ్దమున దిగి బాధమతమునకు మంచిదినములు గల్గినవి. అప్పటికి కుషాను లుత్తరదేశము నాక్రమించి పాలించుచుండిరి. వారిలో సగ్రగణ్యాడగు కనిష్కచక్రవర్తి యశోకనికులనే బాధమతము ననేకవిధముల నాదరించెను. స్వబాహుబలముచే మగ్ధ ఆసియా నంతటిని జయించి యీతడు బాధధర్మము నచట ప్రచారము చేయించెను. ఈతనికాలముననే బాధమతమున మహాయానశాఖ ప్రబలినది. హీనయానమని పేర్కొనబడు పూర్వబాధమతమునందీకాలమున నాగార్జునుడను భిక్షువు విశేషములను మార్పులను జేసెను. మహాశుశ్రవణమున వైదికమత సంప్రదాయము లెన్నియో యొప్పించబడినవి. బుద్ధ బోధకయంతారముగను, దైవముగను బరిగణింపబడి యీతని యారాధనము, సత్సవములు గల్పింపబడినవి. బాధధర్మము భక్తిరసప్రధానముగావొచ్చెను. మరియు గనిష్కడు కుండలివనమున

జనుగబాధసరిమత్సభను సమావేశపరచెను. అప్పుడు వసుబంధువనుభిక్షు వగ్రస్థానము నలంకరించెను. అట్లు సమావేశమైన సంతికు లందఱును జీరి బాధసారస్వతమును దరవి భాష్యములను వ్రాసిరి. ఈసభకుఫలితముగ నుత్తర-ఆసియా ప్రాంతములందెల్ల మహాయానమతము వ్యాపించినది. కనిష్క షాసకవిహారములను, సాధములను నిర్మించెను. ఆతనికి ఓమ్మట బాధమతమునకు దుర్దినము లేతెంచినవి. ఇందిరి మహాయానమతము వైదికమతమును సర్వవిధముల బోలీయించుటచేతను, బాధ సంఘమున దురాచారములు బ్రబలుచునేతను, బాధమతము గూర్చునాయదోషమును, వీనికన్నను ముఖ్యమగు కారణము సుప్రవంశీయులకాలమున జరిగిన వైదికమత పునరుద్ధరణము. కుషానులకు విమ్మట సుప్రవంశీయులు మగధరాజ్యము నాక్రమించిరి. వీరలు వైదికధర్మ నిరశులై తస్యతము ననేకవిధముల బోషించిరి. ఇతి హాసపురాణాదికము లొకవంక గ్రంథములగుచుండ, కాలిదాసాదిమహాకవు లింకొకవంక గీర్వాణభాషా యోషకు నూతనాలంకారములను సమహర్షుచుండ, హింగు దేహాయతనము లింకొకవంక వేసవేలుగ నిర్మింపబడుచుండ, నిరుపమదేశీకవంతమై నలుగొందుచుండిన హిందుదీక్షికుల బాధధర్మము లీనమైపోయినది. దక్షిణాపగమనగూడ నీవైదికమతవిజృంభణ, మీకాలమున గాంచనగుచున్నది. సుప్రచక్రవర్తుల యనంతరము శ్రీహర్షనికాలమున బాధమతము కడసారి యొక వెలుగు నలిగినది. ఈచక్రవర్తికాలమున బాధబ్రాహ్మణమతములు రెండును బ్రబలినవి. స్వయముగ నీతడు బాధభక్తుడై బాధుల ననేకవిధముల సత్కరించెను. సర్వమతముల నీతడు సమానముగ గాంచెను. ఈతడుగూడ నొకబాధసరిమత్సభను సమావేశపరచి మతవైషమ్యములను జక్కబరచు యత్నించెను. మహావైభవముతో జరగిన యీసభలో శుదకు మహాయానమత మే ధర్మతృప్తిమని నిశ్చయింపబడినది. చక్రవర్తి తనధర్మమును బాధభిక్షువులకు, నితరమతప్రవక్తకులకు వాంఛవోసెను. శ్రీహర్షనియనంతర ముత్తర మును కుండలివనమేలిన ఘనుడు లేకుండెను. దానకే. బాధధర్మము

నిరాలంబమయ్యెను. పిమ్మట మగభరాజ్యమునేలిన కడ పటి నుప్తవంశీయులు గొంతవరకును బాధుల నాదరించిరి. వీరిచరిత్రము నాలందాచిక్రమశిలావిశ్వవిద్యాలయముల చరిత్రమున జేర్చినబడును.

II. విద్యావిధానము

ఇంతవరకును బాధమతసిద్ధాంతములను జేర్చిని యామతచరిత్రమును సూచించియుంటిమి. ఇట్లుపై బాధ విద్యావిధానమును వర్ణింపవలసియున్నది. బాధవాక్యము మంతయు సూత్ర, గేయ, నిదాన, వ్యాకరణ, గాఢా, అచవాస, వదాన, ఇశ్యుక్త, ఉపదేశ, జాతక, ఆద్యుత, గర్భ్య, వైపుల్యమును విభాగములకు లోపియుండెను. ఈవాక్యమును, మతగర్భమును బ్రచారముచేయుటకై యొకప్రత్యేకవిధానము నిర్మింపబడెను. విద్యా పోషణము రాజులకు ముఖ్యకర్తవ్యమై యుండెను. వాఙ్మయ, గురుశిష్యులు నిశ్చలమనస్కులై విద్యా వ్యాసంగము చేయుట కనువస ప్రశాంతస్థలములలో ననేకములకు నారామవిహారములను నిర్మించి వానికి భూములను, ద్రవ్యమును దానము చేయుచుండిరి. కడపటి నుప్తవంశులకు శక్రాంత్య, బాలాదిత్యాదులు నాలందా విశ్వవిద్యాలయమునం దెన్నియో కట్టినములను గట్టించిరి. విద్యాభ్యాసము పూర్తియైనపిమ్మట ననేకముల రాజాస్థానములకు యున్న తోవోగ్యములను బడయుచుండిరి. పరిశంకర్షణములు భిక్షువులై యుండి నిష్కలంకచరిత్రులగునార బుసాధ్యాయులుగ నుండిరి. విద్యాధికి త్రివిదికాంతముగనగును విద్యను నేర్చి, గూతని స్రవర్తనమును నీతిహర్షమున జూపుచి, యాతని దనపుత్రుని వలె శ్రమించు బాకాలపు సరువులకు విధియైయుండెను. శిష్యులుగూడ సరువునక పుత్రునివలె బ్రవర్తించి, భిక్షులనముచం దాతని కనుచుండి యాతనికి సపర్య లొనర్చుచు, విద్యార్థులై యుండునపు నాతనివద్దనే యుండువలసియుండెను. విద్యావిధానమునందలి శిక్షణముగూడ కఠినముగనే యుండెను. ఉల్లిపాయ, మధ్యము మున్నగు తామసపదార్థములు నిషేధింపబడినవి. దేహమునం దస్వాస్థ్య మొదలైనవి నుపవాసము

విధింపబడెను. సాయంకాలమున గురుశిష్యులు కొంత హారము నడచి దేహపరిశ్రమ మొనర్పవలసియుండెను.

ఈతొసింగ్, హ్యూన్ స్యాంగ్ అనుచైనాదేశ యాత్రికుల వ్రాతలవలన బాధవిద్యాప్రణాళికను గూర్చి విశేషాంశములు తెలియుచున్నవి. సాధారణముగ బాలరకారవయేట నక్షరాభ్యాసము చేయబడుచుండెడిది. వారక్షరములను, చిన్నచిన్నపాటలను నేర్చుట కొక సంవత్సరము పట్టెడిది. ఎనిమిదవయేట వారు “సిద్ధా” యను గర్వపాదమును జేయుచుండిరి. అట్లుపై “సిద్ధాంత” మను పండ్రెండు ప్రకరణములుగల వ్యాకరణము వారికి బోధింపబడుచుండెడిది. ఈవిధానము మన ప్రకృత ప్రారంభవిద్యాప్రణాళికకు సరియగుచున్నది. ఇట్లుపై నభిరుచి ననుసరించి బాలురు కళలు, పరిశ్రమలు, వైద్యము, తర్కము మున్నగువానిలో ప్రత్యేక కృషి నొనర్చుచుండిరి. ఇయ్యది ప్రస్తుతవృత్తివిద్యకు సరియగును. అటుగాక ఇంకను విద్యాభ్యాసమును సాగింప నెంచువారు పాణినీయ సూత్రములను, ధాతుపాఠమును, శిలప్రకరణములను, వృత్తిసూత్రములను బఠించి, యిరువదవసంవత్సరమున విద్యాభ్యాసమును బూర్తిచేయుచుండిరి. ఇంకను విశేష ప్రజ్ఞ నార్జింపవలసినవారలకు గూడ నొకప్రత్యేక ప్రణాళిక యేర్పరుపబడెను. గద్య పద్యగదనము, హేతువిద్య, అభిగర్భశాస్త్రము, న్యాయ ద్వారా తర్కశాస్త్రము, పాఠంజలి మహాభాష్యము, భర్తృహరిసూత్రము, వాక్యవృత్తి, పెయినము, వినయ పిటకము మున్నగు విషయము లిందలిభాగములు.

బాధవిద్యావిధానమునందలి బోధనవిధులలో గూడ గొంతప్రత్యేకత గాంచనగుచున్నది. బ్రాహ్మణ విద్యార్థులవలెనే బాధబాలురుగూడ ప్రాయశ్చముగ విషయములను గంఢములుగ నొనర్చుకొనుచుండినను, ఇచ్చట వాక్యార్థమునకును, చర్చలకును విశేషముగ ప్రామాణ్య మీయబడెను. విశ్వాత్తవిద్యాలయములన్నిటి యందునుగూడ బంధితశ్రేష్ఠ బాకప్రత్యేకభవనమున జేరి యచ్చట తత్త్వమునుగూర్చి వాదోపవాదములను జేయుచుండిరి. దీనిచే విషయము సుగమమగుటయే కాక

విద్యార్థుల విమర్శనాబుద్ధి పెంపొందుటయు, స్వతంత్ర వ్యాఖ్యానములు బయల్పడటయు జరగుచుండెడిది.

III. విద్యావీరములు

బౌద్ధవిద్యావిధానమునకును బ్రాచీనభారతీయ నాగరికతకునుగూడ బౌద్ధవిద్యాలయములు సెలలేని భూషణములు. సుప్రశాంతస్థలములలో నిర్మింపబడి యసంఖ్యాకములగు సౌధగోపురస్తూపములతో రాజిల్లుచు, రాజాదరణమును బడసి, భిక్షుభిక్షుణీజనములతోడను, పండితప్రకాంతులతోడను రాజిల్లి, సరస్వతీ నీలయములై యొప్పిన విద్యాలయము లనేకము లీదేశమున వర్ధిల్లినవి. హిరదేశములనుండి యనేకు లీ యాలయములలో విద్యాభ్యాసము చేయుచుండిరి. షాహి గూన్ ఆను చై నాదేశయాత్రికుడు క్రీ. శ. ౭-వ శతాబ్దమున ఉద్యాన, పురుషపుర, మగుర, సంకాశ్య, కన్యాకుబ్జ, క్రావస్తి, సాత్య, రామగ్రామ, కపిలవస్తు, నైశాలి, పాటలీపుత్ర, రాజగృహ, వారణాసి, గయా, చంపా, తామ్రలిప్తి మున్నగు స్థలములలో సుప్రసిద్ధ విద్యాస్థానము లుండెడివని వ్రాయుచున్నాడు. హ్యూన్ ష్వాంగ్ అను నాతడు సింహపుర, ఉరళ, కాశ్మీర, పునచ, రాజపుర, నాలందా, వృష్ణి, హిరణ్యపర్వత, పుండ్ర, వర్ధన, కామరూప, సమతట, వేంగీ, ధనకకుక, మంహయట, భరుకచ్ఛ, వల్లభీ, ఉజ్జయినీ, మాలస్థాన విద్యాలయములను దర్శించెను. ఈత్సేంగ్ అను మరి యొకయాత్రికుడు తామ్రలిప్తి, హరికేల, రాజగృహ, కుశనగర విద్యాస్థానములను గాంచియుండెను. ఇవికాక నింక ననేకములగు విద్యాలయము లుండెడివి. వాని నామములు సహితము నేను దలియకున్నది. పై విద్యాలయములలో ముఖ్యములగువాని చరిత్రముమాత్ర మిది సంగ్రహముగ దేర్చి నెబబనున్నది :

నాలందా:—బౌద్ధవిద్యాలయములలోనే కాక బ్రాచీనభారతీయవిద్యాస్థానములలోనెల్ల నాలందా విశ్వవిద్యాలయ మగగణ్యము. ప్రస్తుతపు పాట్నాజిల్లాలోని రాజగిరికి ఎనిమిదిమైళ్ల దూరమునందున్న బార గూన్ అను గ్రామమున పాడుపడిన చెలువులును, సుమారు

3000 అడుగులదూరము వ్యాపించిన మట్టిదిబ్బలును బూర్వపు నాలందావిద్యాస్థాన ముండిన స్థలమున నేటికి గానవచ్చుచున్నవి. ఇటీవల ప్రభుత్వమువారి యార్ష శాఖచే నీస్థలమంతయు బరిశోధింపబడి యమూల్యములగు శిథిలములు బయల్పడెడివి. అందు సువిశాలములగు భవనములును, చక్కని స్తూపములును, వసతిగృహములును నెన్నియూ గలవు. ఈవిద్యాలయము వృద్ధిలోనుండినపు డిటుకేతంచిన యాత్రికులవాతల నుండి యిందలి శిథిలములను గుర్తించుటకు వీలగుచున్నది. తారానాథుడను చరిత్రకారు డీస్థలమున శారిపుణ్డుడను భిక్షువు జన్మించెననియు, నాతనిచైత్యమును జేరి యశోక చక్రవర్తి యొకయాలయమును నిర్మించెననియు వ్రాసియున్నాడు. హ్యూన్ ష్వాంగ్ అనునాతడు శక్రాదితుడనురాజు నాలందాసంఘారామమును నిర్మించెననియు, నాతనికి విమృశ గాఢ్యమేలిన బుద్ధగుప్త, తథాగతగుప్త, బాలాదిత్య, వజ్ర మనునగు లిచ్చట ననేకభవనములను నిర్మించిననియు వ్రాసియున్నాడు. అటుపై నింకొకరా జీయా రామములచుట్టు నొకగోడను గట్టించి యంకొక ద్వారమును నేయించెను. దీనినుండి క్రీ. శ. ౪౫౦ నాటి విద్యాస్థానము నుత్తరాజల యాదరము నందెనని స్పష్టమగుచున్నది.

ఇందు సుందరశిల్పనిరాజమానములగు గోపురములు, గిరిశృంగములను ధిక్కరించు చురుకలు నుండెడివి. సౌధములందలి పైయంతస్తులు మేఘమండలమును దాటియుండ వానిపై నిర్మింపబడిన గ్రహదర్శనశాలలు (Observatories) సాధారణముగ నదృశ్యములుగ నుండినవి. భిక్షువులు నివసించుటకు నాల్గంతస్తులభవనము లుండినవి. వానియందలి స్తంభములును, గూలములును చక్కని శిల్పచైత్రుణిని సూచించుచున్నవి. వాని పైభాగమునందమర్చబడిన పెంకులు నూర్యకాంతిలో వింత వింతలగు రంగుల నీనుచుండెడివి. ఇందలి గోపురముల మధ్య సువిశాలములు, మహోన్నతములు నగు భవనము లుండెడివి. ఇందు నిరంతరమును శాస్త్రవాదములు జరగుచుండెడివి. గోపురముల కిరుపార్శ్వములను చైత్యములును, ఆలయములును ఉండెడివి. వీనికి బాహ్య

ప్రదేశమున భిక్షువులవససు లుండెడివి. వీని చుట్టును మనోహరములగు కాసారములు, ఆహ్లాద కరములగు మామిడితోపులు నుండెడివి. కాసారము లందలి స్వచ్ఛముగు నీటిపై నల్లకలువలు, రక్తవర్ణము లగు కణకపుష్పములు నీప్రదేశమున కంతటికిని విలక్షణ మగు శోభ నొనగూర్చుచుండెను. ఈవిద్యాలయమున శిక్షణము నందుటకై కొరియా, మొహారియా, బొఖారా మున్నగు మారదేశములనుండియు ననేకు లేతొందుచుండిరి. ఇందలిజనులు ౧౦౦౦౦ లకు మించి యుండిరి. ఇచ్చటి భిక్షువులందరును మహామేధా సంపన్నులు. వారి ప్రవర్తనము నిష్కళంకము. ఈవిద్యా యమునందలి శిక్షణ మతిశయముగ నుండెను. ఇందు బ్రచే శమునందు యుగియ్య మెల్లరును ద్వారమును గాచి యుండు సంకితశ్రేష్ఠునితో వానించి గూఢచరుమనుతి పైచేసి యొక వగవలసియుండెను. ఈచర్యయు దుర్మతి యై నచారలు యొకటి మహాభయములతో జరుగు చుండెడి వానిప్రతివాదముల నాకర్షించి రెవరు యల్ప జ్ఞాతరు లిదినికొనుచుండిరి. ఇచ్చట విద్య నేర్చినవార లకు దేశమునందంతటను విశేషముగ గౌరవము మాస బడుచుండెను. శ్రీ. శ. ౭-వ శతాబ్దమునం చెప్పబడిన మిది కళాశాలలు, మానువందలకు మించిన స్థానములు నుండెడివి. ఇచ్చటయవార్యులతో నాగార్జున, ఆశ్వ ఘోష, వసుబంధు, దిక్షాగ, కమలశిల, సంఘభద్ర, శాంతకషీత, వీరదేవ, మంజుశ్రీదేవ, శ్రీజ్ఞాన మున్నగువారల నామములు వినవచ్చుచున్నవి. వీరిలో నెల్ల నాగార్జును డగ్రగణ్యుడు. విశేషప్రజ్ఞాశాలియగు నీరవు నాలందావిద్యాసీమన శిక్షితుడై వైద్య, జ్యోతిష, రసాయన, తత్త్వశాస్త్రములపై నెన్నియో గ్రంథములను రచించెను. మిమ్ముల నీత విద్యాసీమన కన్యకలై యాధ్యమిక సిద్ధాంతమును బ్రతిపాదించెను. ఈవిద్యాలయమున విఖ్యాతమగు నొక భాండాగార ముండెడిది. ఇచ్చట కత్తుసాగర, రత్నోద్భి, రత్న రంజక యను మూడు గోళములతో నుండెడిది. రత్నోద్భి దధియను తొమ్మిదియందల గోళమున ప్రజ్ఞాపారమితా సూత్రము మున్నగు గ్రంథములన్నియు నుండెడివి.

రాజులందరు నీవిద్యాసీమన కనేకవిధముల సహాయమొనర్చుచుండిరి. బూర్వాష్వాన్ కాలమున నూరుగ్రామములపై యాదాయ మీవిద్యాలయమున కొసంగబడుచుండెడిది. ఆగ్రామములందలి గృహస్థు లందరును బియ్యము, పాలు, వెన్న, ఫలములు మున్నగు తినుబండములను ప్రతిదినమును బంపుచుండిరి. దానం జేసి యిందలి విద్యార్థులకు భిక్షులనావసరము లేకుండె డిది.

ఈవిద్యాలయమున బ్రతివిద్యార్థియు నొకరువు నొద్దనే యుండి యాతనికి శుశ్రూష చేయుచు విద్య నేర్చుచుండెను. ఇదిగాక విరామసమయములలో నాతడు ఆచార్యులు చేయు వాదోపవాదములనుగూడ వినుచుండెను. మహాయానమును, సురి పనునెనిమిది బౌద్ధ ధర్మములును, వేదములు, హేతువిద్య, శబ్దవిద్య, చికిత్సావిద్య, తంత్రము, సాంఖ్యము, వ్యోకరణము మున్నగునవియు నీవిద్యాలయమున నేర్పబడుచుండెడివి. ఇచ్చట నూత్రములను, శాస్త్రములను బోధించువారలు వేయియందయు, తత్త్వరచనాశ్రయములను జెప్పగలవార లై యుండుల వందయు నుండిరి. ఇచ్చట నూరుపన్యాస నేదక లుండెడివి. ధర్మసాల, చంద్రీసాల, రుణుతి, ప్రభామిత్ర, జ్ఞాన చంద్ర, కీలభద్రాద్వాచార్యు లనే కులు కీనుండి యుపన్యాసములను జేయుచుండిరి.

శ్రీ. శ. ౮-వ శతాబ్దమున విక్రమశిలావిద్యాల యము విజృంభించినపిదప నీనాలందావిద్యాసీమ నూర్వాన్వత్యమును గోలుపోయెను. ఆయిన నీవిద్యా సీమ ౯-వ శతాబ్దమునరకును వర్ధిల్లి పిమ్మట మహమ్మ దీయులచే నాశమొనర్పబడెను. యదితేభద్రుడనునాత డిందలి కొన్నిభాగముల నుద్ధరించెను. తుది కీవిద్యా లయము హుతాశమున కాహుతి యయ్యెను. ఈముచే తోపమును, సత్కార్యములచే దుష్టులను, దానముచే తోభులను, సత్యముచే మృణావాదులను జయింపవలెను” “ధర్మము, సభర్మము నొకేవిధముగు ఫలము నీయవు. అసభర్మము సరకమున కిష్టుకొనిపోవ ధర్మము మను జానికి స్వర్గమున కాశ్వత్థులవాసము నొనగూర్చును” అను నాలందావిశ్వవిద్యాలయాచర్యములు సర్వకాలములం

దును, సర్వదేశములందునుగూడ బ్రాచీనభారతీయుల నైతికశుద్ధిని, స్వచ్ఛమైన శాస్త్రమును వేసోళ్ళ జూబు గలవు.

విక్రమశిల:—నాలందావిద్యాసీతమునకు బ్రత్యర్థియై యనతికాలముననే దానిని మించి విజృంభించిన దీవిక్రమశిలావిద్యాసీతము. దీని శిథిలములైనను నేడు కాన రాకర్షణనిర్ణయముసహితము క్లిప్తముగ నున్నది. గంగానదికి కుడిభాగమున భాగల్ పురమువద్ద నుండు పాతర్ ఘాటాకొండలపై నీవిద్యాలయ ముండియుండునని పండితులప్రకృతాభిప్రాయము. క్రీ. శ. ౮౧౦-వ సంవత్సరమున ధర్మపాలుడను పాలరాజు దీనిని స్థాపించెను. ముదురు నిచ్చట నూర్గురాచార్యులు వివిధవిషయములను బోధించుచుండిరి. వీరుగాక కొందరు భిక్షువులుగూడ నిలుసుండిరి. ఈ విద్యాసీతమును ఆర్ధరసభ్యులుగల సంఘము రాజాదరణముచే నిర్వహించుచుండెను. ఇచ్చట విద్యాభ్యాసమును ముగించినవారిని రాజులు “పండిత” యను బిరుదము నిచ్చి గౌరవించుచుండిరి. రత్నవజ్ర, జేతారి, ద్వీపంకర, రత్నకీర్తి, జ్ఞానశ్రీమిత్ర, రత్నాకరశాంతి మున్నగువార లిట్టి పండితులలో నగ్ర గణ్యులు.

విక్రమశిలావిద్యాసీతమున కారుద్యారములుండెడివి. వానివద్ద దిగ్దంశులగు పండితు లుండిరి. వీరిలో ప్రజ్ఞాకరమతి యనునాతడు దక్షిణద్యారమును, రత్నాకరశాంతి ప్రాద్వారమును, వాగీశ్వరకీర్తియు త్తరద్యారమును, నరొపంతయనునాతడు పశ్చిమద్యారమును నొకప్పుడు రక్షించుచుండిరిని తాంసాధుడను చరిత్రకారుడు వ్రాయుచున్నాడు. ఇందలి భిక్షువులకు, నాచార్యులకును రాజులు వసతుల నేర్పరచిరి. విద్యాలయమధ్యమున దొకవిశాలసాగ ముండెడిది. అందలి యారుద్యారములకు నెదురుగా నారవిశాలము లగు కళాశాల లుండెడివి. ఒక్కొక్కకళాశాలలో నూట యెక్కువగు రుపాధ్యాయు లుండిరి. ఇదిగాక నీయంత రాష్ట్రమునం దొకేసారిగ నెనిమిదివేలమంది యుపాసకులు నిల్చుబ్రక్కు సరియగు బహిరంగప్రదేశ ముండెడిది.

ఒక్కొక్కద్యారముకడనుండు పండితు డొక్కొక్క కళాశాల కధ్యక్షుడుగ నుండెను. విద్యోగీతమును బ్రవేశించుటకు బూర్వ మధ్యర్థతెల్లరును ద్వాదశపండితునిచే బరీక్షింపబడుచుండిరి. ఈవిద్యాలయమునందు విద్యార్థులకు భోజనాదిసౌకర్యములను గల్గించుటకై ధర్మసక్రము లుండెడివి. వీనికి రాజులును, ధనికులును వసతులను గల్పించుచుండిరి. ఈవిద్యాసీతముచుట్టును గల గోడపై సింహద్యారమునకు దక్షిణపార్శ్వమున నాగార్జునునియొక్కయు, సురేంద్రసార్వమునం దతిశునియొక్కయు చిత్రములు వ్రాయబడియుండినవి. ఈవిధమున పండితశిఖామణి లిచ్చట బహులాకరింపబడుచుండిరి.

విక్రమశిలావిద్యాసీతము షాద్ధతం త్రమునకు విశేషఖ్యాతి వహించియుండెను. క్రీ. శ. ౫-వ శతాబ్దమునం దింద్రజాలాదికములతో గూడిన తంత్రశాస్త్రము షాద్ధులలో ప్రబలి ౮, ౧౦ శతాబ్దములలో విశేషముగ నభివృద్ధి నందినది. ఏకేశ్వరాత్మకముగు మహాగూనషాద్ధమునం దీశక్త్యాధానపర మగు తంత్రము చూపింపబడినది. వ్యాకరణ, వేదాంత, తగ్గములు మిమ్ముల కేర్పొనవలసిన విషయములు. నాలందా విద్యాసీతమునకు బిమ్ముట విశేషఖ్యాతిని గాంచిన యీ విద్యాసీతము తుదకు భక్తయార్ జ్ఞులచే నాశమొనర్పబడెను.

బదంతపురి:—బదంతపురి బీహారులో నుండినది. ఈ నగరమున కుద్దంతపురమును నామాంతరము గలదు. పాలవంశీయుడగు గోపాలుడనురాజు క్రీ. శ. ౮-వ శతాబ్దమునం దీవిద్యాసీతమును నిర్మించెను. ఇచ్చట కేవలమును షాద్ధగ్రంథములేగాక బ్రాహ్మణవిద్యగూడ గరపబడుచుండెడిది. ఈ విద్యాలయమునందలి గ్రంథాగారము మిగుల ఖ్యాతివహించియుండెను. క్రీ. శ. ౧౧౩౭ లో మహమ్మదీయు లీయద్దండపురిని జయించి, యిచ్చటిభిక్షువులను, విద్యార్థులను జంపి యిందలిగ్రంథాలయమును నాశమొనర్చిరి.

ఇంతవరకు సుత్తరహిందూస్థానమున బ్రసిద్ధిగాంచిన బౌద్ధవిద్యాపీఠములలో ముఖ్యములగువానిని వర్ణించియుంటిమి. ఈ సమయమున దక్షిణమునగూడ బౌద్ధధర్మము వ్యాపించి యనేకముగ నచ్చటి నాగరికత నభివృద్ధిచేసెను. విహారములు, సంఘారామములు, స్తూపములు మున్నగున వన్నియో బయల్పడెదలినవి. క్రీస్తుశక ప్రారంభమున దక్షిణాపథము శాతవాహనాంగ్రుల పాలనమునం దుండెను. వారిలో ననేకులు బౌద్ధమతము నాదరించియుండిరి. కాన నిచ్చటగూడ భిక్షుసంఘములు విద్యావ్యాసంగము చేయుట కవకాశము లేర్పడినవి. ఆకాలపు విద్యాపీఠములలో నీక్రిందివి ముఖ్యమైనవి:

ధాన్యకటకము:—ఇయ్యది ప్రకృతము గుంటూరు జిల్లాలో ధరణికోట యని పిలువబడు గ్రామము. కృష్ణా నదీతీరమునం దమరావతికి సమీపమున గొన్నిమట్టి దిబ్బలచే నావరింపబడియున్న యీ గ్రామ మొకప్పుడు విఖ్యాతమనెడి విద్యాపీఠముగ నుండినది. బ్రాహ్మణ బౌద్ధవిద్వంతుల రెండునుగూడ నిచ్చట ప్రబలినవి. క్రీ. శ. ౨-వ శతాబ్దమున బౌద్ధమతమును సంస్కరించి మహాయానసిద్ధాంతమును నెలకొల్పిన సిద్ధనాగార్జును డీధాన్యకటకవిద్యాపీఠము ననేకవిధముల నభివృద్ధిపరచెను. విదేశయాత్రికుల వ్రాతలనుండి యీవిద్యాలయమును గూర్చిన విశేషాంశములు నాలందావిద్యాపీఠము నందలి గ్రంథాగారములలో పదిలపరుపబడియుండెడివని తెలియుచున్నది. క్రీ. శ. ౭-వ శతాబ్దమునం దీదేశమునకు వచ్చి, బౌద్ధతత్త్వమును దెలిపాడును, బౌద్ధగ్రంథములను నేకరించుచు బర్మటన మొనర్చిన హ్యూన్ స్యాంగ్ అను చైనాదేశ యాత్రికు డీధాన్యకటకనగరమునం దనేకసంఘారామములు, స్తూపములు నుండెడివనియు నచ్చట విద్యావ్యాసంగ

ములును, బౌద్ధపూజలును నిరంతరాయముగ జరగుచుండెడివనియు వ్రాసియున్నాడు. టిబెట్ దేశము నందలి “థాపంగ్” సంఘారామ విద్యాపీఠము నందలి నిర్మాణము ననుసరించియే కట్టబడెననుటలో నీయాంగ్రవిద్యాపీఠముయొక్క మహత్త్వము తెలియుచున్నది.

వేంగీ:—బౌద్ధయుగమునం దాంగ్రదేశమున విఖ్యాతిగాంచిన విద్యాపీఠములలో వేంగీపీఠము మరీయొకటి. చక్కనిశిల్పములతో విరాజిల్లుచుండెడివనియు, హర్మ్యము లిచ్చటి సంఘారామమునం దుండెడివనియు, నిచ్చటిస్తూపము నిరుపమముగ నుండెడివనియు చైనాదేశయాత్రికుల వ్రాతలవలన దెలియుచున్నది. ఇచ్చటి విద్యాపీఠమునకు దిక్షా గాచార్యు డభ్యక్షుడుగ నుండెను.

శ్రీశైలము:—ఇచ్చటగూడ క్రీ. శ. ౨, 3 శతాబ్దములలో నొకసంఘారామ ముండెడిది. నాగార్జును డిచ్చట నొకగ్రంథాలయమును స్థాపించి, యనేకుల నిట జేర్చి విద్యాపదేశమును జేసెను.

కాంచీపురము:—ధాన్యకటక, శ్రీశైల విద్యాపీఠములవలెనే బౌద్ధయుగమున కాంచీపురము దక్షిణదేశమునం దొక ప్రఖ్యాతవిద్యాలయముగ నుండెను. ఇట బౌద్ధబ్రాహ్మణవిద్వంతుల రెండును వ్యాప్తినందినవి. బౌద్ధగ్రంథములనుండి క్రీ. శ. 3-వ శతాబ్దములో సుత్తరమునుండి యిటుకు గొందరు భిక్షువు లేతెంచిరినియు, నిటునుండియే బౌద్ధమతము సింహళదేశమున వ్యాపించెననియు దెలియుచున్నది. హ్యూన్ స్యాంగ్ ఈవిద్యాపీఠమునుగూర్చి ప్రశంసించియున్నాడు.

[సశేషము]

పరిశ్రమలు

విశేష సహజసంపత్తి గలిగియున్నను పాశ్చాత్య దేశములన్నిటిలోను రష్యా పారిశ్రామికముగ నేటికిని చాల వెనుకబడియున్నది. జారు చక్రవర్తులపరిపాలన కాలమున దేశీయపరిశ్రమలకు తగు ప్రోత్సాహము లభింప కుండుటయే దీనికి ముఖ్యమైన కారణము.

జర్మనుయుద్ధమునకు పూర్వము రష్యా పారిశ్రామికముగ నెంత వెనుకబడియున్నదియు క్రిందిపట్టిక వలన స్పష్టపడగలదు:—

సకటున	తలకు	
ఇనుము	బొగ్గు	
ఉపయోగము	ఉత్పత్తి	
3 పూడ్లలో	టన్నులలో	
అమెరికాసంయుక్తరాష్ట్రములు	౧౮	౫.౧
ఇంగ్లాండు	౧౧	౬
జర్మని	౧౦	౩.౮
రష్యా	౧౪	౦.౨

(3 పూడ్ = 3౬ పౌనులు)

పైపట్టికయందు తదితర పాశ్చాత్యదేశములలో కన్న రష్యాలో ఇనుము, బొగ్గు చాలతక్కువ వాడుకలోనుండే నన్నట్లు చూపబడినది. ౨౦-వ శతాబ్దమున ఇనుము, బొగ్గులు పరిశ్రమలకు ప్రధానావశ్యకములుగాన, అవి తక్కువవాడుకలో నున్నప్పుడు పరిశ్రమలుమాడ తక్కువగ నున్నవనుట ఊహ్యము.

ఇట్లు ౧౯౧౪-వ సంవత్సరపు ఐరోపామహాసంగ్రామమునకుపూర్వమే రష్యాదేశమున పరిశ్రమలు చాల తక్కువగ నుండెడివి. ఆసంగ్రామమునకు ఫలితముగ వానిస్థితి పూర్తిగ చెడిపోయెను. జర్మను “బ్లాక్ డెడ్”

వలన పూర్వమువలె యంత్రములను, వానిసామగ్రిని దిగుమతిగావించుకొనుట దుస్సాధ్య మయ్యెను. కార్మికులలో పెక్కుమంది ఆయుధపాణులై రణరంగమున కేగవలసివచ్చెను. దేశమునగల కొలది పట్టుబడియు (Capital) యుద్ధపరికరములపై వినియోగింపబడుచుండెను. ఈకారణములన్నిటివలనను ౧౯౧౭-వ సం. మున సోవియటుప్రభుత్వము అధికారము వహించునరీకి పరిశ్రమలన్నియు పరిపూర్ణభగ్నావస్థలోనికి వచ్చెను.

అందుచే నధికారమువహించిన కొలదిదినములలోనే (౧౯౧౭ నవంబరు ౧౪-వ తేదీని) సోవియటుప్రభుత్వము దేశములోగల యంత్రాలయములనున్నిటిని స్వాధీనము గావించుకొని, వానిని కార్మికసంఘముల పరిపాలనలో బెట్టెను. ఈపద్ధతి వలన పరిశ్రమలు సత్వరముగ పెంపొందగలవని భావించబడెను. కాని ౧౯౧౮-౨౦ సం. ములమధ్య ఇంటను బయటనుమాడ గలిగిన యెత్తిడి వలన సోవియటుప్రభుత్వము త్వరలో పైపద్ధతిని విస్మరించి నూతనమనుమరొకదానిననుసరింపవలసివచ్చెను. ఈక్రొత్త పద్ధతికి “మిలిటరీ కమ్యూనిజము” (Military Communism) అని నామకరణ మొనర్పబడెను.

మిలిటరీ కమ్యూనిజముపద్ధతిక్రింద ప్రభుత్వమే స్వయముగ పరిశ్రమాలయముల పరిపాలనభారమును వహించెను. ౧౯౨౦-వ సం. మునాటికి దేశము మొత్తముమీద గల షుమారు ౬౯౫ పరిశ్రమాగారములలోను ౪౫౭ ప్రభుత్వాధికారములో నుండెను. మిగిలినవిమాత్రము వాని పూర్వపు ఆసామిల చేతులలో నుండెను.

“సుప్రీమ్ ఎకనమిక్ కౌన్సిలు” (Supreme Economic Council) అను ప్రభుత్వకౌఖ యుద్ధావశ్యకముల కనుగుణముగ పరిశ్రమసంస్థలను పరిపాలించు

చుండెను. దీనియధికారములో ౫౯ కేంద్రము (Head-Centres)లుండెను, ఒక్కొక్కపరిశ్రమభారమంతయు నొక్కొక్క కేంద్రము వహించుచుండెను. అనగా, రసాయనపరిశ్రమయంతయు నొక కేంద్రము క్రిందను, చర్మపరిశ్రమయంతయు మరొక కేంద్రము క్రిందను, కాగితపు పరిశ్రమ వేరొక కేంద్రము క్రిందను-ఇట్లే తదితర పరిశ్రమలు తక్కిన కేంద్రముల క్రిందను ఉండెను. ఇక, వివిధపరిశ్రమలలో గల యంత్రాలయముల పరిపాలన వానిలో పనిచేయు కార్మికులకమిటీలకు ఒప్పగింపబడెను.

వివిధ పారిశ్రామిక శాఖలచే నుత్పత్తి గావింపబడు వస్తుసముదాయములో నాయాశాఖలలోని కార్మికులకు వలసిన భాగమును మిగిల్చి తక్కినదానిని ప్రభుత్వము వశపరచుకొనుచుండెను. ఈ శాఖలకు వలయు ముడివస్తువులను కార్మికులకు భనరూపమున చెల్లింపవలసిన మొత్తమునకు “కరెన్సీనోట్లు”ను (Paper money) ప్రభుత్వమే “సప్లయి” చేయుచుండెను.

ఇట్లు సేకరించిన వస్తుతీని ప్రభుత్వము ప్రజలకు “రేషనుకార్డు” ప్రకారము పంచిపెట్టుచుండెను. వర్తకవ్యాపారమంతయు “బార్టరు” పద్ధతిపై జరుగుచుండెను. భనమునిచ్చి వస్తువులను కొనుట, అమ్ముట పరిపూర్ణముగ నిషేధింపబడెను.

ఈపారిశ్రామికపద్ధతి నవలంబించుటవలన సోవియట్ ప్రభుత్వము ఇంటనా బయటను కూడ సంఘటిల్లిన యుద్ధములలో జయముంది, తన యధికారమును ముగిసిన మొనర్చుకొనగలిగెను. కాని దానివలన దేశము సకల తదితరవిధముల చాలనష్టము వాటిల్లెను. వ్యక్తిగతవ్యాపారము (Private trade) నిషేధింపబడుట వలన గ్రామస్థుల కత్యంతోపయోగకరమైన గృహపరిశ్రమలు క్షీణించిపోయెను. యుద్ధపరికరముల యుత్పత్తి కెక్కుడు ప్రాధాన్య మొసగుటవలన, తదితరపరిశ్రమలకు దెబ్బతగిలెను. ఇట్టివే పెక్కు కారణములవలన ౧౯౨౦-వ సంవత్సరము వచ్చుసరికి పరిశ్రమలు చాల క్షీణితిలోనికి వచ్చెను. ఆసంవత్సరములో పరిశ్రమ

లెట్టిసితియందున్నదియు క్రిందిపట్టికవలన తేటతెల్లము కాగలదు:—

ఉత్పత్తియందు

౧౯౧౩-వ సం.ములో

కన్న తగ్గుదల

(నూటికి)

బొగ్గు	౭౪	వంతులు
ఇనుము (ముడిపదార్థము)	౯౮౪	,,
,, (లోహము)	౯౭	,,
నూలు	౯౫	,,
కిరసనాయిలు	౫౮	,,
పంచదార	౯౪	,,
రసాయనములు	౯౫	,,
పాదరత్నాలు	౮౯	,,
పరిశ్రమలు మొత్తముమీద	౮౫	,,

ఇట్లు పరిశ్రమలన్నియు కడు క్షీణించిపోవుటను గాంచి సోవియట్ ప్రభుత్వసంస్థాపకులలో నగ్రగణ్యుడగు లెనినుమహాశయు డొక “నూతన-ఆర్థికనీతి” (New Economic Policy)ని ప్రకటించెను. ఈ నీతియే నేటికిని రష్యాపారిశ్రామికశీవితమునకు ప్రాతిపదికగ నున్నది.

నూతన-ఆర్థికనీతి ప్రవేశపెట్టిన సంస్కరణముల నిట్లు సంగ్రహముగ పేర్కొనవచ్చును:—

౧. వ్యక్తిగత వ్యాపారముపై పూర్వపు నిషేధమును తొలగించుట.

౨. గృహపరిశ్రమలకు ప్రోత్సాహ మొసగుట.

౩. పారిశ్రామిక సంస్థల పరిపాలనభారమును “ట్రస్టులు” (Trusts) పైనను, “సిండికేటులు” (Syndicates) పైనను మోపుట.

వీనిలో మొదటిరెంటినిగూర్చి వివరింపవలసిన యగత్యము లేదు. కాని మాడవవిషయమును గూర్చి కొంత ముచ్చటించవలసియున్నది. ఒకేరకపువస్తు సముదాయము నుత్పత్తిగావించు పరిశ్రమాలయముల సమాఖ్యయే ట్రస్టు. ఈ ట్రస్టులు వ్యాపారసరళిపై నడుపబడుచు

దును. వీనిలో లాభసాటిగ పనిచేయుచున్న వానినుండి ప్రభుత్వము నిర్ణీతమైన కొంత మొత్తమును పరిగ్రహించును. తదవ్యతిరేకముగ పనిచేయుచున్న వానికి కొంత ధనసహాయము (Subsidy) నిచ్చును. ఇంతకుమించి ప్రభుత్వము బ్రష్టుల ఆర్థికవ్యవహారములో జోక్యముకల్గించుకొనదు. అవి శాస్త్రీయముగ (Scientifically) వస్తుతః సుత్పత్తిగావించి, వీలైనంత చౌకగ విక్రయింపవలెనేకాని విపరీతముగ లాభమును బడయుటకు యత్నింపరాదు. దీనికి భిన్నముగ బ్రష్టులు వర్తింపకుండుటకుగాను కొన్ని నిబంధన లేర్పరుపబడినవి. ఉదాహరణముగ వానిలో కొన్ని క్రింద ఖేచ్ఛనబడుచున్నవి. —

౧. ప్రతి బ్రష్టు జమగుర్చులెక్కలను జాగ్రత్తగ సుంచవలెను.

౨. వస్తువులను విక్రయించుటలో ప్రభుత్వ సంస్థలకును, సహకార సంఘములకును “ప్రిఫరెన్సు” చూపవలెను.

౩. ప్రభుత్వ వర్తక వ్యాపారశాఖ నిర్ణయించు ధరలకే వస్తువులను అమ్ముచుండవలెను.

సిండికేట్లు బ్రష్టులచే సుత్పత్తిగావించబడిన వస్తుజాలమును విక్రయించుట కేర్పడిన సంస్థలు. వీనివలన వస్తువులయొత్పత్తిగరపై చిల్లరవర్తకుడు వేచుకొను లాభము తగ్గిపోవును. ఇవి నిర్వర్తింపవలసిన విధులను సంగ్రహముగ నిట్లు ఉదాహరింపవచ్చును:—

౧. మార్కెటును పరిశీలించుట. వర్తకపరిస్థితులను గమనించుట, “ఆర్డరుల” (Orders)ను సేకరించి, వానిని వివిధములగు బ్రష్టులకు తగురీతిని పంచిపెట్టుట.

౨. ప్రభుత్వపు వర్తకవ్యాపారశాఖవారితో కలిసి వస్తువుల ధరను నిర్ణయించుట.

౩. ముడివస్తువులను మొత్తముగ కొనుట, బ్రష్టులకు సప్లయచేయుట.

౪. క్రయవిక్రయములను గావించుటకు వీజే స్సీలను ఏర్పాటు గావించుట.

సిండికేట్లలో సభ్యత్వముగల బ్రష్టులు తాముత్పత్తిగావించు వస్తుసమూదాయమును విక్రమార్థము వాని కొప్పగించును. ప్రస్తుతము రష్యాలో నిట్టి సిండికేట్లు ౨౦ కి పైగా కలవు.

ప్రభుత్వ పరిశ్రమాలయములన్నియు అనుకరింపవలసిన నీతి మున్నగు విషయములను “సుప్రీము ఎకనమిక్ కాన్సిలు” నిర్ణయించును. ఈ కాన్సిలును ప్రభుత్వపు పారిశ్రామికశాఖయని చెప్పవచ్చును. ప్రతి రాష్ట్రీయ ప్రభుత్వములోనూ నిట్టి శాఖ కలదు. అందుచే ప్రభుత్వపరిశ్రమలను మూడుతరగతులక్రింద విభజింపవచ్చును:—

౧. సమాఖ్యకు సంబంధించినవి.
౨. రాష్ట్రములకు సంబంధించినవి.
౩. పురపాలక సంఘములు మొదలగు స్థానిక సంస్థలకు సంబంధించినవి.

బ్రష్టులును, సిండికేట్లును ప్రభుత్వపరిశ్రమల పరిపాలన భారమును వహించును. ఇక “సుప్రీము ఎకనమిక్ కాన్సిలు” ప్రారంభసంస్థలను అనుకరింపవలసిన నీతిని నిర్ణయించును.

మాతన-ఆర్థికనీతి ప్రభుత్వపరిశ్రమల పరిపాలన క్రమము నిట్లు నిర్ణయించుటయేకాక ప్రయివేటు పారిశ్రామిక సంస్థలకు సహితము కొంతస్థానమును కల్పించెను. వీనిలో మాదురకము లున్నవి. * కేవలము వ్యక్తిగతముగ నిర్వహింపబడు పారిశ్రామిక సంస్థలు మొదటిరకములోనికి వచ్చును. ఇట్టివానిపై కనీసపు పెట్టుబడి (Minimum capital) నీ పెట్టవలెను. ప్రతిసంవత్సరమును ప్రభుత్వమునకు కొంత “రాయల్టీ” చెల్లించుకొనుచుండవలెను. ప్రారంభముననే నిర్ణీతమైన ౨౫ సంవత్సరములో, ౫౦ సంవత్సరములో గడచినపిదప సంస్థను ప్రభుత్వవశ మొనర్పవలెను. ఈ

* These are known as “Concessions”, “Leases” and “Mixed Companies.”

లోపుగ సంస్థకు సంబంధించిన ఆస్తిని అమ్ముటకుగాని, తాకట్టు పెట్టుటకుగాని వీలవడదు. ప్రభుత్వము తాను నిర్వహించలేక కొండరువ్యక్తులకు గాని, సహకార సంఘములకు గాని అడ్డకిచ్చు సంస్థలు రెండవరకము లోనికి వచ్చును. ఇక ప్రభుత్వము ప్రయత్నేవ్యక్తులతో భాగస్వామిగ నుండు సంస్థలు మూడవరకములోనికి వచ్చును. ఇట్టివానిలో యంత్రాగారము ప్రభుత్వమునకు చేరియుండును. దానిని పనిచేయుచుటకు వలయు పెట్టుబడి ప్రయత్నేవ్యక్తుల దై యుండును. ఈమూడుపద్ధతులలో తుదిరెండును అధికముగ ప్రచారములో నున్నవి.

(వేలబన్నులలో)

	సం. ౧౯౧౩	౧౯౨౧	౧౯౨౨	౧౯౨౩	౧౯౨౪	౧౯౨౫
బొగ్గు	౨౮,౭౭౭	౯,౬౩౧	౧౧,౬౮౧	౧౬,౦౯౮	౧౬,౦౮౩	౨౪,౩౮
కరసనాయిలు	౯,౨౧౬	౪,౫౨౨	౫,౨౭౫	౬,౦౭౦	౬,౯౬౦	౮,౧౦౫
ఉక్కు	౪,౨౪౭	౧౭౩	౩౦౦	౬౫౩	౧,౭౯౨	౨,౨౦౩
ఇనుము	౩,౫౦౯	౨౫౦	౪౫౭	౬౮౮	౧,౩౯౦	౨,౧౫౭
సిమెంటు	౧,౧౧౮		౧౮౦	౩౫౪	౭౧౬	౧,౨౮౫

(ఇట్లే తదితరములు)

ఇట్లు ౧౯౨౮-వ సం. ము నాటికి సోవియటు ప్రభుత్వము పరిపూర్ణముగ శిశిలమైన పరిశ్రమలను బిచ్చము మహాబ్రాహ్మపు పూర్వస్థితికి పునరుద్ధరింప గలిగెను. ఇందుకు కారణము తదితర పాశ్చాత్యపారిశ్రామిక దేశములతో సరిపోలిన ట్టానర్యునిమిత్రము “ప్రగమ పంచవర్ష వృద్ధి” (First Five Year Plan) ప్రవేశ పెట్టబడెను. ఈవృద్ధిని జయప్రదముగ కొనసాగించు మిత్రము భవభు ౨,౦౨౫ కోట్ల రూప్యములను పెట్టింపుచుకొని కైయించబడెను. దీనివలన ప్రగమములో అన్నివాతేమిదైన పరిశ్రమలకున్న నధికమైనవేరిట్టించెను. ౧౯౩౩-వ సం. కు జనవరి ౭-వ లేదీని రష్యా కేంద్రముల ద్వారా మహాము బొక సామ్యవాద పక్షనధిగో సామ్యవాదము పరిశ్రమలకు సంబంధించి సంతకరకు ప్రతిబంధించిన వ్యక్తివలన కలిగిన ఫలితమునుగూర్చి క్రింది అంకెలను కేటగిరెను:—

ఇట్టి నూతనమును నీతి నవలంబించుటవలన పరిశ్రమలు త్వరితముగ వృద్ధినందసాగెను. ౧౯౨౦-వ సం. ములో పరిశ్రమలు ౧౯౧౩-వ సం. ముతో సరిపోల్చినప్పుడు నప్పుడు నూటికి షుభాగు ౮౫ వంతులు తగ్గిపోయెనని పైన చెప్పబడెను గదా! కాని నూతన-ఆర్థికనీతిని ప్రవేశ పెట్టుటచే నది క్రమముగ వృద్ధినంది ౧౯౨౬-వ సం. మునాటికి పూర్వస్థితికి రంగలిగెను. ఈవిషయము క్రింది అంకెలవలన సువిదితము కాగలదు :—

౧౯౧౩-వ సం.ముతో

సరిపోల్చినప్పుడు పరి

శ్రమలలో వృద్ధి లేక

తీయము

(నూటికి)

సోవియటురష్యా + ౩౩౪

అమెరికాసంయుక్తరాష్ట్రములు — ౮౪

ఇంగ్లండు — ౭౫

జర్మనీ — ౬౨

౧౯౨౮-వ సం.ముతో

సరిపోల్చినప్పుడు

పరిశ్రమలలో వృద్ధి లేక

తీయము

(నూటికి)

సోవియటురష్యా + ౨౧౯

అమెరికాసంయుక్తరాష్ట్రములు — ౫౬

కంపెనీ:	—	౮౦
కంపెనీ:	—	౫౫
కంపెనీ:	—	౫౪

ఈ కంపెనీల వాటి కంటే ముందు ౧౯౨౨-వ సం.ములో కంటే ముందు ౧౫ వంతులు, కాక్కికుల రాబడి కూడా ౬౭ వంతులు, “సోషియల్ ఇన్స్యూరెన్సు కంపెనీ” కంటే ౨౯౨ వంతులును వృద్ధిపొందెను.

ఈ విధముగ ప్రళయ పంచవర్ష పద్ధతివలన రష్యాకు విశేషాదానము కలిగెను. అందుచే త్వరలో (ఒకటి కంటే మునుపములలోనే) ద్వితీయపంచవర్ష పద్ధతి ప్రవేశ పెట్టబడనున్నది. ఇదిమాడ జయప్రదముగ కొనసాగింప బడెనేని రష్యా పారిశ్రామికదేశములలో నగ్రస్థానము వహించి, విశేష సహజసంపత్తి గలిగిమాడ పారిశ్రామిక మగ కనుకెనుకబడియున్నచైనా, ఇంజినూ మన్నుగు దేశములకు ఆదర్శప్రాయమై విలసిల్లగలను.

సహకారోద్యమము

జన్మనీయుద్ధమునకు పూర్వము రష్యాలో ౧౦,౦౦౦ సహకారసంఘము లుండెడివి. వానిలో సుమారు ౧౫ లక్షల సభ్యులుండెడివారు. ఆసంఘములు సాలీనా మాడుకోట్ల పానుల చిల్లరవ్యాపారమును చేయుచుండెడివి. అనగా, దేశపు మొత్తము చిల్లరవ్యాపారములో నైదవభాగము పైసంఘముల ద్వారా జరుగుచుండెడిది.

యుద్ధసమయమున రష్యాసహకారోద్యమము కనువ్యాప్తిజెందెను. ౧౯౧౭-వ సం. లో బోల్షీవికు విప్లవముజరుగుననికి సహకారసంఘముల సంఖ్య ౪౦,౦౦౦ కు పెరిగెను. సభ్యులసంఖ్య సహితము కోటికి పైగా మోచెను. ఈసంఘములద్వారా జరుగు చిల్లర వ్యాపారము దేశపుమొత్తముదానిలో సుమారు మాడవ వంతువరకు వృద్ధిజెందెను.

సోషియల్ ప్రభుత్వమొసరిన ప్రోత్సాహము వలన ౧౯౨౨-వ సం. ము వచ్చుననికి సహకారసంఘ సభ్యులసంఖ్య ఒకకోటిసలభయిలక్షలవరకు పెరిగెను.

కానియప్పటిలో రష్యాలో ప్రభలియున్న కాటకపు బాధవలనను, ఇంగ్లండు, ఫ్రాన్సు మన్నుగుదేశములు రష్యాపై ప్రయోగించిన బహిష్కారనీతివలనను సభ్యుల సంఖ్యాభివృద్ధి కనునూముగ సహకార సంఘముల ద్వారా జరుగువ్యాపారము వృద్ధిపొందుటకు బడులు తగ్గిపోయెను.

పిమ్మట లెనినుమహాశయుడు ప్రవేశపెట్టిన “నూతన-ఆర్థికనీతి” (New economic policy) క్రింద పరిశ్రమలన్నియు ప్రభుత్వాధికారములో నుంచ బడెను గాని వ్యక్తిగత వ్యాపారము (Private trade) నిషేధింపబడలేదు. ప్రభుత్వము స్వయముగ కొంత చిల్లర వ్యాపారము చేయుచుండెడిది. కాని తద్వారా వ్యక్తిగతవ్యాపారమును పరిచ్ఛేదముగ నేరగ్రహింపకుటకు పిలువబడు గాన తత్కార్యము సహకార సంఘముల కొప్పగింపబడెను. ఈ యేర్పాటువలన సహకారసంఘములకు విశేష ప్రాబల్యము వచ్చెను. ౧౯౨౨-వ సం.మునాటికి సహకారసంఘసభ్యుత్వము ౨ కోట్లకు పైగాను, వానిద్వారా జరుగు వ్యాపారము ౭౫ కోట్ల పానులవరకును వృద్ధి పొందెను. అనగా మొత్తపు చిల్లరవ్యాపారములో సుమారు సగము సహకారసంఘములద్వారానే జరుగు చుండెను.

రష్యను సహకారోద్యమపు ఘనత కేవలము దానిప్రాబల్యములోనే లేదు. దాని నీతిమాడ కడు విలక్షణమైనది. “ఎక్కువ వ్యాపారము, తక్కువ లాభము” అనువిధియే దానినీతి. అందువలన దేశపు మొత్తము వ్యాపారములో సగము సహకారసంఘముల ద్వారా జరుగుచున్నను, చాల తక్కువ “డివిడెండు” పంచిపెట్టబడుచున్నది. ఇంగ్లండు లో వాటాదార్లకు పెద్దపెద్ద డివిడెంట్లు పంచిపెట్టుదురు. డివిడెండులో కొంతభాగమును క్రొత్తపెట్టుబడి క్రిందమాడ వినియోగించుదురు. కాని రష్యాలో లాభములో ౭౫ భాగము విదర్శకక్రింద నుంచబడును. ౧౯౨౨-వ సం.ములో రష్యను సహకారసంఘములకు ౩ కోట్ల పెట్టుబడి యుండెను, దీనిలో కేవలము ౩ కోట్ల

పానులు పేరుగనము. తక్కినదంతయు లాభమునుండి సకరింపబడెను “విజయభండు.”

రవ్యనుసహకార సంఘములు కేవలము నామ మాత్రమగు లాభమున కిట్లు వ్యాపారముచేయుటకు కొన్ని ముఖ్యమైన కారణములు కలవు. ఇంగ్లండులో నివసించిన వ్యక్తిగతవ్యాపారము విరివిగ నున్నది. అందువలన సహకార సంఘములుమాత్రం బజారుగలకే వస్తువులను విక్రయించుచు, మంచిలాభమును తీయుచుండును. ఇక రష్యాలో నట్లుకాదు. ఆక్కడ వ్యక్తిగత వ్యాపారము తక్కువ. దానినికూడ మాపుమాప వలెననియే సహకారసంఘముల సంకల్పము. అందుచే వని దాదాపు కొన్ని ఖరీదుకే తిరిగి వస్తువులను విక్రయించుచుండును.

నేను రవ్యను సహకారసంఘములలో ౭౪ కోట్లరూపాయలున్నాను. అనగా, రష్యాలో మైనారిటీ వారికి ప్రభుత్వంపైకి నా మన్ననాతికవాలు ఈ సహకారసంఘస్థులు. వీనికి ౩౫ కోట్లు పెట్టుబడి కలదు. ఈ మొత్తములో ౧౫ కోట్లు పానులు పేరుగనము. రిక్విరెడ్ విజయభండు. సంఘముల ద్వారా ౧౭౫ కోట్ల పానుల వ్యాపారము జరుగుచున్నది. అనగా, కేవల మొత్తము వ్యాపారములో నూటికి ౭౦ వంతులు మాత్రమేనే జరుగుచున్నది.

ఇట్లు వ్యాపారమునకు వలసిన వస్తువులు నామమాత్రమే గాని సానియటుసంస్థలనుండి కొనుగోలుము, వానిని విక్రయించుచున్నందున మొదలగు కార్యముల చేయుట ప్రస్తుతము సహకారసంఘములు నిర్వహించుచున్నవి. ఇవి కొంతో కార్మికులు, కర్షకులు, విద్యా ర్థులు మున్నగు వారి భాగస్వామ్యములను గావించుచున్నవి. ఇట్లు వానిని విక్రయించు ప్రయత్నము వీరమంతయు వంటి యింటికికే వలె సహకార ఆశ్రయము తప్పనియు, పాదులకు కేవలము విజయభండు పొందేయు, పాతశాలలో జేరుటకును విజయభండు పొందేయు, ౧౯౩౦-వ సం.లో సహకారసంఘముల ద్వారా సహజమున

లము నగరములలోనే ౫౩౦౩ హోటల్లు ఏర్పాటు చేయబడెను. ఇవి ప్రతిదినము ౪౫ లక్షలమందికి భోజనపు టేర్పాటు గావించుచుండెడివి. ౧౯౩౧-వ సం. ము జూలై నెల వచ్చునరకి పై సంస్థల సంఖ్య ౧౩,౬౭౦ వరకు పెరిగెను. అవి ౧ కోటి ౨౦ లక్షల మందికి భోజనసదుపాయ మొనర్చుచున్నవి. వీని సంఖ్య ప్రస్తుతము మరికొంత హెచ్చినది. ఇట్టి హోటల్లు కేవలము నగరములలోనే కాక గ్రామములలో మాడ నున్నవి.

కేవలము భోజనసదుపాయముల నొనర్చుటయే గాక రవ్యను సహకారసంఘములు రొట్టెలను చేసి ఆమ్ముచున్నవి మాడ. ఇప్పుడు సహకారసంఘముల ద్వారా జమాన్యముక్రింద రొట్టెలను చేయు యంత్రాలయములు ౫ వందలకుపైగా నున్నవి. ఇవి రోజుకు ౭౩౦౦ టన్నుల రొట్టెలు రేయారుచేయుచున్నవి. కొలనకాలములో నేతరునకు కావలసిన రొట్టెయంతయు సహకారసంఘములద్వారానే సప్లయ కాగలదు.

ఈ సహకారసంఘములు తమకు వలయు ముడి వస్తువుల నిమిత్తము కొన్నివేల యెకరములను సాగు చేయుచున్నవి. దానిలో ౧౦,౦౦౦ అవులు, ౪౨౦౦ ఎద్దులు, ౬౪,౦౦౦ మేడలు, ౧,౧౦,౦౦౦ పందులు కలవు.

దేశము మొత్తముమీద కడు బాహుళ్యముగ వ్యాపారము చేయబడుచున్నను, నిర్బలము క్రమక్రమముగ తగ్గించుటకు ప్రయత్నములు జరుగుచున్నవి. ౧౯౨౯-వ సం. ము లో సంఘములద్వారా జరిగిన మొత్తము వ్యాపారములో నూటికి ౧౭౪ వంతులు చొప్పున నిర్బలమయ్యెను. ఇది ౧౯౩౦-వ సం. ము లో ౧౫౪ వంతులకును, ౧౯౩౧-వ సం. ములో ౧౫ వంతులకును తగ్గింపబడెను.

ప్రపంచములో మరియే దేశమందును సహకారోద్యమ మింత ప్రాబల్యములో లేదు. రవ్యను సహకారోద్యమము తక్కిన దేశము లన్నిటికిని ఆదర్శ ప్రాయమైయున్నది. (సశేషము)

చేతిపనులకు పోటీ యంత్రపరిశ్రమలు.

నాల్గువందలచేత్రంక్షక్రిందట ఎక్కడను యంత్రములు లేవు. అంతకుపూర్వ మిఖండ మాఖండ మనుభేదములేక చేతిపనుల నాధారముగా గొనియే కొన్ని దేశములు సుప్రసిద్ధ నాగరకతాశోభ నఖండముగ ననుభవించినవి. పూర్వము అస్సీరియా, ఈజిప్టు, పారశీకము, ఇండియా మున్నగు సామ్రాజ్యముల వింతచెలుపు జగమెఱిగినదే. అటుపిమ్మట గ్రీకు, రోమకసామ్రాజ్యముల చిన్నెవన్నెలు చారిత్రకములే. తదుపరి క్రీస్తుశకము ౧౫-వ శతాబ్దివరకు సర్వప్రపంచము చేతిపనుల కళాసంపదనే యనుభవించినది.

అటుతరువాత నీనాలుగువందల సంవత్సరములకాలములో గదా, యంత్రములు విలసిల్లినవి; ప్రపంచము సమ్మోహింపబడినది. చేతిపను లొక్కపెట్టిన మూలబడినవి; క్రొత్తపుంతలు త్రొక్కబడినవి; జగత్తంతయు నూతనయంత్రమున తగుల్కొన్నది; యంత్రమునకు దిగ్విజయమును ఘటిల్లినది. అది వచ్చినపనియు పూర్తియైనది.

మన మికాలములో నున్నాము. భారతదేశమునే కాక ప్రపంచమునంతయు నెదుర్కొన్నసమస్య యిదియే. ఆర్థికసమస్య పరిష్కారమునకు గృహపరిశ్రమల నుద్ధరిం

చుట శ్రేయోదాయకమా, యంత్రపోషణ యుచితమా?

భారతదేశపు ప్రస్తుతస్థితియు, యంత్రపరిశ్రమలకు చేతిపనులకు గల తారతమ్యమును తెలిసికొనవలసియున్నది.

ఈ కాలమున రెండు సంప్రదాయములు గలవు. ఒకటి యంత్రపరిశ్రామికప్రపంచము. రెండవది చేతిపనుల దిన్నారితలు. మొదటిసంప్రదాయ మమలులో నున్నది. రెండవది భవమగ దున్నది. నిన్న మొన్నటివఱకును దేశోద్ధరణకు చేతిపనులవసరములని యెవ్వరు ననియుండలేదు. భారతదేశము సయితము అమెరికా, ఇంగ్లాండుల వలె యంత్రములను తలనుధరించి యెన్నడు కులుకగలుగుచుమా యనియే ఆశించినది. పూజ్యులయిన రమేశచంద్రదత్తు, గోపాలకృష్ణగోఖలే, మహాదేవగోవిందరానజీ, శ్రీస్వామిరామతీర్థ మున్నగువారి చూశయము లట్టివే. అది కాలసూచననుమాత్రమే చేయగలదు.

గాంధీమహాత్ముడు వచ్చి, యంత్రచక్రమున బనిసమై తగుల్కొన్నప్రపంచము నీడ్చి బయటకు తెచ్చి తిరిగి చేతిపనులపై పునకు దృష్టిని మఱల్పుచున్నాడు. ఆయన ఘృతము నవలంబించువారు స్వదేశవిదేశము

లం దేర్పడుచున్నారు. విరిఘనాయకుడగు డివెలిరా, నుహనీయుడగు ప్రభుల్ల చంద్రారే, గాంధీమతముతో విశేషముగ నేకీభవించురు. ప్రాపంచిక సంప్రదాయముల నీవిధముగ విడదీయుటలోగూడ మహాత్మాగాంధీ నూతన శకీదయమునకు మూలపురుషు డయ్యెను.

అయితే, ప్రకృతమున నెందఱు గాంధీ మతమునకు - అనగా, చేతిపనులను భారత దేశమున చొప్పించుట కనుమతించురని తేలుదురు? అట్లు తేలుటకుముందు యంత్రముల విషయమున మహాత్మునిభావ మెట్టిదియో తెలిసికొనగోరుదురు. మహాత్మాగాంధీ యిట్లు వ్రాయుచున్నాడు:—

“యంత్రములు మంచిచెడ్డల విచక్షణ లేక వృద్ధిపొందుటకు నే నంగీకరింపను. యంత్రములవలన శ్రేష్ఠఫలితములు కలిగినవన, నాకు నచ్చును. వ్యక్తికష్టమును తగ్గించి, లక్షలకొలది పనివాండ్రపనిని చులకనచేయగల చిన్నచిన్నపనిముట్లు, పరికరములు, అట్టివే యంత్రములు నున్నయెడల, తప్పక నే నంగీకరింతును.”

ఈపద్ధతిమాత్ర మందఱు కంగీకారమా? చేతిపనులను సంపూర్ణముగ వికసింపజేసి, యంత్రముల బలగర్వముల క్రుంగజేసి, సర్వ పరిశ్రమలను (విచక్షణతో) గృహపరిశ్రమలుగా నొనర్చి, దేశమును కళావంతమొనరించుట కెందఱు సిద్ధపడియున్నారు? నూటి కొక్కరును, కోటి కొక్కరును. ఏమి?

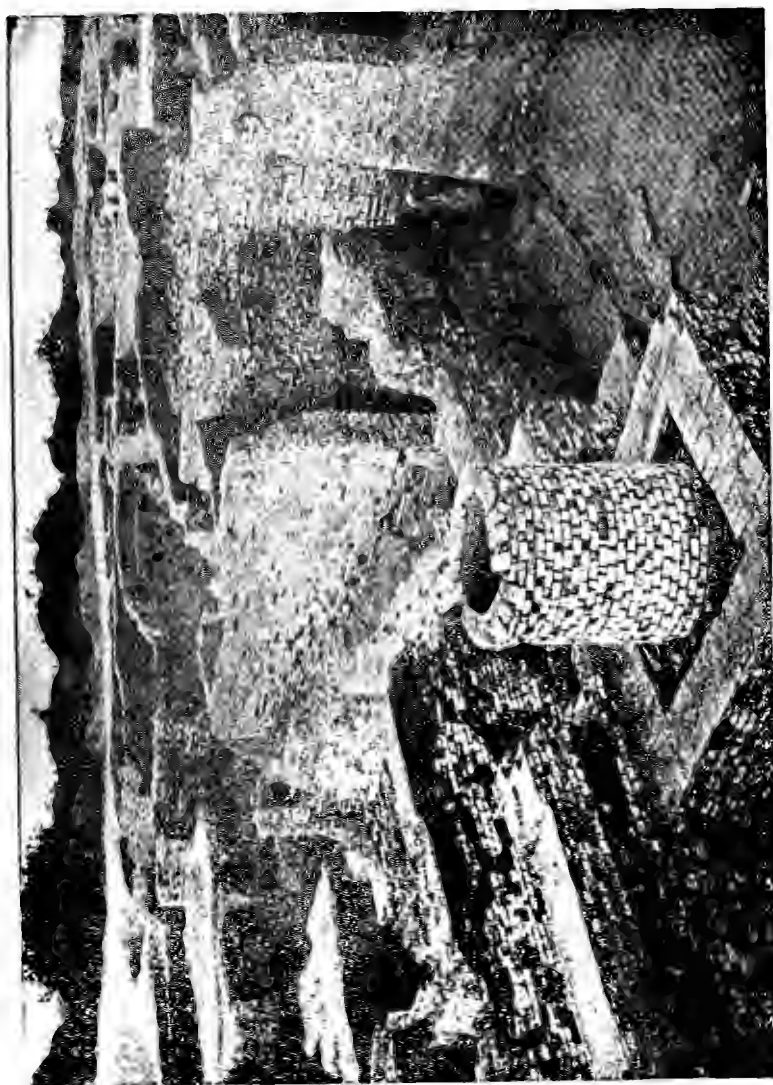
మహాత్ముని సంకల్పము నిర్వీర్యమైనదేనా? ...ఆ-ఈవిషయమున ఆయనపనికిరాడనువారు కొందఱో, లేక పెక్కండ్రో కూడ నుండవచ్చును....కారణమేమి?

నవీనకాలమున భారతీయాశయముల నావహించిన భావదాస్య మట్టిది. దేశమందేమూల చూచినను పేరునకు భారతీయులును, భావమున, చూపులో, నడకలో, పాశ్చాత్యులు నయినట్లు పెక్కండ్రు గోచరించురు.

ఆనందకుమారస్వామిగా రిట్లు వ్రాయుచున్నారు:— “ఆంగ్లదాసియమున నవీన భారత దేశమున, మనకు సంప్రదాయసిద్ధములైన సౌందర్య రసోత్సాహములు నశించి పోయినవి. హిందూదేశము రాజకీయముగను, ఆర్థికముగను సర్వస్వతంత్రమయినను, దాని యంతరంగమున పాశ్చాత్యవాసనలు నిండి యుండెనా—అట్టి హిందవభూమికొఱ కెవరు జీవింతురు—ఎవరు చచ్చురు? దాని ప్రశంస ఎవరికి.....ఇప్పటి విద్యాపద్ధతుల వల్లను, వ్యాపారలక్ష్యములవల్లను నీచత ననుభవించుచున్న ఈహిందూదేశ మెక్కడ—సౌందర్యరస ప్రపూర్ణయగు పూర్వ భారత మెక్కడ?”

భావములలో కలిగిన యీమార్పు వల్లనే దేశమునకు ప్రాణవంతములగు కళలు, పరిశ్రమలు నశించినవి. దానితో దుర్భరదారిద్ర్యము మెడకు చుట్టుకొన్నది. దీనికి వగవు లేదు. జీవతుల్యమగు రసవిచారము మటుమాయమైనదిగదా !

మొహంజోదారో ప్రాచీన నిర్మాణావిష్కరణ చిత్రములు

3. మొహంజోదారో ప్రాచీన నిర్మాణావిష్కరణ చిత్రములు

3. నాటి బావులలో నొ

“కళాపరిజ్ఞానము లేకపోవుట వల్లనే హౌసవపరిశ్రమలు రూపుమాసిపోయినవి. కాని ఇతరకారణము లేమియును లేవు. కనుకనే వాటిని తిరిగి నెలకొల్పుట సాధ్యముగా నున్నదని ఆనందకుమారస్వామిగారే వ్రాసియున్నారు.

ఎండలు నడించిననేమి? యంత్రములలో నుండు పౌకర్యమెక్కడ? వాటి విలక్షణ మెక్కడ? చేతిపనులు వాటికి నీడ?— అనువారున్నారు. వారి కిట్లు సమాధానము:

యంత్రపరిశ్రమలు—స్వేచ్ఛావాణిజ్యము
యంత్రములతో కొన్ని ఆర్థిక సూత్రములు ముడిపెట్టుకొనియున్నవి. అవి కేవలము పాశ్చాత్యవాసనాధారములయి కన్పట్టును. మానవునికోరిక లెంత వృద్ధిపొందిననత డంత నాగరికు డగుననియే పాశ్చాత్య-ఆర్థికశాస్త్రమందలి ప్రధానసూత్రము. అవి విచక్షణతో నుండవలె ననునది ప్రాచ్యుల సంప్రదాయము. ఈ ప్రధానసూత్రమందే ప్రాచీ, ప్రతీచీ సంప్రదాయములకు విరోధ మేర్పడినది. వారి దృష్టి ఐహికము, వీరిదృష్టి ఆధ్యాత్మికము. ఈత్రాటిపైననే అల్లికయంతయు నేర్పడినది.

ప్రతీచీనప్రదాయము ననుసరించి, ఏపరిశ్రమయు నొకరిచిత్తమున నుండుటకు వలనుండదు. అందుచేత కాశీసయంత్రములు కనుగొనబడినవి. వారి పారిశ్రామికవ్యాప్తికి భూసంభారములు చాలవు. పెట్టుబడులకు

లక్షలు, కోటులు కావలెను. అందువలన జాయింటు స్టాకుకంపెనీ లుండవలెను. పెద్ద సొమ్ములు దాచుకొనుటకు, ఋణములు తెచ్చుకొనుటకు ఇంపీరియలుబ్యాంకు లుండవలెను. తమసరకులు విడుదలయగుటకు ఖండాంతరములు స్వాధీనమం దుండవలెను. స్వాధీనము లేనిచోట స్వేచ్ఛావాణిజ్యసిద్ధాంత మనులులో నుండవలెను. ఇవి యంత్రపరిశ్రమల కవసరమైన భాగములు.

యంత్రపరిశ్రమవ్యాప్తికిని, స్వేచ్ఛావాణిజ్యమునకును సూత్రకారులయినరికార్డ్తో, ఆడిముస్మిత్తు, కాడ్జెను చెప్పెడుకారణము లివి: “ఏపరిశ్రమల కేవలదేశ మనుకూలమో అది యక్కడ సహజవికాసమున విలసిల్లును. ఖండాంతరముల దాని కడ్డులేని చలముతో యుండగలదు. సరకులు కాటుచౌకగా కిట్టగలవు. కాలమును, శక్తిని ఎంతయో మిగుల్చుకొనవచ్చును. ఇతీయకాక అతీతమగు విశ్వదృష్టి దోర్బక్షగలదు” అని. నేటి భారతీయులును తమవాదమున కీకారణములే సూచించెదరు.

వాటికి సమాధానము బ్రౌణెసరు మాస్టులు ఇట్లు చెప్పచున్నాడు: “ఏదయినను ఆర్థికసూత్రము ఆయా కాలమానపరిస్థితుల ననుసరించి అనిర్వీతప్రదేశములం దములు జరుపుట మంచిది. దానికి తగినకారణములు నశించినవెనుక ఆసూత్రము నశించిపోవుచున్నది.”

దీనివలన ఏ సూత్రమును స్థిరము కాదని, భూతభవిష్యద్వర్తమానముల నే త్రాటితోను కట్టి బంధింపరాదని తెలియుచున్నది. అందుచే స్వేచ్ఛావాణిజ్యసూత్రమే కాని, మఱియొకటి కాని ఎల్లకాలమును సమానాదరణము పొందుననుట పొసగని మాట. కాని మంచిచెడ్డల విచారించు టెప్పటి కప్పు డవసరమే.

ఆడముస్మిత్తు మున్నగువారు బోధించినది ఆదర్శముమాత్రమేయనియు, విశ్వమంతయు ప్రజాపాలనరాష్ట్రమువలె నుండవలెననియు, ప్రపంచమంతదశాంతి యుండరాదనియు వారి యాశయములని చెప్పెదరు.

ప్రీడిషులిస్తు అను పండితుడు స్వేచ్ఛావాణిజ్యసూత్రము నీవిధముగా ప్రతిఘటించియున్నాడు: స్వేచ్ఛావాణిజ్యమంత దీలోపములు గలవు. ప్రపంచముమూవత్తును సర్వాభిప్రాయసమ్మేళనమని భ్రమించుట పొరపాటు. ఒక్కొక్కజాతి కొక్కొక్కజాతీయ సంప్రదాయ ముండును; ప్రత్యేకలక్ష్యము లుండును. అట్టివాటి నన్నిటి నేమఱుచుండుట ప్రయోజనము. రెండవది-పశుతుల్యమగు భౌతికదృష్టి ఏర్పడుచున్నది. ఒకజాతి రాజకీయమానసిక శక్తులు, జీవనాధారములహెచ్చుతగ్గులు, భూతవర్తమానభావి గతులు గుర్తించుటకు వీలులేకపోవుచున్నది. మూడవది-ప్రపంచమంతయు వివిధజాతీయతలు కలిగినదైయున్నను తాను స్వేచ్ఛగా వాణిజ్యము సాగింపగలననుటయు లోపమే.

ఈభావములు పూర్వ ముల్లేఖింపబడినవి. ఇప్పు డవి యములుజరుగుచున్నవి. ఐరోపా దేశములలో, క్రమక్రమముగా నేమి, సాంతముగానేమి స్వేచ్ఛావాణిజ్యసూత్రమునకు స్వస్తిచెప్పుచున్నారు.

ఇక మిగిలినవి చేతిపనులును, శాంతి జీవితమును.

చే తి ప ను లు

వీటివలన కలిగెడిసుఖ మేమి? చేతి పనులందు జీవ మున్నది; చైతన్యశక్తి కలదు; కళాప్రాదుర్భావ మున్నది; జాతివికాస మున్నది; శాంతిస్థిరతలు కలవు; ఐహికాధ్యాత్మికపోషణ కలదు; విజాతీయులు కొల్లగొనునవకాశములు దొరకవు; జాతీయసంప్రదాయమునకు మిక్కిలి తగినది. అన్నిటికంటె దేశమందు నిర్విర్యమై, శోభారహితమై, చంచలమై గాలికిపోవుచున్న అమోఘమగు మానవశక్తి కేంద్రీకృతమై జీవనంపదల నొసగగలదు.

హిందూమతాచారములు: ప్రభుత్వపు అధికారపాధ్యతలు

కొమాండూరి శతకోపాచార్యులు, యం. ఏ., బి. యల్.

మనదేశమున

క్రిష్ణసాంఘికవిషయములు నుత విషయములు గానే చాలమందిచే పరిగణించబడుచున్నవి. ప్రత్యేకముగా మతవిషయమును గూర్చి కాకనయినను ఇట్టి మిశ్రితమతసాంఘికవిషయములను గూర్చి సంస్కరణములు ఇటీవల తరుచు చర్చకు వచ్చుచున్నవి. ఆసందర్భమున ప్రబాత్తేమకరములను సంస్కరణములు చేయించు అధికారమును, బాధ్యతయు ప్రభుత్వముపై కలవనియు, అట్టి బాధ్యతను ప్రభుత్వము వారు వహించక తప్పకొనుచున్నారనియు, ఇకముందైనను ప్రభుత్వముచే గీరివిషయములందు తనసహాయము చేయవలెననియు నొకపక్షమువారినుచున్నారు. ఇందుకు వ్యతిరేకముగా ప్రభుత్వమున కట్టివిషయములలో శాసనముచేయు సాధికారమే లేదనియు, ఉన్నదని భావించినను అట్టి విషయములందు జోక్యము కలుగజేసుకొనుచు ప్రభుత్వమువారు వాదించుచున్నారనియు, అందుకు ధిక్కరముకలుగకుండు ప్రభుత్వము వారు తేవలము వ్యతిరేకులుగానో, ఉదాసీనులుగానో ఉండవలయుననియు, మరియు హిందూధర్మవిషయమున ఆచారవ్యవహారములందు ప్రభుత్వమువారు కల్పించుకొను మామూలు లేదనియు, అందుకు భిన్నముగా నిష్పాదు ప్రభుత్వమువారు నడువకూడదనియు రెండవ పక్షమువారు ప్రతిఘటించుచున్నారు. ఇట్టి సమస్య లిటీవల తరుచు శాసనసభలయెదుట వచ్చుచున్నవి. అట్టివిషయములలో ఆసంస్కరణములు ప్రజోపయోగకరములని తమ యశీప్రాయమైనను వాటికి ప్రభుత్వము వారు సహాయము చేయక ఉదాసీనులుగా నుండుటయే కాక కొంత వ్యతిరేకధోరణిపూజకనుపరుచుచున్నారు. శారదాచట్టమును, హరిజనదేవాలయప్రవేశపుబిల్లును ఇందుకు నిదర్శనములు. వీటి మాల్గుమతములు, అనగా అతిచాల్యనివాసములు సంఘమున కనర్హకరము

లనియు, దేవాలయప్రవేశవిషయమున కులభేదములను గమనించుటయు క్తము కాదనియు, ఆంగ్లేయజాతివారందరును అంగీకరించినవే. మరియు ఈమార్పులు ఇదివరకున్న ఆచారమునకు వ్యతిరేకములు. భర్తృశాస్త్రము ఇందుకు వ్యతిరేకముగా నున్నదా లేదా అనుసంగతి వాదోపవాదములకు లోపై సంగీకముగా నున్నది. అయినను ఇండియాప్రభుత్వమువారును ఈసంగిటి సంపర్కమునను వహించుచున్న మాంద్యము అందరికిని తెలిసియేయున్నది. అందువలన ఇట్టివిషయములలో ప్రభుత్వము వారి అధికారమును, బాధ్యతయు ఎట్టివి? ఇదివరలో ఇట్టివిషయములలో మన ఆంగ్ల ప్రభుత్వముచేయించుచున్నది. అను సమస్యలు ముఖ్యముగా విమర్శింపదగియున్నవి.

పూర్వము మనదేశమున నుతసంస్కరణమును, భర్తృశాస్త్రప్రకారమే పరిపాలనమును చేయుచుండెడివారు. అట్టి అధికారమును బాధ్యతనుపూజ ఈఆంగ్ల ప్రభుత్వమునకు కలదని మనము భావించవచ్చును. అందువలన కేశకాలసంపర్కములను బట్టియు, ప్రజలలో బుద్ధిమంతులు కోరినప్పుడు ఇదివరలోనున్న ధర్మమునుగాని, ఆచారమునుగాని మార్చవచ్చునా, లేదా యనునదియే మొదటియంతము. ఈసందర్భమున ఈక్రింది ప్రమాణమును గమనింపదగును :

వేదో స్మృతి స్పదాచారో స్వస్యచ ప్రియ మాతృనః, ఏత చ్చగుర్విధం ప్రాపూః సాక్షాద్ధర్మస్యలక్షణమ్. మమస్మృతి.

యాజ్ఞవల్క్యస్మృతిలోగూడ ఇట్లే ఆత్మకు, లేక అంతఃకరణమునకు తృప్తికరముగా తోచినది ప్రమాణమని చెప్పబడినది. ఒకప్పుడు భర్తృమును, సదాచారమున అయినదిగూడ కాలక్రమమున లోక

• ୧୫୭

దానిలో మాత్రం అప్పుడప్పుడు మార్పులు జరుగకపోలేదు. చల్లితండ్రులవద్దనుండి వారసత్వముద్వారా దళాలు పడిన ఆస్తి కుమారులైన సంపూర్ణమగు హక్కుగల స్త్రీధనములను మన ముఖ్యధర్మశాస్త్రమును మితాక్షరిణిలో నున్నది. అయినను అట్టి ఆస్తిలోగూడ ఆమెకు యావజ్జీవము అనుభవపుహక్కు మాత్రమే ఉండునని ప్రవీణాన్నివాసిచే తీర్పుచేయబడినది. (ఇం. లా. రి. ౨౫ అలహాబాదు ౧౬౮, ౧౭౬ శేఖీలు చూడును.) జ్ఞాతులందరు, అనగా సమీకులు సమానోదకులుగూడ అయి వారుగూడ లేనపుడుమాత్రమే బంధువులు, అనగా అప్పచెల్లెండ్రు మేనల్లుండ్రుగూడ వారను లగుచునని ధర్మశాస్త్రములో నున్నది. కాని ప్రజాప్రతినిధులకుంగీకారముతో ప్రభుత్వమువారు జ్ఞానులకన్న శుభం గుచులే దగ్గరవారను లగునట్లు చట్టము కావించిరి. (Act II of 1929) పుట్టుకనుండి నుడ్డి, కంటి- మొదలగు లోపముగలవారికి ఆస్తిహక్కు లేదని మన ధర్మశాస్త్రము. కాని అట్టివారికిగూడ ఆస్తిహక్కు కలదని ౧౯౨౮ లో చట్టము చేయబడెను. మరియు ఆగను గ్రంథములు పరమప్రమాణములనియు, అందలి సంగతులను నేటినిగూడ మార్పులకు వీలులేదనియు, అట్లు ప్రభుత్వమువారు మార్పుగూడదనియు ఇంగ్లండ్ శీత్రముగా వాదించిన సనాతనహిందూనాయకులగు శ్రీనాథాచారి. వి. శ్రీనివాసఅయ్యంగారే తాము మద్రాసు హైకోర్టుజడ్జిగా నుండినపుడు ఆగనుములోనున్నంత మాత్రమున ప్రతినిధియును అమలు జరుపవలసిన అనుభవము లేదని హైకోర్టులో తీర్పుచేసియుండిరి. (ఆలిండియా రిపోర్టు, ౧౯౨౮ మద్రాసు ౧౧౮ శేఖీ చూడును) హరిజనులు దేవాలయములలోనికి రావూడవలెననుచు ఈ ఆగనుముల వచనములే శాస్త్రాధికారులని యాతీత్రములు చెప్పుచున్నారు. మరియు జోషిత్రదత్తర, మేధావికపురివాసములు శేవలము హిందూధర్మశాస్త్రములందు నిషేధింపబడినను ప్రస్తుతాచరణముబట్టి యిది మన ప్రాంతమందలి కోర్టులచే అంగీకరింపబడినది.

ఇంతేగాక హిందువులకును, అన్యమతస్థులకును సంబంధించిన అనేకవిషయములలో మనప్రభు

త్వమువారు శేవలము ముగ్ధస్థులుగా నుండక మనవానికి నష్టకరముగా ఇంగ్లండ్ గుండు సహాయముచేసిన ఈ శాస్త్రసూత్రములు గూడ చాలామార్లు, ఎన్నికలలోను, ఉచిత్యములలోను నుచున్నదేముందును క్రిష్టియనులకును ఎక్కువలక్షాధములు కలుగుచున్నది. అందుచే మనకు నష్టము కలుగుచున్నది. మరియు మనప్రస్తుత ప్రభుత్వపు ఆదాయము దాలవక కంటయు హిందూశివలనంకియు, మహమ్మదీయులనుండియు కలుగు చేయబడుచున్నది. కాని దానిలోనుండి హిందువులు ఆదాయములను సమిత్రము వినియోగింపక కైన్ద్రీప్రచునతాధికారుల సమిత్రమును, కైన్ద్రీప్రచునతాయములకొకనను మన ప్రభుత్వ దాయములో కొంత భిత్తుచేయుచున్నది. ప్రభుత్వ శాఖకు యుక్లీనినూట్టికతో కిందపైమెంటు లు చేరు. ఈకాబట్టే మనభూమియందు గ్రంథకులు, శాఖసభ్యులకునుగూడ యట్టి అధికారములును లేకుండునట్లు రాబోవు రాజ్యాంగమున నిబంధించు చేయబడుచున్నది. ఇంకొకవిషయము: ఇంగ్లండ్ నుంచి హిందువు దేవాలయముల పరిశీలనలపై కొందరు ప్రభుత్వోద్యోగుల నేర్పరిచిరి. ఈ వ్యవహారములు, ప్రభుత్వములు నుండినవానికి భిత్తులనిమిత్రము ప్రభుత్వ దాయమునుండి భిత్తుచేయుచు న్యాయమైయున్నను అట్లుచేయక అందుమిత్రము మన హిందువుదేవాలయములనుండి దానాసాను సన్నులను నులులయెముచున్నారు. ఇట్లు ప్రభుత్వముమొక్క ముగ్ధస్థులును కలపరుచుచున్నది?

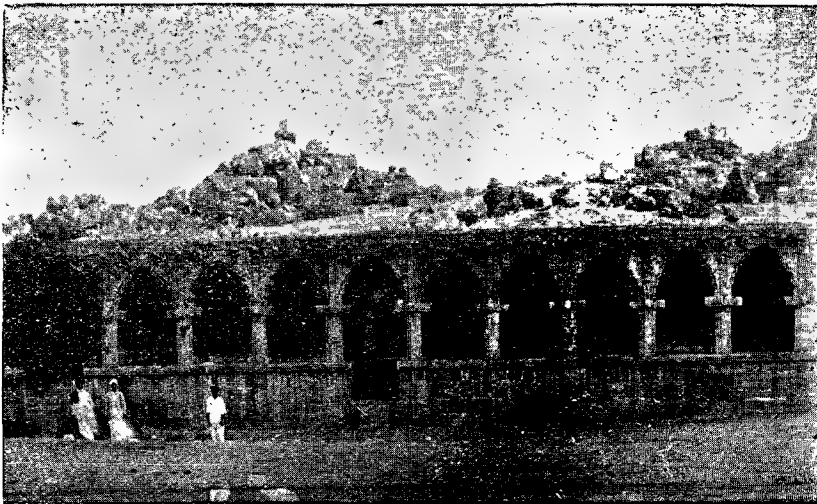
హిందూమతాచార విషయములగూడ ప్రభుత్వమువారు ప్రత్యేకముగానే మార్పులు చేయుచు నుచునొకతాబ్దమునుండి అప్పుడప్పుడు కొన్నివాసనములను చేయుచునేయున్నారు. నాటిలో కొన్ని ముగ్ధమైచి యాగ్రించి గానూహించబడినది. ప్రభుత్వ హిందువుస్త్రీలు తమ భర్త పోయినప్పుడు సమావేశము చేయువాచార ముండెడిది. దానిని ౧౯౩౦-౩౧ సం. మన ఆప్యటి గవర్నరుజగదీశుని యందెంచుకొ ప్రభువువారు ఒక రివ్యూచేసి ఆ చూచారము నణచివేసిరి. మరియు హిందువుల

మండి ప్రస్తుత పరిస్థితులైనవారికి, ఇతరమతములలోనికి కలిగియున్నారానికి హిందూధర్మశాస్త్రము ప్రకారము కుటుంబాంతిలో వాటాగాని, వారసత్వపు హక్కుగాని లేదు. ఈసంగతి స్పష్టమగుటకు, మితాక్షరి మొదలగువ్యాఖ్యానములలోను స్పష్టముగా విధింపబడినది. ఆ ప్రకారము క్రైస్తవమతము పుచ్చుకున్న హిందువులకు తమ హిందూకుటుంబాంతియందును, వారసత్వమునందును గూడ హక్కు నశించును. కాని ౧౮౫౦-వ సం. మన కురియమమును రద్దుచేయుచు ప్రభుత్వమువారు ఒక చట్టమును (Caste Disabilities Act 21 of 1850) గావించి యిదివరకున్న ఆచారమును మార్చివేసి హిందూ మతమునకు విరక్తాలమునుండి యున్న యీగక్షణను తీసివేసిరి. (ఇండియన్ లారిపోర్టు అలహాబాదు 33-వ వాల్యూం 3౫౬ షేజీ చూడును.) హిందూవితంతువులు పునర్వివాహమును చేసుకొననకుండు ఉండు ఆచారము గలను. మన ధర్మశాస్త్రముల ప్రకారము వితంతువులు పునర్వివాహము చేసుకొననూడదని చాలమంది హిందువుల అభిప్రాయము. కాని ౧౮౫౬-వ సం. ౧౦-౧౫-వ ఆక్టు అను హిందూవితంతు పునర్వివాహశాసనము (Hindu widows' remarriage act) అను చట్టమును చేసి ప్రభుత్వమువారిదివరకు బ్రాహ్మణాదులలో ఉన్న ఆచారమునకు గల శాసనత్వమును తీసివేసిరి. మన మతాచారములకు భార్యాభర్తల సంబంధము స్థిరమైనది. కిరీగో ఒకరికి హిందూమత భ్రష్టత కలిగినను వీరి భార్యాభర్తల సంబంధము వీడదు. కాని ౧౮౬౬-వ సం. ముగ్ల ప్రభుత్వమువారు చేసిన Native converts marriage dissolution act అను చట్టము ప్రకారము హిందువు క్రైస్తవమతములోనికి పోయినచో దక్షిణలోనున్న తన హిందూభార్యాభర్తల సంబంధమును విడిచివేసుకొనవచ్చును. ఇక వర్ణాంతర వివాహమిచ్చుచున్నామని అనుగోను వివాహములు కూడ ననియు, ప్రజాభిమతిగాను నిషిద్ధములనియు మనశాస్త్రములలో చూడబడినది. ఇది చెందునూడ చెల్లవని కొంతకాలము చిన్నయిదిచిది. అట్టివారు హిందువులము కామని ప్రకటించి వివాహమును రిజిస్టరుచేసు

కొనవచ్చునని ౧౮౭౨ లో ఒకచట్టము చేయబడినది. హిందువులుగానుండియే అట్టినివాహములు చేసుకొనవచ్చునని యిటీవల ౧౯౨౬-వ సం. ముగ్ల ఆచారమునవరకు చేయబడినది. ఇవన్నియు మన ధర్మశాస్త్రము లోను, ఆచారములోను చేయబడిన మార్పులే యనుటకు సంజేహ మేమియు లేదు. ఇదియన్నియుగాక మన రాష్ట్రమునందలి హిందూమత సంబంధమును సంస్థలు, అనగా జేనాలయములు, మఠములు-వీటి గూజనాస్థమునుగూర్చియు, వీటిపరిపాలననుగూర్చియు యిటీవలనే ౧౯౨౫-వ సం. ముగ్ల, ౧౯౨౭-వ సం. ముగ్ల, మనమద్రాసు ప్రభుత్వమువారిచే నొకచట్టము (Hindu Religious endowments act) కావించబడి అమలులోనున్నది. మైనరాజిన సంగతులన్నియును గూడ మన ప్రస్తుత ప్రభుత్వమువారు మనమతాచారములలో కలుగజేసికొనివాటిని తమకుచిత్తమని తోచినరీతిని సవరించుచున్నందుకు నిదర్శనములు. అందువలన అనసర మైనప్పుడు ప్రజాభిప్రాయము కోరినప్పుడు అట్టిసంస్కరణముల చేయుటకు ప్రభుత్వమువారికి అధికారము, బాధ్యతయుగూడ కలవని స్పష్టమగుచున్నది. ఇదివరలో ౫ సం. లకు పూర్వము మొదట శాసనసభలలో ప్రజానియమిత ప్రతినిధులు కొద్దిమందిమాత్రమే యుండుటవలన అప్పుడు ప్రజాభిప్రాయము సరిగా వ్యక్తమయ్యెడిదిగాదు. అట్టిసమయముందే స్వతంత్రించి ప్రభుత్వమువారు మన మతాచారములం దనేకసంస్కరణముల గావించిరి. వాటిలో కొన్ని హిందూసంఘములకు లాభకరములు, కొన్ని నష్టకరములుగూడ కలవని చాలమంది హిందూ నాయకుల అభిప్రాయము. ప్రస్తుతము రాష్ట్రీయశాసనసభలందును భారతశాసనసభయందునుగూడ సభ్యులలో ప్రజాప్రతినిధులే యధికసంఖ్యాకులుగా నున్నారు. మరియు ప్రస్తుతము హరిజనుల జేవాలయ ప్రవేశమును గూర్చిన బిల్లులో ఆచారప్రాంతములందలి ప్రజలయభిప్రాయమును తీసుకుని ప్రజాభిప్రాయ మందులకు స్పష్టముగా సంగీకరించి అనుకూలముగా నున్నయెడల అట్టిసలములందుమాత్రమే ఆలయములలోనికి హరిజనులను రానిచ్చుటకుమాత్రమే యిప్పుడు చర్చలో ఉన్న

బిల్లులో నియమము వ్రాయబడినది. హరిజనులకు కేవలములో ప్రశ్నము లేకుండా ఉండు ప్రస్తుతపు ఆచారము కేవలము హానికరమనియు, ఆయాచారము నిర్మూలనచేయుచున్న ప్రజలు నిశ్చయించుకొనినను కూడా అట్లు చేయుచు కలులేకుండు ప్రభుత్వమువా కేవలమిదిగ వాంఛింపబడదామో చట్టములోని నియమములే ఆచారమును కలుగ జేయుచున్నవి. ముఖ్యముగా ఆచారములోని నియమములను సవరణచేయుటకే ఈ కొత్తబిల్లు పెట్టవలసివచ్చినది. హిందూ పట్టికుడేవాలయములకు యాబిల్లు వర్తించునుగాని స్వంతదేవాలయములకు వర్తించదు. అట్టి పట్టికుడేవాలయములు హిందూజనులందరికొరకును ఉద్దేశింపబడినవి. అందుకు సాధారణముగా ప్రజలఅస్తి ఖర్చుపరచబడుచున్నది.

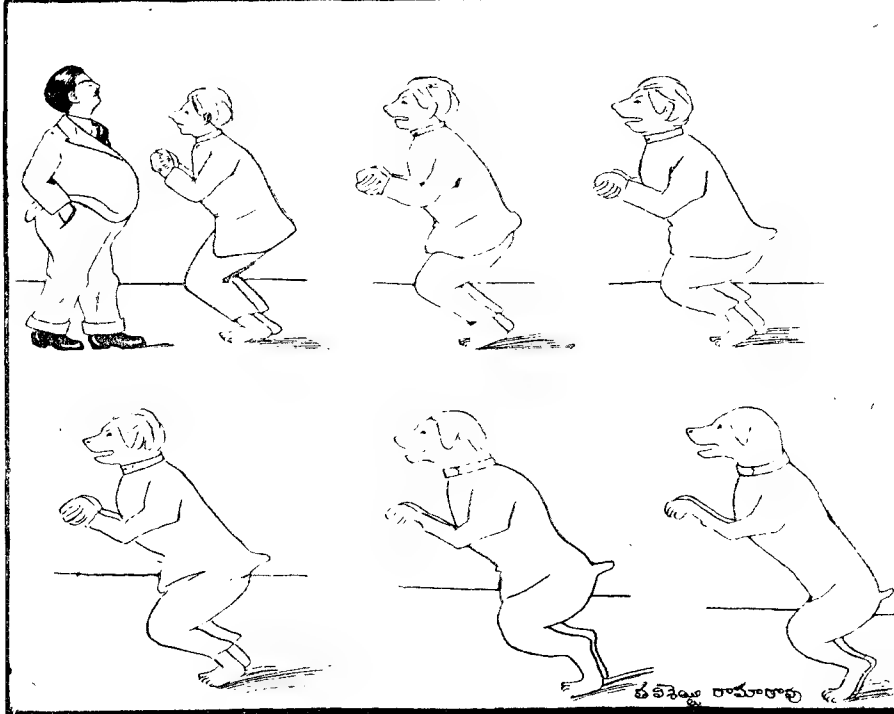
అనగా హరిజనులుగూడ జాతిలో సంతర్భాగమే యగుటచే నట్టివారినిగూడ దేవాలయములలోనికి రానిచ్చుటకు హిందూజనాభిప్రాయ మిష్టుపడినందుల హరిజనులనుగూడ రానిచ్చుటకు ప్రస్తుతము దొరతనపు శాసనములలో నున్న ఆటంకములను తొలగింపవలెనని యాబిల్లుయొక్క భావము. అట్టిచట్టమును చేయుటకు ప్రభుత్వమునకు అధికారము లేదనియు, అందువల్ల సేవన మత మంతరించుననియు సనాతనులలోని తీవ్రవాదులు వాదించుట విచిత్రముగ నున్నది. మతవిషయములందు అస్పృశ్యతను కేవలము నిషేధించు క్రైస్తవ మతస్థులగు ప్రభుత్వమువా రట్టి బిల్లునకు కేవలముదా నీనులగుబయ్యేకాక అందుకు వ్యతిరేకధోరణికిగూడ కొంత ప్రోత్సాహ మొసగుట మరయు విచిత్రముగ నున్నది.

కోటలోని రక్షక శాఖామందిరము, హంపీశిథిలములు

—కే. యల్. నరసింహాచార్యులు, సుంతకల్లు.

శిశ్రూవృత్తి (చిత్రకారుడే బ్రహ్మయ్యనచో) ౨ :

అధికారుల ప్రియముకొరకు ఆత్మగౌరవమును విడనాడువాడు

పాలకపాలితభావము చాల విచిత్రమైనది. దానికికారణములును విచిత్రమైనవే. “కొందఱుమానవులధికారము చలాయించుచుండగా సంతకంఠ సహస్రగుణాధికులగు మానవులు వారికి లొంగియుండుటయెట్లు సంభవించుచున్నది?” అను ప్రశ్నకు సమాధానము చెప్పట చాలదుష్కరము. చెప్పినను అట్టిసమాధానము జనసామాన్యమునకు సచ్చుట మఱియుకష్టము. ఏలనః మానవప్రకృతి అతి క్లిష్టము. అది యేనూత్రములవైన సత్తీకమింపగలదు. అందుచేతనే గొప్పగొప్ప మేధావులుపైతము ఈపాలకసేవకభావమునుగూర్చి సముచితమైన సమాధానము నొసంగజాలకపోయిరి. వీరందఱు మానవప్రకృతిలో నేదేనొకగుణముపైననే యూదిపలికిరిగాని దాని సమగ్రస్వరూపమును పరిగణించరైరి. ఇదియే వారిలో పెద్దలోటు. ఈభావమునకు వాస్తవములు, సంభవములు నగు కారణములను నిరూపించుట కీవ్యాసమున నొక అల్పప్రయత్నము చేయబడుచున్నది.

మానవప్రకృతిలో సంతర్లినమై ‘విధేయత’ యనుగుణము కలదు. ఉత్తమమగుదానిముందు వినీతుడగుట మానవప్రకృతిలోనుత్తమమగుగుణము. ఈవిధేయత స్థాయివలె నుండుక

ఆ యుత్తమవస్తువు గుణోత్తరమగుచున్నకొలందియు పరిణత మగుచు నేయుండును. ప్రకృతము మనము శిక్షాసాధనసామగ్రితోటియేతంత్రమును ప్రభుత్వ మనుచున్నామో, అది బహుశః అతిప్రాచీనమానవసంఘమునం దత్యంతగౌరవమునందుచు సంఘమునకు నాయకుడైయుండిన విద్యావయోవృద్ధునుంజి పుట్టియుండవచ్చును. మానవప్రకృతిలోని యీవిధేయత యను గుణమునుండియే నిర్దేశింపబడుటకు, శిక్షింపబడుటకు, పాలింపబడుటకు ‘సమ్మతి’ యావిర్భవించినది. మానవుని స్వభావము చాల మితవ్యయవాదిః అనగా నది తన్ను గుఱించి తాను శ్రద్ధవహించి బుద్ధిని వ్యయింపగోరదు. తనకై యెవరైన శ్రద్ధవహించుటకే సమ్మతించును. కనుక మానవుడు తన్ను పాలించుకొనుబాధ్యత తాను వదలుకొని సంతోషపూర్వకముగా దానిని తనకు సమ్మకము, గౌరవము గల యొకవ్యక్తి పరము గావించినాడు.

‘సమ్మతి’ వేటొకవిధముగాపైతము పుట్టవచ్చును. పరిస్థితులు విషమించి తప్పనిసరియైవచ్చినప్పుడు మానవుడు సమ్మతింపక చేయునదిలేదు. ఇది యెట్లు పుట్టినను ‘సమ్మతి’ యనునది పాలకపాలితభావములో నొకయంగమనుటయే మన కవసరము.

ఫలితము సుష్టుగాలభించినపట్ల నీ సమ్మతి సంతృప్తము, హృదయపూర్వకము నగు చున్నది. కాగా పాలకపాలితభావమునకు ప్రయోజనమును వేటొకకారణ ముత్పన్నమగుచున్నది. మానవునకు జీవితములో సాధింపదగిన యర్థములు పెక్కుగలవు. వీని నన్నిటిని సాధించుట కాతనికి వైవాని సాయ మగత్యము. కనుకనే మానవునికి ప్రభుత్వ మగత్యము, ఉపకారకము నగుచున్నది. అనగా మానవుడు వాస్తవమగు నేదియోసాయ మును కాంక్షించి ప్రభుత్వపరతంత్రు డగు చున్నాడు. ఈపరతంత్రత విధేయతాగర్భిత మనుట తెల్లమే. కాని ప్రభుత్వమునెడ మాన వుని యీవిధేయత కేవలము పరిమిత మనుటయు గ్రహింపదగియున్నది.

హక్కులు, ధర్మములువలెనే బలము, విధియు పరస్పరసంబంధముగలవి. ప్రభుత్వ మెంతవఱకు తనవిధిని నెఱవేర్చునో అంతవఱకే ప్రజలు దానికి విధేయులు. ప్రజలకు దాని వలని ప్రయోజనమునుబట్టియు, దాని యాదర్శములనుబట్టియు ప్రభుత్వము విధి నెంతవఱకు నెఱవేర్చినదియు తేలగలదు. అనగా ప్రజలకు పరిపూర్ణ ప్రయోజనకారియగుచో దానివిధి నెఱవేరినట్లే.

ఇంతయుగాక పాలకసేవకభావములో బలాత్కృతియు గలదు. మానవప్రకృతి యెంతయుచ్చమో అంతతుచ్చమును. ఎల్. పి. జాక్స్ మానవస్వభావము వైతికమని యెంత

వాదించినను భౌతికబలభీతిచే నది కాదాచిత్కముగా తన యున్నతాశయములను విస్మరించుచునేయుండును. వ్యక్తులపరస్పరసంబంధము నీతినూత్రములచే నెంతదృఢబద్ధమయ్యు సక్రమముగా నడువజాలదు. కాని మన మీయంశము సంతగా పాటింప నక్కఱలేదు.

వైతికబల ముత్కృష్టమగుచోట పశుబలము పటాపంచలగుట సత్యము. బలాత్కృతి పాలకపాలితభావమున కొకయంగమే కాని దాని సాధనసర్వస్వము కాదు. ఇట్లు తఱచి చూడగా పాలకపాలితభావమునకు కారణములు మానవునిలోని విధేయత, సమ్మతి, ప్రయోజనము, బలాత్కృతి అని తేలుచున్నది. ఈసగ్రహచర్చను ముగించుటకు పూర్వము హెగెలు గ్రీను ప్రముఖులచే పరామర్శింపబడిన యొకయంశమును విచారించుట తగును. ఆదర్శప్రభుత్వమునుగుఱించిన వారి యభిప్రాయములలో ప్రభుత్వముయొక్కయు, వ్యక్తియొక్కయు ఆశయముల కైక్యము చెప్పబడినది. వారిప్రకారము మహోన్నతము, మహోదారము నగునంశ మానవులకెల్లరకు సమానమే. ఈయంశయొక్క వ్యక్తికరణమే ప్రభుత్వము. ప్రభుత్వమునాజ్ఞకు విధేయుడగుటలో మానవుడు తనయొక్క మహోన్నతము, మహోదారము నగునంశకు విధేయు డగుచున్నాడని చెప్పవలయును. మరియు హెగెలు గ్రీనులమతమున స్వాతంత్ర్యమనగా శాసనవిధేయత యని యర్థము. ఇట్లుతుటలో విధేయ

తకు, స్వాతంత్ర్యమునకు అభేదము చెప్పివేయ బడినది. కాని, యిట్టి తలయుతోకయులేని ఆధ్యాత్మికసిద్ధాంతములవలన పని జరుగదు. మహాోన్నతమగునంత ఎల్ల మానవులకు సమానము గాదు. ప్రభుత్వము వారివాంఛలకు వ్యంజకమును గాదు. ప్రతిమానవుడును తనకు తా నొకవ్యక్తి. ఇట్టి యాధ్యాత్మికదృష్టిలో విచారించుటవల్ల నొకపేదమగు మానసికతృప్తి దక్క ఏమియు ప్రయోజనము కలుగదు. మానవుడు సంఘప్రేమియగు ప్రాణి యను సూత్రముకంటె నీపాలకపాలితభావమున కుచి తమగు కారణము వేఱు కనబడదు. అతడు

సంఘమును ప్రేమించుననుటలోనే అతడు ప్రభుత్వమును ప్రేమించునని ఉపరినిర్దిష్టచర్చ వల్ల తెలియుచునేయున్నది. మానవుడు సంఘమునందు, అనగా పాలకసేవకాత్మకమగు సంఘమునందు జీవించుటకే కోరును. సంఘజీవనము కొన్ని సూత్రములకు కట్టుబడి యుండును. ఈసంఘజీవనములో సాంఘికవిధేయత ధ్వనించుచున్నది. కనుక రాజకీయజీవితము రాజకీయవిధేయతను చాటును. సంఘమునకు కొన్ని నియమము లావశ్యకములు. ప్రభుత్వము దానిని నిర్మించును. కనుకనే ప్రజలు దానికి విధేయులు.

భారతీయ చిత్రకళ

గ్రంథకర్త: తలిశెట్టి రామారావుగారు, బి, ఏ., బి. యల్.,

ఇది ఆంధ్ర గ్రంథమాలయందు పదుమూడవ గ్రంథము. ప్రాచీనకాలమునుండి భారతదేశమున చిత్రకళ పొందుచువచ్చిన మార్పులు, ఆభివృద్ధి మొదలయిన విషయములు, హైందవ చిత్రలేఖనోదయము, బౌద్ధకాలమునాటి చిత్రకళ, అజంతావిహారము, బాఫ్టవిహారములందలి చిత్రకళ, మొగలు చిత్రకళావిధానము, రాజపుత్ర చిత్రముల వైఖరి, నేటిచిత్రములు మొదలయినవానిని గూర్చిన చరిత్రాదులు వివరముగా నీ గ్రంథమున చర్చింపబడినవి. ఆయాకాలపు చిత్రవిధానమును దెలుపునట్టి త్రివర్ణ-ఏకవర్ణచిత్రములు నలువది ఇందు గలవు. చిత్రకారులు, చిత్ర కళాజిజ్ఞాసువులు, చిత్ర కళాభిమానులు నగు నాంధ్రులెల్లరు తప్పక చదువవలసిన గ్రంథము. వెల. రు. ౧-౦-౦.

మేనేజరు : ఆంధ్ర గ్రంథమాల, నెం. 7, తంబు శెట్టి వీధి, జి. టి. మద్రాసు.

చెన్నరాజధానియందు ౧౯౩౧-వ సంవత్సరము ఏప్రిలు ప్రారంభము మొదలు
జూను తుదివరకు గల మూడునెలల కాలమున ముద్రితములయి ప్రకటితములయిన

ఆంధ్ర గ్రంథముల పట్టిక*

కథలు—విలిహాసికములు, పౌరాణికములు
గజేంద్రమోక్షము—(ప్ర) సి. నటేశమొదలియారు,
మదరాసు.

జయవిజయులు—సి. శ్రీరామశాస్త్రి.
పాపని—జె. సీతారామస్వామి.
పురాణపతివ్రతలు—బి. వెంకటరమణయ్య.
శ్రీకృష్ణచరిత్రము—యం. వెంకటరమణాచారి.

—కల్పితములు

దైవమిచ్చినభార్య—జి. వెంకటాచలం.
పిల్లలకథలు—యం. సుబ్రహ్మణ్యం.
భోజకాళిదాసు—యం. శ్రీరామమూర్తి.
మణిమంజూష—యం. వెంకటసుబ్బయ్య.
మాకర్మమిట్లాకాలింది—జి. వెంకటాచలం.
మిత్రలాభము, కాకోలూకియము—బి. వెంకటరమణయ్య.

సీమంతినీచరిత్రము—జె. వెంకటసుబ్రహ్మణ్యశర్మ.

—చారిత్రికములు

దశకుమారచరిత్రము—(ప్ర) సి. రామస్వామిశాస్త్రి
అండ్ సన్స్, మదరాసు.
భారతపుత్రులు, భా. ౧, ౨—కె. కొండలరావు.

కల్పము

పొంగలివ్రతము—(ప్ర) సి. లక్ష్మీనృసింహము,
మచిలీపట్టణము.
బుధాష్టమీవ్రతకల్పము—(ప్ర) సి. లక్ష్మీనృసింహ
శాస్త్రి, మచిలీపట్టణము.

హనుమద్వ్రతకల్పము—(ప్ర) సి. లక్ష్మీనృసింహ
శాస్త్రి, మచిలీపట్టణము.

గణితశాస్త్రము

భూమికోలత సర్వగణితము—యం. రామయ్య.
గేయములు

శ్రీకీరపండరీపుర విశ్వప్రసన్న కీర్తనలు—యం.
నరసింహదాసు.

శ్రీవాసుదాసకీర్తనలు—బి. సుబ్బరావు.
సభారంజిత సంగీత కీర్తనలు, భా. ౧—(ప్ర). చంద్రక
అండ్ కో, మదరాసు.

స్త్రీలపాటలు—డి. సీతారామరావు.
స్త్రీలపాటలు, భా. ౧—జి. లక్ష్మీకాంతమ్మ, జె.
శారదాంబ.

చరిత్రము

బాలహిందూదేశచరిత్రము, బుక్, ౧, ౨—వి. పార్థ
సారథి.

హిందూదేశచరిత్ర—డి. అప్పారావు, బి. సూర్య
నారాయణ.

హిందూదేశచరిత్ర, భా. ౧—యన్. సుబ్బరావు.

చట్టము

వ్యవహారచంద్రిక—జి. నేతుమాధవరావు.
సివిల్ వ్యవహారములు—జి. నేతుమాధవరావు.

ఛందశాస్త్రము

ఆంధ్రకవితృలక్షణము—బి. వెంకటనాంచారయ్య.

* ఈ పట్టికయందుగల సంకేతపదముల వివరణము: అ.—అధ్యాయము. అను.—అనువాదము, అనువాదకులు.
ప్ర.—ప్రకాశకులు భా.—భాగము. వ.—వచనము. సం.—సంపాదకులు. సటి.—సటికము.

జీవితములు

నీ తి

కాకిదాసుచరిత్రము—యం. శ్రీరామమూర్తి.
తెనాలిరామకృష్ణుడు—యం. శ్రీరామమూర్తి.
బొల్లిని మునిస్వామినాయుడు గారియొక్క జీవిత చరిత్రము—టి. యన్. ఉమాపతిఅయ్య.
శ్రీశీకేశలింగ సంస్కృతి—ఆర్. వెంకటాశిపుడు.

దండకము

భట్టానందకము—యన్. రామజోగికవి.

నవలలు

అన్నపూర్ణ మందిరము—నిరుపమదేవి.
ఏకాక్షి, భా. ౧, ౨—జి. నారాయణరావు.
జోరాజుని—(ప్ర). శ్రీకృష్ణాడిపా, రాజమహేంద్రవరము.
నూటపదునాఱు—(ప్ర). భారతీగ్రంథమాల, కర్నూలు.
పరంతపవిజయము—యం. సుబ్రహ్మణ్యం.
మాయామయి, భా. ౬—కె. రంగయ్య.
రాణిభవాని, భా. ౨—(ప్ర). వెంకటపార్వతీశ్వరకవులు, పిఠాపురము.
స్వార్థత్యాగము—గ. కృష్ణమూర్తి.

నాటకములు

కళాపాహాడ్—(ప్ర). చ. వెంకటరామయ్య, రాజమహేంద్రవరము.
జయంతజయపాలము—యం. శ్రీరామమూర్తి.
ధరణికోట—యన్. రామనాథరావు.
ధాష్టికపంకుడు—యన్. కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి.
శకుంతల—(ప్ర) వెంకటపార్వతీశ్వరకవులు.
సంజయరాయచారము—వై. బుల్లికొండలరాయుడు.
సంభాషనిర్యాణము—చ. వెంకటరామయ్య. రాజమహేంద్రవరము.
సారంగధర—వి. మైసూరయ్య.
సావిత్రిపరిణయనాటకము—సి. సుబ్బదాసు.

కుమారగుణబోధిని—(ప్ర) వీ. రామమోహనంయి, బెజవాడ.
నీలిచర్మణము—వి. గంగాధరశాస్త్రి.
నీలిరత్నాచలి, భా. ౧—కె. వెంకటశాస్త్రి.

పరిశిష్టము

ఆర్తనచంద్రిక—(ప్ర) సి. లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రి, మచిలీపట్టణము.
ఇటానానమాధి—యం. శ్రీరామశాస్త్రి.
కల్పమంజరి—వీ. రంగనాయకులు.
కోదండరాముడు—(ప్ర) సి. కుమారస్వామి నాయుడు అండ్ సన్, మచిరాసు.
కోళ్లనుపెంచుట—(ప్ర) క్రిశ్చియన్ లిబరేచర్ స్టాపెటి, మచిరాసు.
గీతావళి—సి. వెంకటగుబ్బయ్య.
గ్రామకరణముల పరిక్షాదర్శి—వి. లక్ష్మీనరసింహం.
చమత్కారము—జి. నారాయణరావు.
తూర్పుగోదావరిజిల్లాసంఘము—(ప్ర) తూర్పుగోదావరిజిల్లా సంఘ కెక్రీబరి, కాకినాడ.
ప్రిపురసుంధరీవిలాసమును గురించి తచ్ఛరు—సి. సాంబశివరావు.
నవగ్రహచింతామణియను ప్రశ్నశాస్త్రము—సి. లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రి.
పశ్చాత్తాపము—జి. నారాయణరావు.
ప్రాకృప్త్యములు—నివేకానందస్వామి.
ప్రేమతత్వము—యం. సూర్యనారాయణశాస్త్రి.
బంగారుమోగము—జి. నారాయణరావు.
బాలరామాయణము—(ప్ర) కె. దొరసామి మొదలి, మచిరాసు.
బాల్యవివాహము—(ప్ర) క్రిశ్చియన్ లిబరేచర్ స్టాపెటి, మచిరాసు.
మాధవదాసుచరిత్రము—శేషచలదాసు.
మారులునూతనసివిక్ష్న వాచకము—వి. రామమూర్తి, యన్. యన్. సోమయాజులు.

మోటారు డ్రైవర్స్ గైడ్—యన్. ఆర్. వరదాచెడ్డి.
రజస్వలానంతర వివాహములు—యం. సింహాచలం.
రుక్మిణీకల్యాణము—(ప్ర) పి. నటేశమొదలియారు,
మదరాసు.

వావిళ్ల వాచకపుస్తకము, తరగతి, ౬—జె. గంగన్న.
విద్యోగపల్లరి—కె. గురునాథమూర్తి.
వివేకవాచకము, బుక్. ౩—సి. లక్ష్మీనరసింహం.

శ్రీ గురుసాక్షి దేవమానస గోచరిదేవలతత్వం—బి.
తాతయ్య.

శ్రీ వాచకము, ౧, ౨—డి. కోదండరామస్వామి.
సస్యదోహదము—యం. సత్యనారాయణరాజు.
సన్యాసందము—(ప్ర) సి. లక్ష్మీనృసింహశాస్త్రి,
మచిలీపట్టణము.

సూక్తిరత్నావళి, భా. ౨—యం. వెంకటశాస్త్రి,
వి. సూర్యనారాయణశాస్త్రి.

సోదరీస్మృతి—ఏ. నాగగోపాలరావు.

స్త్రీ—జి. వెంకటాచలం.

పారిశ్రామికము

మననేతపరిశ్రమ—భ. పట్టాభిషీతారామయ్య.

పురాణము

విష్ణుపురాణము—కె. భావనారాయణ.

ప్రబంధము

శ్రీమదాంధ్ర చంపూరామాయణము—(ప్ర) పి. కృష్ణ
మూర్తి, రాజోలు.

భూగోళశాస్త్రము

గుంటూరుతాలూకా భూగోళము—కె. రామకృష్ణయ్య.
దక్కనుచరిత్ర భూగోళముల సంగ్రహము—(ప్ర)
క్రిష్ణయన్ లిటరేచరు సొసైటీ, మదరాసు.

భూగోళశాస్త్రము, చెన్నరాజధాని—కె. ఏ. వీర
రాఘవాచారి.

రామచంద్రపురము కాకినాడ తాలూకాల భూగో
ళము—ఏ. పార్వతీశము.

వాణిభూగోళశాస్త్రము, బుక్ ౧, ౩—ఏ. రామ
చంద్రరావు, పి. అప్పారావు.
హిందూదేశ భూగోళశాస్త్రము—కె. జగన్నాథం.

మతము—హిందు

ఆర్థిక శ్రాద్ధవిధి—(ప్ర) సి. లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రి.
ఆస్తికము—వి. వి. శివయ్య, కె. సత్యనారాయణ
మూర్తి.

దశాహశౌచవిధి—(ప్ర) డి. రామబ్రహ్మర్య, గుంటూరు.
మతస్వజము—పి. ఉమామహేశ్వరశాస్త్రి.
సంధ్యామంత్రార్థవర్ణనము—(ప్ర) సి. లక్ష్మీనృసింహ
శాస్త్రి, మచిలీపట్టణము.

—ఇతరములు

ఆవిక్రైస్తవసంఘచరిత్ర—యఫ్. యఫ్. (రెవ్)
గ్లాడ్ స్టన్.

కొరింథీయులకు వ్రాసిన మొదటిపత్రిక—జబ్బు (రెవ్)
హూవర్డ్ కాంప్ టెట్.

క్రైస్తవమతజ్ఞానబోధిని—(ప్ర) ఏ. ఇ. యల్. సి.
మిషన్, గుంటూరు.

తప్పిపోయినకుమారుడు—(ప్ర) క్రిష్టియన్ లిటరేచర్
సొసైటీ, మదరాసు.

నాయీబాహుళ ప్రకాశిక—రేవతి ప్రసాదశర్మ.
పరిశుద్ధచరిత్రోపదేశము—(ప్ర) ఏ. ఇ. యల్. సి.
మిషన్, గుంటూరు.

శ్రీబుద్ధోపదేశము—(ప్ర) వ్యాసఅశ్రమము, ఏర్నేడు.

మాహాత్మ్యము

కింగరాజిమహాత్మ్యము—ఏ. వెంకట రంగస్వామి
అయ్యంగారు.

శ్రీచెన్నకేశవస్వామి మహాత్మ్యము—రామకృష్ణ
సీతారామసోదరకవులు.

రాజకీయములు

శాంతిసంగ్రామము—వి. వెంకటసుబ్రహ్మణ్యశర్మ.
స్వరాజ్యధంక—బి. కోటిశ్వరరావు.

దక్షిణము

ఈ పటమునందున్నట్లు నక్షత్రాదులు ఈ అగష్టునెల

8-వ తేదీని సుమారు 9-0 గంటలపుడును,	22-వ తేదీని సుమారు 8-0 గంటలపుడును,
15 " " 8-30 " "	30 " " 7-30 " కనబడును.

ఈపటమును చూచి ఆకాశమున చిక్కలు గుర్తింపవలెనువారు ఈ పటమును తలకుమీదుగా నుంచుకొని ఇందు తెలుపబడిన చిక్కలు ఆచూచిచిక్కలకు సరిపడునట్లు పటమును త్రిప్పి పట్టుకొని చూడ

ఈనెల పున్నమనాడు చంద్రుడు శ్రవణనక్షత్రముచేత నుండుటచేత ఈమాసమునకు శ్రావణమాసమని పేరు వచ్చినది. ఈనెల తొలిజామున నాయావేళలందు పటమునందు తెలిపినప్రకారము కానవచ్చునక్షత్రాదులను పరిశీలించుము.

రాసులు

పడమట కన్యారాశి అస్తమింపవైయున్నది. కన్యనుండి తూర్పునకు వరుసగా తుల, వృశ్చికము, ధనుస్సు, మకరము, కుంభము, మీనము నను రాసులు వ్యాపించియున్నవి. మీనరాశి ఇపుడీపుడే ఉదయమగుచున్నది. విషావృత్త, క్రాంతి వృత్తములు కన్యమీన రాసులలో నొకటొకటిని కలియుట పటములో కానవచ్చుచున్నది.

శ్రీరోదము, ఆకాశగంగ, Milky way

ధవళధవళమైన యీవిచిత్రదృశ్యము ఇపు డీశాన్యదిశనుండి యాకాశమున రంభాదులగు సప్తరసమండలము నుండి బ్రహ్మవాహనముగు రాజహంసమండలమును జేరి యక్కడ రెండుశాఖలుగా చీలుచున్నది. పడమటవై పున నున్నశాఖ స్వల్పముగా తెలుపుచున్న కలిగియున్నది. ఈ శాఖయే శ్రీమహావిష్ణునిపాదము లంటుచు, కేవలమండలము గడచి, పృథ్వికరాశిమీదుగా దక్షిణమున మూలనక్షత్రముక్రింది యగ్నివేదికవరకు వ్యాపించినది. తూర్పునయిపుననున్నశాఖ సాంద్రధావళ్యము గలిగి గరుడమండలము (Aquila) అనగా శ్రవణముమీదుగా ధనుస్సు దాటి యగ్నివేదికకడ పశ్చిమశాఖను కలియుచున్నది. ఈరెండు తెలుపుశాఖలకు మధ్య సన్నగను, దీర్ఘముగను నల్లనిప్రదేశ మొకటి కానవచ్చుచున్నది. ఈనలుపుగల ప్రదేశమునుగూర్చి యీదిగువ నిపుడే

వలెను. అట్లు చేసినపక్షమున కుడిచేతివైపు పడమట వ్రాయుటవలన కలిగినసంకయము నివారణయగును. ఇందలి దిక్కులు, చుట్టునున్న దిక్కులతో చక్కగా నప్పి సరిపోవును. చుక్కలు సరిగా గుర్తింపనగును.]

‘ఛాయాపథ’ నిరూపణసందర్భమున వ్రాయుచున్నాను.

శ్రీమహావిష్ణుని పాదములనుండి యుత్తరముగా వ్యాపించియున్న ధవళప్రదేశము అప్తరసమండలము దాటి ఆర్ద్ర, మృగవ్యాధనక్షత్రములమీదుగా పోవుచున్నది. ఇందువలననే ఆకాశగంగ విష్ణుపాదోద్భవయనియు, దేవాంగనావిహారస్థానమనియు, శివుజటాజూటమున నిల్చినదనియు పురాణములు తెలుపుచున్నవని నా విన్నపము. ఆర్ద్రానక్షత్రము గుడదైవత్యము. మృగవ్యాధుడును ఒకరుద్రుడే. ఈనక్షత్రములమీదుగా పోవు ధవళదృశ్యము, ఘనసమీతిమైన యాకాశగంగయని మనఝుఘలును, కవులను వర్ణించుట సహజమైయున్నది. ఇట్టి ఆకాశగంగను ఈశ్వరుడు శిరమున ధరించెననిచెప్పుట ఎంతయు ఒప్పియున్నది. ఆర్ద్ర, మృగవ్యాధులకు అసతిమారముననే యమునయు నీ దివిజగంగతో సంగమించునట్లు కనబడగలదు.

మహాదేవకృపారితృప్తలైన విష్ణుభక్తులు కొందరు గొప్పశివభక్తులతో వాదించుచు “మా దేవునికాళ్లలో పుట్టినగంగను మీదేవుడు తలమీద పెట్టుకున్నాడు. కాబట్టి మీదేవుడు మాదేవుడికాలికిందవాడు” అని ప్రగల్భములు పలికినట్లు శ్రీబుద్ధరాజు ఈశ్వరప్పగారు మొరలగు హాస్యప్రియులు వినోదార్థము ప్రహసనములు వ్రాసినారు. ఇట్టి గాధలకు, యుక్తులకు మూలము ఈఖగోళదృశ్యమే. విష్ణుమండలసమీపమునుండి ఉత్తరముగా వ్యాపించిన ధవళవాహిని ఆర్ద్ర, మృగవ్యాధనక్షత్రములమీదుగా పోవుటయేనని విన్నవించుచున్నాను.

ఛాయాపథము

మహాకవి కాలిదాసు రఘువంశము ౧౩-వ స్కంధ, ౨-వ శ్లోకము

అనియు, ఎడమచేతివైపు తూర్పు అనియు పటమున ఇందలి దిక్కులు, చుట్టునున్న దిక్కులతో చక్కగా

“వైదేహి పశ్యామలయాద్విభక్తం మత్సేతునా
సేనిల ముమ్మరాశిమ్, ఛాయాపథేనేవ శరత్ప్రసన్న
మాకాశ మావిష్కృతచారుతారమ్” అని వ్రాసి
యున్నాడు. ఇందు ఛాయాపథమనునది పాశ్చాత్యులు
Milky way అని చెప్పునది యగునా? అని నెల్లారు
నుండి మ.రా. శ్రీ, ఒంగోలు వెంకటరంగయ్యపంతులు
(B. A., B. L.) గారు చక్కనిప్రశ్న వేసినారు.

రావణవధానంతరము శ్రీరాముడు పుష్పకవిమా
నము నెక్కి సీతతో కూడ అయోధ్యను పోవుచు, నేతువు
నామెకు చూపుచు చెప్పినట్లు రచింపబడిన క్లోక మిది,
ఈక్లోకములో సముద్రము ఆకాశముతోను, నురుగు
ఆకాశముపై జూపట్టెడి ధవళదృశ్యముతోను, ఆ నురు
గును వేరుచేయుచున్న నేతువు ఛాయాపథముతోను
రమ్యముగా పోల్చబడినవి. ఆకాశమునందలి నురుగు
వంటి యీ తెలుపు సాంద్రమైన చుక్కలసముదాయ
మనియు, ఊహింపరానంతమారమున నుండుటచేత
నిది తెల్లని నురుగుమాత్రముగా కనబడుచున్నదనియు,
తెలెనోకపు (మారదర్శియంత్రము) లో చూచువారంద
రికి స్పష్టము. ఈ తెలుపుమధ్య నల్లని ప్రదేశములు విశే
షముగా నగపడును. మిక్కిలి నల్లగా నున్నచోట్లు
రాక్షసిబాగ్గసూట(Coal sacks)లని పాశ్చాత్యసిద్ధాం
తులు చెప్పుదురు. వాటిని మనము శ్యామసీమలంటిమి.
ఈసందిక నక్షత్రపటములో శ్యామసీమలు లేవు. కాని
విష్ణు, శేష, జ్యేష్ఠ ప్రాంతముల నంటియున్న తెలుపునకును
శ్రవణాధనూరాసులనంటియున్న తెలుపునకును మధ్య
దీర్ఘముగ, సన్నగ, నల్లగ కొంత ప్రదేశమున్నది. నురుగు
వలె బహుముఖముల నాకాశమున వ్యాపించియున్న
ధవళప్రదేశము యావత్తును ఛాయాపథ మనుటకంటె
ఇటునటు తెలుపు మధ్యనున్న నల్లని ప్రదేశమునే
ఛాయాపథమనుట యెంతయు ఒప్పుయున్నట్లు
తోచుచున్నది. మల్లి నాథసూరి, వైశ్ణోకమునకు
వ్యాఖ్యిలోమాడ “ఛాయాపథోనామ జ్యోతిశ్చక్ర
మగ్రవర్తీ కశ్చిత్తిరశ్చినోఽవకాశః” అని తెలిపి
యున్నాడు. ఆకాశగంగనుగూర్చి చర్చించుచు లోక

మాస్యతిలకుమహాశయలు Orion గ్రహము పుటలో
నీక్రిందిక్లోకములను ఇచ్చియున్నారు :

౧. నేడం సభోమండల మంబురాశి రైతాత్య
తారా నవసేనఖండాః. (సాహిత్యదర్పణము, ౧౦.
అపహ్నుతి కుదాహరణము.)

౨. వియద్యావ్యసీ తారాగణగుణితశేనోద్గమ
రచిః ప్రవాహో వారాం యః పృథతలఘదృష్టః
శిరసి శే, జగద్వీపాకారం జలధిమలయం లేన కృత
మిత్యనేనై వోన్నేయం ధృతమహిమదివ్యం తవవపుః.

“The conception of Shiva embodied
in this verse is really a grand one. The
poet asks his readers to imagine how great
must Shiva be, the celestial stream on whose
head encircles the Universe. The Milky
way which girdles the celestial sphere can
not be better described” అని తిలకుగారు వ్రాసి
నారు.

కాబట్టి యీధవళదృశ్యమును క్షీరోదము, ఆకాశ
గంగ అనియు, అచ్చతెనుగున పాలపుంత యనియు
చెప్పుదము. అందలి నల్లనల్లని దృశ్యమును ఛాయాపథ
మందము. నాయం దమితవద్ధావముతో ఛాయాపథ
మునుగూర్చి వైశూచనచేసిన మ. రా. శ్రీ ఒంగోలు
వెంకటరంగయ్య పంతులుగారికి కృతజ్ఞుడనై నమస్కరించుచున్నాను.

మిక్కిలితేజోవంతములైన నక్షత్రములు,
గ్రహములు

ఈనెలలో తొలిజామున మిక్కిలితేజోవంతము
లైన నక్షత్రములు ౬ మాత్రమే కనబడుచున్నవి. అవి
యేవియనగా:—కన్యలో చిత్ర; మరుద్గణములో స్వాతి;
వీణలో బ్రహ్మ; గరుడునిలో శ్రవణము; వృశ్చికములో
జ్యేష్ఠ; కుంభముదిగున ఇంద్రుడున్నాడు.

గ్రహములలో గురుడు కన్యలో ప్రవేశించినాడు.
అందుచేతనే ఈమాసములో కృష్ణపుష్కరము. అంగార

కుడు చిత్రసమీపమున నున్నాడు; కులారాశిలో ప్రవేశించుచున్నాడు. శని శ్రవణముదిగువను కనబడుచున్నాడు.

మిగిలినచుక్కలలో — పడమటి యాకాశమున స్వాతికిని, ఉత్తరఫల్గునికిని మధ్య వేణీమండలము మిణుకు మిణుకు మనుచున్నది. మరుద్ధణమున ఎరువ భూలేశ మండల మున్నది. దానికిపైగా క్రతువులహ, పులస్త్య, అత్రి, ఆంగీరస, విశిష్ట, మరీచులను సప్తముఖులను త్వరలో నస్తమింప నున్నారు. వసిష్ఠునిప్రక్కనే మహాపతివ్రతయును అరుంధతి మిణుకుమిణుకు మనుచున్నది. పులహ, క్రతురేఖ నూచింప ధ్రువుడు లఘుబుక్షముయొక్క తోకచివరను మెరయుచున్నాడు. ధ్రువునకు క్రిందుగా కశ్యప, మహేంద్ర, అగ్నినక్షత్రములును, అగ్నికి పడమట భాతయు, భాతకుదిగువ విభాతయు, విభాతకు తూర్పుగా మిత్రనక్షత్రమును ఉన్నవి. ఈయేను నక్షత్రములతో కూడుకొనియున్న లఘుబుక్షమునకును, క్రతువులహదులగు సప్తముఖులతో కూడియున్న బృహదృక్షమునకును మధ్య మెలికలు తిరిగి నరకాసురుడున్నాడు.

భూలేశస్వాతిమండలములకు తూర్పుగా నున్న శేషునిఫణములక్రింద శేష-సాస్వతై పండుకొనియున్న శ్రీమహావిష్ణుస్వరూపము గగనమధ్యరేఖ దాటినది. ఆషాఢశుద్ధ-ఏకాదశినాడే విష్ణువు శయనింప నారంభించినసంగతి మనము క్రిందటిసంచికలో చూచినాము. విష్ణునినాభికమలమునుండి ఉద్భవించినాడని చెప్పబడు బ్రహ్మనక్షత్రము వీణా మండలము (Lyra)లో ముఖ్యమైనది. కాలుచున్న మెగ్నిసియుమతీగవలె తెల్లని కాంతితో లేజరిల్లు నీబ్రహ్మనక్షత్రము మన నూర్పునికంటె నూరురెట్లు లేజోధికమైన మహాగోళము. అచటి కెరుగు మనకు చేరునరికి నలుబదిసంవత్సరములు పట్టునని లెక్కింపబడినది. ఈమండలమునకు తూర్పుగా బ్రహ్మకు వాహనమైన రాజహంస యున్నది; కలహాశనుడైన నారదుడు మన్నాడు. ఆవల గరుడమండలము నందు శ్రవణమును, శ్రవణమున కటునిటు రెండుచుక్క

లును ఉన్నవి. ఈయాడుచుక్కలును “సత్తికాయ పేలినపుడు బయల్పడు ప్రతిబోజలూగున నున్న”వని శ్రీనాథమహాకవి వర్ణించియున్నాడు. అందు ‘గామా’ గుర్తుగల పైచుక్కను అరబ్బులు త్రజేదీ (Trazed) అందురు. ఆమాటకు బండేటుదొంగ అని అర్థము. వీటా గుర్తుగల దిగువచుక్కను అరబ్బులు ఆల్-షైన్ (Al shain) అందురు—అనగా తెల్లగద్ద. తెల్లగద్ద యనబడు బొల్లిగద్ద విష్ణువునకు వాహనము, ధ్వజము అగుట సుప్రసిద్ధివిషయము. ఉదయమగునపుడు వాహనమైనదే అస్తమించునపుడు ధ్వజ మగును. విశేషించి గరుడుడు ఇంద్రుని జయించి అమృతమును బలవంతముగా హరించినసంగతి పురాణప్రసిద్ధము. గాయత్రి గరుడాకారమున సోమము లే జను యు, కృతాను డాగాయ త్రిపై బాణ మేయుటయు లోనగు వేదగాఢలు వితరేకుబ్రాహ్మణాదులందు వర్ణింపబడినవి. (మా. వి. బ్ర. III 3. ౨౬) ఆగాఢలు చిత్రపటములతో ముందు వివరింపబడును. గాయత్రి గరుడరూపమున సోమము హరించిన వేదగాఢనుండి ఇంద్రునిజయించి గరుడు డమృతము హరించిన వృత్తాంతము పురాణములోనికి వచ్చినది. ఈగాఢయే మరియొకరూపమున ఆరబిక్ (Arabic) జ్యోతిర్గ్రాహలలో చేరినట్లు కనబడుచున్నది. శ్రవణమునకావల వనుదేవతాకమైన ధనిష్ఠ, దానికావల కుంభరాశి, కుంభమున కావల వేద్యఘాశ్యమునందలి పూర్వాభాద్ర, ఉత్తరాభాద్రనక్షత్రములును, వీటికావల రేవతియు, క్రమముగా ఒకదాని కొకటి తూర్పుగా నున్నవి. రేవతి ఇప్పుడే ఉదయించుచున్నది. ఈశాన్యదిశను ధ్రువునికి తూర్పునను, పడమటి ఋషిమండలమున కెదురుగను రంభాదులుదయించినారు. ఇంద్రమద ఉదయమగుచున్నది. రాజహంసకు మీదుగాను, కశ్యపమహేంద్రాదులకు తూర్పునను ఊర్వశీపురూరవినులు కాననగుచున్నారు. వైర్ ఋతిదిగ్భాగమున చిత్రకుదిగువ నహుషునిలో రెండు చుక్కలు మాత్రము కనబడుచున్నవి. కొడువ సర్ప మస్తమించినది. ఆ దిగువను అశ్వతరమండలమున కొన్నిచుక్కలు మాత్రము అగపడుచున్నవి. అందలి అశ్విమలచే బల్లెపుపోటు తిని నోరు వెళ్లబెట్టుచున్న

వృశ్చికము విశాఖ, ఆనూరాధానక్షత్రములదిగున నున్నది. ఆనూరాధ, కృత్తిక, మూలనక్షత్రములు కూడి పెద్దవృశ్చిక రూపముతో ఆశ్వీనగలరాశి మొదలుచున్నది. ఈ రాశిలో కృత్తికనక్షత్రము బ్రహ్మాండగోళము, దీని వెలుగు మనకు చేరువకి ౧౫౩ సంవత్సరములు పట్టు నని తెల్కింపబడినది. మూలదినము అగ్నివేదిక (Ara) ఉన్నది. ఆవేదికపై సత్యయజ్ఞము చేయుచు భగవంతుని ఇంకను ధూపదీపాలతో నారాధించుచున్నట్లు బలి చక్రవర్తి కనబడుచున్నాడు.

అగ్నివేదికకు తూర్పుగా చిలుక ఉన్నది. ఇది ధన్వంతరమునకు మన్మథుని వాహనము. మన్మథునిదిగువనే వాణాసురుడు; ఆశ్వుకనే వాని మయూరము (నెమిలి). దీనికి చిత్రశిఖండియను నామాంతరమును కలదు. ఉత్తర చిత్రశిఖండిమండలము మన సప్తభుషిమండలమే. దక్షిణ చిత్రశిఖండిమండలసందర్భములు వేగొకచోట చర్చింతుము. ఇక ఆగ్నేయదిగ్భాగమున నాశీకజంఘబకము. ఇంద్రద్యుమ్నమహారాజును, యుగంధరకమగమును ఇపుడిప్పుడే ఉదయించుచున్నారు. వీటికిపైన మకరరాశి యున్నది.

క్షీ-ఉ-ధ్రు.

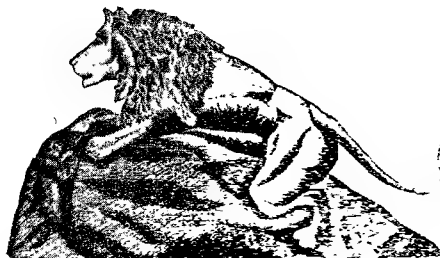
సప్తభుషులకును, ఉత్తరఫల్గునికిని మధ్య, మన పటములో “క్షీ-ఉ-ధ్రు” అని మూడక్షరములు వేసి

ఒకచుక్క చూపించినాము. అది యొక గురుభుగాని నిజముగా చుక్కకాదు. ఖగోళముచుట్టును వ్యాపించి యున్న క్షీరోదమును వలయము (Galactic Belt)నకు ఈచుక్కగలవోటు ఉత్తరధ్రువ (North Galactic Pole) మని చెప్పవచ్చును. దీని దక్షిణధ్రువమును గూర్చియు, క్షీరసాగరముననుగూర్చియు, ఈశ్వరుడు హాలాహలము భక్షించిన వృత్తాంతమునుగురించియు ముందు వ్యాసములలో చూతము.

ఉల్కాపాతములు

ఈనెల ౧౧-వ తేదీ మొదలు ౧౩-వ తేదీవరకు భృగుపరశుమండలములో ఉజ్వలములై వేవేగ రాలు నుల్కాపయాహము చూడవచ్చును. లోగడ ౧౮౬౨-వ సంవత్సరములో కనబడిన యొక తోకచుక్కయొక్క శకలము లీవియని తెలియుచున్నది. ధూమి నూర్యని చుట్టును తిరుగుచున్నపుడు ఈనెలలో పై తేదీలను పై ధూమిశకలములున్నతావు చేరునపు డీశకలములు ఉల్కారూపమున మనధూమిపై పడుచున్నవి.

ఇంకను ఈనెల ౧౫-వ తేదీనుండి ౨౫-వ తేదీవరకు కరకాశురమండలములోనుండియు చిన్న ఉల్కాపాతము కావచ్చును.

బాల క్రిడలు

మంగిపూడి వేంకటేశ్వర్లు

౧౩. అరటి చెట్టు

ముగ్గురు బాలికలు మాత్రము వైగానుండి తక్కిన వారందరును గుంపుగా నొకచోట నిలిచియుండి చేతులు వైకెత్తవలయును. అట్లు గుబురుగా నిలిచియున్న మనుష్యులకు అరటిచెట్టు లనిపేరు. వైకుంఠముగ్గురు బాలికలతో ఒకరు ఇంటియూ మెయను గొల్లడిగాను, ఒకతె ఆయిల్లు కావలికాయు కుక్కగాను, ఒకతె దొంగగాను ఏర్పడి ఆపేరులు పెట్టుకొనవలయును. గొల్లడి ప్రాద్దన లేచి మొగము కడుగుకొని చల్లమండ నెత్తివీడ పెట్టుకొని కుక్కను పిలిచి “కుక్కా, ఎల్లముక్కొనివచ్చెదను. అరటిచెట్టును కాయలు, పండ్లు ఉన్నవి. దొంగ లెవ్వరును వచ్చి కోసుకొపోకుండా జాగ్రత్తగా చూచుచుండుము. నేను వచ్చినతర్వాత నీకు పెరుగూ, బువ్వ పెట్టాను. ఇల్లుకూడ పదిలమునుమా” అనిచెప్పును. కుక్క “ఓహో! అని యూరకుండును. గొల్లడి వెళ్లిపోవును. దొంగ పేరు పెట్టుకొన్న పిల్ల కుక్కతో గొల్లభాను చెప్పిన చూటనీ చాటునుండి వినుచుండును. కుక్క అరటిచెట్టు పరిపూర్ణమునజే ఒకచోట పండుకొని కొంత కేదరించి వ్రాపును. తరువాత దొంగ వచ్చి అరటిచెట్టును, కాయలూ కోసుకొని పారిపోవుచుండును. ఆచూకీనికల్ల కుక్కలేచి చూచి మొరుగుచు వెంట డిండును. దొంగ వారిపోవును. కుక్క మళ్లీవచ్చి ఎప్పటికీ చూచుకొనియుండును. అంతట గొల్లడివచ్చి అరటిచెట్టును చూచి, కాయలూ లేకుండుట చూచి ఎవరో దొంగలు ఇంకొకచోటయి వ్రాచితినికొని కుక్కదగ్గరకు వెళ్లి “కుక్కా, మా అరటిచెట్టు కాయలూ, పండ్లూ

కోసుకొనిపోయినారు. నిన్ను కావలియుంచి వెళ్లితిని కదా, నీవేల యూరకుంటివి? ఏమిచేయుచుంటివి?” అనికోపపడును. అందుకు కుక్క “అయ్యో! నేను ఎక్కడికినిపోక ఇక్కడే పండుకొనియుంటిని. కాని పొరపాటున కొంచెము కునుకుపట్టినది. ఆసమయమున ఎవరో దొంగ వచ్చి దోచికొని పారిపోయినాడు. అంతలో నాకు మెలికువవచ్చి తరుముకొని పోయితిని కాని ఆదుర్భాగ్యుడందక పరుగెత్తిపోయినాడు. నాపొరపాటును తుమింపుము.” అని వేడుకొనును. అది విని గొల్లపడును “అయ్యో! ఎన్నోమంచికాయలూ, పండ్లూ నిహ్మగణముగా పోయినవి” అని విచారించి, కుక్కను చూచి “సతే, పోయినవేమో పోయినవి. ఇక ముందైన జాగ్రత్తగా చూచుచుండుము. నే నింటిలోలేనప్పుడు నిద్రపోకుము. అట్లు నిద్రపోతివేని ఇక నెన్నడును పెరుగుబువ్వ పెట్టను.” అని బుద్ధిచెప్పి ఆహారము పెట్టును. కుక్క మేతమేసి అరటిచెట్టుదగ్గర కూర్చుండును. అప్పుడు గొల్లడివచ్చి “కుక్కా, నేను పెరుగమ్మబోయెదను, దొంగలను రానీయక ఇంబు జాగ్రత్తగా నుండుము.” అనిచెప్పి వెళ్లిపోవును. కుక్క కొంత నేపుండి ఎక్కడికో పోవును. ఆసమయమున దొంగ వచ్చి అరటిచెట్టును కోసుకొనిపోవును. ఇక్కడ ఇంకొక సంగతి తెలుసుకొనవలసియున్నది. అరటిచెట్టునలే గుబురుగా నిలిచియున్న పిల్లలు వైకెత్తిచేసులలో కొన్ని గెలవలెను, కొన్ని ఆకులవలెను చేతులు వంచి యుంచవలయును. దొంగ ఆకులుకాయలు కోసుకొని పోవునపుడు “ఇవి లేతవి. ఇవి ముదురువి. ఇవి చెడ్డవి.

ఇవినుందివి" అని యెంచి వానిలో దొడ్డవానినే కోసి కొని పోవుచుండును. దొంగవచ్చి ఆకులు కాయలగెలులు కోసికొన్నందుకు సురుతుగా పైకెత్తినచేతులు క్రిందికి దిరిగి యథాప్రకారముగా నుంచవలయును. కనుక మొదట కాయలకోసుకుని పోయినపుడు కొన్నిచేతులును, పిదప ఆకులు కోసుకుపోయినపుడు కొన్నిచేతులును శ్రేణిబద్ధమయ్యెను కనుక రెండవవారు అన్నిచేతులును వదిలివేయబడి మోడలవలె వట్టిచెట్టుండును. దొంగ పారిపోవుచుండగా కుక్కవచ్చి మొరుగుచు తరుము కొనిపోవును; కాని దొంగ దొరకక పారిపోవును. కుక్క తిరిగివచ్చి తనవంట కూర్చుండి చింతించుచుండును. అంతలో గొల్లది వచ్చి అరటిచెట్టు మొరడులై యుండుటచూచి, "అయ్యో! మాయదొంగలు మళ్ళీవచ్చి అరటిచెట్లన్నీ మోళ్లు చేసివేశారు; కుక్క ఎక్కడికి పోయినదో" యని కోపముతో వచ్చి కుక్కను చూచి "కుక్కా, నీవు నమ్మకమయినదానవు గదా యని నీకప్పగించి వెళ్లి నాను. నిశ్చేషమువంటి అరటిచెట్లన్నీ ఎవరో దొంగలువచ్చి మోళ్లుచేసి పోయినారు. అయ్యో! నిన్నునమ్మి మోసపోయినాను. పెరుగు అన్నముపెట్టి పెంచినందుకా ఇట్లు చెట్లన్నీ దొంగల పొట్టునుబెట్టి చూచుచున్నావు. నీవు విశ్వాసములేని దానవు. ఛీ! నీవు మాయంట నుండవగదా లేచిపోయ్యు" అని చీవాట్లుపెట్టును. అందుకు కుక్క మిక్కిలి భయపడి "అయ్యో! ఇప్పటిదాకా నే నిక్కడే కాచుకుని ఉన్నాను. ఇక్కడ ఎవరును లేరుకదా, ఇంతలోనే ఏమిభయముని ఇప్పుడే కోమటింటికి వెళ్లుముఖాసము వెళ్లి నాను. మళ్ళీ వచ్చుచుండగా, దొంగ అరటాకులు కోసుకపోవును నాకెదురుపడ్డాడు. నేను మొరుగుచూ వానిని కరచుటకై పరుగెత్తితిని. కాని ఆదొంగముండా కొడుకు రాళ్లతో నన్ను కొట్టుచూ గబగబ పారిపోయినాడు. పొరపాటున తప్పుచేసితిని. ఈతప్పుకూడా క్షమించుము" అని ప్రార్థించును. గొల్లది జాలిపడి కాంతమునొంది కుక్కను క్షమించి "వెరిగకుక్కా! ఇక్కడ ఎవరును లేరుకదా యని యిట్లువిడిచి దూరముగా వెళ్లుదురా! దొంగలు మాయదారులు. మనము చిమంక

పరాకుపశితిను, చిటుకలోనవచ్చి దోచుకొనిపోవుదురు. ఇక ఎవరును లేనప్పుడు దొంగతనము చేయుట కడ్డమా? ఇంతటినుండి బహుభద్రముగా నుండుము." అని మందలించి తనపనిగా నుండును. కుక్క ఎక్కడికినీ పొక చెట్లదిగ్గర కావలయుండును. సాయంకాలమైనతోడనే గొల్లభామ వచ్చి కుక్కకు పాలుఅన్నము పెట్టి "కుక్కా, నేను పాలు అమ్మబోయెదను. సనిలముగా నుండుము. దొంగలను దొడ్డిగానికి రానియ్యకు." అని చెప్పి పాలచెట్టిని నెత్తిమీద పెట్టుకొని "పాలమ్మో పాలు" అని కేకలుచేయుచు వెళ్లవలయును. కుక్క కొంతసేపు కాపుండి ఎక్కడికో పోవును. ఆప్పుడు దొంగవచ్చి ఈ అరటిగెలులకోసము, ఆకులకోసము నేను రోజు ఇక్కడకు గానెల? వారు మాస్తారేమా, వీరు మాస్తారేమా యని భయపడనెల? ఇప్పుడే గొల్లది పాలమ్మంటై వెళ్లినది. కుక్కకూడా ఎక్కడికో పోయినది. ఇద్దరును ఇప్పుడప్పుడే రారు కనుక ఈ అరటిచెట్లన్నీ తల్చి ఎత్తుకుపోయి మాదొడ్డిలో వేసుకొని హాయిగా కావలసినన్నికాయలూ, పళ్లూ కోసుకొని రోజూ నుభించెను." అని యనుకొని ఒక్కొక్కచెట్టే ఊడదీసి తన వెంటిలోనికి పట్టుకొని పోవును. అనంతమున కుక్క వచ్చి "అయ్యో! దిక్కుమాలినదొంగలు! ఈమాట చెప్పుచున్నట్లే యెత్తుక పోయినారు. నేను ఎక్కడకపోయి వెళ్తే ఆవలకి వెళ్లితిని. గొల్లది వచ్చి "క్షమించేయరా! కొట్టుకో తిట్టుకో! ఏమిచేయరా?" అని గుఱించుచుండును. ఇంతలో గొల్లది వచ్చి, చెప్పు కోకుండుట చూచి, నుండెలు వాచుకొనచూ వచ్చి కుక్కను కొట్టి, తిట్టి, ఇంటినుండి వేచిపోయిన కోపపరుడు. కుక్క భయముతో వచ్చిచూ "అయ్యో! ఇప్పటిదాకా నే నిక్కడే యున్నాను. నామామవులేత మంచినీళ్లకని చెలువుకు వెళ్లవచ్చితిని. వచ్చునప్పుటికి అరటిచెట్లు లేవు. దొంగలు ఎక్కడ కనపడలేదు, ఎట్లు పోయినదో తెలియదు. ఇక వెళ్ళును ఇట్టితప్పు చేయను. క్షమించుము." అని బలిమాలకొనును. గొల్లది కుక్కను క్షమించి, కొన్నిబుద్ధులు చెప్పి "అరటిచెట్లు ఆపూ

రించినాడని ఒకనిమీద నాకు అనుమానమున్నది. ఏదో వంక పెట్టుకొని వానియింటికి పోయి అరటిచెట్టు ఆన వాలుపట్టి తగవుపెట్టి పట్టుకవచ్చెదను. ఆలస్యమైన యెడల దొంగ తనపెరటిలో పాతిపెట్టుకొనును. త్వరగా పోవలయును. నీవు పదిలముగా ఇట్లు కనిపెట్టుకొని యుండుము." అని బోధించి విడక చేతబట్టుకొని నిష్క్రమించును. వంక పెట్టి దొంగయింటికి వెళ్లి మెల్లగా దొడ్డిలోనికి పోవును. దొంగ అరటిచెట్టు నాటుకొను చుండును. అదిచూచి గొల్లది తన అరటిచెట్టు ఆననాలు పట్టి "ఈఅరటిచెట్టు మాది. మీయింటి కెట్లు వచ్చి నని? ఇంకా ఎవ్వరో దొంగలు ఎత్తుకపోయినా రను కొన్నాము. నీవే దొంగతనము చేసినావా? అమ్మమ్మా! ఎంతపనిచేశావు! మాచెట్టు మాకిమ్ము. లేదా, తగవు పెట్టి అల్లరిచేసి నలుగురిచేతను నీవాట్లుపెట్టింది నీపరుపు తీసివేయించెదను. ఇంక నిన్నేకరును నమ్మరు. కనుక మాబులాడక వేగిరముగా మా అరటిచెట్టు మాకిచ్చి నీమా నము కాపాడుకొనుము." అని బెదిరించును. ఆ మాటలకు దొంగ భయపడి "పొరపాటున తప్పుచేసితిని. మీచెట్టు మీకిచ్చెదను. నన్ను అల్లరి పెట్టకుము. నిన్ను బతి మాలుకొనెదను." అని వేడుకొనును. ఆ మాటలు విని గొల్లది కోపముతో "నిన్ను తుమించగూడదు. నీ విడిచకు చెందువారులు దొంగపని చేసితివి. ఇది కరుకు ఆకులు, కాయలేకదా అని యూరకున్నాము. ఇచ్చు: బోకవకట్టి చెట్టే పెల్లగించుకొని వచ్చినావు. ఇచ్చు: నీకు తగినశిక్ష చేయించక విడిచిపెట్టిన యెడల ఇచ్చు: బోకవకట్టి కొంచెంబో? కనుక నిన్ను నిజవ గూడను." అని కేకలు చేయును. దొంగ అతిభయము తోను, కష్టతోను "అల్లరిచేయవ"దని బతిమాలుకొని యెప్పుడు, అప్పుడు అల్లరి "నీవు మాయింట్లో మాడు మారులు కొనిచెడు చేశావా లేదా, నిజముచెప్పుము. నిజము చెప్పినయెడల ఇచ్చిపెట్టెదను." అని యడుగును. దొంగ నిజము చెప్పకపోయినా, అంతే గొల్లది తన చెట్టు తాను తెచ్చుకొనునా ఇచ్చిపోతో అని ఆశురు.

"అరటిచెట్టుకు నీళ్లుపోసి అరటికాయలు నేనే తిను. అరటిచెట్టుకు నీరుబోసి అరటిపళ్లు నేనే తిందు." అని గొల్లది వెళ్లునపుడు పాడును.

౧౪. చీకటిమూతలు

మొదట మువ్వరుబాలికలు ప్రాయగడ్డలవలె నిల్చియుండి యొకరిచేతు లొకరు పట్టుకొని పయి కెత్తి చేతులు పట్టువిడిచి అందరును ఒక్కమారుగా ఎవరి యెడనుచేతిలో (అరచేతిలో, వారు తమకుడిచేతిలో చప్పట్లుకొట్టినట్లు అడ్డుముగా వేసి కొట్టవలయును. అట్లు వేయుటలో కుడిచేతిని తిరుగవేసిననుసరే, బోరగిల వేసిననుసరే యెవరియిష్టము వచ్చినట్లు వారు వేయ వచ్చును. అందరును చూచునందాక వేసిన చేయి వేసి నట్టే యంచువలెనుగాని తీసివేయరాదు. ఆ మువ్వరి లోనూ ఒకరు తిరుగవేసి యిద్దరు బోరగిలవేసినయెడల తిరుగవేసిన చిన్నది పండినట్టు. ఇద్దరూ తిరుగవేసి యొకరు బోరగిలవేసినయెడల బోరగిలవేసిన చిన్నది పండి

నట్టు. కనుక ఇద్ద రొకరితని, ఒకరొకరితని వేసినయెడల ఒక్కరుగానున్న వారే పండిపోవురు అని గ్రహింప వలయును. అట్లు పండినయామె మారముగా నుండవల యును. తరువాత మరియొకరు వచ్చి యిద్దరితోను గలసి మొదటివలెనే చేతులు వేసికొని చూచి యెవరు పండి నారో వారిని పండినబాలికతో చేర్చవలయును. ఇట్లు ఉన్నవారందరిలోనూ ఇద్దరుతప్ప తక్కినవారందరునూ పండువరకును చేయవచ్చును. ఇద్దరు మిగిలినయెడల

౩. మహాకవి పాతకట్టడములు

మహాకవి పాతకట్టడములు

౬. మురియ్యకొండ (నమిమన నగర జులదారి)

౭. మిగిలిన భాగం

మాడనిబాలిక లేనిచే యెవరు పండితో నిశ్చయించుటకు వీలులేదు. కనుక పండినవారిలో నొకరిని సహాయముగా తీసుకొని రావలయును. సహాయమువచ్చిన చిన్నది అదివరకు పండినదేకనుక ఆమె పండినను, పండిక పోయినను పండినట్టుగానే యెంచవలయును. అనగా ఇతరులకు సహాయముగా వచ్చినబాలికయే కడపటి ముగ్ధునిలో నుండుననుకొందము. ఆపంట లెక్క లేదు. అనగా మిగిలినయిద్దరిలోనూ ఎవరోయొకరు పండుదాక అట్లు మరలమరల చేతులు వేయుచుండవలయును. పండికుండ మిగిలినబాలికయే ఆకుకొనిరావలయునని మీకు తెలిసినదికదా? తరువాత అటపెద్దగా నున్న కూమె పండినబాలిక మొగమునకు ఒకరుమాలును కట్టవలయును. అప్పుడు అందరూ ఆడుకొనివచ్చు బాలికకు కొంచెము దూరముదూరముగా కూర్చుండియుండురు. ఆడుకొనుచూ వచ్చినబాలిక యెవరినైన పట్టుకొనవలయును. అప్పుడు అటపెద్ద వచ్చి “నీవుపట్టుకొన్నవారిపేరు ఎవరు?” అని అడుగును. ఆపేరు సరిగా చెప్పినయెడల పట్టుబడినబాలిక ఆడుకొనిరావలయును. చెప్పలేనియెడల చెప్పగలిగినదాకా మరలమరల మొదటి బాలికయే ఆడుకొనిరావలయును. తమ్ముపట్టుకొన వచ్చినప్పుడు తప్పించుకొనుటకై బాలికలు తాము కూర్చున్నచోట్లనుండి కదలకూడదు. కదలి దూరముగా పోవువారు అయిపోయినట్లే యగును. మొగమునకు కట్టే రుమాలు గునుమ్యల ఆనవాలు తెలియునంతవలచగా నుండకూడదు.

౧౫. పచ్చాకు

పచ్చని చిన్న ఆకు ఒకటి తెచ్చి ఒకచోట నుంచి దానిమీద దుమ్ముగాని, యిసుకగాని పోసి కప్పి బాలికలంతా చేరి ఒకరొకరే మెల్లగా నోటితో ఆగుమ్మును, లేక యిసుకను ఊడవలెను. వరుసగా అందరూ ఒకమారు ఊదినతరువాత మళ్లీ ఒక్కొక్కరుగానే పచ్చనిఆకు బయలుపడేదాకా ఊడవలయును. ఏమాత్రము ఆకు కనపడినను చాలును. ఆకు అంతా వైకిరానక్కరలేదు, కన్నడ నక్కరలేదు.

ఎవరు ఊగుచుండగా పచ్చాకు బయలుపడుతుండో వారే దొంగఅవుతారు. వారే ఆడుకొనిరావలయును. ఇట్లు ఆడుకొనివచ్చేవా ఊకో లేనితరువాత అందరూ దూరముగా పోయి ఒక్కొక్కరే అక్కడక్కడ పచ్చికమీదగాని, పచ్చని చిన్న మొక్కలమీదగాని కూర్చుండవలయును. అటఆడే నోటును విడిచి చాలాదూరము పోరాదు. అట్లు కూర్చున్నవారు “నన్ను మట్టుకోకోయి! నామాలకాకోయి” అని పాడుచు ఇవతలికి వచ్చి నిల్చియుండి ఆడుకొని వచ్చువారు తన్ను మట్టుకొనుటకై వగ్గరకు వచ్చిన తోడనే చటుక్కున పచ్చిక మొక్కలమీదకి పోవలయును. అందరూ ఒక్కమారుగా గాని, కొందరు మాత్రమే గాని, ఒక్కొక్కరు సోగాని లేని తమతమ చోటులు దాటి పచ్చాకులు లేనిచోటులలో నిల్చియుండి “నన్ను మట్టుకోకు నా మాలకాకో” ని పిరితిగానే పాడుచు గంతులు వేయుచు కాచుకొనివచ్చే బాలికను కవ్విందుచుండవచ్చును. తాము మొదట నిల్చిన

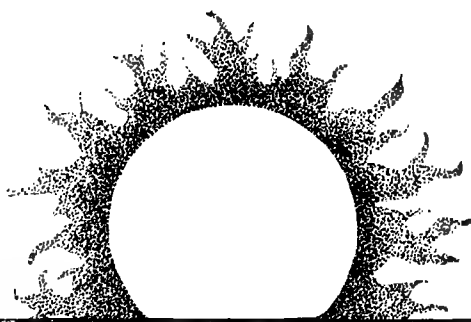
పచ్చికమీదనుంచి యిదివరకు ఇతరబాలికలు నిల్చిన పచ్చికపట్టులకు పోయి నిల్చియుండవచ్చును. అనగా బాలికలు ఒకరున్నచోటునుంచి మరియొకచోటుకు మారుచుండవచ్చును. ఆడుకొనివచ్చేబాలిక అందరినీ బాగ్రత్తగా కనిపెట్టిచూచుచూ ఎవరు కట్టేచోట నిల్చి పరకుగా ఉన్నాకో వారిని ఆహ్వానించుచుగా ఉరుకుచూ పోయి మట్టుకోవలయును. పచ్చికమీద నిల్చినప్పుడు మట్టుకోరాదు, ముమ్మడికే

లాభము లేదు. మట్టుకోబడబాటిక దొంగ కాదు. వారు పచ్చాకులు కొన్ని దాచియుంచుకొని పట్టుపడ సామాన్యముగా ఈ ఆట పచ్చికమొక్కలుగల పట్టు లకు పోయి ఆడుకోవలయును. అట్టిస్థలములు లేనియే డల పచ్చనితరులుగాని, గడ్డిపరకలుగాని తెచ్చి అక్కడ క్కడ జేసి వాటిపైని నిల్చుచూ ఆడుకోవచ్చును. పచ్చికమొలవని స్థలములో ఆడేటప్పుడు దొంగఅయిన తాలో వారు ఆట ఆడుకొని వచ్చుచుండవలయును.

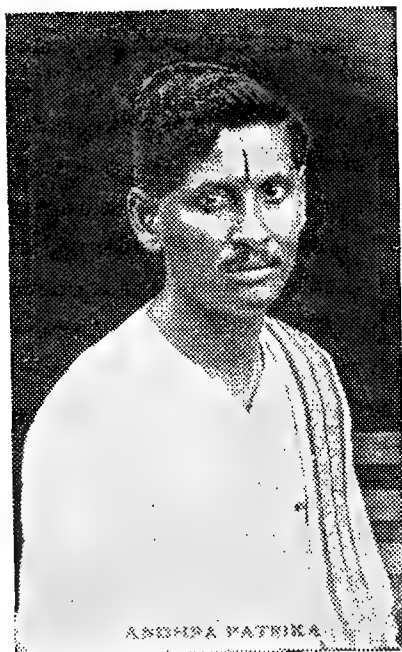
శ్రీమతి క. రామసుబ్బమ్మగారు

ఈమె కడపమండల విద్యాసంఘస్థాపక కార్యదర్శిగానున్న కొనబడెను. యం.యల్.సి.అనుక్రీకే.కోటిరెడ్డిగారు ఈమెభర్త.

131

ఆంధ్రభూమిదయము

ANDHRA PATRIKA

శ్రీ. వేముల కూర్మయ్యగారు, బి. ఏ.,

ఇతడు హరిజనయువకుడు. ఇతని జన్మస్థానము కృష్ణామండలమునందలి మల్లవరగ్రామము. కాశీ హిందూవిశ్వవిద్యాలయమున బి. ఏ., పరీక్షయందు ప్రథమశ్రేణిలో ప్రాథమిక పాఠమును పూర్తిచేసి, అతనికి డిగ్రీగారి విద్యార్థిచేతన కాలమునకును, హిందూ విశ్వవిద్యాలయమున ప్రజాకము లభించిన ప్రాథమిక విద్యార్థియగును. స్వహిందూవిశ్వవిద్యాలయముననున్న ఉత్సాహమునుగల యువకుడు. ఈతడు యం. ఏ., యల్. యల్. ఏ. చదువులకు విజయము కాంచినట్లునున్నది. అందువలననే విద్యుదయము.

ANDHRA PATRIKA

డాక్టరు, యం. వి. రాధాకృష్ణరావుగారు, (యం. బి., బి. యన్.)

ఈతడు ఆంగ్ల విశ్వవిద్యాలయమునాదరమున విశాఖపట్టణమున వైద్యకళాశాలయందును, కింగ్ జార్జి వైద్యాలయమునందును జలదరమును, యకృద్వృద్ధి (Liver Enlargement) ని గురించి పరిశోధనము కావించినారు. ఈవ్యాధులనుగురించి యింకను ఎక్కువ పరిశోధనమును విశాఖపట్టణము వైద్యకళాశాలయందు చేయుటకు లేడి తాతారీసర్పి విద్యార్థివేతనము ఈ జాలయందుండి వీరికి లభించినది. ఆంగ్లవిశ్వవిద్యాలయమునందు ఆంగ్లవైద్య పరిశోధనముచేయు ప్రథమావకాశము వీరికి దొరికినది.

నాట్యకళ

కీ. శే. పిల్లలమర్రి సుందరామయ్యగారు

ఎ. వి. సీతారామయ్య, యం. ౬.

శ్రీయుగులు కాశీనాథుని నాకేష్వరరావుగారు బెజనాపూని తమ దుర్గాకళామందిరముక్కు ప్రారంభోత్సవం చేసినప్పుడు 'కృష్ణసులాభారం' ప్రవర్తించారు. అప్పుడు సుందరామయ్య నారదపాత్ర భరించాడు, స్థానంవారి సత్యభామప్రక్కన. చూభార నాటకంలో ప్రథమ ప్రవేశం నారదుడిది. పద్మంపాడే ప్రథమ-అవకాశంక్షాంతా నారదుడిదే. మనరాష్ట్రంలోని కల్లా విలువైనట్లువంటి అటువంటి నాట్యకళోపాసన మందిరంలో ప్రారంభోత్సవంలో ప్రథమ ప్రవేశం కాశం సుందరామయ్యకే దక్కింది. అటువంటి గౌరవం పొందబానికి అర్హుడు గాబట్టే అటువంటి అవకాశం లభించింది అనునకు, అప్పటినుంచీ ఆకళామందిరం జీర్ణోద్ధార ప్రవర్తనగాగా ఉత్తమనటు లనేకులకు సంభావ్యమైంది.

అప్పుడేనాటి సుందరామయ్య నారదపాత్ర యాదా నాట్యకళాభివృద్ధి చేరనే నా అభిప్రాయం. సుందరామయ్య నారదపాత్రలోని వేషధారణ ఆదర్శ ప్రాయం అనిపిస్తోంది. ముఖాన దేవర్షిత్వం చిందులాడుతుంటే, కంఠంలో తాంబూర మీటుతూ, రంజన చేయిలో విశేషము గల కట్టుకున్న కాళ్లతో నృత్యం చేస్తూ గర్జించుచున్నాడు. మూర్తిభంగిణివట్టుగా అవతరించేవాడు. అప్పుడు ఆ నాయకాబలా, ఆ కలహాద్రయత్వము, ఆ శౌర్యవైభవమునాటి, కృష్ణుని తనకు దానమిచ్చినప్పుడు కర్ణుని అంకితముగా, సత్యభామ

గర్వభంగంతరువాత తన కార్యసాఫల్యమువలన కలిగిన సంతోషము, ఒంటరిగా వున్నప్పుడల్లా నిశ్చలమైన భక్తి అనిపించుగా ప్రవర్తించేవాడు సుందరామయ్య. పాత్రకు దగిన వేషధారణలో నరసింహారావు, నాగరాజరావు, గతించిన మాస్టరు అంజి మొదలయినవారితో సమానుడు. దొంగచిరునవ్వులతో చిందులుతోక్క నారదుడు బొబ్బిలిపులివలె గాండ్రించేవాడు పాపారాయుడిలో. రుక్మాంగదపాత్రలో సౌందర్యమూర్తివలె రాజించేవాడు. రామసింహుడిలో రాజపుత్రయోధుడైపోయేవాడు. అటువంటి వేషధారణసామర్థ్యముండేది సుందరామయ్యవద్ద.

ఏనటుడిలోను లేని వక గొప్ప శక్తి యితనిలో వుండేది. భక్తిరసము, రోషరసము సమానకాశల్యంతో ప్రవర్తించగల నటుడు మన ప్రస్తుతాంధ్ర నాట్యరంగంలో లేడనవచ్చు. అటువంటి శక్తి సుందరామయ్య పూర్తిగా కనబరచాడు. ఆతని పాపారాయుడిపాత్ర ఆంధ్రదేశాన్నంతా కదిలించింది. "ఎవడవు నీవు బొబ్బిలిపుకిశ్వరమున్ మరి వారి యుద్ధమున్ బ్రవిమల శౌర్యమున్ వితతలుబ్బును లేవనుచుంటి వేమిరా" అని గర్జిస్తూ రంగధలంబిదకు వచ్చేటప్పటికి అనాటి వెలమవీరుల శౌర్యపటిమ తిరిగి మూర్తీభవించి వచ్చిందా అన్నట్లుండేది. విజయరామరాజును సంచరించే రంగంలో ఆతడు తన్నుతాను మరచిపోయి పాత్రలో లీనమైపోయేవాడని ఆతని ప్రక్కన విజయరామరావుపాత్ర

సరించిన ప్రతివారికి అనుభవమే. ఆకాశేపూ ప్రేక్షకులు శిలాప్రతిమలవలె నిశ్చేష్టులై కూర్చోనేవాడూ-విజయరామమీద పాపారాయని ప్రతీకారానికి నాటకశాలంతా కంపించిపోయేది. రంగారాయ వెంగళ్రాయ మల్లనాంబాదులను తలుచుకొని విచారపడుతూ గురుకు ఆత్మహత్య చేసుకొనే సందర్భంలో ప్రేక్షకులచేత కన్నీరు కార్పించి విచారసముద్రంలో ముంచేశేవాడు సుందరామయ్య.

సుందరామయ్య అభిమానపాత్ర హరిశ్చంద్రుడు. బామరజనులచేత పొగడ్త పొందకపోయినా రసజ్ఞులచేత మెప్పుపొందాడు, ఆశేషంలో. పద్యం చదవడంలో రామనాథశాస్త్రి సరసింహారావులతో సమానమైనచేయి. సంగీతంలో రాగంకన్నా భావానికి ఎక్కువ లక్ష్యపెట్టేవాడు. సంగీతంలో భావం ధ్వనించాలంటుండేవాడు. (Sound echoing the sense) ఈ సూత్రం- తనహరిశ్చంద్రపాత్రలో ముఖ్యంగా-బాగా విశదీకరించాడు, తనపాత్రలో. సంగీతం బాగా పాడగలగాయకుడయినా భావానుగుణ్యంగా తగ్గించి పాడేవాడు.

‘రోషనార’లోని ‘రామసింహుడి’ పాత్రలో అభినవరామసింహు డన్నారు అతన్ని. జాతీయభావం నిండిన కీర్తనలన్నా, పద్యములన్నా ఉప్పొంగిపోయేవాడు. సదా ఖిద్దరు ధరించేవాడు. వీలయినంతవరకు వేషధారణలోహడా ఖిద్దరు వాడేవాడు. రోషనార నాటకంలోని యితని రామసింహపాత్ర జీవనాడిగా వెలిగింది.

నిజమైన నాట్యకళోపాసకుడుగా జీవించాడు సుందరామయ్య. నాటకసమయంలో నేమి, రిహార్సలులో నేమి, ఆఖరుకి ఎవరయినా ఒకపద్యం పాడమన్నప్పుడేమి అతని ‘సిన్సియారిటీ’ స్నేహితులను ముగ్ధులనుగా చేసేది. రిహార్సలురూములో స్నేహితులెవరయినా ఏదన్నా ఒకపద్యం పాడమన్నప్పుడు కళ్లు మూసుకొని కొంచెంకాలం నిశ్చలంగా నిలిచే

వాడు. ‘ఎంసుకయ్యా’ అంటే ‘పద్యంయొక్క సందర్భంలో లీనం గావాలి’ అనేవాడు. అటువంటి అమాయకుడు, కళోపాసకుడు. నాట్యకళకొరకు తమకున్నదంతా ధారపోసినవారిలో సుందరామయ్య ఒకడు. ఒకనెలరోజులు అతన్ని చూడకుండా వుండి కలుసుకుంటే ఎటువంటి స్నేహితుణ్ణి అయినా కావించుకొని నలిపి వేశేవాడు. ఆతనియిల్లు మిశ్రులందరికీ సత్రం. రాజభోజనంతో సత్కరించేవాడు. ఇంకా ఒకనెలరోజులకు పోతాడనగా ఎవరో కుర్రవాళ్లతో కలిసి తులా భారంలో నారదపాత్ర ధరించిటానికి కాకినాడ వచ్చాడు. స్టేజీలోనికి వెళ్లి కలుసుకున్నా. సుండెల్లో నొప్పివస్తుంటుందన్నాడు. అప్పుడే అనుమానం తగిలింది నాకు, ఆయనరొప్పు, ఆయాసం చూస్తే. అదే ఆఖరుమారు ఆయన్ని చూడటం. దురదృష్టం. ఆరాత్రి ఆయనతో జరిగిన సంభాషణవలన చివరరోజులలో ఆయన చాలాకష్టంగా జీవించినట్లు తోస్తుంది-ఆర్థికంగా కూడా. అన్నిటికన్నా ఆయనను ఎక్కువగా భేదపరచింది తనమిత్రులు సానం సరసింహారావు మొదలయినవారితో విడిపోవడం. ‘రామసింహుడభి’ను దాని ఉచ్చదశను తలుచుకొని ‘ఇన్నాళ్లు బ్రతికి యీవిధమైంది’ అన్నాడు అశ్రుపూరితనయనాలతో.

ఇంటర్మీడియటువరకే చదువుకున్నా ఆంగ్ల భాషలో అపారమైన కృషిచేసి బ్రహ్మాండమైన వక్తలాగ మాట్లాడేవాడు. నాటకాలు వేయటానికి ఒకమారు విజయనగరం వెళ్లిసప్పుకు అక్కడ ‘సుందరామయ్య స్టీడ’రని చెప్పుకుంటుంది వీని సుందరామయ్య నవ్వాడు.

ఎంత నాపోకే ఏంలాభం? అనపోతనాయుడి పాత్ర చదువుతూ అటువంటి కీరరసప్రదర్శనానికి తగిన ప్రేక్షకులు - రికిపందలు, జాతీయతాద్యేషులు, కృతఘ్నులు ఎక్కువగాల యీకాలంలో యిక్కడ లేదనుకున్నా మనగానూ మరి. కేవలనాట్యసభకు వెళ్లి పోయినా ఆత్మకాంతి కొరకు, కుటుంబాన్ని, మిత్రుల్ని విచారించుకోవలసి మంచి. అతనికేం? సత్యం మనకేగా!

లాంఛనములు

మల్లాది రామకృష్ణశాస్త్రి

ప్రసిద్ధులైన కవులందరికీ, విశిష్టపదప్రయోగ విధానప్రయోగమున లాంఛనములు గౌరవరూపమున అమరుతూ వచ్చినవి : ఆలాటినన్నానభాజనులైన కవులందరూ సమాసముగా స్రవ్యాశులుకారు : కాని వారి కృతులు లభించకపోవడమే అందుకు కారణమై ఉంటుంది : వల్ల భద్రవ్రథుడు, శార్వజ్ఞుడు, హరిపండ్రితుడు మొదలైన వారికృషికి ఫలితముగా, ఆమహామహుల కొన్ని రచనలైనప్పటికీ లభియిస్తున్నవి :

ఉదాహరణరూపంగా..

- (a) కాళిదాసు.. (దీపశిఖా.. కళికా అని మాడా ప్రసిద్ధము—.. కాళిదాసు)
సంచారిణీ దీపశిఖేవ రాత్రౌ
యం యం వ్యతీయాయ పతింవరా సా,
నరేంద్రమార్గాట్యవ ప్రసేదే
వివర్ణభావం సస ధూమిపాలః.
(రఘువంశము-vi—౬౭)

- (b) భారవి (ఆతపత్రభారవి.. లేక ఫత్రభారవి)
ఉత్కుల్లస్థనలినీవనా దముష్మా
దుష్కారః పరసిజసంభవః పరాగః,
వాత్యైర్వియతి విన ర్నితః సమంతా
దాన్తై కచకమయాతపత్రలక్ష్మీమ్.
(కిరాతార్జునీయము-v—౩౯)

- (c) మాఘనా (ఘంటామాఘనా)
ఉవియత విచిత్రోన్మత్తశ్చిరజ్ఞా
వకామరుచా హిమభామ్ని యాతి చాస్తమ్,
(కిరాతార్జునీయము-v—౩౯)

వహతి గిరి రయం విలంబిషుంటా
ద్వయపరివారితవారణేంద్రలీలామ్.

(శిశుపాలవధ-iv—౨౦)

- (d) రాజానకరత్నాకరకవి (తాలరత్నాకరుడు)
అస్తావలంబిరవీంబిత యోదయాద్ర
మాడోన్మిషత్ సకలచంద్రతనూచ సాయమ్,
సంధ్యాప్రసృతహరవాద్యగృహీత కాంక్ష
తాలద్వయేవ సమలక్ష్మిత నాకలక్ష్మిః.
(హరవిజయము-xix—౫)

- (e) శ్రీకంఠకవి (భవభూతి)
సాంబా పునాతు భవభూతిపవిత్రమూర్తిః.

- (f) చంద్రోదయకవి
[ఈకవిదీ, మిగతాఉదాహరింపబోయే కవులవి
కొందరివీ సామాన్యనామములు తెలియవము లేదు :
వీరిప్రసిద్ధశ్లోకములుమాత్రమే సుభాషితావళి మొదలైనవాటియందు దొరకుతున్నవి.]

ప్రసీదగతి రుజ్ఞ్యతాం వ్రజతు రాజహంసీ సుఖం
స్మితంచ పరిముచ్చతాం స్ఫురతు కుందపుష్పప్రభా,
నిమిలయ విలోచనే భవతు హారి కర్ణోత్పలం
కరస్థిత మానసం కురు విభాతు చంద్రోదయః.

[సుభాషితరత్నావళి ౨౦౩౫]

- (g) దగ్ధమరణకవి
యది ప్రియానియోగేఽపి
రుద్యతే దీనదీనకమ్,

త దివమ్ ద్వయమరణ

ముచయోగం క్వయాస్యతి.

(h) దివ్యనీయకవి (విశ్వరతికాదర్శనీయును)

కస్యా ద్విశ్వరతికే నిధాయ నచిరం

వ్యారోపరోధః కృతో

లగ్నావా కిము న స్థితాపి రుదతీ

రుద్ధోత్తరీయాంశుకా,

కాలేఽస్మిక్ కా కుసుమాకరే ద్విగుణిత

ప్రేమి ప్రియేరాగిణాం

గచ్ఛ స్వగ్రతవీవ మాధవృద్ధయే

ముక్త స్వయావల్లభః.

[అశ్రేణిపండితుడు సంపాదించినది.]

... (మరియరువురు దర్శనీయు లున్నారు, ఇతడుకాక : ప్రకాశవర్ణ సూనుడు ఒకడు, మరియొక దర్శనీయకవియున్నా. వారిపద్యములు సుభాషితావళి యందూ, సమక్తి కర్ణామృతమునందూ దొరుకుతవి)

(i) నిద్రాదరిద్రకవి

బానే కోపపరాఙ్ముఖీ ప్రియతమా

స్వప్నేఽద్య దృష్టా మయా

మా మాం సంస్పృశ పాణి నేతి రుదతీ

గంతుం ప్రవృత్తా తతః,

నోయావ త్పరీరభ్య చాటుకశతై

రాశ్వాసయామి ప్రియాం

భ్రాత స్తావవహం శతేన విధివా

నిద్రాదరిద్రః కృతః.

[వల్లభదేవసంపాదితము: 3౬౨]

(j) సీతారత్నకవి

ఖ్యాతిం యత్ర గుణా నయాంతి సుజినః

తత్రాచరః స్యాత్మకృతః

కింకర్యాన్ బహుశ్చీతోఽపి పురుషః

పాపానిధూతే జనే,

ప్రేమమాధునినీ మదవశ

వ్యావృత్తకంఠస్యనః

సీతారత్నోహి మనోహరోఽపి బధిక

కంనామ కుర్యాద్గుణమ్.

[జల్పానూక్తి ముక్తావళినుండి]

(k) ధమచ్ఛమికారత్నకవి

తస్మై మహావిరహవహ్ని శిఖావలీభి

రాపాండురస్తనఘనే హృదయే ప్రియాయాః,

మన్మథపీక్షణనివేశితదీపవృష్టేః

నూనం ధమచ్ఛమితి బాష్పకణాః సతంతి,

[బూలర్ పండితుడు]

(l) అకాలజలదకవి

భేదైః కోబరశాయిశ్చిరైశ్చైతనివ

హ్మైస్తగ్ధతంకచ్ఛవైః

సాశీనైః సృఘసంకమాబుతితై

ర్యస్యి స్మృహు ర్మూర్ఛితమ్,

తస్మిన్ తుమ్కసర స్వకాల జలదే

నాగత్య తచ్ఛేపితం

యే నాకంఠనిమగ్నవన్యకరిణాం

యూథైః పయఃపీయతే.

[అశ్రేణిపండితుడు]

[ఈకవి దాక్షిణాత్యును : రాజశేఖరకవిరాజు యొక్క ప్రసితామహుడని తెలియకన్తున్నది. (బాల రామాయణం 1-3౧ : విద్రాసాలభంజిక 1-౫౦ : టైన్-కోనోవ్-కర్పూరమంజరీ గృహమిక : గోడోర్ ఆశ్రేణి తృతీయనివేదిక)

(m) రండానందకవి

మదనపరిపాంతుగంధా ..

.. ..

ఖంపయశు ముఖ మధికం

సుఖఖంపకరండికా రండా.

[సుభాషితావళి ౨3౪౫]

[ఈతనిపద్యములు వేరే ఎక్కడా లభ్యించి

లేదు : అహాసరూపమైనవిరుదు ఈ పద్యములము

ననే లభియించిఉంటుందని పీటర్ సన్ పండితుడి అభిప్రాయము]

(n) నగ్నచార్యుడు.

రత్నోత్పత్తమాంగీ

శ్యామాభ వికంచుకా తరుణీ,

పతన తపోరసి దయితా

క్షురికా భుజగీచ శత్రుణామ్ :

[సుభాషితావళి ౨౧౨౧]

(o) ఉంఘవృత్తికవి (హరిగోపకవి)

భ్రష్టై ర్మేఘశుకాఖాత

దలితా దర్కదాడిమాత్,

ఫలై రివ మహీపింగైః

పూరితా హరిగోపకైః.

[ఈ యిరువురుకవులకు పద్యభావానురూపము

లైన ఓరుదములు లభియించినవని ఆటోబాట్లింగ్ అభిప్రాయము]

(p) వక్షస్థలాచార్యుడు

కాంచిత కాంచనగౌరాంగీం

వీక్ష్య సాక్షాదీవ శ్రీయమ్,

వరదః సంశయాపనోన్

వక్షస్థల మవై త్తత.

(q) రత్నభేదదీక్షితులు

తంజావూరు అచ్యుతనాయకుని ఆస్థానవిద్వాం

సుడు : వ్యావహారికనామము క్రినివాసదీక్షితులు: ఈతని

సంభాషణ నాచాతుర్యమునకు ప్రముదితుడై అచ్యుత
రాయలు రత్నభేదదీక్షితులని పేరిడి బహుకరించినట్లు
తెలుస్తూన్నది : ఈవిషయమే యజ్ఞదేవేశ్వరుడు, రాజ
చూడామణి (రత్నభేద దీక్షితుని కుమారుడు) మఖిరచి
తమైన రుక్మిణీపరిణయ మహాకావ్యవ్యాఖ్యానారంభము
నందు—

సంభాషసంఘషీతాంభోధర నలికగణా

దుష్టతాన్ సీసఖండాం

స్తారాకారాన్నిరోద్ధం శశిరవి కపటా

ద్విభ్రతో రత్నభేదౌ

అన్యోన్యం యుధ్యమానా పుదయచరమ భూ

భృత్ప్రీతిరావతి ద్రా

గుక్త్యా ఖ్యాతాపరాఖ్యఃశీలివతి వచసా

రత్నభేదాన్యరీతి.

అని వివరించుచున్నాడు.

[వృష్ణస్వామిశాస్త్రిగారి శివ లీలార్ణవ ధూమికనుండి]

[వక్షస్థలాచార్యుని పద్యము అప్పయదీక్షితులు
చిత్రమీమాంసయం గుదాహరించినాడు : ఇది
కాంచీవరదరాజవసంతోత్సవసందర్భమున చెప్పినవని
తెలియవస్తూన్నది : దీక్షితుల కాలేడు చూలపురుషుడు]

పై సుదాహరించినవారిలో చాలమందికృతులు
దొరకకపోవడం గీర్వాణికి తీరనికొరంత : కాలక్రమ
మున ఆలోటు తీరుతుండేమో :

వెలువడినవి !

త్వరపడుడు !!

వెలువడినవి !!!

నందనారుచరితము (నాటకము)

కృష్ణకాండిన్య రచితము వెల ౮ అణాలు

ఆంధ్రగ్రంథమాల ౨౧-వ కుసుమము.

ఆంధ్రగ్రంథమాల, నెం. 7, తంబు శెట్టి వీధి, మద్రాసు.

కలగూడగంప

జర్మనువిద్యాలయములలో వార్తాపత్రికలు
'ది ఎడ్యుకేషనల్ రివ్యూ' లో జర్మను
విద్యాలయములయందు వార్తాపత్రికల ఉప
యోగమునుగురించి డాక్టర్ ఓట్టో హార్బార్ట్
గారిట్లు వ్రాయుచున్నారు:—

“వార్తాపత్రికాపఠనము వీలయినంత లాభ
దాయకమగుచున్నది. ఇందులకు అనేకవిధానములు కనిపెట్ట
బడినవి. ఒకవిద్యాలయము వివిధములగు సంప్రదించు
పత్రికలప్రతులను సుమారు మాడుకలలు పుచ్చుకొన్న
యెడల ఒక్కొక్కబాలుకును ఒక్కొక్కపత్రికను వారము
సార్లు చదువవచ్చును. ఈవిధముగ నరకు త్వరలోనే
వివిధములగు సంగీప్రాయములను చాల తెలిసికొనగలుగును.
ఏకాగ్ర శక్తి పెంపు ఎన్నికయో, ఏకాగ్రతనుపెంపునయో
జగున ప్రత్యేక సంకల్పములయందు బాలురు తాము
పత్రికలలో వదిలినదాని సారాంశముల వ్రాయవచ్చును.
వారి యదీప్రాయముల వైవిధ్యమును పోల్చి చూడ
వచ్చును; సారాంశములను లేర్పవచ్చును. ఇన్నిపత్రిక
లను, ఇన్నిప్రతులను తెప్పించుటకు విద్యాలయము
వారికి నచ్చు చాలకపోయినదో, ముఖ్యము విశే
షాంశములు ప్రచురింపబడిన సంచికలనే ప్రత్యేకముగ
తెప్పించవచ్చును. అయితే, యావిధముగా ఎప్పుడో
ఒక్కపత్రిక సంచికను చదువుటవలన కలుగు రాజకీయ
చరిత్రాదములకు కేవలము నెరుగును, నిజమే. ఉపాధ్యాయుడు
బాలుకుల చెప్పివెట్టగలవనని అధికమును. ఇంకొక
విషయము: ఒక్కొక్కపాఠశాలయందును శ్రద్ధుల
బాలుకబట్టె: ఒక్కొక్కటిని వివిధపత్రికలలోని ఆచూ
విషయములను చదువుకొననిచ్చి, వారు వదిలిన వివిధ
విషయములనుగూర్చియు అప్పుడప్పుడు వ్రాయనిచ్చుట.

రాజకీయములనుగూర్చి తమ దృక్పథముతో నేర్పరచుచు
పత్రికలనేగాక, వీలయినంతవరకు అన్ని పత్రికలను
చదువునట్లు విద్యార్థులను ప్రోత్సహింపవలయును. ఈ
విధముగ చదువుటకు కావలసిన యన్ని పత్రికలను
ప్రజలకొర కేర్పరచిన పఠనమందిరములనుండి సంపా
దించవచ్చును.

నానావిధములగు పాఠములను చెప్పుటకును
వార్తాపత్రికల పఠనమును సమోగింపవచ్చును. చరిత్ర,
భూగోళము, యాత్రాములకు వార్తాపత్రికలలో చాల
శ్రద్ధను పురికొల్పుచి శేషము లందును. పత్రికలలోని
నాటక విమర్శనములును, నవీనప్రచురణములగుర్చిన
విమర్శలును సారస్వతముగూర్చిన పాఠములు కాగలవు.
విదేశీయములగు పత్రికలవలన భాషావిషయముకు పా
ములను నేర్చుటకు ఉపాధ్యాయులకు వీలుకలుగును.
భాషలను నేర్చుకొనుటకుగాను జర్మనీలో అన్ని
విద్యాలయములలోను ఆర్యభాషపత్రికలను తప్పక
చదువుచుందురు.

జర్మనువిద్యాలయములలో వార్తాపత్రికా పఠన
ప్రయోజన పరికరములు చాల ప్రోత్సహకరముగ
నున్నవి. విద్యాలయములలో చదువుకొనుచున్న బాలు
రును, చదువులముగించిన యువకులనుగూడ ఈవార్తా
పత్రికాపఠనములను చాల ప్రశంసించిరి.
దీనివలన సామాన్య జ్ఞానమును, విప్లవపాత్రబుద్ధియు
వారుగ చదువుచు కలగవచ్చునని తలచివంతులును
రచు సంపత్తిని వెల్లడించిరి. జర్మనీదేశపు విద్యార్థుల
సంస్థయందు వార్తాపత్రిక యొక ముఖ్యాంశముగ
స్థిరపడినదనియు చెప్పవచ్చును.

[అనువాదకుడు: జయంతి బ్రహ్మచంద్ర]

అంగ ప్రధానోపాధ్యాయుని నేటికాలపు విద్యార్థుల వర్ణనము

యుధానంతరమున ఆంగ్ల పాఠశాలలందులి విద్యార్థులు అబద్ధము చెప్పువారుగనో, దొంగలుగనో, పిరికిపందలుగనో, డాంబికులుగనో యున్నారు. బ్రిటిషు వైద్యసంఘమందొకసనూనేత సందర్భమున అతిశయిగా నుండిన లాన్సింగుపాఠశాల ప్రధానోపాధ్యాయులు హ్యూక్ బర్ట్ బ్లాక్టనుగారు వైదికమున జెప్పిరి.

పెద్దమునుఘ్యులగువారికి అనాది నిద్రముగ నున్న విషయముల నేటివారు గమనించుటలేదు. గుర్రములనక్క- సావ్విరి చేయువారిని మరచి ఈ కాలపువారు క్రికెటు ఆటతో తృప్తిపొందుచున్నారు. ఇంతకన్న అన్యాయమైన దేవనగా ఆంక్షేముని నూటయే వానికి పరమప్రమాణమని గర్వింపుచు దినములు నశించిపోవుచున్నది. సెపోలియను సరాజునూనంతరము నెల్లింబ్రను హ్యూగుగారు పలువారు వాటర్లు యుద్ధమున గలుపు ఈటనునేతమందిలి ఆరామప్రదేశములందే గలిగెనని చెప్పెను. కాని ఆధీరుకు నేటిపరి స్థితుల చూడవలయును.

నేటికాలపు విద్యార్థి యెంబరిగా నుండుటకు భయపడుచున్నాడని బ్లాక్టనుగారునిరి. ఒంబరి తనమన్నను, విసుగుతనము పుట్టించు విషయములన్నను నేటివిద్యార్థి మిగుల భయముజెందుచున్నాడు. పూర్వ కాలపు స్థిరత్వము నశించిపోయినది. ఈకాలమున ౧౮, ౧౯ సంవత్సరముల యీశుగల బాలురు మారదేశములకు పోయి తమకేదేని జీవనోపాయముల గల్పించుకొను విషయమున సొపు ననిష్ఠయు పై విషయముల విస్మయముచేయుచున్నది.

ఈ కాలమున అసత్యము ప్రబలుచున్నది. ఇందువలననే పాఠశాల విషయము సరిమాచుట కష్టమును చున్నది. పుస్తకములను వొంగినించుట, గ్రామఫోను రికార్డులను వొంగినించుటయనగి ఎరపుతీసుకొనుట కంటివిగనే భావింపబడుచున్నది. ఒరులను దేబెరించి

సాక్షులను, టైలను కొనివచ్చి యలంకరించుకొనుటయు నిట్టిదిగనే బరిగణింపబడుచున్నది. ఇంతయు డాంబి కము. ఈతరమువారిట్లు నిలుకడలేక క్రొత్తక్షణ అవస్థపడుచున్నారు. (సూలై మాడరకొ రివ్యూ)

స నా త న భ ర్తృ మ న నే మి ?

ఆధునిక హిందూసంప్రదాయముల ప్రకారము చతుకొను మతపిచ్చిగలహిందువులు తాము సనాతనులమని చెప్పుకొనుచున్నారు. వార్తల్లుకొనుటకు వారికేమి హక్కుగలదని మనము వారిని ప్రశ్నింపవక్కరలేదు. సనాతనమున శాశ్వతమైనది; స్థిరమైనది; నాశములేనిది; అనాది. సనాతనసభ్యములు, మత విధులు, సంఘవిషయములు, సంప్రదాయములు అనాదిమండియు మార్పుజెంపక నేడెట్లున్నవో యట్లే యున్నవని చరిత్రమాలమున నిధాంతము చేయులకు వీలులేదు పురాణములు, స్మృతులు మొదలగువారి యందుగల విషయములను అంతకన్న ప్రాచీనములగు వే.ములయందును, ఉపనిషత్తులయందును గల విషయములకు అంతరము గలదు. (సూలై మాడరకొ రివ్యూ)

స్వాతంత్ర్య పరిచయము

(ఒక సత్యముగు సందర్భము)

భారతదేశమున ఈమధ్య వెన్నియో సంవత్సరములుగ స్వాతంత్ర్య సమరము జరుగుచున్నది. ఈ లక్ష్య ప్రాప్తికొరకు ఎందరో మహాపురుషులు బలి అయి పోయిరి. మరి నేనును ఆప్రయత్నముననే ఎందరో తగిలియున్నారు. స్వాతంత్ర్యము ఎవరభిలషింపదు ? సరాధీనత ఎవరికి రుదించును ? కాని, స్వాతంత్ర్యమును సంపాదించుటకై ప్రయత్నించుచున్నవారు దాని మూల్యమును పూర్తిగ నెరుంగదురా అను విషయ మాలోచింపవలసియున్నది. స్వాతంత్ర్యము యొక్క యభ్యర్థము మూల్యమును తెలిసికొనుట కయి మనము అన్యత్ర వెదకి చూడవలసియున్నది

అట్టి కలము అనిచేసే. వనచరములే స్వాతంత్ర్యమును పొందుదురు. ఉదాహరణముగా పాతకులకు కేవల సత్యమగు సంఘటనమును తెలుపుచున్నాను. ఒకరాజ్యములోని అవపులలో లేళ్లు దొరకవు. ఆ రాజ్యముచేతగాను వానిని పట్టియిచ్చుటకు ఈమధ్యనే చాను 500 రూపాయలు బహుమతిగా పంపిరి. చాల క్రమపక్షి కుడకు మామనాలుగు లేళ్లను పట్టుకొన గలిగితిని. మొత్తము పదిపంద్రెంపింటిని పట్టుకొని కరువాత అన్నింటిని కలిపి యొకమారే రవానా చేయవచ్చునుగదా యని ఆ నాల్గింటిని నావద్దనే బోనులలో నుంచితిని. అని బోనులలో బంధింప బడిననాటినుండి తిండి, నీరు మానినైచి కృశించి కృశించి ప్రాణములను త్యజించినది. పట్టుకొనునపుడు బహుశః వీనికి కొంచెము చెబ్బ తగిలియుండవచ్చు వనియు, అందువలననే యిది మగజించియుండుననియు నేను అనుకొంటిని. మరల నేను వల పన్నితిని. మరల నాప్రయత్నము సఫలమైనది. రెండుగూడు దొరికినది. ఈమారు వీనిని నేను చాలబాగ్రత్తగ పట్టుకొంటిని. దొరికిని రవ్వంతయేని చెబ్బ తగులకుండ నొచ్చితిని. కాని యింత బాగ్రత్తపడినను నేను వీని ప్రాణక్షయము అసమర్థుడనైతిని. అప్పుడు నా కళ్లు విడిచినది. వీని ప్రాణత్యాగముచేత కావలయు ఒకటిమిడి చెబ్బలు కావనియు, స్వాతంత్ర్యమును గోల్పోయినందున కలిగిన శోకమే యనియు తెలిసికొంటిని. ఈఘటన నామృతమును మురితిగా మార్చివైచినది. నేను తరువాత వానిని పట్టుకొను ప్రయత్నమునే చూచుకొని, 'ఈకావ్యము నా శక్తికి మించినది' అని ఆ రాజ్యము నానికి బహుమతిగనమును వాపసు పంపివేసితిని.

'స్వాతంత్ర్యము' అన నేమియో, దాని యథార్థ మాల్పము ఎంతయో నాకప్పుడు బోధపడినది. స్వాతంత్ర్యజేతత ప్రాణములను బలికొరును. ఇతరుల ప్రాణములను కాదు, స్వాతంత్ర్యమును కోరువాని ప్రాణములే. (హిందీ 'గితాభారత్' నుండి)

[అనువాదకుడు : జయంతి బ్రహ్మనంద]

విద్యాలయములలో ఆటలు

విద్యాలయములలోని అందరు విద్యార్థులను కూడ ఆటలయందును, శరీరవ్యాయామాదికమునందును శ్రద్ధతో పాల్గొనునట్లు ఏర్పాటులు గావించవలయును. మద్రాసునుండి వెలువడు 'ఫీల్డ్' అను పత్రికయందు డాక్టర్ జగదీశ్ నాయక్, కుమారప్పగా రిట్లు వ్రాయుచున్నారు:—

“భారతదేశమున మన మింతవరకును ఒక విద్యాలయమునకును ఇంకొక విద్యాలయమునకును మధ్య జరుగు ఆటలపోటీలయందు శ్రద్ధను కనబరచుచుంటిమి గాని, విద్యాలయములోని అందరు విద్యార్థులకును శరీరవ్యాయామాదికము చేపూరునట్లు ఏర్పాటులు గావించియుండలేదు. ఇట్లు విద్యాలయములవారికి పరస్పరము జరుగు పోటీలయందును, శరీరవ్యాయామమును గలిగి యొనర్చుచుండును చేయవలసినది యింకను ఎంతోయున్నది. విద్యాలయములవారికి ఒండొరుల మధ్య జరుగు ఈపోటీ పందెములు ముడలగు వానివలన శరీరవ్యాయామమునందును, ఉల్లాసమును, ఉత్సాహమును కలిగించు ఆటలయందును పందెములు చేయవలసినది రచయితలు రచయితలు మేలేదైనను, సహప్రయోజనములగు శాశ్వత, నైతిక, సాంఘికమాల్యములు చేపూరుట కయి వీనియందు ఆందును పాల్గొనవలెనను ఆశయముక గిది ప్రాధికారకాశ మియ్యదు. మనవిద్యాలయములలో ఆటలకును, వ్యాయామమునకును ఇంకను ఎక్కువ శాతకములను కలుగజేయవలయును. ఒక్కొక్క విద్యార్థియు ఏదో ఒక నిర్ణయమున వ్యాయామమునే క్రమములేప్పక ఆచరించునట్లు చేసినయెడల శ్రేష్ఠముగ నుండవలను. మంచి ఫలితములు కలుగవలెనన్నచో, నియమములు కలవానిని, తెలివిగలవానిని, ఉత్సాహవంతుని నాయకునిగ నేర్పరుపవలయును. అనగా ఒక్కొక్క విద్యాలయములోని కాలమంతయు కేవల వ్యాయామపోటీలను బోధించుటకే వినియోగించవలసమగుడను ఆధ్యాపకుడు నియమింపబడవలయును. అతనికి అన్నిచర్యాయములును, వీలయినచో చర్యాయకులునుకూడ ఈయబడవలెను. ఇట్టి దోర్బాసానో

అత్యధిక సంఖ్యాకులను విద్యార్థులు అంటున్నాను, పోలీసులను పాల్గొనునట్లు చేయవచ్చును. ఒకవిద్యాలయము వారికిని ఇంకొకవిద్యాలయమువారికిని జరుగు ఆటల పోలీసులవలన విద్యార్థులకు శ్రద్ధ మెచ్చునది నిజమే. కాని యిప్పుడు ప్రతివిద్యార్థికిని పొందనగు వ్యాఘ్రామాదికమును వృద్ధిపొందించి సరియగు విలువను కలుగ జేయుట కగు దూరాలలోచనయు, గ్రనమును, సౌకర్యములును, సరియగు మాధ్యమీకృత్యమును అవసరము లయియున్నవి. విద్యాలయములలో తప్పనిసరిగను, రర గలసినారీ భేదముతోను వ్యాఘ్రామగర్భ్య గరపుట వలననే విద్యాలయములలోని ఆటలు పోలీసులవలన అత్యధికమగు ప్రయోజనము చేహరును. విద్యాలయములలోని బోధనవిషయక్రమమునందు వ్యాఘ్రామాదికమునకు ఇట్టి స్థాన మీయబడిననాడే, విద్యాలయములలోని యితర సామాన్యపు పనులకు సాంఘిక నైతిక మూల్యములును, ఉత్సాహమును, పోలిక కావలసిన పూనికయు కలుగుట కిది తోడ్పడగలను."

[అనువాదకుడు: జయంతి బ్రహ్మానంద]

సహకార మహాసభ - ౧౯౩౩

ఇదివల చెన్నపురిలో ౨౦-వ రాష్ట్రసహకార మహాసభ సమావేశమైనది. సభ జయప్రదముగా జరిగినది. ఉభయగోళముననుండి సహకారులు ఉత్సాహమున హాజరి. కాని, జరిగినది సహకారసభ కాకున్నది, అనంగోత్సాహములు వెల్లివిరిసెడివి. ఏదేని సాజీయసమావేశమైనయినచో, సభయందలి అంగులు కొన్ని ప్రజల హృదయంతో ములందు అంకితము లెవ్వరికి, ఉత్సాహములు జేరమం చెల్లకవల నవచ్చు జలధారలట్లు విడిచిపెట్టెడివి. సత్రికలందలి అగ్రరమగ్రరమును కొంతకాలములతో తొలుకాకనుండెడిది. సభ సమయముననే బృహత్సహకారములను సగరములలో సహకారము కలిసికొనిరి. ఆంధ్రయులు చూపిన ఉత్సాహముతో, గౌరవవంతైన మనదేశీయులు మానలేదు. దీనికి కేతువు దురూహ్యము

కాదు. కారము రుదించినట్లు మనకు సహకారమంతగా రుదించదు. ప్రయోజనమైనదియై, ప్రయోజనములేనిదియై, సంప్రదించు నిలువంబెట్టు నిష్పాదించువలనగాని మనము మేలుకొనము.

ఆంగ్రుడు దక్షిణదేశపు వంగీయుడు. ఇది సభకముగా కాంక్షించునది ఆవేగము. ఆవేగబంధుగ మైన ఎట్టిపనికైన ముందుల కారకు ఉండును. సులంఘనమున నారకు మేరువుపై నధిష్ఠించినను అధిష్ఠించును! కాలు విలుచుకొనినను విలుచుకొనును! బూరచప్పుడు వినపడినంతనే ఆరకు మహాగర్భ్యై నిలుచును! సహకారమున ఉద్వేగము లేదు. బోరుకలంకు ప్రణాళిక లేదు. ఉద్వేగములేనియెడల ఆంగ్రు ముదాసినుడై యుండును. అందుచే సహకారమును ఏమో మాటుగూల గుసగుసయిన అర సూపించుచున్నాడు.

నకుముగట్టి పునాది ద్రవ్య, ఎత్తైనకట్టయు కట్టుటకు కలసినది విరాటప్రజ్ఞగాని యుయుధానవిజృంభణము కాదు. ఉత్సాహ మహా నింకను గోచరించక పోవుచు సహకారమునను సామాన్యులును విద్యార్థికులునుగూడ ఆసరపృష్టి పుంపులులేదు. గోమము కొంత సహకారోద్యమమందుగూడ నున్నది చెప్పక తప్పదు. ప్రజలందు ఉత్సాహమును పుట్టించు క్రియా విధాన మింకను అందు చూపట్టుట లేదు. క్లిష్టమైన ఆధికసమస్యలు ఏకొలదియందొకొని జరగామాత్రమునకు రుదించవు. కేవలము స్వదేశోద్యమమే కాకున్నను, స్వదేశోద్యమమున కది వేటుగాదనియు, స్వదేశవస్తుప్రచారమును, ఉన్నతాశయప్రబోధమును దాని ముఖ్యోద్దేశములనియు కొంత అంగీకరము జరుగవలెను! ఉత్సాహగోళనమువలన ప్రధువులు ఉలికిపడెదరు. స్వదేశోద్యమమునందు పాల్గొనువారు ఇప్పటివలె మాకే భావము వహించక సహకారమున పాల్గొనవలెను. ఇదోద్యమములందు జేరునట్లు యువకులును, యువకులును సహకారోద్యమమున బాలురని, దానివిజయమునకై కంకణము గట్టుకొనవలెను. యువకుల లేనిచోటులందు ఆనందిము సన్న; యువతలేనియెడలందు

ఉత్సాహము రొండుటేబిలు. పాశ్చాత్యదేశములలో విశేషముగ యువకులే బాల్యుష్మమును నడపుచున్నారు. మనదేశమందుగూడ పంజాబులో యువకులే సహకారమండలి తియ్యించనమును విశేషముగ గ్రోలుచున్నారు. కావున నారాష్ట్రముం దది సర్వజనాదరణీయమై యున్నది. చునరాష్ట్రీయులు పాంచాలీయులను, పాశ్చాత్యులను అనుకరించి, నిర్మాణక్రియా విధానమున ఎనలేని అవకాశము జూపు సహకారోద్యమమున పాల్గొని సర్వతోముఖాభివృద్ధి నందుదురుగాక!

—జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తి

మొహెంజోదారో

(ప్రాచీన నిర్మాణావిష్కరణము)

౧౯౨౮-వ సంవత్సరమునాదిలో మొహెంజోదారోవద్ద సుమారు ౧౩౬౧౦ చదరపు గజముల ప్రదేశము పరిశోధనకై త్రవ్వబడినది. దానికి ఫలితముగ కొన్ని చక్కని శిల్పిగృహములు వెలువడినవి.

తరువాత ౧౯౨౮-౨౯ సంవత్సరముల నడుమ ఆగృహముల ఆనుపానులను వివరముగ తెలుసుకొనుటకు మరికొంతభాగము (సుమారు ౪౫౫౫ చదరపు గజములు) త్రవ్వబడినది. మొత్తము త్రవ్వబడిన ప్రదేశముయొక్క వివరములు స్థూలనిత్రము (Plan) నందు కనబడును. దానిలో నల్లని, చిత్రసరిగీతలతోను, చుక్కలతోను సురక్షింపబడిన గృహములు వగైరాలు అర్వాచీన యుగమువకు చెందినట్లు నిర్ణయింపబడినది. కట్టడముల తాసీపనిబట్టి యీయుగము మాడు ఉపయుగములుగ విభజింపవచ్చును. ఈ గృహములన్నియు దాదాపు చుట్టూరూపు కట్టడములపై నాధారపడినవి.

ఈ అర్వాచీనయుగపు శిల్పిగృహములను బహుటికీ తీయుటలో కొన్ని బావులుమాడ బయలుపడినవి. ఆకారమున వది కర్మాగారములందలి పొగగొట్టములను పోలియున్నవి. చూడవచ్చినవారు వీనిని చూచి ఏవో శిలకములని తరచు బ్రను నెనువారు. ఈబావులను చక్కగ

పరిశీలించిన ఈరెండు యుగములందును ఆప్రదేశ మెట్టి యెట్టిమార్పులను చెందినదియు తెలియవచ్చును.

ఈత్రవ్వలములో లోమట్టమున బయల్పడిన యిండ్లన్నియు మానూలుతీరుననే చురుగ్రముగనో, దీర్ఘచతురస్రముగనో కట్టబడినవి. కట్టడములలో నగిషీ పనులంతగా కనబడవు. ఒక్కొక్కయింటిముందును ఒక అంగణము. తరువాత తరువాత ఇంటిగోడలయం జేర్చడిన మార్పులవలన కిటికీలుం కెనది, లేనిది నిర్ణయింపరాకున్నది. కాని మానూలుగవాక్కులులుమాత్రము ఉండినట్లు చిన్నలు కనుపించుచున్నవి.

నాడు ఇండ్లకు కప్పవేయుట చాల సులభమైన పద్ధతిలో జరిగెడిది. ఒక్కొక్కకట్టడముపైనను చిత్రసరి, చదరపు కొయ్యలములువేసి, వానిపైన తుంగచాపలను పరచి వానిపైన రెండు అంగుళములముందమున వరి పొట్టు కలిసిన బురదనుట్టి పరచెడినారు. నాటి యిండ్ల యొక్క నిర్మాణమును ౧-వ చిత్రమునందు చూడవచ్చును. దీర్ఘచతురస్రమైన యీ యింటిపొడవు ౪౧ అ. ౪ అంగు; వెడల్పు ౫౭ అ. ౬ అంగు. కుడిస్రక్కన కానవచ్చు తొల్లికట్టడార్థము ౨౦. ౨ అ. ఇది ఇటు కలచే చూయబడియుండినది. ఎడమస్రక్క కనబడు రెండును కిటికీలవలె కనబడినను నిజమునకు, తరువాత నేర్పడినద్వార్థములే.

ఈ యింటిముందు తరువాటి పరిమాణము గలిగి, ఇటుకలు చురచిన ముంగిలి కలదు. (చిత్రము ౨) కాని యీయింటికి ఆనుకొని కూర్చున్నప్పున మరియొక కట్టడము కలదు. రెండుసందులు ఈయింటిని ఉత్తర దక్షిణములందలి యిండ్లనుండి వేరుపరచుచున్నవి. ఈరెండుసందులును కొంతకాలమువరకు రాకవాళలకు సమాంతరములగుండినను వెనుక మూసేయబడినవి.

మధ్య, అర్వాచీన యుగములందలి కట్టడములలో చాలకొన్ని టికినాత్రవే ఇటికీపరపులు కలదు. నుండులు చింతగనున్నది. మధ్యయుగపు కట్టడములలో చాలముటుకు ఇటికీపరపులే వాడుకయందుండినవి. కాని తరువాత ఆయిటికనంతయు చూడబడినవి.

కార్యములకు వినియోగించుకొనినట్లును చెప్పుటకు ఆధారమును కలవు. ౭-వ చిత్రమున గల యింటిని, దాని ఇటికిరాతిపరపును చూచును. ఉన్న యిండ్లలో నీయిట్లే మిక్కిలి పెద్దది.

౮-వ చిత్రము లోమట్టములోని వివరములను, పరిసరమును స్పష్టముగ తెలియపరచుచున్నది. ఎడమ చేతిప్రక్కనగల గదియందలి ఇటికిరాతి పరపును చూచును. ఇట్టి పరపులను తరువాతి తరమువారు ఊహించెడి ఇటికినంతయు తమతమయిండ్లను కట్టుకొనుట నుపయోగించిరనుట కిదియొక యుదాహరణము కాగలదు. ఇందు కనబడుచున్న బానియే తరువాతి కాలమున నేర్పడిన మార్పులతో ౩-వ చిత్రమున చూపబడినది. ఈబానియొక్క మదురులోవ్యాసము ౨ అ. ౫ అం.

దిబ్బకు దక్షిణపశ్చిమదిగ్భాగమున గల యొక కట్టవలన నందు సోపానపథములు గలవు. ఈరెంటి నడుమ నొక మదురునీటికాలువ పారుచుండెడిది. అది ౨-వ చిత్రమున కనవచ్చును. మదురుభాగమునగల కాలువ తరువాత ఎప్పుడో ఏర్పడినది.

కొన్నియిండ్ల బుగ్గదయిటికలతో నింపబడి యుండినవి. తరువాత కట్టబడు ఇండ్లకివి గట్టి పునాదులుగ నుపయోగము నుద్దేశ్యమే దీనికి కారణము. ౨-వ, ౩-వ చిత్రములను చూచును.

౪-వ చిత్రములో ఇక్కడ కొన్ని కొత్తవస్తువులు వ్రేసికొని, అందు కొన్నింటి చిత్రము లిందు కలవు:

౧. బానియందలి యొక బలపపురాతి ముద్ర యొక్క ముద్రాణము. ఇట్టి నూకారముగలముద్ర లిది

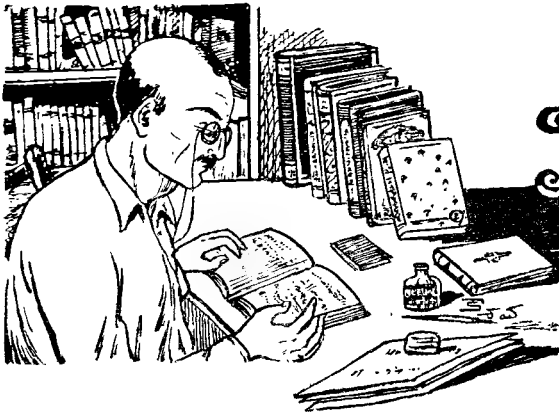
వరకు ఇండియాలో ఎక్కడను దొరకినదిలేదు. ఇందలి బొమ్మలవిధానము, ఇది కేవలము భారతీయ నిర్మాణమే యనుటకు నిదర్శనము.

౧౦. మరియొక బలపపురాతి ముద్రయొక్క ముద్రాణము. దీనిలో ఒక పిప్పలవృక్షమున వృక్షదేవత కాబోలు, ఒక స్త్రీ వ్యక్తి నిడుపైన సంప్రకలతోను, కొమ్మలతోను నున్నది. ఆమె ముందు మరియొక స్త్రీ వ్యక్తి మోకరిలియున్నది. ఈమెచెమక మేకవంటి యొకవ్యక్తి నునువ్యయముతో నున్నది. చెబ్బిఆకరలను బట్టి యిది పిప్పలవృక్షమే యనవచ్చును.

౧౧. ఇంకొక బలపురాతిముద్ర. ఒకవ్యక్తి యొక నేరికపై యోగాసనమున మార్చిరియున్నాడు. తలపై త్రిశూలాకారముగ కొమ్మలు గలవు. చేతులు మోకాళ్లపైకి నాపబడియున్నవి. మాడో, నాలుగో శుభములు. చుట్టును నాలుగుజంతువులు—నీను, పులి, భిక్షమృగము, దున్నపోతు కలవు. ఇవన్నియు తరచు మామూలుముద్రయందు కనబడననే. వేదీకరక్రింద మరిరెండువృగములు కలవు. ఈ లక్షణముల నన్నిటినిబట్టి యావ్యక్తి సంచముఖుడు, త్రిశూలధారి, వృషభసాహుకు, మహాచోరి, సకలపతి యగు శివుడని యొకరి యభిప్రాయము.

మొదటినుండి ఒక నాగరికత, ఒక విశ్వాసము గల ప్రజలే ఈపట్టణమును క్రమముగ నాక్రమించుచు వచ్చిరని యీ భూవివారణమువలన తెలియవచ్చుచున్నది. ఇంకను పరిశీలించినచో నెట్లు కేలగలవో!

[భారతపురాతనవస్తు పరిశోధనశాఖవారి వార్షిక నివేదిక (౧౯౨౨-౨౩) నుండి యిందలి చిత్రములను, విషయములును గ్రహింపబడినవి.]

De Vries

బాలాదిత్య

సప్తరాశ్రుజ్య పున్నర్యాశ్రుప్రయత్నములకు సంబంధించిన ఒకచరిత్రాత్మకమగు కవల. భారతీయ పున్నర్యాశ్రుప్రయత్నములు తీవ్రముగ జనులమధ్య శుకాలమగు కునకల భారతీయులు కొక మాత్రమే సంపాదమును, ఉత్సాహమును ఒనగూర్చకూడదు. వివిధ బాహుమధ్యమ సామరస్య మునకము. వివిధమతాన్వయములను స్థూలముగనూత్రపే చూచి నాటిసామ్యతవ్యముల నేలంగకున్నచో దేశపత్తము నిశ్చయము. శుద్ధమముల మనకు నిశ్చయమగుట్లు పాత్రలచర్యల ద్వారా బోధపడుననలలు, నాటకములు గ్రాముని నిశ్చయప్రజ్ఞ మనవలెను.

ఈ నవలయందు జ్ఞానమరచుమొక్క సాధా
రణనీతులను గ్రహించకపోయిన యజ్ఞోక్త్యంత
సహనమహురశ్రేష్ఠులు, మించుమరచుమొక్క విదా
శముములను గ్రహించలేక యోగ్యమృత్యువృత్తి
కాలాదిభ్యవంతి జ్ఞానమరచక పాపములు, అసం
నున్న నేమి చెయ్యెడుక జాహ్నములయందు
యోక్తులు నుతోధాంతులు నుమకొని పానక, కృషును
మంచి రంగుపకృత్యములకు వెనుదీచుని పాప
భట్టునంటి కపటప్రాసాదములు, జ్ఞానమనునది మొక్క
సంపత్తియే మూలమనవలయునని నానిన సాంకు
తలంపుతో నెల్ల యజ్ఞానపథముల త్రొక్కుచు
ఎందును భృప్రపంచయక జగత్తనిన రోతగను, అజ్ఞా
నాంగునినంటి సంశయములు హరియున్న శేషము

సమగ్ర మోక్ష మెచ్చు గుఱు సమీపస్థము కానేరదు. మరణేశముయొక్క అవస్థయు నించుమించు గా నిట్టిస్థితి లోనే గుఱును ని, కథావసానమునకు వచ్చుసరికి నాంబ యణభట్టు చెచ్చి, అష్టానాంఘు లప్పయ్యలై బాబా విశ్వమనకు మనస్సు తిరిగి యశోధన్యుకు ప్రపంచ తల్త్ర్యము తెలియవచ్చుసరికి విజయము మాపుమీర యయ్యెను. కాని వీర అసలుతత్త్వములు మాత్రము కనుక భావిస్థితి యెప్పటివలె సంశయావస్థలలో జేలా నును నుండిపోయినది. హిందూ, మహమ్మదీయ వైదికమతాదిభేదములతోనను, బ్రాహ్మణాది వర్ణ భేదములతోనను, ఆర్థిక, ఆచుష్టిక, ప్రాచ్య, పాశ్చాత్య, నాంధ్రిక, రాజకీయ వైధాంత భేదములతోను కొట్టిలాడుచున్న మనకు ఈవల యొకకర్తవ్యవర్తము సురక్షించుచున్నది.

[illegible]

ఇంతటి అల్లకల్లోలమున స్పృహలును సంఘకౌనక జ్ఞాన జ్ఞానలయంచే తన్మయులై విశ్వదృష్టిని విశాలపఱచుచున్న వరాహమిహిరునివంటి పంశితశ్రేష్ఠుల శాంత గృహశీవనములు మొదలగువానితోగూడి కథయెల్లయు జీవకళల నోడ్చుచుండును. ఇట్టి నవలారాజ మాండ్ర భాషలో నిదియొక్కటియే యనిచెప్పవలెను. ఇట్టి గ్రంథము ననువదించి ఆండ్రబాష నలంకరించినట్టి శ్రీ పరిగొండ సత్యనారాయణగారు ప్రశంసార్హులు. ఈగ్రంథ మాండ్రులెల్లరు పఠించదగినది. ఈ అత్యుత్తమతరగతివల ఇంటర్మీడియేటు, బి. ఏ. తరగతులకు నాకాడికెయిల్లు తెలుగుపాఠ్యగ్రంథముగ నిర్ణయింపదగినదని నిస్సందేహముగ చెప్పవచ్చును.

గ. స.

భారతనీతులు

కొల్లాపురం స్నేహలతా కనితాసంఘమువారి ప్రకటనము. శ్రీమతి పాజపేయమాజల మహాలక్ష్మి గారు, పంచనచేదమగు భారతమునుండి నూరు ప్రశస్త నీతిపద్యముల నెత్తి వానికి యథోచితమగు మకుట ములనిచ్చి ప్రకటించినారు. గ్రంథముచివరను కఠినపద ముల కర్థములు వివరింపబడినవి. భారతముమీఠా మొదలు ధలక్రమము వరకు గల సకలనీతులును నిందు గలవు. పాఠశాలలలోని చాలికల కన్యకాపఠాగకరము. వెల రు. ౦-౪-౦ లు సూత్రము.

గ. స.

తేజః కిరణములు

క్రానువైస ౧౦౫ పుటల ఆంగ్లగ్రంథము. 'Rays of Light' అని దీని ఆంగ్ల నామము. సావిత్రా బోలానాథశ్రీ మహాగణపాదివలన రచితము. వీరు దైవికప్రేమసంఘ (Divine Love Society) సభకులు. గ్రంథానికి కీర్తిచిత్రపటమున్నది. దైవిక మహత్త్వము, విశ్వప్రేమార్పణ దాని ననుభవించు సాధ

నము ఇందు తెలుపబడినవి. సందర్శనశక్తియు గీతా తత్త్వరహస్యము, గోపికృష్ణతత్త్వము మొదలగు విషయములు నూతన తేజోయుక్తముగ నవ్యయింపబడినవి. విశ్వసూనవకోటికిని, అందు ముఖ్యముగ ప్రతిభారతీయునికిని పఠనీయము, శాంతిదాయకము, మోక్షదాయకము. క్యాలికోడెండు, వెల రు ౧-౮-౦ లు. లక్ష్మీయూనివర్సిటీ రిజిస్ట్రారు యమ్. ఆర్. ఖన్నాగారివద్ద ప్రతులు లభించును.

గ. స.

కవిత్వము

Poetry అనుపేరుగల ౭ పుటల ఆంగ్లగ్రంథము. సి. ఆర్. రామానుజాచార్య రచితము. Pictures and Poems Series లో మొదటి ప్రకటనము. కవిత్వమును నది భానునివలె అజ్ఞానాంధకారమును తొలగించు నదియు, మారుతమువలె హృదయమును సంచలించజీని ప్తయిగూర్చునదియు, జలధివలె మనమువరకు గాంభీర్యమును గూర్చునదియు నని లేఖకుని సిద్ధాంతము. ఋగ్వేదమిట్టిపని వీరి యభిప్రాయము. వెల రు ౦-౧-౦. మచరాసు మాంబుగోడ్డు హోగార్థముప్రకాశయమున ప్రతులు లభించును.

గ. స.

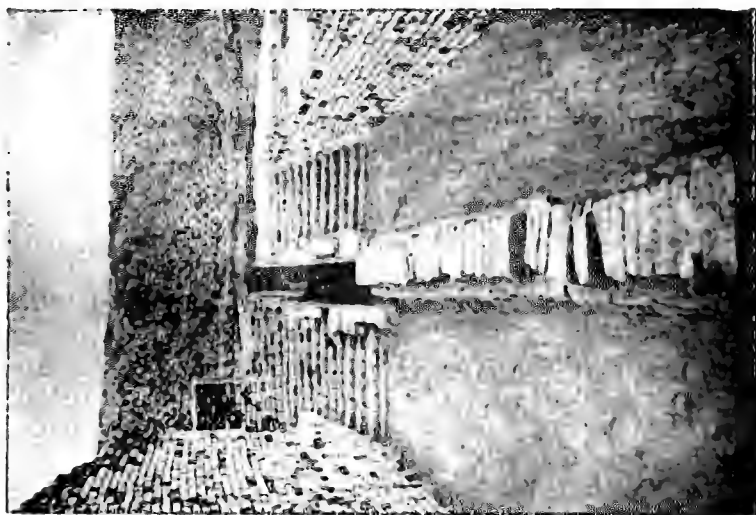
పాశ్చాత్య భావప్రపంచము

కర్త: ఎమ్. వి. ఎన్. కుబ్జారావుగారు, ఎమ్.ఏ. రాజమహేంద్రవరములోని ప్రాక్ ప్రతీచీగ్రంథాలలోని మొదటి కుసుమము.

క్రానువైస ౧౦౪ పుటలు, ఖేదరువెయిలుకాగితములు. వెల ౧-౪-౦.

ఇందు కాద్యలు, ఎమర్సను, గెటి, మాజిని, రినాసు, టాల్స్టాయి, ఇబ్సెన్, ఏమియల్ గారల గూర్చిన వ్యాసములును, కొందరి చాయాచిత్రములును

మొహెంజోదారో ప్రాచీన నిర్మాణావిష్కరణ చిత్రములు

మొహెంజోదారో నగరము

మొహెంజోదారో నగరము

౯. పొత్తరమునంటి బలకపు రాతిమ్మద

౧౦. మరియొక బలకపు రాతిమ్మద

౧౧. పశుపతి మ్మద

కుల మనఃప్రకృత్యల నురించినది. 'మానవ సేవయే మార్గమన' యనునాదోక్తిని ఈ కథ విష్ణుబ్రహ్మ పర్యాయము చేసితి.

(పరివేషము, ప్రణామము)

నీతిబోధకములను నిట్టికథలు పఠింపిల్లలు చదువ
దగినవి. పాఠ్యగ్రంథనిర్ణయసంఘమునా రీగ్రంథమును
పాఠశాలలో ప్రవేశజైబుదగినదిగా నిర్ణయించి ఆంధ్ర
దేశమునకు కొప్పవేయవలెను. 'నూతనదేశము'గాని తరుణ
వయస్కులను ఈ తరమునారి' కిట్టి గ్రంథములు
'కను సాహాయ్యకారు' లనుటయొక అతిశయోక్తి లేదు.

గ్రంథస్వీకారము

(శ్రీ) మహాశ్వరశతకము

గ్రంథకర్త: నాపుహారు శ్రీశైల మల్లికార్జున
రావుగారు, శ్రీకామేశ్వరము. క్రాస్సెన్సెస్ 28 పుటలు,
వెల రు ౦-౪-౦.

నందనాదు చరితము (నాటకము).

కర్త: కృష్ణకాంక్షిన్యకు. అంధ్రగ్రామాల
అగ-వ ప్రభుత్వము. ౧౯౩౩. డిసెంబరు ౧౩
పుటలు. డి.కా.కార్యములు. పేజీలు. ౧-౪-౦.
అంధ్రప్రదేశ్ కార్యాలయము, ౨ వంతుడెట్టిబీళ్ళ, మద్రా
సుకు ప్రాంతపక్షము బహుమన్యును.

i. నవ్వగలవా? (మొదటి భాగము)

హాస్యములు. చిన్నపైజా, గరి పుటలు, వెల
మాను కాస్తే.

ii. పెళ్ళాన్ని యెలాపిలవడం ?

వచ్చుతానని, విన్నవైతే, గత పురుషులు, భగవద్దే.
ఒక గ్రామం.

కర్త: కాంచనపల్లి వేంకటరంగారావుగారు, బరం
పరం (గంజాంజిల్లా.)

యోగసంకలనము : జ్ఞానయోగము

శ్రీ అగనింధనగోపాగారిచే రచింపబడిన Synthesis of yoga కు తెలుగుతర్జుమా. వాల్యూము II. భాగము I. అనువాదములు : మధ్యశ్రీ దొల్తాబాదా గోపాలకృష్ణారావుగారు, బి. ఏ. కాకినాడ నాట్య కళా విజ్ఞానమండలి అయిదవ కుసుమము. ౧౯౩౩. డిసెంబరు ౧౬౧ పుటలు. వెల ౦-౧౨-౦.

భక్తముకుంద జీవితము

గ్రంథకర్త : పండిత వడ్లనూని సోమనాథశర్మ గారు; అంజనాలయము, కాకినాడ. క్రాసుపైజు ౩౨ పుటలు; వెల రు ౦-౬-౦.

క్షత్రియ కుల గోత్రప్రకాశిక

నిజయనగరం క్షత్రియచారిత్రకమండలి యందు ఛాదిషాగ్రంథమాలలో తృతీయప్రకటనముగా రువ్వూరి జగన్నాథశర్మగారిచే ప్రకటితము.

క్రాసుపైజు, ౪౨ పుటలు, వెల రు ౦-౮-౦.

భోగేశ్వర మాహాత్మ్యము

గ్రంథకర్త : మల్లంపల్లి మల్లికార్జునారాధ్యకవి. బండిరు సత్యశాస్త్రిమద్రాలయమున ముద్రితము. డిసెంబరు ౧౦ పుటలు. వెల రు ౦-౧౦-౦.

మానవస్వత్వములు

రాచిఫ్ డియింగ్స్ Rights of Men అను గ్రంథమునకు రాసుపైజు.

అనువాదములు : వడ్లనూని గోపాలకృష్ణమూర్తి గారు, తెనాలి. క్రాసుపైజు, పుటలు ౫౦. వెల రు ౦-౪-౦.

అకృరుసార్యభాముడు

కృతికర్త : వెంపటి సత్యనారాయణగారు, సి. సి. యం. మైసూరు, విశాఖపట్టణము. క్రాసుపైజు, పుటలు ౧౨౩, వెల రు ౦-౮-౦.

అరుంధతి

గ్రంథకర్త : బాలా గంగస్వామిగారు. రాజ మంత్రి హరిజనగ్రంథమాల ప్రశస్తిప్రము.

క్రాసుపైజు, పుటలు ౩౦, వెల రు. ౦-౮-౦.

నిరుద్ధభారతము

అస్పృశ్యతానిండనాథకమైన సత్యకావ్యము. తృతీయముద్రణము.

కర్త : మంగిపూడి శేంకరశర్మగారు, నిరుద వోలు. వెల ౦-౫-౦.

అస్పృశ్యత

గ్రంథకర్త : బాలా గంగస్వామిగారు. రాజ మంత్రి హరిజనగ్రంథమాల ద్వితీయ ప్రము. క్రాసు పైజు : పుటలు ౮౮; వెల రు ౦-౮-౦.

అడవిపువ్వులు

గ్రంథకర్త : మిన్నికంటి సురనాథశర్మగారు, ఆంధ్రోపాధ్యాయుడు, టవున్ మైసూరు, ఉంటారు.

క్రాసుపైజు, ౯౮ పుటలు. వెల రు. ౧-౦-౦.

త్యాగమహిమ

గ్రంథకర్త : గొల్లపూడి సీతారామశాస్త్రిగారు, శేషి.

క్రాసుపైజు ౮౦ పుటలు.

కథాకావ్యము

అభిజ్ఞానశాకుంతలము

గ్రంథకర్త: త్యాగి. మార్కండేయులభవనము, నగసారావుపేట.

ఆంధ్రకర్త: కవిరాజు శ్రీ కృష్ణనాయి వేంకట నీలాద్రుంజుగారు, కురి.

క్రాంతిపైజు ౧౬౪ పుటలు, వెల రు. ౦-౧౨-౦.

డెమ్మిపైజు, ౧౧౯ పుటలు, వెల రు. ౧-౦-౦

ఆత్మచరిత్రము

శ్రీ సోమనాథరేఖాశాస్త్రము

ఆఖ్యాత: రాయసం వేంకటశివుడుగారు, యం. ఏ., యల్. టి. నుంటూరు.

(మొదటి భాగము)

ఆంధ్రగ్రంథమాల ౨౨-వ కుసుమము. క్రాంతిపైజున ౬౫౦ పుటలు, వెల ౧ రూ.

వాఙ్మఖ్యాత: సంశిత వక్షమాని సోమనాథశర్మ గారు, కాకినాడ.

డెమ్మిపైజు, ౨౪ పుటలు, వెల ౦-౦-౧.

ఆంధ్రవిజ్ఞానసర్వస్వము

(రెండవ ముద్రణము) మొదటి సంపుటము

ఇందు నిర్మితిలు, ప్రకృతిశాస్త్రములు, జీవితములు, నీతి, మత, సాంఘిక, వైద్య, రాజకీయాది విషయములు, ఘోషకము, న్యాయము, శిల్పము, జ్యోతిషము మొదలగు సమస్తవిషయములు చర్చింపబడును.

ఈ సంపుటమున 'అ' నుండి 'అస్పృశ్య' వరకు గల నాలుగువందల పదములకు సంబంధించిన విషయములు చక్కగా వివరింపబడినవి. అందుముగ ముద్రితములయిన రంగు బొమ్మలు ఎనిమిది, సాహితీబొమ్మలు ౧౨౫ ఉన్నవి.

డెమ్మి నాలుగుపుటలపైజున ౬౦౦ పుటలు, మేలైనకాగితము. బంగారులేకు చక్కడపు ఆచ్చకట్టు, కేగు మొదలయినవి కల చక్కని స్వరేశపు తోలుబైండు. వెల పది రూపాయలు మాత్రము. తపాలు లేక, రైలు ర్వులు ప్రత్యేకము.

తపాలు వ్యయము ఒకటిన్నర రూపాయ. వైలుద్వారా ఆయన, కర్పు గూరమునుబట్టి ఎచ్చును, తగ్గను వచ్చును. రు. ౧౧-౦-౦ మణిఆర్థరుద్వారా పంపినవారికి పుస్తకము విజ్ఞప్తు లేపాలుద్వారా పంపబడును. వి. ఓ. గా పంపగోరువారు అయిదు రూపాయలు అడ్వాన్సు పంపవలెను. చిరునామా (అడ్డెసు) స్పష్టముగా వ్రాయవలెను. వైలుద్వారా పంపగోరువారు రమ్మగ్రామముచేరు పోస్టునందు వైమన్ కేరు తిలుపవలెను.

కొలనెచ్చునట్లే నిలువయున్నవి. త్వరపడవలయును. రెండవసంపుటము స్వరలో వెలువడునున్నది.

మేనేజరు, ఆంధ్రవిజ్ఞానసర్వస్వ కార్యాలయము,

రెంబరు ౭, తంబుకెట్టిబిడి, మదరాసు.

ఆంధ్ర విశ్వకళాపరిషత్తు

ప్రాచ్యవిద్యాపరీక్షలు

ఆంధ్ర విశ్వకళాపరిషత్తు ప్రాచ్యవిద్యల యందు ఏటేట పరీక్షలను నెరపుచు, సంస్కృతమునవానికి 'విద్యాప్రవీణ' పట్టమును, దేశభాషలవానికి 'ఉభయభాషాప్రవీణ' పట్టమును ఒసగుచున్నది. ఈ పరీక్షలు సంస్కృతమున నేడు* శాఖలుగను, దేశభాషల మూడు† శాఖలుగను విభజింపబడినవి. వానిలో నొక్కొక్క శాఖయు పూర్తియయి పట్టమును బడయుటకు రెండు‡ పరీక్షలు గలవు. ఈ పరీక్షలకు జదువునర్హతను నిర్ణయించుట కింకొక పరీక్షయు§ గలదు. 'విద్యాప్రవీణ' పట్టమునకు దేశభాషను చదువ బనిలేదు. ఇంగ్లీషు చదువువారు బి. ఏ. లో కూడ, ఏ శాస్త్రమును జదివినను, ఇంగ్లీషు సాహిత్యమును, మాతృభాషాసాహిత్యమును చదువవలెనను నియమము గలదు. 'విద్యాప్రవీణ' పట్టమునకు జదువువారికి మాతృ

భాషను చదువునావశ్యకము లేకపోయినది. విశ్వకళాపరిషత్తు ఇంగ్లీషున కట్లు, సంస్కృతమున కిట్లు నియమమును విధించుటకు కారణము దురూహము. దీనివలన 'విద్యాప్రవీణ' లు 'సంస్కృతారణ్యసంచారి విద్వన్మత్యైభము' లగుచున్నారు. ఆంధ్ర విశ్వకళాపరిషత్తు ఒసగు పట్టములకు కొన్నింటికి దేశభాషాపఠన మావశ్యకము కాకపోవుట వింతగా తోచుచున్నది. ఇది యొక పొరపాటు. విశ్వకళాపరిషత్తు శాస్త్రశాఖ, 'విద్యాప్రవీణ'కు అధమముఃప్రిమిసరివరకును, సాహిత్యశాఖకు సంపూర్ణముగను మాతృభాషాసాహిత్యపఠనమును విధిగ నియమించి ఎల్లో పొసగిన పొరపాటును ఇకనయిన దిద్దుకొనుట ఉచితము. 'ఉభయభాషాప్రవీణ' యందు 'ఉభయభాషా' శబ్దమునకు నియతముగా సంస్కృత మొక్కభాషయు, రెండవది దేశభాషలలో నొక్కటియు నని సంప్రదాయ సిద్ధమగు నర్థము. ఆ పట్టమున కర్హుడయిన

* ౧. విమాంస, ౨, ౩, ౪. అద్వైత, ద్వైత, విశిష్టాద్వైతశాఖల వేదాంతము. ౫. వ్యాఖ్యానశాస్త్రము, ౬. వ్యాకరణము, ౭. సాహిత్యము. ఈ యేడింట దేనినేని జదివి పరీక్షలయందు కృతార్థులయినవారు తత్తత్తత్తత్తానామపూర్వక విద్యాప్రవీణపట్టముల కర్హులు.

† ౧. ఎ-సంస్కృతము, దేశభాష ఒకటి, సమాసముగ జదువవలసినది. ౨. బి-సంస్కృతము చాల కొంచెము, దేశభాషవిరివిగ నుండును. ౩. సి. రెండు దేశభాషలు సమప్రధానములు. ఏ. బి. సి.లలో దేన కృతార్థుడయినను పట్టమున కర్హుడనవును.

‡ ౧. ప్రిమిసరి, ౨. ఫైనలు. మొదటిదానియందు కృతార్థులయినవారు, రెండవదానిని చదువవలయును.

§ ప్రవేశపరీక్ష (Entrance).

వాడు రెండుభాషలయందును ప్రావీణ్యము కలవాడని పట్టనామమువలన విస్పష్టమగును. దీనికి సరితాళునది 'ఏ' శాఖ యొక్కటియే. తక్కిన రెంటివలన పట్టమాత్రలాభమేకాని జ్ఞానలాభము మృగ్యము. 'ఏ' శాఖకు సంస్కృతమున సాహిత్యముతోకూడ ఛందో వ్యాకరణాలంకారాదిశాస్త్రపఠనము నావశ్యకమగుచున్నది. 'సి' శాఖకు మాతృభాషా న్యతర దేశభాషాపఠన మావశ్యకము. కావున నీరెండును కష్టసాధ్యములు. 'బి' అట్టిది కాదు. ఇందు పేరునకే ఆనవచ్చును సంస్కృతమును చదువుట — ఒక పద్యకావ్యమున కొన్ని సర్గలు, ఒక గద్యకావ్యమున కొన్ని పుటలు, ఒకానొక నాటకము (ప్రిమినరి, ఫైనలులకు కలిసి). అవియైన సవిమర్శముగ జనువబనిలేనివి. సులభమనుభావముతో పలువురు — ఇంచు మించుగ నందరు — ఈ శాఖకే చదువుదురు. దేశ భాషలు అనేకముగ సంస్కృతభాషాజన్యములు; తద్భాషాభూయిష్టములును. సంస్కృత భాషాజ్ఞానములేని దేశభాషాజ్ఞానము, పునాది లేనియిల్లు. ఈవిధముగ 'బి' శాఖవలన ప్రయోజనమూదూరమగుచున్నది. పరీక్షార్థము చదువ వలసిన విషయములు, వానికి దగిన గ్రంథములు, చదువవలసిన కాలము, పరీక్షోపధతి మొదలయిన వానియందును లోపము లుండుట చేత తస్మిన్ ప్రయోజనము మిక్కిలిదూర మయి పోవుచున్నది.

'ఉభయభాషాప్రవీణ'కు లీ దేశభాషా పాఠ్యగ్రంథము లిరువదిటికి పైబడియుండును.

వానిలో పదునైదుదనుక సాహిత్యగ్రంథములు. కొన్ని కొన్ని అనివార్యములగు కారణములవలన తప్పలతడుకలు (భాషలో, అచ్చులో), గ్రంథభాగములు లోపించినవి, కొరకరానికొయ్యలు, అనమర్థరచనములు, భావార్థశూన్యములు, ఎక్కడను దొరకనివికూడ కొన్ని యీ పాఠ్యగ్రంథములలో తరుచు చేరుచుండును. ఇట్లెల్ల నిర్ణీతములయిన పాఠ్యగ్రంథములలో పెక్కిట నేదో యొకమూల నొకయింతయే చదువవలసియుండును. గ్రంథైక దేశముల జదివినవారికి లభించు శబ్దార్థజ్ఞానపరిమితి యూహితీతము కాదా. నిర్ణయించినది ఏకదేశమేయైనను ఒకొక్క గ్రంథమును సంపూర్ణముగ జదివియుండనలెనని తలచుట కేవలము పొరపాటు. నిర్ణీతభాగములనే సవిమర్శముగా జదువుటకు చాలదు. కాలపరిమితి. ఇట్లు అర్థజ్ఞానమే చాలనపుడు భావవిశేషములు, తత్త్వవికవితాతత్త్వ చమత్కారాదులు నెట్లు గోచరము కాగలవు?

పరీక్షా ప్రక్రియయందు సాహిత్య, శాస్త్రలక్షణాది జ్ఞాననిర్ణాయకములగు ప్రశ్నములు చాల తక్కువ. పాఠ్యగ్రంథములకు ఏదో బాదరాయణసంబంధమును గల్పించి ఏవరో, ఎన్నడో వ్రాసి యెందో ప్రకటించిన వివాదగ్రస్తములగు నేవో యనావశ్యకములగు చర్చలయొక్క గుణదోష విచారము చేయవలసిన ప్రశ్నము లధికముగ నుండును. ఆ ప్రశ్నములకయిన నన్నింటికి నందరు సమాధానము వ్రాయబనిలేదు. ఒక్కొక్క

ప్రముఖకు ప్రశ్నము లనేకము లుండును. వానిలో పరీక్ష్యుల యిచ్చకు వచ్చినవానికి ఏవో కొన్నిటికి మాత్రమే సమాధానము లివలసియుండును. ఇది 'ఛాయిస్' (Choice) పద్ధతి. ఈపద్ధతి నేరికొనిన ప్రశ్నముల కొనగ సమాధానములవలననే జయ పజయ నిర్ణయము చేయవలసివది. జయముచేకూరినవారెట్లును పట్టించితులే. ఈ 'ఛాయిస్' పద్ధతి ప్రతిభయందును, పాండిత్యమునందును పరీక్ష్యులలో నొంవారులకు గల తారతమ్యము నిశ్చయించుటకు బనికిరానిది. చదువవలసిన గ్రంథము లందరకు సభిన్నములయియుండ వానిని బురస్కరించుకొని బయలుదేరిన ప్రశ్నలకు మాత్రము 'ఛాయిస్' పద్ధతి యేల? ఇట్లు పట్టములను గడించినవారి లేఖనినుండి విషయమునగాని, రచనమునగాని, భాషనుగాని లోపములులేక పట్టి పదిపంక్తులు వెలువడజాలకున్నవి. పట్టభద్రులలో ననేకులపట్ల సీమాట చెల్లును.

ఈపట్టములకు భాషాతత్త్వము, చరిత్ర, వాఙ్మయచరిత్రకూడ చదువవలెను. వానిని గూర్చిన గ్రంథములు ఇంగ్లీషున నున్నవి కాని దేశభాషలయందు లేవు. పరీక్షార్థులు ఇంగ్లీషు చదువువారు కారుకాన స్వయముగ వానిని జదివి తెలిసికొనజాలరు. ప్రాచ్యభాషల తత్త్వమును చక్కగా తెలియని ఇంగ్లీషువిద్యాపట్ట

భద్రుల యనువాదవాక్యములే వారికి గతి యగుచున్నవి. శబ్దారజ్ఞానమే బాగుగ నమరనివీరికి భాషాతత్త్వజ్ఞాన మేపాటి కుదురగలదు? *

ఏవంచూపపాండిత్యమండితు లగు పట్టభద్రులే పాఠశాలలయందు దేశభాషా పండితులుగ నియమింపబడవలెననునది శాసనమయినది. కావున నెన్నియెండ్లనుండియో పాఠశాలలయందున్న దేశభాషాబోధకులు గట్టి పండితులయిననుగూడ, వారిపై విద్యా శాఖాధికారులు దయయుంచి శాసననియమమును తొలగించినతప్ప, పట్టభద్రులు కాని కారణమున నూడబెరుకబడి వారి పదముల నేటేట పథికసంఖ్యాకులుగ తయారగుచున్న 'బి' పట్టమువారు నియమింపబడుచున్నారు. వారిబోధనమువలన బాలురకు గలుగు భాషాజ్ఞానము వారి పాండిత్యానుగుణముగ నుండుట నిశ్చయము. 'తా శెడ్డకోతి వనమెల్ల చెరచక' మానదు.

ఈ లోపమును బరికించియె కళాపరిషత్తు శాఖాత్రయాశ్మకముగనున్న 'ఉభయభాషా ప్రవీణ'ను ఏకమాత్రముగ నేర్పరుప నిశ్చయించెను. ఇది యిప్పటి 'ఏ' శాఖనుబోలి నది.

ఇది మెరుగయినమార్పే. * కాని దాని తోపాటు పాఠ్యవిషయ, గ్రంథాదినిర్ణయము

* ఈ మార్పును గొనితెచ్చిన శ్రీ జయంతి రామయ్యపంతులుగారి ప్రాచ్యభాషాభిమాన మభినందిస్తాము.

నను, పకనక్రమమునను, పరీక్షాపద్ధతియందును, పకనకాలాదిమితియందును సముచితమగు మార్పు జరుగవలెను. లేకున్న నుద్దిష్టప్రయోజనము గలుగజాలదు. ఈ చెప్పినదంతయు పాకశాలలయందు క్రమముగ చదివి పట్టములు పొందువారివిషయమున.

ఈ పట్టములను బడయుటకు ప్రైవేటుగ గూడ చదువుట కవకాశము గలదు. వారి విషయమున నెంతయేని చెప్పవలసియుండును. అట్టివారిలోనత్యధికసంఖ్యాకులపకనక్రమము, వారి పాండిత్యము, వారు పరీక్షలయందు సులభముగ కృతార్థులయి పట్టములను బడయుటకు పన్ను నుపాయములు, పట్టభద్రులయి పండితం మన్యోతచే, ఉపాధ్యాయులు, గ్రంథకర్తలు, వ్యాఖ్యాతలు నయి వాఙ్మయమునకు, తద్వారమున దేశమునకు వారుచేయు సహకారము మొదలగువానిని విస్తరించి చెప్పటకంటె ప్రైవేటుగా చదువు సవకాశమునే రద్దుచేయుట వివేకమన్న తీరిపోవును. అట్లు చేయుట సరికాదని తలపబడునేని, గట్టి కట్టుదిట్టములనయిన నేరుపరుపవలెను.

ఈ లోపమునకంతకును ముఖ్యకారణ మాంగ్ల విద్యాభోధనక్రమానుకరణము. అశ్రద్ధయు, ససమర్థతయు నానుషంగికములు. ఇంగ్లీషుభాష, దానితత్త్వము, దానిని చదువ వలసినక్రమము నన్యము. ప్రాచ్యభాషలు, వానితత్త్వము, వానిని చదువవలసినక్రమము నన్యము. ఈ విభేదమునెరిగి శ్రద్ధతో, సమర్థు

లగువారి సాహాయ్యమున ప్రాచ్యవిద్యావిధానము నామూలము సంస్కరించుటవశ్యకర్తవ్యము. అట్లు చేయజాలనివాడు 'నామకేవాస్తే' ప్రాచ్యవిద్యాపరీక్షలకు స్వస్తిచెప్పట సర్వోత్తమము. అందుచేత కళాపరిషత్తునకు వానికొర కగుచున్న వ్యర్థవ్యయము తప్పిపోవును. ప్రాచ్యవిద్యలును ప్రాచీనమార్గముల బడి తత్పతనతత్పరులప్రాపున చిరంజీవములయి విలసిల్లి గలవు. అష్టాదశ్యున నాంధ్రమున కభ్యున్నతిని గలిగించు మార్గముల సరయవలసిన బాధ్యత కళాపరిషత్తునకు తప్పదు. లేనియెడ 'నాంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు' అనునామమునిరర్థకమే యగును.

ఇదియంతయు పర్యాలోచించి విజ్ఞాన సంఘములు, దేశహితైషులు, ప్రాచ్యవిద్యాభిమానులు నగు నాంధ్రు లీప్రాచ్యవిద్యల విషయమున విశ్వకళాపరిషత్తునకు సముచితములగు సలహాల నిచ్చి, ప్రాచ్యవిద్యలకును, కళాపరిషత్తునకును, ఆంధ్ర దేశమునకును అభ్యున్నతిని సమకూర్తురుగాక!

ఆంధ్రనాటక కళాపరిషత్తు (౧౯౩౩)

ఈ పరిషత్తు ౧౯౨౯ లో తెనాలిలో జన్మించి ౩౧ లో గుంటూరులో రెండవ మారు సమావేశమయి స్థాయిత్వాన్ని గూర్చు కొన్నది. మరల రెండుసంవత్సరాల వ్యవధానముతో రాగల డిసెంబరులో చెన్నపురి యాంధ్రుల నడుమ సమావేశముకానున్నది.

ఏలానై తేనేమి, అపూర్వముగా బయలుదేరిన యీసంస్థ మూడవసమావేశానికి వచ్చినదంటే ఆంధ్రుడైనవానికి సంతోషము మితిమీరిపోకతప్పదు.

కాని నేటికాలపు పరిషత్తుల సామాన్య లక్షణాల ఆవరణలోనుండి యిదిగూడ తప్పకోలేకపోయినది. ఏదోఒక నిర్ణీతసమయములో సమావేశముల నేర్పాటుచేయుట, పేరెన్నిక గన్న యేవ్యక్తితో అగ్రాసనమున నుంచియుపన్యాసముల నిప్పించుట, అవీయవీ నాలుగు ప్రదర్శనాల వంటివి జరిపించుట, Vote of thanks తో అటుతరువాతి సమావేశము వరకు మాటుమణియుండుట పరిషత్తులకు మామూలయినదంటే ఉలుకుపడితే లాభము!

ఏసంస్థఅయినా తన యుద్దేశ్యాలను నిడుమనసుతో నెరవేర్చుకోవలెనంటే, కొన్ని కట్టుబాట్లతో పనిచేయవలసియుండును. కేవలము పరిషత్తులను సమావేశపరచి, కొన్ని యుపన్యాసముల నిప్పించి, కొన్ని తీర్మానములను చేయించి, మరల సమావేశములో మామూలు తంతునే నడపుతూఉంటే ఎన్నటికైనా ఉద్దేశ్యాలు గట్టెక్కిమార్గమున్నదా? ఒకవేళ రెండుసమావేశములనడుమ కారణాంతరములవలన నిడుపాటి వ్యవధానము తప్పనిసరిఅయినా, అవాంతరసమావేశములను కూర్చి, పూనుకొన్న కార్య మెంతవరకు ముందుకు సాగుచున్నది గమనించుచు, చలనానికి కొంచె మడ్డుతగిలియుండినపట్ల చురుకు

దనమును కల్పించుచు వచ్చినగాని మహా సమావేశము ఔన్ని జరిగినను ఫలిత ముండదు. మాటవరుసకని అనుకొందము — ఇప్పటికి రెండుసమావేశములు కూడి చేసిన తీర్మానాలలో తుద కొకటైనా కార్యరూపమునకు వచ్చినదా? మరి ప్రయోజనము?

వైయక్తికముగా నెటు లున్నను, సాంఘికముగా మన దేశములో నాత్యంత యింకా ప్రథమావస్థలోనే యున్నదంటే, తలవంచుకోక ఎత్తుకోవడానికి వీలేనే? సర్వావయవముల నాత్యంతకాంతతులుగల సంఘము మన ఆంధ్రదేశమున మచ్చున కొకటి లేదు. పేరుకు కొన్ని సంఘము లున్న వేకాని వానిలో జీవము తక్కువ; కట్టుబాట్లు అసలే లేవు. సభ్యులలో ప్రతివాడును స్వయంరాజు, స్వయం మంత్రి. ఇక నిర్వాహకులూ, వారికి కాపలసినది డబ్బు. సమయముచూచి, ఏదో ఒక నాటకమును ఏరి, ఒకరిద్దరు విఖ్యాతనటులను రప్పించి ప్రదర్శనములను సాగించుట, నాలుగు డబ్బులను రాల్చుకొనుట. ఇంతే - చిల్లర నటులతోగాని, రంగస్థలసామగ్రి, తక్కుంగల విశేషములతోగాని వారికి పనియేలేదు. ఇలాటి పరిస్థితులలో మన రంగభూమి కిలాకాంతలతో రాణించవలెనంటే సాధ్యమా? 'రంగస్థలముమీద కేవలము నటులే ప్రధానముగాదు. రంగంమీద కనుపించు ప్రతినిడ గమనింపవలసియుండును. ప్రతివెలుగు, ప్రతికాంతి, ప్రతికిరణము, ప్రతికుర్చీ, ప్రతివస్తువు

కూడ ముఖ్యమైనదే.' ఇన్ని కుదిరికలు నిర్వాహకులు కౌశలముపై నాధారపడియుండును. వారికిని నటులకును సామరస్యము, సాహార్ద్రము పెంపొందియుండవలెను. నటులును నిర్వాహకులు గిరిగీతలపై ఏమరక నడచుచు తమకు నిర్ణీతములును పాత్రములును విమర్శనదృష్టితో పరిశీలించి కార్యరంగమున కంజవేయవలెను. అందరికిని అన్ని పాత్రలు బిచ్చు. నే నన్నిటికిని తగుదనముట అహంత. తరువాత — 'ఆడే నాటకము ఏకాలముదో, ఆకాలపు ఆచార న్యవహారములను బాగా అవగాహన చేసుకోవలెను. బహదూర్ వేషమున సంపుటాలు వేసుకొనినట్లే లాభము లేదు.' ఇక రంగులు వేసుకోవడము— 'ప్రత్యేకముగా అభ్యసించవలసిన విద్య' అది. 'అది నేర్చుకొంటే ఒకగీటుతో ఏలాగు మార్పుకొనవలసిన అలాగు మార్పుకొనవచ్చు, వేషము.'

మన దేశములో చక్కని, ప్రేక్షకుల హృదయముల నాకర్షించు నాటకములు లేకలేవు. ఏమున్నా, అన్నీ ఒకసూత్రముపైననే, ఒకదృష్టితోనే కూర్చబడినవి. దేశకాల పరిస్థితులతో వీని కాచుకున్న మూలము. 'మానవసమస్యలతో, మనుజుమార్తల కష్టములతో సంబంధముగా నాటకములు' వేషకావలసివని. అది ఎంత 'స్వేచ్ఛముగానున్నను అవే నిజముగా నాటకములు.' నానాధీనులకు సరిపోవు నాటకములు లేనప్పుడు రంగభూమిపై ఆదరము లేదంటే, లేక మరేమవును?

ఇంతకును—నాట్యకళాభివృద్ధియే నిజముగా ఈ పరిపత్తయొక్క ఉద్దేశ్యమయితే యిట్టి తాబేటి నడకలతో లాభములేదు. చేయవలసిన కార్య మపారము. పరిపత్తులలో చర్చించుకొన్న, తీర్మానించుకొన్న సంగతుల నెప్పటి కప్పుడు కార్యరూపమునకు తేజాలిన చురుకుదన మవసరము.

ప్రాచ్యవిద్యా పరిశోధనాలయము, చెన్నపురి.

(Oriental Research Institute)

సహాయాంధ్ర పరిశోధక నియామకము

చెన్నపురి విశ్వవిద్యాలయము నెలకొలిపిన ప్రాచ్యవిద్యా పరిశోధనాలయమున నాంధ్రప్రదేశ్ పరిశోధనమునకయి, తొలుత, మాడేండ్లకాలము కాబోలు, ముగ్గురు పరిశోధకులు నియమింపబడిరి. వారిలో నొకరు (ప్రధానులు) ప్రాచ్యవిద్యా పాండిత్యముతోపాటు యం. ఏ. స్టెడ్యును పొందినవారు గను, రెక్కిన యిరువురు (సహాయకులు) కేవలము ప్రాచ్యవిద్యాపాండిత్యముగలవారుగను ఉండవలసి నని నియమించెను. ఆరు నాదిని నియమించుట నభ్యసించు కుల యొక్క ఆచారవిశేషకారిత్వ మెట్టి యెంతో సమాధియైనది. అచ్యుతపరిశోధకులకు ప్రాచ్యవిద్యాపాండిత్యముగలవారు, వారును ఇద్దరుప్రస్తుతము ప్రాచ్యవిద్యాపాండిత్యముగలవారు, వారిలో నొకరికే పరిశోధకకాల ముండి నానుకొనిరి. తతానామక పరిశోధకుని నియమింపబడక పోయిరి. అదివరకును ముగ్గురు ప్రాచ్య విధువులను మాత్రమే నియమించు విశ్వవిద్యాలయము నిశ్చయించినది. వారియందు సహాయ పరిశోధకులకు ప్రాచ్యవిద్యాపాండిత్యాతిశయము లేదు. ముగ్గురుగను నమి విధియయ్యెను. ఇది మామకము జరిగెను. ఈ కార్యమున ప్రారంభమయి అయిదారేగు అయినది.

భాషలయందు విశేషముగ పరిశోధనము జరిగి గ్రంథములు ప్రకటితములయియుండ, ఆంధ్రమున విష్ణుపురాణ మొకటిమాత్రము ప్రకటితముయినది. అనల్పవ్యయమాలకమున నీయల్పఫలమునకు కారణము మృదుహముకాదు.

ఇప్పుడు సహాయపరిశోధకు శుద్ధ్యోగము నుజ్జగించుటవలన మరియొకరిని క్రొత్తగా నియమించవలసిన అవశ్యకత కలిగినది. ప్రకృతము తత్స్థానమునకు సర్వథా తగినవా రాంధ్రులలో శ్రీమహానాగ ప్రభాకర శాస్త్రిగారు రొక్కరుమాత్రము కాన్పించుచున్నారు. వారినిచుమిం చిగువదియైదేండ్లకాలమునుండి ప్రభుత్వ ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండా గారమున నాంధ్రపండిత పదము నధిష్టించి బహుగ్రంథపరిశోధనమును గావించుచు నాచ్యయ, వాఙ్మయచరిత్రముల పరిశోధన కార్యములయందు ముక్తాకలుదీర్చుచున్నారు. శ్రీ శాస్త్రిగారు స్వతంత్రముగ రచించిన శృంగార శ్రీనాథము, సంస్కరించి పరిష్కరించిన బసవ పురాణము, తంజావూరు ఆంధ్రరాజులచరిత్ర, క్రీడాధిరామము, ప్రబంధరత్నావళి, చాటుపద్యముణిమంజరి (భాగద్వయాత్మకము) మొదలగు గ్రంథములు - తస్మి పులసరిమర్మరీతికలు, నీతినిధి, ప్రతిమ, మృత్యుమృగియోగము, కర్ణ భారము మున్నగు ఆనువాదగ్రంథములు, అనేకప్రతికలయందు ప్రకటితములయిన ప్రాచీనాధునా తన సారస్వతచారిత్రికాది పరిశోధనవ్యాసములు - రసవత్పద్యబంధ రచనములు పరి పాంకిత్యగౌరవమును, చారిత్రికజ్ఞానమును, విమర్శనశక్తిని, ప్రతిభాకాశమును అనంతముగియుల చాటిచెప్పుచున్నవి. ప్రాచీన భాషాశబ్దస్వరూప, తత్త్వనిర్ణయమునకు ముఖ్యసాధనములయిన ప్రాచీనశిలాతామ్ర శాసనములయొ, ప్రాచీన తాళపత్రసంపుటములయొ పరిశోధనమును పెక్కు డులనుండి చేయుచుండుట శాస్త్రిగారి సహజసామర్థ్యమునకు మెరుగునుచున్నది. ఇట్లు సకలవిధముల శ్రీ శాస్త్రిగారు ఆసహాయపరిశోధకపదవి నలంకరింప జాలినవారు. వారినియామకమువలన నాంధ్రవాఙ్మయము చకు వికాస మపరిమితముగ గలుగ గలదు. సర్వథా

తన్నియామక మవశ్యకతవ్యము. విశ్వవిద్యాలయము పరిశోధనకార్యారంభముననే శాస్త్రిగారిని నియమింపవలసి యుండెను. ఇప్పుడయిన వారిని నియమించుట విశేషము. ఇప్పటి కీకార్యాలయమున నాంధ్ర శాఖయం దయిన పరిశోధనాదికార్యముల ఫలము ఆశానివేషయమున విశ్వవిద్యాలయమున శ్రద్ధను, కర్తవ్యపరాక్షులతను వెల్లడిచేయుచున్నది. విశ్వవిద్యాలయ మెల్ల భాషలయొడను సమానాదరమును చూపుచు అన్నిటను కార్యములు సరిగా కొనసాగునట్లు చూచుట న్యాయ్యము.

వివిధవాఙ్మయవిజ్ఞానసంపదిలకు నిరంతరము పెంపును సంపాదించుకొనుచుండుట విశ్వవిద్యాలయముల కార్యము. తదర్థము పక్షాంతరగితవృత్తితో నాయావిషయముల నిర్ధమాస్తలగువారి నేరితెచ్చుకొని వారిప్రాపున తత్త్వసంపద వెల్లపును వృద్ధిచేసికొనుచుండుట విశ్వవిద్యాలయముల కావశ్యకము.

వెనుకనొకరు నిలిదిపోగా వారిసానయున నెవరిని నియమింపకుండునట్లు ఇప్పుడును ఈ సహాయపరిశోధక స్థానమున నెవ్వరిని నియమింప కునేకము చూపునేని ఆంధ్రభాషయొడ చెన్నపురి విశ్వవిద్యాలయముచూపు ననాదరమున కది గొప్పనిదర్శనము కాగలదు. అట్టియనాదరము నాంధ్రలోకము సహింపజాలదు.

స్వగ్రీయ జతీంద్రమోహనుడు

పండితపుత్రుడంటే శుంకపనియర్థము. తండ్రి గుణాలు నీవీ అంటవు. అందుకని పండితుల పుత్రులందరూ అట్లాంటివారని అంటానికి వీలేదు. కాని ఆనుభవము అట్టిది. ఇట్లాగే భాగ్యవంతుల పుత్రుల విషయంలోహడాను.

జతీంద్రమోహనునీనుగుప్త ౧౮౮౨లో పుట్టాడు. ఇతడు ఆగర్భశ్రీమంతుడు. ఇతనితండ్రి ఒకజమిందారు. అయినా జతీంద్రుడు సర్వసాధారణముగా భాగ్యవంతుల పిల్లలుమాదిరిగా తయారవలేదు.

ప్రతిష్ఠా కోర్కె వ్యాధిస్తురయి వచ్చాడు. జతీంద్రుడు ప్రాధికారమును కృత్యముగా వహించి పైకొచ్చినాడని అనబడుచున్నది. జక్కరాజు ఇతనికి లోపపడింది. ఆసలు

వస్తువు మంచిది కావడంచేత ఇది మెరుగుపెట్టినాయి. జతీంద్రునికి మొదటినుంచి ప్రజాసేవ చేయడంలో ఉత్సాహం పెంకు. ఇతనితో ప్రజాసేవ ఇట్టి విషయాలలో చేరు వచ్చినాడు.

నేనుగుప్త దంపతులు

(మొన్న కరాచీ కాంగ్రెసు సమయమున పీరి బసవద్ద తీసిన వాయుచిత్రము. తరువాత గుప్త గారు జైలులోనుండు కారణమున మరియొక తీసికెట్లు కానరాదు.)

—I P. P. A.

క్రమంగా చుట్టు ప్రక్కల ఇతని ప్రఖ్యాతి ప్రసరించింది. కాని అప్పుడు వంగరాష్ట్రీయ నాయకులలో ఒక డవడెను.

సమయమునేది ప్రతివ్యక్తికి, ప్రతికార్యాలికి ఉంది. కాని అది గ్రహించుకోక మనం తొందరపడతాము, ఒకసారి ఉరుకుదామని. ఇది మానవ స్వభావం. అది అనుభవంవలన గాఢపడితేగాని ఒకళ్లు చూడే వచ్చేకాదు.

నేనుగుప్తకు ప్రఖ్యాతి తరుగు పవటానికి ఒక సమయముంది. అది అస్సాము-బెంగాలు వైశ్వేషనిగాంధీ సమ్మేళనము. అప్పుడు ఆయన పని సంప్రకు చేసిన సహాయ మహారము. అక్కడి భోజనం పెట్టగానికి అపరిమితంగా పబ్బు వెచ్చించాడు. ఆయన ధనంలో చాలాభాగం దీనికే వ్యయమయిందని వాడుక.

సమ్మేళనం పనివాంఛను జయ మందారు. జతీంద్రుని ప్రఖ్యాతి దిగంతములకు వ్యాపించింది.

జతీంద్రుడు కలకత్తాకు వచ్చాడు. వన్నె కెక్కిన న్యాయ నాయకులలో ఒక డయినాడు. కొద్దికాలంలోనే నాగపూరు కాంగ్రెసులో సహాయనిర్వాహక గ్రామీణ కావా లని అన్నారు. నాయకులు తమ వ్యక్తులను నూనే నీనారు, జతీంద్రుడు పూజాదాసు.

బెంగాలులో చిత్తరంజనుని ప్రతిభ భూమాళి కాశాలు నిండింది. ఆతని ధాటికి అందరు తొలిగారు. జతీంద్రుడు అతని ముఖ్యనేనాని.

దాసు చనిపోయినాడు. అతనితరువాత కిరీట ధారణకి ఎవరు లేరును రనే సమస్య వచ్చింది. ఆలోచించారు. చివరకి జతీంద్రుడే తగువును అతనికే వట్టం కట్టారు.

జతీంద్రుడు కిరీటతనూన్ని ధరించాడు. అంటే కలకత్తా మేయరువదలి, బెంగాలు రాష్ట్రీయ కాంగ్రెసు సంఘాధ్యక్షత, బెంగాలు స్వరాజ్యసభ్య నాయకత్వము. ఈపదవులు పొందటానికి ఇంకా అనేకమంది తంటాలు పడ్డారు. ఆనందభ్యములో కొందరు కొన్ని అసభ్యమైన పనులనుమాత్రం చేశారు. వాటిని ఇక్కడ పేర్కొనడం అనవసరం.

నేనురస్తు మంచి తెన్నిను, క్రికటు ఆటగాడు. సౌత్ క్లబ్బునకు అనేకపర్యాయాలు ఉపాధ్యక్షుడుగా ఎన్నుకొనబడినాడు. పంజాబులో చివరదాకా వచ్చేవాడు. కాయం ధూలంతవడంచేత ఈమధ్య ఆటలు మానేసినాడు.

నేనురస్తు ధైర్యవంతుడు, ఉల్లాసవంతుడు. ప్రతిపక్షి నిమగ్న చేస్తున్నా మందహాసంతో వింటూ ఉంటాడు. ఆటల్లో తగిలిన బల్బు అరటిపండులానే తేల్చేయ ముసిది. ఆరణ్యమే అరన్నీ పైకి తీసుకొని వచ్చింది.

అనికాకుండా నిష్క్రమించి. తాను కార్పొరేషను మేయరుగా ఉన్నన్నాళ్లు సమానబుద్ధితో వ్యవహరించేవాడు. తనవక్రమువారిలోను, ఇతరపక్షములవారిలోను ఒకవిధంగా ఉండేవాడు. అందుకనే అయిదువారలు కనుచగా ఎన్నుకొనబడినాడు.

ప్రతివ్యక్తికీ ఏదో ఒక శక్తి, ఈమధ్యలు ఉంటుంది. ఇవి కొందరిలో ఎక్కువగా ఉంటాయి,

కొందరిలో తక్కువగా ఉంటాయి. దానికి తగినట్లుగా వ్యక్తులు ప్రకాశిస్తూ ఉంటారు.

అట్టిజే జతీంద్రునియందు కూడా ఒకశక్తి ఉంది. శక్తి అంటే, సాధారణంగా మనమనుకునే వాక్పటిమ, ధైర్యము, నాయకత్వం వసించడం, సంగీతం పాడడం ఇట్లాంటిదే ఇంకొకటి. కాని జతీంద్రుని శక్తి త్యాగము; తన కున్నదంతా దేశానికి అర్పించడము. అదికూడా ఒకశక్తి. అది కొద్దిమందికే ఉంటుంది.

జతీంద్రుడు మధ్యవయస్కులుగానే చనిపోయినాడు. అయినా అతను పెద్దవాడే. ఏండ్లు జరిగి పోతుంటాయి. కాని అతను మనహృదయాలలో ఉంటూనే ఉంటాడు.

జతీంద్రుడు చావలేదు; జతీంద్రుడు కీర్తి నూర్తి.

అ శ్రు త ర్పణ ము :

కీ. శే. ఆ. వేం. సాంఖ్యాయనశర్మగారు.*

ఆంధ్రాకాశముననుండి యొక విజ్ఞానతారక యూరిపిడివిహించినది. దానితో కొంత వికాసమును, ఉజ్జ్వలమును పొందినాచిన యాంధ్రులను వెదకు క్రమ్ముకొన్నది.

మహాపాఠాధ్యాయులు ‘శర్మగా రొకసంస్థ; అపురూపపువ్యక్తి’; ‘విజ్ఞానసరస్వము’. కాదామరి? అలాడేమికాదు? కలి, పండితుడు, విజ్ఞాత, విమర్శకుడు, న్యాయవాది, పత్రికాసంపాదకుడు. సంస్కృతాంధ్రాంధ్రములయందు నిద్ధహుడు. తెలుగునాట నీ ‘యాంధ్రభిష్యు’ని ప్రతిభ వెల్లడిచినది. ఇట్టి యాయనవీరయెడలైనా, ఆంధ్రాకాశమునకు సహింపరానిదనుట చెప్పనేల?

* కీర్తి పాండిత్యవికాసముల వివరించులేఖన మొకటి నెనుకటి వైశాఖమాసపు భారతీయందు కలదు.

కీ. శే. ఆ. వేం. సాంఖ్యమునశ్రీగారు.

శ్రీగారి సాంఖ్యి, కవనము, విమర్శకత, భావుకత వారి రచనముల ప్రతిఫలించినవి. దైవగతిని వారి సాత్త్వికావస్థను నేమి మనసుండి మరుగుపడినను ఛాయారూపము వారి రచనలమూలమున మనకు చిరము గోచరించుచునే యుండును.

ఇదియొక ఊరటమాత్రమే. చేపడిన వగవు ఎల్ల రీతుల శుడువరానిది. ఏమిచేయగలము? అనుభవించి తీరవలయును.

ఆరవమునకు ప్రోత్సాహము

‘ఆద్రా’ పత్రికయం దీక్రింది విషయముకలదు:

“అణ్ణామలై విశ్వవిద్యాలయమున ఆరవమున ఆనర్హుపరీక్షకు జదువుట కవకాశము గలదు. ఇదివలన ఆరవమున తర్కశాస్త్ర (Logic) పాఠ్యక్రమము నొకదానిని రచించుటకు వేయిరూపాయలు సాంఘిక మివ్వబడెను. పట్టపర్తిజూపరనక్రమమున రెండవ

భాగమున కరవము నేర్పబడుచున్నది. విద్యాన్ పరీక్షకును, త్రైయినింగుపరీక్షకును అరవమున నొకశాఖ కలదు. మదరాసు విశ్వవిద్యాలయమువారును అరవము పెంపొందుటకయి చాల తోడుపడుచున్నారు; పరిశోధనశాఖ నొకదానిని నెలకొల్పినారు; రహారమి ఆగు లక్షలరూపాయలు వెచ్చించి నిఘంటువును ప్రకటింప జేయుచున్నారు; విద్యావ్యయనక్రమమున అరవమునకు మంచి గౌరవమును సమహర్షినారు.”

ఆంధ్రులకారకే ప్రత్యేకముగ పుట్టువు గన్న ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమును, అంత కంటె వయోవృద్ధయి దేశభాషల నన్నింటిని సమానముగ నాదరింపవలసిన మదరాసు విశ్వవిద్యాలయమును తెలుగునకచ్చిన ప్రోత్సాహము చెప్పకొనదగినంత లేకున్నది. మరియు శాస్త్రములు (Sciences), చరిత్ర మొదలగువానిని నయితము తెలుగుననే నేర్పవలయునని చిరకాలముక్రిందటనే ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు నిశ్చయించినది. ఆయావిషయములనుగూర్చిన గ్రంథములు లేక అట్లు చేయుట సాధ్యము కాజాలదని చెప్పబని లేదు. కాని ఇప్పటికిని విశ్వకళాపరిషత్తు తద్వృత్తితో రచియింపించిన గ్రంథములు, తుదకు తత్ప్రయత్నమేని యున్నట్లు కానరాదు. వయసున చిన్నదయ్యెను గుణమున పెద్దగా పేరునకెక్కిన అణ్ణామలై విశ్వవిద్యాలయము నికనయిన ననునరించి తెలుగునకు చక్కనిప్రోత్సాహ మిచ్చుట దీనికి ధర్మము. ఆంధ్రులు నీ విషయమున మిక్కిలి శ్రద్ధను వహింపవలెను. ‘అడుగక అమ్మయ్యిన పెట్టడు’

దాంపత్యసౌఖ్యము

“హంకీలో నే డొక క్రొత్తసమస్య బదులు వేసినది. అది వేసే చుట్టును మునకుగాని, ఆయుః ములకుగాని, ఇదొప్పుమంబుగోగమునకుగాని, నిరుద్యోగమునకుగాని సంబంధించినది కాదు. వాచకం తె చాల గనుపడునది.

ప్రధానామాత్యులు గంబోజ గారికి ఒకనుక బగునామా ఉందినది. దానిని చూచునదిపంపి పిల్ల మెంటుప్రతినిధులధ్యలు వ్రాసినంతకముచేసి పంపిరి.

రాష్ట్రాలమున పిల్ల మెంటునను నేతములు జరుపగావనియు, రాష్ట్రకేవలంపము తమచేయు తమకు మునుపముచేయు గావ్యులక్షణములు వాంఛియైపోయిన కనుకకనుకలగు, తమ దాంపత్య జీవితము విస్తృతమునుండి తా మునక మామములకురుచుండుట అపొన్నమునియు, పిన్నగర్లు రాష్ట్ర నేతలందు ఇంటిగర్లున సంకటానకు పోయి ముగ నలగుంటునకురుకాన, కరు ప్రాధుని నింటికి వచ్చినపుక, వారు రాష్ట్రమునందు పలకు నేత వ్యవహారములందు నే నిమిగ్నముయందుకి రమకొనుం కెంతవారములు బిలువననియు నందు వ్రాసిరి.”

ఇయిన పేర్కొనిన విషయము ౧౬-౨-౧౯౩౩ నాటి ‘హిందూ’నచిత్రవార పత్రికలో వివరించినయములయందు ప్రకటిత మయినది. ఇది కేవలము వివరించినయముగ భావింపదగినది కాదు. మన దేశమునను వివాహితులగు ముగ్ధుల చాలరాత్రి-పది, పంజ్రేండుగుంటలవరకు- ఒకొక్కప్పుడు రాత్రియెల్లను పనిచేయవలసిన పిల్లలము సంప్రప్తమగు చున్నది. తాలూకాకేవల గుమాస్తాలు, జమిందారుల చౌకదారు, మామలకాగుల

నౌకరులు ముఖ్యముగ నిట్టినిర్బంధమునకు పాలగుచున్నారు.

హంకీలో పార్లమెంటుసభ్యులు రాత్రియందు పనిచేయుట దేశహితకార్య నిర్వహణముకొరకు ; ఇచ్చటివారెల్లరు దాంపత్యానురాగశూన్యులు, ఆరసికులు, ధనాశాపీడితులు, అధికారదూర్విదగ్ధులు నగు మనుష్య శత్రుల స్వార్థసంపాదనముకొరకు. రాత్రియందు దిట్లు చాలప్రాధునవరకు మగవార లిండ్లను పడలియుండవలసినవా రగుటచే వారి దాంపత్యసౌఖ్యమున కంతరాయము కలుగుచుండుటయేకాక, వారి సత్తులకు వారి ప్రవర్తనమానెడ సంశయము గలుగుటయు, తద్వారమున వారి దాంపత్య మంతరించు టయు సంభావ్యము. దాంపత్యసౌఖ్యము మాట యటుండుగాక !

పార్లమెంటుసభ్యులకు కొంతకుకొంత స్వాతంత్ర్యము గలదు. వారి పలుకుబడి బహు సంఖ్యాకులగు ప్రజలయొక్క ఇచ్చిననుసరించి యుండును. ఈనౌకరులకన్ననొ స్వాతంత్ర్యము పూర్ణానుస్వారము. పొట్టకొరకు నౌకరిలో నున్నంత కాలము ఓరాత్రము వారికి చీవాటులు. నిగ్రహానుగ్రహములరెంటును జీవితము దుర్భరమగుచుండును. నిగ్రహ మించుక మించిన తరుచు వారి జీవనమునకు, కొంతక తరి జీవితమునకును స్వస్తి చెప్పబడుచుండును. సంఘమున కొందరికి సంప్రప్తమగు నిట్టి యమానుషప్రవర్తనము కడుంగమహేయము.

మన దేశమున స్త్రీలును విద్యా విజ్ఞులగు ల నార్జించుచున్నారు; దేశహితై కరములగుచున్నారు; ఆత్మహిత కార్యములయందె ను కభినివేశము గలిగియున్నారు. కాస్త్ర, తమ దాంపత్యసౌఖ్యమునకు కలుగుచున్న యీ హాటంకమునుగూడ హంగెకేస్త్రీలవలె ననుచితప్రయత్నముమూలమున నివారించు కొనుటావశ్యకము.

అస్త్రీల ప్రకటనములు

“గతసంవత్సరము శ్రీరామరాజ్యోత్సవమునందే నొకసారి ‘అస్త్రీల ప్రకటనము’ మొదలుపెట్టినది. అది సామాన్యముగా కలుగజేయుచున్నది. అన్నియునుగూడ సాత్త్వికములగును. అస్త్రీల ప్రకటనములలో నొకటి దేవ, ఈశ్వరునిపై కలహములను భావించు ప్రకటన. మిగిలినవి సామ్రాజ్యైక-ఉపశంభుమును పొందుమును భావించుచున్నవి. వందలకొద్దమున విస్తరించుచున్నా ప్రావిభులగా ప్రకటనలవారముల నొకటి కన్న మిగుల సంఖ్యకావచ్చును—

(1) కాపుల మనస్సులందఱు అస్త్రీల భావములను ఉన్నవి ముందుకు కాపులను అస్త్రీలనుగూడ కార్యమునాటి ప్రకటనలలో నుంచుదురు.

(2) కాపులతోకూడ అస్త్రీలను సంబంధించు ప్రకటనలను అన్నిటికడకూడ.

(3) జనసంద్రయములందును రోగములను పుట్టుకొనుచుండు ప్రకటనము అచ్చువేయవలసివచ్చును. కాపులకును అస్త్రీలకును సంబంధము. కాపులను అస్త్రీలను సంబంధములను పురికొల్పు నట్లు వివరించును ఉంచుదురు.

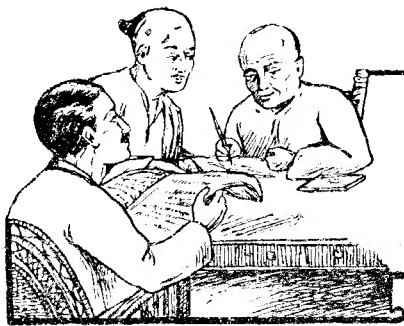
(4) ఇట్టిరోగముల ప్రవృత్తిములేదు తిచ్చుట అపవిత్రమేయగునని భావించుచున్నది. అవశ్యములతోడే ముగియవలయును.

మన పోలీసులకలహములను యిట్టి ప్రకటనలు గూడ కలుగుచున్నవి. పోలీసులకా సంఘములందును పోలీసులనుగూడ పై ప్రకటనలను అనుబంధములనుగూడ అనుబంధములనుగూడ—

(1) కాపులతోకూడ సంబంధించునవారము.

ఈవిషయము విశాలభారత (జూలయ నందేక) యందు కలదు. తెలుగు దేశమున గల అస్త్రీలనుగూడను ఇట్టి అస్త్రీల ప్రకటనలు గూడ కలదుగ కాస్త్రీలనుగూడను. వానివలన సామ్రాజ్యైక-ఉపశంభు ముఖికమయ్యును సంఘము పైతికప్రవృత్తి కవి మ్యానతను గల్పించుచున్నవి. సామ్రాజ్యైక నానావిధముల సంఘాభివృద్ధిని కానివలననవి. కాపున తెలుగు సామ్రాజ్యైక అధిపతులును ఉపశంభుక్తములగు మన దేశవాత్యములకు సామ్రాజ్యమును సమ హార్యహానశ్యకము.

సాభిపాయ

విశేషములు

ఓ ధర్మమా! నీ మహిమ విచిత్రము. నీ సందర్శనమునకు సబర్హతి సత్త్వాగ్రహశ్రమనివాసము సాధనమొ, సబర్హతి తెలుసునివాసము సాధనమొ సామాన్యులకు తెలియకున్నది. శ్రవ్యత్వియందు భోగత్యాగములకు గల సందర్భము ధర్మసంస్థానము వినియోగపడుటయును, విచిత్రముగ నున్నది. సుఖప్రాప్తియును, దుఃఖనివృత్తియును జీవయాత్రకు సహజములైనను శరమార్గములు గావు. ధర్మవిర్వహణమునందు దుఃఖానుభవమును సుఖనివృత్తియును శరమార్గములుగ గనుపడుచున్నవి. సుఖదుఃఖములు జీవయాత్రయందు ధర్మవిర్వహణమునకు సమావార్థకములు. గాంధీమహాత్ముడు ధర్మవిర్వహణమునకై సబర్హతి సత్త్వాగ్రహశ్రమమును శరిత్యాగము చేసిన మహాత్మా గొడుకము ప్రపంచేతిహాసములం దపూర్వముగ నున్నది. సత్త్వాగ్రహ శరిత్యాగము గాంధీమహాత్మునకు గలుగజేసిన హృదయ సంతాపమును గాంధీమహాత్ముని దివ్యవాక్యములు వ్యక్తము చేయుచున్నవి.

సత్త్వస్వేషమే ఆశ్రమ-అదర్శము. ఆశ్రమగాను లండరు సత్యము, అహింస, బ్రహ్మచర్యము, జీహ్వాచాపల్యమును స్వాధీనపఱచుకొనుట, చరిత్రవారాయణ నీతి, ధర్మసాహసములు, అస్పృశ్యతానిరూపన ప్రచారము, స్వదేశీ (ముఖ్యముగా ఖడ్గరు) మున్నగు ఆదర్శముల నన్నింటిని మతాచారముగా పాటించి, ఉపరపోషణము చేసుకొందురు. ఆశ్రమస్థలమును ౧౯౧౬ సం. లో కొంటిని పనులనన్నిటిని ఆశ్రమవాసులే చేసుకొనుచున్నారు. ఖడ్గరు, పసుపోషణపరిష్కాసము, శాస్త్రరీత్యాపారమగ్యముచేయుట, విద్యాభ్యాసము మున్నగునవి ఆశ్రమవాసులు నేర్చుకొనునవి. ఆశ్రమములో ౧౦౭ మంది ప్రస్తుతము గలరు. (పురుషులు ౮౩, స్త్రీలు ౨౪, బాలరు ౧౧, బాలికలు ౨౨) ప్రస్తుతము చెరసాలలోనున్న వారిసంఖ్య యిందుచేర్చలేదు. ఆశ్రమమువెలుపల పనిచేయుచున్న వారిసంఖ్యగూడ యిందుచేర్చలేదు. ఇప్పటివరకు ఖడ్గరు పరిశ్రమలో ౧౦౦౦ మంది తమరైరి. వీరందరు నాకు తెలిసి సంతవరకు ప్రజానిర్మాణకార్యక్రమ నియన్త్రయంజిరి. ఆశ్రమము రిజిస్టరైనది. బ్రహ్మధండు సక్రమముగానే యున్నది. మిత్రులయండి విరాళములను స్వీకరించుచున్నారు. ఇది కేవలము విద్యావ్యాపకమునకే వినియోగపడుచున్నది. జీతములు లేకపోవుటచే గాక, విద్యార్థులకు భోజనముకెట్టి, కట్టుబట్టలనుగూడ యిచ్చుచున్నారు. ఆశ్రమస్థిరాస్తి ౧౩౩, ౫౦,౦౦౦. చిరాస్తి ౧౩,౦౦,౦౦౦ ఆశ్రమము రాజకీయములందు పాల్గొనుట లేదు.

"౧౯౧౫ నుండి, కొంతమంది చేతులకు పన్నిన క్రాంతిలో సత్త్వాగ్రహ ఆశ్రమమును నిర్మించితిని. అత్యగత త్యాగము చేయవలసిన అవశ్యకత యిప్పుడు

సత్త్వాగ్రహోన్మయమునకు జకుత నగు చేతు అత్యగత త్యాగము చేయవలసిన అవశ్యకత యిప్పుడు

కర్తవ్యము. ఏది నాకు ప్రియతమమో, ప్రాణసమమో, దేని చేష్టించునది గా సం. నుండి నేనును, ఆశ్రమవాసులను, విరుదమానశక్తుల వినియోగించి పనిచేసితిమో అట్టి ఆశ్రమముకే నే నిపుడు త్యాగము చేయచున్నాను. ఈ ఆశ్రమముచేరి సంబంధించిన ప్రతిపక్షి, పరువులూ ప్రశస్తికలకలైచితిమి. ఈ ఆశ్రమమునకు సంబంధించిన చిట్టచుట్టులన్నియు ఒకగొప్ప కుటుంబమునకు చెందినవి. ఈ ఒక పనికిమాలిన చీమగానున్న ప్రదేశము, మనుష్యులకృపిలవల ఒక పెద్ద ఆరామక్షేత్రమైనది. ఇట్టి ఆశ్రమమును చీల్చివేసి యిచట జరుగుచున్న పలువిధములల కార్యములను విరమింపకలసి వచ్చినప్పుడు మేము అన్ని వర్గాలలోనే శ్రులముకాకుండు సంపదజాలము, దీనిని గొట్టి ఆశ్రమవాసులను ప్రేమపురుషులతో చాలసార్లు సంభాషించితిరి. ప్రస్తుతము దీనిని విరమింపమటకు వారిందరు అంగీకరించిరి.

సత్యాగ్రహ మంతలో ముగియునటుల లేదు. అందులకు వారి ఫలితముల నన్నింటిని అనుభరింపవలసి వచ్చును. వాటింపక తప్పదు. ఆకారణమున ఆశ్రమమును విరమింప నిశ్చయించితిమి కాని ఆశ్రమముపొట్టి సంపద ప్రభావితమునకే వినియోగించవలెనని మాకోరిక. మనము, పరమార్థుల నన్నిటినిగాని కొన్నిటినిగాని విరమింపక విరమింపవలెననియెడల నాటిని నేను ప్రబలబాధించును. నా రాజవలస్రకారము వినియోగింపబూనిన పుస్తకము విరమింపవలెననియెడల.

సత్యాగ్రహశ్రమమును విచ్ఛేదము చేయుటయందు మహాత్మునకు గలిగిన హృదయ సంకరాదులు, పూర్వోదాహృతములైన విశ్వవాక్యములు సకలజనులకును పరమవిచారమును గలుగజేయుచున్నవి. ఇదు నెనిమిది

వేల సంవత్సరముల పోషించి పెంచిన యాశ్రమమును విరమింపవలెనని సామాన్యులకు అర్థమగుచున్నది. విషయము, ప్రాణానసాననమ

యమునందైనను నిస్సంగత్వమును, నిస్పృహయును దేహాధారులకు దుర్లభము. సత్సాగ్రహమును స్వీకరించియును మహాశ్రమములను నిర్మించి మమకారము బూనుట ప్రపంచమునందు పరిపాటి మైనవిషయము. సత్యాగ్రహమునకై వినియోగపడని సత్యాగ్రహశ్రమనిర్వహణము సత్యాగ్రహనాయకుడైన గాంధీమహాత్మునకు నిరర్థకమేకాకను దురాచార్యమును.

సత్యవ్రతపరాయణుడైన మహాత్మునకు సత్యధర్మనిర్వహణమునకు సంసారము, ఉద్యమములు, ఆశ్రమములు సాధనములు కాని పరమార్థములుగావు. సామాన్యులకు సాధనముకాని గ్రాహ్యమైనటులు సాధ్యములు గ్రాహ్యములు గావు. సాధ్యములకు నిరర్థకములైన సాధనములను విసర్జించుట మహాత్ములకు సులభము. మనోవాక్కాయములను సత్యము నారాధించుటకు ప్రతిబంధకములను నిగ్రహించుట మహాత్ములకు పరమార్థము. సత్యాగ్రహనిర్వహణమునకు ప్రతిబంధకమైన సత్యాగ్రహశ్రమమును విచ్ఛేదము చేయుటయందు గాంధీమహాత్ముడవలంబించినత్యాగ వ్రతానుష్ఠానము ప్రపంచమునందంతటను భయసంభ్రమములను గలుగజేసినది.

* * * *

గాంధీ మహాత్ముని సత్యాగ్రహశ్రమము గాంధీ మహాత్ముని సత్యాగ్రహశ్రమము గాంధీ మహాత్ముని సత్యాగ్రహశ్రమము గాంధీ మహాత్ముని సత్యాగ్రహశ్రమము

మును విస్మరింప జేయుచున్నది. గౌతమ బుద్ధుడు దుఃఖనివృత్తికిని, ఆత్మోపబ్ధికిని సంసారమును, రాజ్యమును విసర్జించెను. గాంధీ మహాత్ముడు సత్యవ్రతపరాయణమైన ధర్మ నిర్వాహణార్థము శ్రమపడి పోషించి పెంచిన సత్యాగ్రహశ్రమమును త్యాగప్రాయముగను విధ్వంసము చేయుట త్యాగోదంతములందు దివ్యోదంతము. వర్తమానసమయమునందు సత్యాగ్రహోద్యమమునందు సత్యాగ్రహ శ్రమ పరిత్యాగము విషాదాధ్యాయముగను గోచరిం బగుచున్నను కాలాంతరమునను దివ్యాధ్యాయముగను వెలువరగలదు. సత్య నిర్వహణమునకై సోకెటిను విషపానముచేసిన ఇతిహాసమువలెను, మానవ మోక్షమునకై ఏనుక్రీస్తు శిలువను ధరించిన యితిహాసము రీతిని గాంధీమహాత్ముని త్యాగమును కాలాంతరమునందు ధర్మోపహాసమునందు పరంజ్యోతి వలెను ప్రకాశింపగలదు.

* * * *

ఏనుక్రీస్తు అశ్వశాలయందు పుట్టినరీతిని ధర్మము నిర్బంధాశ్రమములందు, బీభత్సపరి సితులందు తేజోవంత మగుచున్నది. పంచ మహాపాతకులకును వానస్థలములైన చెర సాలలు మహాత్ములకు నిర్బంధవానస్థలము లగుట ప్రమాదావృత్తిమైన దురదృష్టము.

అనిత్యమైన బాహుబలమునకు గల ప్రతిష్ఠ రాజ్యాంగములం దాదికాలముననుంజీయును నిత్యమైన ధర్మబలమునకు గలగకున్నది. రోమక సామ్రాజ్యము క్రీస్తుమత విధ్వంసన మున కుపయోగించిన పశుబలప్రయోగమునే వర్తమానకాలమునందు ౧౯౩౩ సంవత్సర ముల యనంతరము రాజ్యాంగములు విని యోగించుచున్నవి. శివోన్మృత్తియందు సత్య సంకల్పములును, ధర్మనిర్ణయములును దంజి నార్హము లగుచున్నవి. సత్యసంహారమున కును, ధర్మనిరాదరణమునకును పథికారము చేసెడిప్రయత్నములనహ్యములైనను సద్యోపయోగము లగుచున్నవి. అధికారధయాన్యత మైన ప్రపంచపరిస్థితులందు ధర్మాధ్యయములను స్థాపించుటకు ప్రపంచ మనుభవించిన దుఃఖ వేదనను ఘోరసంగ్రామములు, మతకలహ ములు, సాంఘికసంరంభములు, వ్యాపారాధిక సమరములు వేనోళ్లను బోధించుచున్నను జ్ఞానోదయము చురురముగనున్నది. సంరంభ మయమైన ప్రపంచోదంతములందు గాంధీ మహాత్ము డుపక్రమించిన మహాత్యాగోదంతము ఆసురబలనిరసనమునకును, వైవబల సంవర్ధనమునకును, ధర్మపరమైక శాంతిస్థాపన మునకును పరంజ్యోతివలె వినియోగపడుటకు ధగవదనుగ్రహము గలుగు గా !